Szolzsenyicin, A. I.

LENIN ZÜRICHBEN

PANNONICA KIADÓ

A fordítás az alábbi kiadások alapján készült

Avguszt csetimadcatovo
World © 1983 by Aleksandr Solzhenitsyn

Nojabr sesztnadcatovo
World © 1984 by Aleksandr Solzhenitsyn

Mart szemnadcatovo
World © 1986-1987-1988 by Aleksandr Solzhenitsyn

Aprel szemnadcatovo
World © 1991 by Aleksandr Solzhenitsyn

Fordította: N. Sándor László

1914. augusztus – Előjáték

Bizony, bizony, követünk el néha végzetes hibákat: eluralkodik rajtunk a játékszenvedély, mindig egy és ugyanaz a dolog jár az eszünkben; nem halljuk, nem látjuk, mi megy végbe körülöttünk, és gyermeteg módon belesétálunk a legprimitívebb csapdába…

Már kikezdte mindkettejüket a háromesztendős száműzetés: felkészületlenül vágtak neki a határnak. Lenin – Julij Martov társaságában – egyszerű úti kosárkában vitte magával az *Iszkra* vegytintával írt tervét; aztán eltúlozva a konspirációt, nagy hirtelen azt ötlötték ki kettesben, hogy megváltoztatják tervezett útirányukat, és átszálltak egy más irányba tartó szerelvényre. Egyedül azzal nem számoltak, hogy az a vonat a cári rezidencia mellett halad el; ott pedig a csendőrök különösen éberek, és elkapják őket. Csak az orosz biztonsági szolgálat közismert szájtátiságának köszönhették, hogy végül is megúszták a dolgot: üggyel-bajjal sikerült a kosárkától megszabadulni, a rendőrök a levélnek csak a fedőszövegét silabizálták, és nem tartották láng fölé a papírt, így az *Iszkra* megmenekült.

S mi történt utána? A huszonegy tagú „többség” és a huszonkét tagú „kisebbség” évenként ismétlődő ádáz belső pártharca elvonta Lenin figyelmét a japán háborúról. (Nem törődött vele, nem írt róla, sőt Jaurès meggyilkolására se reagált.) Persze akad mindenre magyarázat, hiszen terjedt az általános egyesülési járvány: az utóbbi időben valamennyi szociáldemokratát megfertőzte a proletariátust halálos veszélybe sodró végzetes láz. A békülékenység és a kiegyezés pedig agylágyulásos tünet, áldozatául eshet a párt. A nyálas Internacionálé vette már kézbe a kezdeményezést, még ők akarnak kibékíteni bennünket… Még ők merészelnek kezdeményezni! S összehívják a legalantasabb egyesülési tanácskozást Brüsszelbe! Hogy lehet

ilyen kelepcéből kimászni! Minden erejét kénytelen volt erre az ügyre koncentrálni, és még azt sem vette észre, hogy lelőtték a főherceget!… Augusztusban az Internacionálé bécsi kongresszusát lehetetlen volt kihagyni, hiszen a mensevikek elleni harc még soha nem volt ennyire feszült, és minden eddiginél fontosabbnak látszott, hogy néhány hét alatt összekovácsoljon egy orosz földről érkező küldöttséget azzal a látszattal, mintha nagy cselekvésre alkalmas pártot képviselne. S éppen itt, Poronin faluban csakugyan sikerült a pártot megalakítani, s a kongresszuson erőt mutathattak! Mialatt nagy leleményesen összeterelte a küldöttséget (határátlépés közben), elkerülte Lenin figyelmét, hogy épp e manőver közben üzent hadat Ausztria Szerbiának. És rá se hederített, hogy már hadban áll Németország Oroszországgal. Lám csak ennyire leveszi az embert a lábáról a teljes erővel vívott harc, s ennyire nehéz visszanyerni az egyensúlyt. Már hírét vette, hogy a német szociáldemokraták megszavaztak a hadihiteleket – ezek szerint teljesen elvesztették lábuk alól a talajt!? S talán az Internacionálé széjjelszakadt? A hajszoltság ilyen katatón állapotában képtelen volt folytatni a kongresszusszervezést…

Általában persze igaz, hogy az· imperialista háborúnak ki kellett törnie! Elméletileg ő régesrég megjósolta, s tántoríthatatlan volt meggyőződésében. De ki gondolta, hogy ebben az évben, éppen most? És kontár módra kezelte az egész ügyet.

Bizony tíz nap kellett hozzá, hogy felismerje, menynyire kétértelmű helyzetbe került az orosz határ tőszomszédságában: helyesebb lett volna azonnal visszafordítani a küldötteket, és késlekedés nélkül, csapot-papot otthagyva, szedni a sátorfájukat ebből az istenverte Poroninból. Hiszen egy háborús országban már csakugyan nem volt keresnivalójuk, és már nagyon ideje volt takarodni – amíg nem késő – a csapdájukká vált Osztrák-Magyar Monarchiából. Miért is nem vette

útját tüstént az istenáldotta, semleges, nyugodt és szabad Svájcba, ahol értelmes rendőrség őrzi a rendet!? De esze ágában sem volt a kongresszusi készülődés lázában elhagyni a helyszínt, és mit tesz isten, kitört az orosz-osztrák háború, s azonnal internálták az összes kongresszusi küldöttet: Galíciában hogy is tartózkodhatnának hadköteles korú oroszok?

Ami igaz, az igaz, elszámította magát! S emiatt három idegtépő hét várt rá.

Most már túl van rajta. Nowy Targ vasúti peronján járkál fel-alá, a mozdonyhoz és vissza… S mellette van Hanyeckij.

Simára borotvált, kellemes, barátságos ábrázata most tökéletesen nyugodt. De milyen felindultan veszekedett a helybéli tintanyalókkal! Nem hagyta magára Lenint, amikor rájárt a rúd. (Természetesen otthon van a városkában, ahol a papája helyi hatalmasság, Zinovjev ellenben lelépett, amikor válságosra fordult a helyzet.)

Nowy Targ igencsak különbözik Poronintól. Itt nem leselkedik rá akkora veszély, de hát fanatikusok feltűnhetnek itt is, bárhol bármi megtörténhet. Az állomáson mindenesetre őrködik egy csendőr, tehát senki sem ronthat rá.

Így működik a dialektika: a csendőrök általában persze rosszak, de adott esetben nagyon is jók.

A mozdonynak nagy vörös, csaknem emberméretű kerekei vannak.

Nem lehet senki sem eléggé óvatos, elővigyázatos – lefegyverző ez az immár hét éve tartó átkozott, szürke kispolgári élet. És a nagy események árnyékában hirtelen elhomályosul a tekintet, meglapulunk, szilárd támasztékot keresünk. És lám a támaszték egyszer csak mozgásba jön. És mi derül ki? Hogy egy mozdony vörös kerekébe kapaszkodtunk, amelyet hosszú tolattyú mozgat. Már-már magunkat is széjjellapítana a kerék, és akkor védtelenül

kapálóznánk a sínek között. Késő, menthetetlenül késő, hogy elkerüljük az új veszélyt, hacsak nem működik egy jelző szerkezet.

Leninnek ugyan nem kellett félnie a hatalomtól: védte őt a szabályos útlevél és a politikai emigránsnak, a cár ellenségének járó törvényes státus. Az osztrák rendőrség nem tekinti gyanúsnak. De miért tenné ki magát hercehurcának, és hogy nyugodhatna bele kádereinek lefogásába? Besétálna az ostobáknak felállított csapdába? Nekimenne a falnak? Ez a lehető legbutább, legnaivabb melléfogás volt, elhomályosodott a látása. Mint annak idején, amikor tévedésből a cári rezidenciánál kötött ki! (Pontosan úgy, ahogyan 1895-ben, amikor előkészítették az újságot, és egyetlen szám sem je- lent meg, mert azonnal lebuktak...) Persze, persze! A forradalmár mindig számol azzal, hogy bebörtönzik (de mégis sokkal bölcsebb dolog elkerülni a lebukást). Semmiképp sem szabad ennyire ostobán, ennyire szégyenletesen, ennyire idő előtt hagyni, hogy megbilincseljenek. Csak éppen hogy előkészítette a pártszerveződést, és máris kitette magát annak, hogy hűvösre kerül. Ami pedig még ennél is rosszabb: letartóztatják a küldötteket, a szervező pedig szabadlábon marad... Hogy fogja megmagyarázni a történteket? Már aznap este, hogy Hanyeckij megérkezett, táviratoztak a krakkói politikai rendőrségre, meg bécsi szocialista barátaikat is azonnal mozgósítani próbálták, mert nem olyan egyszerű az élet Poroninban, ha magára marad az ember. Minden vasúti jegy megváltását engedélyeztetni kellett a tompa agyú helyi elöljáróval, aki viszont megtagadta az együttműködést. S még a szocdemekkel cimboráló rendőr őrmester se tudta egykönnyen megdol- gozni az elöljárót. Amikor pedig végre mégis eljutott Lenin Nowy Targba, új engedélyre és új meghatalmazásra kellett szert tennie, (amit viszont nem küldtek időben a helyszínre, S ekkor tizenegy napon át kénytelen volt faltól falig fel-alá járkálni az elöljáróság apró kamrájának kövezett

padlóját taposva, s a csikorgó ágysodronyon heverészni naphosszat (hiszen ebben. a helységben még egy nyomorult szálloda sincsen). És egyre csak az járt meggyötört fejében, hogy elkerülhette volna mindezt – ő maga okozta a bajt –, önmagát ejtette verembe!

Sokkal könnyebb elviselni, ha mások hoznak szerencsétlenséget az emberre, mások verik meg; ki lehet bírni az ellenség minden gazságát és alattomosságát. De éjjel-nappal égeti lelkünket, ha történetesen mi magunk vétünk jelentéktelen számítási hibát. Saját tévedésünket nem tudjuk tárgyilagosan megítélni, s ezért se hozhatjuk egykönnyen helyre a hibát. Hát még elfeledni milyen nehéz, csak egyre furdalja a lelkünket, hogy mi magunk okoztuk, mi magunk vagyunk a vétkesek; a saját mulasztásunk zúdított ránk minden bajt.

Mi mindenre vállalkozott ezekben a keserves napokban Kuba (ez volt Hanyeckij mozgalmi álneve). Nem adta meg magát, kőkemény maradt, és buldogként kapaszkodott a csendőrök nadrágjába. Mintha egy szökőkút működött volna az agyában, csakúgy bugyborékoltak belőle az újabb és újabb ötletek. Szociáldemokraták, parlamenti képviselők, társadalmi aktivisták nevét sorolta: kinek kell írni, kit kell meggyőzni, kit a maguk oldalára állítani és beavatkozásra késztetni! Két tucat levelet küldött szerteszét naponta. Ha nem ment vonat, lovas szekérrel indította el a küldeményeket Nowy Targba. Aztán Krakkóig meg sem állt, találkozókat szervezett (bármelyik hivatalnoknak egy perc alatt megkeverte az agyát a történeteivel), és máris a fülére illesztette a telefont, hogy fellármázza Bécset.

A szlávok elcsüggedtek volna Hanyeckij helyében, és alighanem a sorsára hagyják. Kubát viszont kimeríthetetlen energiakészlet fűtötte, konok állhatatossággal követte Lenint, aki újabb feladatot bízott rá: szerezzen minél hamarabb svájci beutazási engedélyt.

Hanyeckij távnoszogatása meghozta az eredményt: Victor Adler és Diamand szociáldemokrata képviselők megkeresték a kancellárt és a belügyminisztert, és írásban vállaltak kezességet Uljanov orosz szocdemért, aki túl azon, hogy lojális az Osztrák-Magyar Birodalom iránt, egyszersmind vadabb ellensége az orosz kormánynak, mint maga a kancellár. Tehát utasítás érkezett a krakkói rendőrségre: Uljanov megfelelő körülmények esetén nagy szolgálatot tehet az Osztrák-Magyar Monarchiának. És megnyílt az internált elvtársak kiszabadítását célzó tárgyalások és a kötelezettségvállalás útja.

De hogyan vélekednek majd Leninről a kiszabadított elvtársak? Hogyhogy éppen őt nem tették hűvösre? Kuba azonban mindig a helyzet magaslatán állt: a lélekölő napokban az elöljárósági kamrát a képzelet Lenin börtöncellájává alakította. Természetesen Lenin nem lehetett szabadlábon…

Eközben elkövettek egy újabb hibát. Figyelmen kívül hagytak még egy veszélyforrást: amit meg lehetett értetni az osztrák kancellárral és a tompa agyú osztrák hivatalnokokkal, az sehogy se fért a galíciai parasztok szűk agyába, hiszen a parasztok sötétek itt is, mint bárhol a világon. Így van ez Európában, Ázsiában csakúgy, mint Akajevkában.

Ha kívül áll az eseményeken az ember, maga sem érti, hogy van ez. A poronini álmos népség szemében ők alighanem furcsa fickóknak látszottak: másmilyenek voltak, mint a nyári vendégek errefelé. Mindennap zsákszámra érkeztek postaküldeményeik, nagy csomagokat kaptak, naphosszat írtak, levelezgettek, és jókora összegekről szóló pénzesutalványokat vettek át. Ráadásul ezek a jöttmentek a kordonon át útlevél nélkül közlekedtek. Pedig kitört a háború – alighanem kémek. Azonkívül naphosszat a hegyeket járják; bizonyosan térképvázlatokat készítenek. A hatóság pedig folytonosan figyelmezteti a lakosságot, hogy fogják le a gyanús

embereket, akik az utakon fényképeznek, és mérgezik a kutakat. Hátha kémek.

Döbbenetes, felfoghatatlan! A templomból kijövő parasztmenyecskék, ahogy meglátják Nágyát, utca hosszat fenyegetőznek, hogy ők maguk saját kezűleg fogják Lenin szemét kivájni és a nyelvét kitépni… Nágya halálsápadtan érkezett haza, teljesen feldúlták a történtek. Az ijedtség pedig ragadós… Pedig nem kellene csodálkozni: nagyon is előfordulhat ilyesmi: kaszát, vasvillát ragadnak… a fenébe küldik a pártot! Jaj a szocialista világforradalomnak! Ilyen veszély korábban soha nem fenyegette Lenint. Semmikor senki nem támadt így rá! A történelem sok-sok értelmetlen és szervezetlen népi lázadást ismer. A civilizált államok sincsenek védve ellenük. Még a börtönben is biztonságosabb, mint szemtől szembe kerülni a sötét tömeggel.

Ha az ember felkészül a viharra, nem pánik fogja el, hanem mozgósítja az erejét.

Nágya utolsó poronini napjait és óráit tehát beárnyékolták és feldúlták ezek az események. Lenin soha többé nem tért vissza a faluba. Ez a település, amely két éven át annyira veszélytelen és békés volt, egy pillanat alatt megvadult. Uljanovék el sem mozdultak hazulról, álmatlanság gyötörte őket, étvágytalanná váltak, izgatottan csomagoltak, és Nagyezsda ijedtében hibát hibára halmozott. Elmulasztotta a legbizalmasabb iratok megsemmisítését, noha két nyaralásuk idején másfél mázsányi veszélyes papír gyűlt össze.

Hogy engedhettek meg maguknak ekkora késlekedést, az orosz határ tőszomszédságában?! Kozákok törhettek volna rájuk, és akkor egyetlen pillanat alatt mindennek befellegzik.

Csak akkor könnyebbült meg, midőn végre a kifényesített zöld mozdony mellett a peronon várakozott, és a csendőr meg a sürgölődő hivatalnokok közelében nem fenyegette a meglepetésszerű leszámolás veszélye. Az első figyelmeztetés már elhangzott, de még 23 perc

maradt a vonat indulásáig. Felvidultak. Napfényes, vidám reggelre ébredtek, egyetlen felhő sem volt az égen. Nem rakodtak katonai szerelvényekre, nem tűntek fel átutazó regruták, minden olyannak látszott, mint máskor közönséges békés nyáridőben.

De a hatóság rendőrségi engedélyhez kötötte az utazást, és emiatt félig üresen indultak a vonatok. Nágya és édesanyja már elfoglalták helyüket, és az ablakon bámultak kifelé. Vlagyimir Iljics azonban még mindig Jakov Kubával sétált a peronon fel és alá. Mindketten egyformán alacsonyak, zömökek, kockaformájúak, Iljicsnek a csontjai vaskosak, Kuba ellenben kissé elhízott.

Jakov nagyon magabiztosan viselkedett, a kereskedő öntudata munkált benne, s mesterien levékonyított bajusza és élénk, fürkésző tekintete magára vonta az emberek figyelmét.

Illik felfigyelni egy ember tehetségére, amikor ilyen helyzetben kitűnik, s hallgatni kell a szavára, még akkor is, ha némiképp ábrándosaknak tetszenek az elgondolásai. Lenin nagyon régen ismerte ugyan Jakovot, még a második kongresszus idejéről, de Hanyeckij csak lengyel ügyekben nyilatkozott akkor, és csak ezen a nyáron mutatkozott meg új oldaláról, most vált Vlagyimir Iljics legfontosabb munkatársává.

Arany ember volt. Kivételesen szolgálatkész, és kellő mértékben zárkózott, egy idegen harapófogóval sem tudott volna kihúzni belőle egyetlen szót. Júniusban és júliusban rengeteget sétáltak együtt a hegyekben Poronin közelében, és igen izgalmas pénzügyi elképzeléseket, terveket vitattak meg. Hanyeckij valósággal sziporkázott az ötleteivel. Talán polgári származása miatt fejlődött ki szimata a pénzre, s ezért tudott annyit megkaparintani, ami ugye ritka, megbecsülésre méltó tulajdonság egy forradalmár esetében. Nagyon helyesen fogalmazott: a pénz a párt létalapja, s ha nincs pénze, kiszolgáltatott, csak fecsegésre alkalmas. Még a parlamenti pártokat is

szorítja a választási kampánypénz szűkössége. De mit szóljon egy forradalmi illegális párt, amely kénytelen fedőszerveket létesíteni, titkos összejöveteleket szervezni, szüksége van szállítóeszközökre, sajtóra és fegyverre; harcosokat készít fel és vezetőket tart el, s arra a pillanatra vár, amikor fordul a kocka.

Ezen a nyáron Hanyeckij remek tervvel örvendeztette meg Lenint: alapítsanak saját vállalatot valahol Európában, vagy pedig szálljanak be egy már működő trösztbe partnerként. A párt havonta garantált összeggel részesülne a haszonból. Ez nem a gogoli *Holt lelkek* Manyilovjának jellegzetesen orosz ábrándozása volt; Kuba valamennyi javasolt lépést meghökkentő alapossággal számított ki. Nem ő maga ötlötte ki az ügyletet, hanem Parvus zseniális vízilóagyának volt a szüleménye, az ő Kubának címzett levele, amelyet Konstantinápolyban adott fel, már tartalmazta ezt a javaslatot… Parvus valamikor, hasonlóan más szociáldemokratákhoz, koldusszegényen utazott Törökországba, hogy ott közreműködjék egy sztrájk megszervezésében. Most viszont őszintén beszámolt meggazdagodásának körülményeiről: mindene megvan, ami csak kell (kósza hírek szerint mesés vagyonra tett szert), s íme, eljött a párt meggazdagodásának ideje. Helyesen írta: ha annak rendje-módja szerint meg akarjuk dönteni a tőkés rendet, előbb magunknak kell tőkésekké válnunk. A szocialisták legyenek előbb kapitalisták. De Parvust kinevették a szocialisták. Rosa, Clara és Liebknecht megvetően elutasították Parvus elképzeléseit… De hátha elsietté k a dolgot. Parvus pénze erőt ad, és a gúnyolódás lepereg erről az emberről.

Ezeket a terveket pedig mintha elsodorná a most kitört háború.

Bár még most, az indulás előtt közvetlenül is latolgatták a terv esélyeit. Megbeszélték, hogyan tarthatják a kapcsolatot, és hogyan lesz módjuk hamarosan személyesen is találkozni. Zinovjev

nemsokára követi Lenint. Utána pedig Hanyeckijen a sor, csak mentsék ki a hadkötelezettség alól.

Most az indító megadta a második jelet. Iljics szaporán felugrott a vonat peronjára. Nem volt rajta kalap, noha már csaknem teljesen megkopaszodott. Viseltes öltönyt hordott, s beesett arcával, örökké nyugtalan, éber pillantásával, gondozatlan kecskeszakállával csakugyan kémre emlékeztetett. Hanyeckij csaknem megkockáztatott egy ironikus megjegyzést, de hát tudta, hogy Lenin nem vevő a tréfákra, és nagyon sértődékeny. Kuba tehát fegyelmezte magát.

Hiszen őt is bárki spionnak nézhette bús, fürkész tekintetével, boltosképével, gyűrött öltönyében…

A piros sapkás pályafelügyelő szeme szigorúan végigfutott a peronon. Hármat kolompoltak. Az indító belefújt a kürtjébe, és már szedte is a lábát.

A forgalmista integetett egy kicsit az elutazóknak, azok pedig a nyitott ablakból visszaintegettek…

Itt mégiscsak kellemesen, nyugodtan éldegéltek. Mértéke volt az időnek, nem úgy, mint a nyüzsgő Párizsban. Milyen régóta kóborol Lenin Európában, és mégse lett belőle európai. Életfeltételei szigorú kereteket szabtak, ami nagyon kedvezett a cselekvésnek. És mennyi izgalma, mennyi öröme volt ezen a helyen…

És mennyi csalódás érte.

Malinovszkij… Ahogy pedig a messziségbe tűnt a vasúti peron, úgy szakadt el az ott maradottaktól. Még Hanyeckij is, aki igazán méltó pártbéli elvtársnak bizonyult, kiesik életének előtte álló szakaszából. Könnyen előfordulhat persze, hogy a távolabbi jövőben megint ő lesz a kulcsember, és Lenin mindennél fontosabbnak tartja majd, hogy álmatlan éjszakákon fogalmazott

kétszeres, háromszoros kiemelésekkel teli sürgős leveleket váltsanak. De most, hogy kiválóan elvégezte dolgát, ezzel egy időre eltűnik a távolban.

*

Senki soha nem öntötte ugyan formába a forradalmi harc egy bizonyos szabályát, amely azonban mégiscsak létezett. Az is lehet, hogy ez az emberi lét örök törvénye, amelyet Lenin igen alaposan megfigyelt: minden időszakban kitűnik, és közel kerül hozzá egy-két ember, akivel éppen abban az időszakban ért szót. Az adott helyzetben és a megfelelő percekben érdekesek, fontosak és hasznosak ezek az emberek. Éppen ma és nem máskor tartunk velük őszinte kapcsolatot, ők és nem mások alkalmasak ilyenkor a dolgok megvitatására és a közös cselekvésre. De soha senki nem tudja tartósan fenntartani ezt a bizalmas pozíciót, hiszen napról napra változik a helyzet, és mi magunk is dialektikusan együtt változunk a viszonyokkal; mégpedig pillanatok alatt. És elébe kell menni a változásoknak, és velük együtt kell változni, éppen ez lenne a politikai zsenialitás lényege!

Természetesen van olyan ember, nem egy, nem kettő, aki bekerülve Lenin vonzásába, tüstént bekapcsolódik a munkába, a megjelölt időben és a megkövetelt pontossággal teljesíti az utasításait. Sokan feláldozzák egyéni céljaikat is. Ez azonban természetes, hiszen nem Vlagyimir Iljicset szolgálják, hanem egy hatalmas erőt, ami az ő közvetítésével nyilvánul meg. Maga Lenin csupán tökéletes útjelző, mindig pontosan tisztában van vele, hogy éppen most mit kell tenni. Jóllehet, ami reggel érvényes volt, estére megváltozik.

A bizalom és a hasonló gondolkodásmód egybeterelte például Lenin jenyiszeji száműzött társait. E kapcsolat azonban csak azért lehetett eleven, mert mindenki más irdatlan távolságban élt tőlük. Lenin a messziségből úgy érezte, hogy egyszer még közeli barátságba kerülhet

Plehanovval. Ám találkozásaik alkalmával Plehanov ridegen és könyörtelenül megleckéztette, ami, a bizalom írmagját is kiirtotta belőle. Martov veszedelmesen bizalmas kapcsolatba került több évre Leninnel. Ennek is vége szakadt. (Martov esetéből vonta le azt a következtetést, hogy általában kiiktatható a barátság fogalma, mert kizárólag politikai, osztály- és anyagi viszonyoknak van realitása ember és ember között.) Bogdanov ugyancsak közel került hozzá, azzal nyerve meg Lenin bizalmát, hogy pénzt szerzett a pártnak. E kapcsolat is megszakadt, noha Lenin megkísérelte elegyengetni az ellentéteket, nem sejtve, hogy ez a próbálkozás veszélyeket rejt. A következmény: szakítás egyszer s mindenkorra. Akadtak, akik hosszabb ideig kitartottak. Ilyen volt Kraszin, akit egyszerűen nélkülözhetetlenné tett az a képessége, hogy bármikor és bármi módon pénzt tudott felhajtani… Idővel más hívek kerültek Lenin sodrásába: Kamenyev, Zinovjev és Malinovszkij…

Csak az maradhatott meg mellette, aki vele együtt haladt, és helyesen értelmezte, mi a párt érdeke. De csak addig tűrt meg Lenin bárkit a saját közelében, amíg az illető ehhez a követelményhez tartotta magát. A sürgős személyes megbízások természete ellenben változott, és ettől függően változott az is, ki mit fogad el. A lemaradó munkatársak viszont reménytelenül belesüppedtek a mozdíthatatlan súlyos talajba, akár a mérföldkövek, és lassan eltűntek a feledés homályában. Előfordult, hogy egy újabb útelágazásnál már ellenségekként néztek farkasszemet. Összeköttetésbe került Lenin olyanokkal is, akiket egyetlen hétre, egy napra, egy órára, egy beszélgetésre, egy-egy alkalmi szolgálat idejére avatott a bizalmába. S ezekkel az emberekkel szenvedélyesen és meggyőzően beszélt – épp annyira, amennyire az ügy megkövetelte. Adott pillanatban az illető a világ legfontosabb emberének érezhette magát. S egy óra múlva ugyanaz az ember a süllyesztőbe került, Lenin azt is elfelejtette egyszer s mindenkorra, ki

ő és mi végre kerültek kapcsolatba. Ilyen bizalmi embernek látszott Valentyinov, amikor első ízben érkezett Leninhez Oroszországból. Bár rögtön szemet szúrt Leninnek Valentyinov korlátoltsága: mekkora hévvel tudta fejtegetni, hogy ő, a munkás a politikai harcnál is többre becsüli azt a lakatosmunkát, amit saját kezével alkot. Valentyinov kisvártatva kimutatta a foga fehérjét: Martov erősebbnek bizonyult nála, s végül is úgy viselkedett, akár egy mensevik.

A vonat hegyek között kanyargott, dombra fel és völgybe le, majorokat hagytak el, szénaboglyák és rendezetlen gabonatáblák mellett haladtak. Lenin pillantása befogta a turistautakat, szeme fel-alá járt az ösvényeken; olyan érzése volt, mintha saját maga haladna végig rajtuk. Sok minden emlékeztette a poronini tájra, holott sose járt errefelé.

És Lenin helyet foglalt az egyik ülésen. Gondolkodni akart, vagy talán elfoglalni magát valamivel – de semmiképpen sem érzelegni.

Családtagjai, akik tekintetéből, testtartásából olvaslak, nem zavarták napi gondokkal, fölösleges kérdésekkel. nyugodtan üldögéltek a helyükön.

A forradalom veresége után, az 1908-tól kezdődő nyomorúságos időszakban sokan faképnél hagyták Lenint. Például a *Vperjod* (Előre) című lap köré tömörülők, a visszavonulást hirdető otzovisták, az ultimátumot követelők, Mach hívei, az istenkeresők társasága… Lunacsarszkij, Bazarov, Alekszinszkij, Brilliant, Rozskov, Ljadov, Lozovszkij, Manuilszkij, Gorkij… Az egész régi gárda, amely akkor kovácsolódott össze, amikor szakítottak a mensevikekkel. Már-már úgy érezte keserű pillanataiban, hogy csak ő maga meg a két asszony alkotja a bolsevik pártot. Rajtuk kívül egy tucatnyi megtört, harmadrangú ember járt el a párizsi bolsevik gyűlésekre. A közös összejövetelekről Lenin hívei elmaradoztak, őt pedig, ha történetesen felszólalt, lerángatták a többiek a szónoki emelvényről. Magányos volt,

kilépett mellőle sorjában mindenki – elképzelhető, mekkora erőre volt szüksége, hogy legyőzze a kételyeit, ne próbáljon egyezkedni, hanem a jövőbe tekintve kitartson, tudván tudva, hogy visszakullognak még ezek, feleszmélnének mind; s hadd hulljon a férgese: aki mégse tér vissza.

1906-ban és 1907-ben még nem szenvedtek vereséget. Akkor még forrt, fortyogott az egész társadalom, sokan kívánkoztak a lőállásokba. Lenin a finnországi Kokkolában várakozott, reménykedve, hogy felcsap a forradalom második hulláma. De 1908-ban reakciós banda került uralomra, a földalatti mozgalom pedig kiürült, a munkások a nyílt mozgalmakat választották, s a szakszervezetekbe, a betegpénztárakba tömörültek, mintha az illegális szervezkedés egyszer s mindenkorra értelmét veszítette volna. Az emigráció üvegház lett… Amott működött a duma, legális lapok jelentek meg, és az emigránsok ott próbáltak publikálni…

Hát ezért volt pompás dolog a háború! Igazi boldogság, hogy kitört! Most aztán el lehet kapni a párt felszámolóinak, a likvidátoroknak a torkát. Ha a legális pártszervezés ellehetetlenül, annál inkább megsokszorozódik az emigráció jelentősége, ereje. Az orosz forradalom súlya az emigráns mozgalomra helyeződik át!

Lenin már Nowy Targban, nyugtalan várakozásának első napjaiban rájött, mekkora távlatok nyílnak, és igyekezett személyes kudarcait feledni.

Még lengyel földön alaposan elemezte az európai háborús helyzetet. A lenini agy ilyen elmélyedt állapotában kész jelszavakat gyártott. Minden megfeszített agymunka végső eredménye az adott pillanatra érvényes jelszavak kimunkálása volt. És még valami: következtetéseit lefordította közhasznú marxista nyelvre: hívei és követői nem voltak fogékonyak más nyelvezetre.

Hanyeckij előtt tárta fel elsőként mindazt, amit kiókumlált. Meg kell érteni: ha már kitört a

háború, nem szabad kitérni előle, hanem fel kell használni! A papi felfogást sutba kell dobni, mert időről időre befészkeli magát a proletáragyba is az a felfogás, hogy a háború szerencsétlenség és bűn. A „Békét minden áron” jelszó papi születlenség! Milyen irányvonal hoz alkalmazkodjanak a forradalmi demokraták a kialakult helyzetben világszerte? Mindenekelőtt cáfolni kell azt a mesét, hogy a háború kirobbantásáért a központi hatalmak a felelősek! Hiszen az antant azzal fog takarózni, hogy rájuk, a védtelenekre támadt az ellenség. Sőt kieszelik, hogy a demokráciát védik, ha a tőkések köztársasága mögött sorakoznak fel. Ezt az önigazoló érvrendszert ízzé-porrá zúzzák, szét fogják verni. Kit érdekel, ki kire támadt elsőként? Valamennyi kormány közös és egyenlő mértékű vétkességének jelszavát hirdetik meg (sőt a németek kisebb mértékben bűnösek). Nem az a lényeg, „Ki a bűnös”. Több haszon származik abból, ha sikerül a háborús lehetőséget kiaknázni. Mindenki vétkes – ennek felismerése nélkül esélye sincs annak, hogy elkezdjék a munkások között a cári rendszer megingatását előkészítő munkát.

Bizony, ez egy boldog háború! Tetemes hasznot hoz a nemzetközi szocializmus konyhájára: egyetlen pillanat alatt kiüríti mindazt a ganét, amit békeidőben a munkásmozgalom felhalmozott. Forradalmárokra és opportunistákra tagolódott a munkásmozgalom, ami nem tekinthető világos megkülönböztetésnek, mert kibúvót kínál az ellenségnek. A háború ellenben a nemzetközi szakadás tökéletes választóvonal át kínálja: vannak hazafiak, és vannak hazátlanok. Mi az utóbbiak közé soroljuk magunkat.

És ezzel be lehet zárni az Internacionálé vegyesboltját, amely „egyesíti” a bolsevikokat a mensevikekkel! Nem rendeznek kongresszust Bécsben soha többé. Meg se mukkannak egyhamar a mensevikek. Szakadék tátong immár közöttük, szakadék, nem lehet kibékíteni őket az életben. Pedig júliusban harapófogóval szorongatták Vlagyimir Iljics torkát; képesek

voltak kijelenteni, hogy nem látnak elég okot a szakításra! Azt várták, hogy békéltető delegációt meneszt hozzájuk. Abban reménykedtek, hogy Lenin békejobbot nyújt a mensevik fenevadaknak… Most pedig a hadihitelekre szavaz ez a bagázs – ezek után nincs feltámadás, uraim! Önök hullák… Még jó darabig élet jelenségeket fognak produkálni. De ideje, hogy a nyilvánosság előtt holttá nyilvánítsa őket. Inessa kedvéért elutazik még Brüsszelbe, s ez lesz a legutolsó találkozás. Elege van belőlük, egyszer s mindenkorra.

Ekkor kapott észbe anyósa, hogy elhagytak egy bőröndöt. Rohanvást keresgélni kezdték, megszámolták a pad alatt és a fejük fölött lévő csomagokat. De nem lett meg a bőrönd. Ez aztán a dráma! Ráadásul, nem akármilyen csomagocskának kelt lába, hanem feljegyzéseknek: elveszett Lenin címlistája! Vlagyimir Iljics teljesen magába roskadt. Képtelen dolgozni, ha rendetlen a ház, ha nincs rendben a család. Talán viccesnek hat a kijelentés, de igaz: a pártéletnek részét alkotja a ház rendje. Ezt ugyan nem merte említeni Jelizavéta Vasziljevnának – hiszen Vlagyimir Iljics tisztelte az anyósát. Nágya édesanyjának ugyancsak éles volt a nyelve, de Lenin kategorikusan közölte Nágyával: milyen rendet vár el az öregasszonytól. Elég nagy baj, ha képtelen egy gombot felvarrni. Még Vlagyimir Iljics is nagyobb hozzáértéssel távolít el egy foltot, mint ő. Szégyen kimondani, de még tiszta zsebkendővel se látja el az embert…

Lenin nem bocsátotta meg senkinek, ha hibázott. Nem felejtett el soha semmit, mindhalálig…

Az ablak felé fordult…

A szerelvény kanyarogni kezdett, és lassan-lassan leereszkedett a völgybe. Hol szürke, hol fehér pára terjengett a vonatablak mellett… Hogy utálta már Lenin az emigráció hegyeit!

Nágya volt Lenin menedéke; magába fogadott és elrejtett mindent: annyi baj legyen, ha elveszítették azt a csomagot. Krakkóból lelevelezik majd az ügyet, és utánuk fogják küldeni a bőröndöt postán…

Nágya nagyon jól tudta – mert élt már ezzel a módszerrel –, hogy legegyszerűbb, ha magára vállalja az elkövetett bűnt, és akkor kiderül, hogy Vologya teljesen vétlen. Ilyenkor a férfi megnyugszik, és elfelejti a sérelmét. Annál nagyobb baj, ha kiderül, hogy ő maga is hibázott.

Az öregedő, roskatag, sötét tekintetű, ráncos homlokú, borotválatlan férfi, akinek arcát benőtte a rőt sörte, kibámult az ablakon, de voltaképpen semmit sem tudott megkülönböztetni a homályban. Nágya pontosan ismerte Lenin arckifejezéseit. Most éppen kár lett volna reagálni bármire, amit mond vagy tesz. Jobb ilyenkor békén hagyni, nem szabad elvonni a figyelmét csip-csup dolgokkal: fölösleges közölni, miben állapodott meg az édesanyjával.

Hadd üldögéljen Lenin egymagában, és mélyedjen el a gondolataiban. A hallgatás majd csak megszabadítja a lelki kínoktól, és elfeledi a Nowy Targ-i őrületet, a poronini fenyegetéseket, és persze a koffer elveszítését… Hasonló esetben Lenin magányos sétákra indult, vagy pedig magányosan ücsörögve tépelődött. A gondolkodástól órák hosszat megfeszülő homlok olyan volt, mint egy felborult kondér, orcája kisimult, szeme tájáról eltűnt az ezernyi szarkaláb, miközben az apró bántalmaktól megszabadulva, Lenin agya átkapcsolt a világ emésztő, súlyos gondjaira.

Régen megérett a nemzetközi szocialista mozgalom szakadása, de csak a háború mutatta meg, hogy visszafordíthatatlan a folyamat. Ez pedig mindennél csodálatosabb eredmény! Noha úgy látszik, mintha a szocialisták tömeges árulása gyöngítené a proletárfrontot, ez tévedés: nagyon jó az effajta árulás!

Hiszen most már könnyű lesz megvédeni saját álláspontját.

Ugyan milyen mondandója lehetett volna egy hónappal ezelőtt; esélye sem volt, hogy kijusson az útvesztőből. De most jó kis találós kérdést eszel ki nekik: mindenki csak bámul majd, miért küldi Brüsszelbe maga helyett Inessát. És meg fognak hökkenni, uraim: ugye magától értetődőnek gondolták, hogy én magam érkezem, és lám, csalódnia kell Kautsky, Plehanov és Vandervelde úrnak! A küldöttségnek ugyanis Inessa lesz a vezetője! A nő tökéletesen beszél franciául, és utánozhatatlan eleganciával viselkedik bárhol. Hűvös, nyugodt, és kissé magas lóról kezel mindenkit. (Az elnökség francia tagjait rögtön lenyűgözni majd. A németek pedig nem nagyon értenek meg téged, Inessa, ami nem rossz! Követeld csak meg minden felszólalásod után, hogy fordítsák le a szöveget.) Ez aztán a haladás! Az ultraszocialista szamarak agyára megy majd a dolog! Nosza, munkára! Minél előbb ír neki, annál jobb. Meg kell érdeklődni, el tud-e utazni? Jut-e ideje egy ilyen útra? Talán az Adrián tartózkodik a gyerekekkel? Azokat majd csak ellátja valaki. Inessa költségeit a pártkassza állja. Lehet, hogy éppen a szabad szerelemről ír tanulmányt? Ugye, nem lenne jó, ha bármivel is megbántaná, de várhat még az a kézirat (százszázalékos pártmunkás persze asszonyból mégse válhat, mert mindig zavarja valami lényegtelen apróság). Tökéletesen biztos vagyok benne, hogy azok közé tartozol, Inessa, akik erősödnek és felbátorodnak, ha felelős megbízást teljesítenek… Szamárság, pesszimistáknak nem szabad hinni! Remekül helytállsz majd! Biztos vagyok benne, hogy Te aztán eléggé kihívóan tudsz viselkedni. Mindenki felháborodik (ez igazi boldogsággal tölt el!), hogy én személyesen nem leszek jelen, és rajtad akarnak majd bosszút állni. De nincs kétségem, hogy a legmegfelelőbb módon használod majd a karmocskáidat. Ugyan milyen nevet találjunk neked… Talán Petrova lennél!? Minek fednénk fel a nevedet a likvidátor partfelszámolók előtt?

(Petrov voltam magam is, amire persze senki nem emlékszik, de te, Inessa biztosan nem felejtetted el. Álnevek segítségével könnyű az emberek bizalmába férkőzni. Az az igazi, ha egyszer nyílt, másszor álcázott szerepben mutatkozunk. Te pedig csakugyan használhatod a nevem, drága jó barát! Nagyon kérlek, egyezz bele! Ugye, vállalkozol a feladatra? Elutazol, ugye? Biztos elvállalod?! Természetesen alaposan megbeszélünk mindent. Borzasztóan siess! A pártfelszámoló likvidátorokat pedig orruknál fogva vezetjük! Ígérd meg, hogy együtt várjuk be a forradalmat! Ami a lényeget illeti, egyetlen javaslatukat sem fogadjuk el! Az égvilágon semmit! És emlegesd gyerekeid betegségét! Hazudj! Miattuk vagy képtelen helytállni igazán. Az európai kispolgári szocialisták farkascsordáját pedig meg kell győzni, hogy a bolsevikok alkotják a legmegbízhatóbb orosz szocialista pártot! Dugd az orruk alá a szakszervezeteinket, a betegsegélyző egyleteinket – s ez könnyekig meghatja majd őket. A kíváncsiskodókat szereid le, a kérdéseket szakítsd félbe, vagy térj ki előlük! Légy mindig támadóállásban! Rosa Luxemburgot pedig egyszerűen némítsd el, és bizonyítsd be, hogy Lengyelországban nincs épkézláb pártja. Támogassák az ellenzéki Hanyeckijt! Értesz, ugye, mindent?! Jössz-e? Szorosan fogom a kezed… Very truly… Örökké…

Itt keverte meg a dolgokat Hanyeckij, aki ultimátumot nyújtott be (jószerével jogosat). A pártkasszát viszont kímélni kell. (Még ha csak Hanyeckijről kellene gondoskodni – sok olyan ember van, aki nagyon hasznos munkát végezne, de pazarolni a pénzt nem szabad…) Hanyeckij nélkül viszont a semmirekellő lengyel ellenzék mindent elárult, és belement, hogy rohadt oktalan módon kibéküljenek Rosával és Plehanovval.

Mindegy, te jobban intézted a dolgokat, mint ahogy magam csináltam volna. Túl azon, hogy nem ismerem a nyelvet, és biztosan nem tudtam volna uralkodni magamon. Hiszen képtelen vagyok

elviselni a komédiázást! Biztosan legazembereztem volna őket! Te viszont nyugodtan, szilárdan viselkedtél, és kivédted valamennyi támadásukat. Mérhetetlen szívességet tettél a pártnak. Küldök 150 frankot (bizonyára kevés). Közöld, kérlek, mennyivel költöttél többet. Elküldöm. Írd meg, nagyon kimerültél-e? Kihoztak volna a sodrodból? Miért annyira kellemetlen beszámolnod erről a konferenciáról? Talán ágynak estél? Mi bajod? Válaszolj, mert szörnyen nyugtalankodom!

Inessa az egyetlen olyan ember, akinek hangulata a messziségből átsugárzik Leninre, s ha messze van tőle, Inessa jelentősége megnövekszik Lenin életében.

És lám, mi történik: a katonai cenzúra miatt abba kell hagyni a tegeződést, mert a bizalmas megszólítást esetleg zsarolásra használhatják fel ellenük. A szocialistáknak óvatosan kell viselkedniük.

A háború miatt megszakadt a levelezés, most már Poroninba érkeznek a levelek. De minden jel arra mutat, hogy Inessa elküldi a gyerekeket Oroszországba, ő pedig visszamegy egyedül Svájcba. Talán már ott is van.

Az asszonyok halkan megbeszélték, hogyan rendezkedjenek be éjszakára Krakkóban. Nágya azt gondolta ki, hogy anyja és Vologya maradjon kinn a pályaudvaron a holmival, ő pedig megkeresi azt a nőt, akinél Inessa megszállt, és ők is ott éjszakázhatnának.

Nágya fennhangon tette meg az indítványát, de nem nézett a férfira, hanem mintegy elbeszélt mellette, kitekintve az ablakon. Lenin meg se moccant, nem fordult feléje, nem reagált, de az asszony a szempillája rebbenését, ereinek lüktetését figyelve is meg tudta állapítani, hogy Lenin mindent hallott, és nincs ellenvetése.

Az lenne jó, ha nem keresgélnének szállást, ezzel időt takarítanának meg. Igaz, nem

kényszerítette semmi arra, hogy éppen Inessa szobáját válasszák nyughelyül. Bár e változat mellett szólt Vologya irtózása mindentől, ami nem megszokott: még alkalmi változásokat is nehezen tűrt. És ez anyja szemében is igazolta volna Nágya elképzelésének ésszerűségét.

Anyja előtt Nágya mindig megalázottnak érezte magát. Korábban még inkább így volt, manapság kevésbé. De ez az érzés nem tűnt el teljesen.

Nágya következetességre nevelte önmagát: jottányira sem szabad letérítenie Vologyát saját útjáról. Meg kell könnyíteni az életét, sosem fogja akadályozni… Mindig kéznél lesz, de mindig el fog tűnni, ha feleslegesnek érzi magát.

Ha már ez a dolga, ki kell tartania. Ha már hámba fogtak, húzd a szekeret. Vetélytársnődet ne ócsárold, még akkor se, ha lenne mit mondanod. Mindig örömmel, barátként kell fogadni: nem szabad Vologya kedélyét felborzolni, s tanácsos ügyelni, nehogy bármi megingassa társai között elfoglalt pozícióját. Ha sétára hívják, elballag – de olvashatnak együtt is, hármasban.

Nágya azonnal, már a kapcsolat legelején felfogta, mi történik, sőt annak előtte megsejtette, amikor két vörös tollal a kalapján (amit egyetlen orosz forradalmárnő se merészelt volna) feltűnt párizsi lakásukon Inessa mint sorbonne-i diáklány, aki már elnyűtt ugyan két férjet és megszült öt gyereket – és Vologya lassan felállt az asztaltól. Nágyát mintha viharos szél suhintotta volna meg. Tehetetlennek érezte magát, mégis tennie kellett a dolgát.

Nágya felajánlotta: költözzenek szét, mert nem akart egy ilyen ember életében súlyosabb akadályt képezni, mint bárki más. Ez iszonyatos felelősséget rótt volna rá. Nemegyszer kibuggyant belőle: váljunk el! De Vologya töprengve csak annyit mondott: Maradj itt. Döntött. Egyszer s mindenkorra.

Ezek szerint szüksége van rá. És így igaz: nem talált volna Lenin nála alkalmasabb társat. Az a tudat nyugtatta Nágyát, hogy egyetlen asszony sem formálhat egymaga jogot ilyen emberre. Hivatása lett, hogy ő is a hasznosak egyike. Egy másik asszonnyal együtt. Sőt bizonyos értelemben ő, Nágya közelebb áll Leninhez, mint a másik.

*

És miután Lenin mellett maradt, úgy döntött, soha nem lesz a terhére. Nem közli, ha nem esik jól valami, és megtanulja, hogyan uralkodhat a fájdalmán. A fájdalom azonban csak akkor csillapul, ha kiégetik. Ezért állandóan küszködött a fájdalommal: kimetszette magából, és elégette. Most éppen gyakorlati haszna lesz, ha pont Inessa egykori szobáját veszik ki éjszakára, ám legyen. Nincs akadálya, hogy ott töltsenek egy éjszakát, (;s nincs értelme azzal törődni, hogy Vologya hányszor [árt ott és mit csinált.

Csak az anyai szem…

Mindjárt Krakkóba ér a vonat. Vologya kivirult. Ezek szerint kigondolt valamit.

…Nem, nem, nagyszerű, hogy elutaztál Brüsszelbe, ne bánd. Mindössze egyvalamit sajnálok: nem sikerült Kautskyval levelező kapcsolatot kiépítened, noha ezt kértem… Saját neveden írhattad volna valamennyi általam fogalmazott levelet. Micsoda alattomosság rejtezik benne! Jobban gyűlölöm Kautskyt, mint bárki mást! De kár, hogy kihagytuk ezt a játéklehetőséget: hogy lóvá tehettük volna a vén képmutatót…

Vologyának már-már fütyörészni kerekedett kedve… Eszébe se jutott most a bőrönd, csak az utazás érdekelte. A keze ügyében tartott bugylibicskáját is elővette.

Szalvétával megterítettek, elővették a sült csirkét, a kemény tojást, a tejesüveget meg a halicsi kenyeret a szatyorból, megkenték vajjal, és jól meghintették sóval.

Még tréfálkozott is az anyósával, hogy kapitalizálódik, és emiatt előbb-utóbb a vejére hoz bajt: pötty esik a forradalmár-életrajzon.

Az igazi baj az volt, hogy rendbe kellett volna hozni a pénzügyeiket, időben. Egy krakkói bankban ugyanis 4.000 rubelt helyeztek korábban letétbe, Jelizavéta Vasziljevna nevén, ami tisztes összeg, hiszen egyáltalán nem számítottak háborús helyzetre. Most pedig ellenséges ország polgárának vagyonaként tartják számon, s mint ilyet, el fogják kobozni. Ki kellett volna menteni a pénzt, megfizetve jó áron egy ügyes, megbízható fickót, aki elintézi. A pénzt pedig értékálló valutába, például svájci frankba, vagy aranyba fektetve magukkal vinni Svájcba.

Kár volt habozni, fölpakoltak volna, s jókor Bécsbe kellett volna venni az irányt, hogy minél hamarabb elintézzék a vízumot meg a kezességeket, és már Svájcban lehetnének. Ausztria-Magyarország ugyanis hadviselő állam, itt bármi megtörténhet.

Lám ez az opportunista Internacionálé mégiscsak kitünteti magát eggyel s mással: soha nem tagadja meg a személyes segítséget. Minden országban vannak minisztereik. Kuba addig erősködött, hogy kénytelen lesz felkeresni Adlert és Diamandot (bár telefonon kifejezte már háláját), és személyesen is meg kell köszönni a szabadítást, sőt nagyon udvariasan kell viselkednie. Vologya ravaszul mosolygott, miközben a tojás sárgájának és fehérjének morzsáit kaparászta. Nagyon pikáns fordulattal van dolgunk: a korhadt kispolgári revizionisták farkascsordájához kell fordulnia, és nekik kell hízelegni. Végtére is érvényesül az igazság: elvi irányvonaluk ugyan nincs, életveszélyes helyzetben viszont támaszkodni lehet rájuk. Ez konkrét, reális álláspont, ami alapja lehet a taktikai együttműködésnek. Svájcban nem boldogulna a szemét népség segítsége nélkül: csak akkor engedik be, ha van kezese, s ki más vállalna felelősséget érte. Grimm kölyök még,

megismertem Bernben tavaly, amikor téged, Inessa kórházban ápoltak.

Lenin nem reagált méltatlan gúnyolódásra, közönyös maradt a sértések iránt, s nem volt szégyenérzete. Egy negyvennégy éves ember mégsem hajlong fiatalabbak előtt, hogyne irtózna a függő helyzettől, s kínos, ha nem érez erőt maga mögött.

Bizony kár volt 1908-ban Párizs kedvéért elhagynunk Genfet. Most nem kellene svájci bebocsátásért kuncsorogni, nyugodtan üldögélnénk és élveznénk a biztonságot: nyomdánk lenne, és eleven kapcsolatokat ápolnánk. Ugyan, Inessa, meg tudnád magyarázni, milyen sátáni akarat húzott bennünket Párizsba? (Persze hogy az ördögbe ismerte volna meg Inessát, ha nem kerülnek akkor Párizsba.)

– Emlékezetedbe idézem, Nágya, hogyan kezelte Kocher annak idején a te bazedovbetegségedet: akkor tanultuk meg, hol is tart manapság az orvoslás. (Igaz, maga Vologya is a bazedovkór szakkönyveit bújta akkortájt.) Elképzelhető, milyen haszon származott volna berni tartózkodásunkból. Gondoljuk el; ha az ember átélte a cári rendszer megpróbáltatásait, és jócskán elmúlt huszonöt éves, akkor fegyverré és pártvagyonná válik az egészsége. Hozzáértő orvosok, első osztályú neves személyiségek ismeretségét kell keresni, és hol másutt találnánk meg őket, ha nem Svájcban? Nevetséges dolog, hogy a Szemasko-féle orvosokra bízza magát az ember. Forradalmár társaink szamarak a medicinában, mégis a testünkben vájkálnak. Te, ellenben, felépültél. Települjünk közelebb Kocherhez!

– De Vologya, nem emlékszel már, mennyire zavart téged a kispolgári Svájc dermesztő légköre, milyen fagyos volt körülöttünk a levegő Svájcban? Elfelejtetted volna, hogy szaglásztak utánunk a nagy tifliszi extraakció után! Legyen rá szemed, hogyan épül fel a jogrendjük, milyen

sérthetetlennek tekintik a magántulajdont, és merénylőnek azt, aki megsérti. Ezek a merénylők, ugye, mi lennénk: a szociáldemokraták!

– Természetesen van igazság abban, amit mondasz, csakhogy Svájcban nem olyan könnyű a beilleszkedés, mint Poroninban, ahová a jó sorsunk vetett. Szemaskónak és Karpinszkijnak pedig igazán könnyen felmondtunk.

– És milyen remek könyvtárak vannak Svájcban, öröm dolgozni bennük. És gondolj arra, hogy háborús időkben civilizált, kényelmes életkörülmények várnak ránk. Tiszta, rendben tartott ország Svájc, kellemes hegyvidék és barátságos szállodahálózat vár, ahol a tükörsima tavakon vízimadarak úszkálnak.

Svájc az orosz forradalom víztárolója.

A semleges státus pedig lehetővé teszi, hogy ápoljuk nemzetközi kapcsolatainkat.

*

Gondoljuk csak végig a történteket: alighanem van okunk az ujjongásra, hiszen olyan háború tört ki, amilyet nem látott még a világ. Éppen ilyen háborúra számított Marx és Engels, de nem élték meg. Egy ilyen háború egyenesen a világforradalomhoz vezet! Elmaradt 1905-ben, most viszont lángba borítja Európát. Eljött a legnagyszerűbb pillanat!

Beigazolódott mindaz, amit oly korán megérzett: küszöbön áll a nagy esemény, amelyért élnie érdemes az embernek; amelynek esélyét huszonhét éven át latolgatta Lenin. Mögötte van a politikai önképzés végtelen időszaka; könyvek és brosúrák, pártcsetepaték, az első forradalom hűvös és balvégzetű nyomon kísérése, gyenge maroknyi csoport. Az Internacionáléban mindenki bajkeverőnek, szélsőséges szektánsnak ítélte, azon a maroknyi gyengécske csoporton kívül, amely pártnak nevezte ki önmagát. És nem ismerte fel, hogy éppen ez az az idő, amelyre várt.

Felgyorsult a nagy kerék forgása, és ügyelnie kell, nehogy szem elől tévessze az eseményeket. Olyan, mint ennek a mozdonynak a vörös kereke, s folyvást ügyelni fog ezekre a kerekekre.

Még sosem szólíthatta meg a tömeget. Nem mutathatta meg az embereknek, merre haladjanak, és nem derülhetett ki, milyen transzmissziós szíj köti össze az ő szíve dobbanásait ezzel a kerékkel. Íme a nagy pillanat. De vajon elég éberen tud-e őrködni, nehogy ellenirányba fordítsák az eseményeket a most oly jól működő kerekek?

Krakkó.

Szedelődzködtek. Felöltöztek.

Lenin nagyon szórakozottnak bizonyult a leszállás előtt, nem is tudatosult benne igazán, hogy már befutottak Krakkóba, és ott milyen feladat vár rá.

Maguk cipelték a holmit, hordárt sem fogadtak.

Sokféle népség hangzavarában haladtak. Elszoktak már a tömegtől, ötször annyi ember tolongott a peronon, mint máskor, és ötször olyan gondterheltnek látszottak. Mindenki rohant. Apácák, akiknek semmi keresnivalójuk nem lett volna különben egy pályaudvaron, kegy tárgyakat és imádságos cédulákat osztogatlak. Lenin elrántotta a kezét, mintha valami mocskot tukmáltak volna rá. Arra a vágányra, amelyen máskor személyvonatok álltak, most egy tehervagont toltak. Irdatlan ládákat rakodtak be, melyek – ha hinni lehetetett, a feliratnak – bolhairtó méreggel voltak teli. Tolongó civil utasok és katonák vegyültek el a vasúti személyzettel. Nem volt könnyű áttörni a peron sűrűjén: könyökkel nyitottak utat. Az állomás falát öles plakát díszítette, sárga alapon vörös betűk:

Jedem Russ – ein Schuss,
azaz
Ne teketóriázz vele – lőj az orosz mellibe!

A szöveg aligha vonatkozott éppen Leninre, mégis hideg futkározott a hátán.

A váróteremben annyi nép zsúfolódott össze, hogy alig jutott nekik levegő. Egy sötétebb falmélyedésben, az állomásépületnek a tér felé eső részén leltek egy tenyérnyi helyet. Itt még inkább összetömörült az asszonynép. Nágya édesanyjának végre helyet szorítottak egy padon, maga Nágya meg elindulhatott Inessa egykori szállására. Vlagyimir Iljics újságot vásárolt, és miközben utat keresett visszafelé, lázasan olvasni kezdte, nem törődve azzal, hogy össze-összeütközik a szembejövőkkel. Letelepedett egy alkalmas kofferre, az újsághalmot pedig négyrét gyűrve, a térde és a könyöke közé fogta.

A szemébe ötlő hírek nem örvendeztették meg különösebben. A galíciai ütközetről és általában a porosz front eseményeiről nem lehetett pontosan tájékozódni: mintha helytálltak volna ebben a csatában az oroszok. De harcok törtek ki Franciaországban is, és hadakoztak már a szerbek is! Szocialista elődei aligha álmodtak róla, hogy ilyesmi megtörténhet.

A mai szocialisták tehát zavarban vannak. Bizonyára „Békét, békét…” követelnek. Aki nem áll be közülük a „hon védelmezői” közé, jobbik esetben arról fog nyafogni és nyüszíteni, hogy azonnal abba kell hagyni a háborúskodást!

Mintha ennek lenne bármiféle esélye. Olyan ez, mintha valaki megpróbálná önkezével visszaforgatni a már lendületbe jövő mozdony kerekét…

A nyálas, kispolgári pettyekkel ékesített moslékszocialisták arról szónokolnak majd, hogyan teremtsenek békét, és miképpen fékezzék meg a hódítás i szándékokat. Úgy gondolják talán, hogy ez a szocialisták természetes reagálása. Rájuk kell az első csapást mérni.

Ugyan melyiküknek lesz szeme a látásra; ki érez majd magában annyi erőt, hogy csatlakozzék

egy nagyvonalú határozathoz: nem megállítani kell a háborút, hanem siettetni; terjedjen át minél több országra, segítsük elő, hogy saját hazánk is hadba lépjen. Nem fogjuk ugyan nyíltan meghirdetni háborús szándékunkat, de ez mégiscsak a mi háborúnk lesz…

Csak tompa agyú árulók tűzik zászlajukra a „Béke” jelszavát. Ugyan minek beszopni a békecuclit. A béke önmagában semmire se jó, ellenben egy világháború befejeztével ki lehet robbantani a könyörtelen polgárháborút. Megbélyegzésre méltó árulónak fogunk mindenkit nyilvánítani, aki ellene szegül a polgárháborús jelszónak.

Az a legfontosabb, hogy józanul mérlegeljük az erőviszonyokat: most ki kinek lehet szövetségese. Nem lehet egyenlőségjelet tenni a harcoló felek közé, az Ilyen magatartás papos szűkagyúságra vallana. Ellenkezőleg: Németországot nem szabad ugyanolyan imperialista hatalomnak tekinteni, mint a többit. Németország hatalmas szövetséges lehet. A forradalomnak puskára, katonai egységekre, pénzre lesz szüksége, s meg kell találni azt a felet, amely érdekelt abban, hogy ellásson bennünket. Tárgyalási alkalmat keresünk, titkos módszerekkel megbizonyosodunk róla, hogy orosz nehézségek esetén a németek nem fognak különtárgyalásokon alkudozni, s nem hagyják sorsukra az orosz forradalmárokat.

Németország! Micsoda erő! Micsoda fegyverek! És micsoda elszántság. Belgiumon keresztül mérnek csapást az antantra? Nem mentegetőznek, nem törődnek vele, ki mit miért vinnyog róluk. A lényeg, hogy üssenek-vágjanak, ha már elkezdték a háborút. Milyen határozottak a hadparancsaik – mennyire különböznek az orosz locsi-fecsiktől. (Elszántságuk még akkor is tiszteletre méltó, ha történetesen orosz szociáldemokratákat fognak le, de ugyanolyan következetesség mutatkozik meg náluk, amikor szabadlábra helyezik őket.)

A németek feltétlenül megnyerik a háborút. Tehát a cár ellenében Németország a legalkalmasabb természetes szövetséges.

Lám-lám, kelepcébe került a címeres dögkeselyű! A lábát már nem tudja kihúzni belőle. De maga kereste ezt a háborút. Hej, madár, megkopasztanak most téged, és meg sem tudsz állni, Kijevig kergetnek! Sőt talán Harkovig és Rigáig? És megszorongatnak, te hatalmas császármadár, hogy kileheled az országrabló lelkedet. Csak arra voltál jó, hogy másokat rabigában tarts ál! Körös-körül leamputálják majd az orosz szárnyakat. Különválik Lengyelország és Finnország. A Baltikum leszakad, Ukrajna kilép, a Kaukázus is önállósodik. Itt az ideje, madár, hogy megdögölj!

Megmozdult a tömeg, felmorajlott a tér, és becsődültek a várakozók, odaszorultak a rácshoz, mert a rendőrök nem eresztették őket tovább. Hát ez meg mi? Szerelvény futott be a pályaudvarra. Sebesülteket szállított. Talán ez az első szállítmány a frontról, az első nagy csata terméke. A tömeget szétoszlatták, hogy így szorítsanak helyet izmos, de gondterhelt szanitécek láncának, akik a felhalmozott hordágyakat az egyre-másra odakanyarodó autókra szállították, azok pedig meg tudjanak fordulni. De az asszonyok csak odafurakodtak, összecsődültek, a vállak közé dugták a fejüket, és kíváncsi iszonyattal figyelték, hátha véletlenül az övéiket fedezik fel a bekötözöttek, a lepedőbe csavartak között. Időnként fájdalmas jajkiáltások hallatszottak: felismertek valakit, vagy csak úgy vélték. A tömeg mindinkább összeszorult, és egy ritmusban lélegzett.

Uljanovék egy magasabb ponton kaptak helyet, amely messze volt az esemény helyszínétől, mégis jól láttak mindent. Lenin azonban nem érte be ennyivel, és egészen a kordonhoz furakodott.

Nem jutott elég tolókocsi és hordágy, ezért a nővérek támogatásával a peronról fehér alakok

bicegtek ki saját lábukon, mások szürke kórházi slafrokot vagy szintén szürke katonaköpenyt viseltek. Akadtak, akiknek a feje, nyaka, válla, karja volt vastagon bepólyálva. Ki óvatosabban, ki merészebben mozgott. S most már hozzájuk, az ő közelükbe zúdult a tömeg! A várakozók összegabalyodtak az érkezőkkel. Örvendező és szívbe markoló kiáltások hallatszottak. Ölelgették, csókolgatták a hozzájuk tartozókat, de az ismeretleneket is. Elkérték egyiküket-másikukat az ápolónőktől, vitték a csomagjaikat. Aztán a sebesültekhez a tömeg feje fölé emelt habsapkás söröskriglik és papírtányéros frissensültek érkeztek, amelyeket a férfiak kézről kézre adogatva juttattak el a vasúti restiből.

A korlátnál felfrissülve és izgatottan ácsorgott Lenin, fekete keménykalapban és nyíratlan vörös szakállával. Szemöldökvonala elferdült a megfeszített figyelemtől, szeme beesett, jobb kezének görcsös ujjaival szorongatta a söröskancsót, és lázasan nyelte a habzó italt, mintha a lövészárokban száradt volna ki a torka. Éles tekintettel figyelt, hol szorongva, hol pedig felengedve, miközben megpróbált minél több olyan tanulságot megragadni ebből a jelenetből, amelynek hatása lehetett, az események kifejletére.

Világosság gyúlt Lenin dinamikus agyában, és szerfölött örvendetes sejtése támadt. Életének egyik legfontosabb, legcélratörőbb és legtökéletesebb döntése született meg: a nedves újságoldalra nyomott betűk illatából. a sebesültekkel zsúfolt tér vér- és orvosságszagából érezte, mi fog lejátszódni. Ahogy a vadászó sas röptében váratlanul rájön, merre kúszik a parányi gyíkocska, ugyanígy az ember is ragadozó madár módon csap le az addig rejtőző aranyos gyíkfarok-igazságra. S Lenin is így fog majd belekapaszkodni abba a reszkető farkacskába, amely egy sziklarésből kunkorodik elő, és miután előrángatta a mélyből, kitekeri és felgöngyölít mindent, ami hozzá tartozik. Vásznat sző majd Lenin, és óriási

felirat fog díszelegni rajta: …POLGÁRHÁBORÚVÁ VÁLTOZTATJUK!… – s annak a háborúnak vagy ennek a mostani háborúnak Európa valamennyi kormánya áldozatául esik!!!

Lenin a korlátnál állt, a tér kiemelkedő pontján. Kezét előrenyújtotta, mintha beszédet akarna intézni a tömeghez. De nem szánta rá magát, hogy meg is szólaljon.

Minden nap minden órájában mindenütt szenvedélyesen, megalkuvás nélkül tiltakozni kell a mostani háború ellen! De!

(S ez az immanens dialektika): törekedni kell arra, nehogy befejeződjék, és olyan mederbe kell terelgetni, hogy át tudjon változni! Az új háborút pedig éberen kell várni, s nem szabad elszalasztani.

Az ilyen háború a történelem ajándéka.

1916. október

Kugliklubnak nevezték el a Stüszi vendéglőben tartott összejöveteleket, bár nem volt tekepálya a helyiségben.

– …A svájci kormány csak a burzsoáziát szolgálja…

Csúfnév a Kugliklub; az itteni politizálásnak ugyanis nincs sok értelme, inkább csak lármáznak a klubtagok, ahelyett, hogy cselekednének.

– …A svájci kormány tagjai a katonai klikk bábjai…

Ők maguk ugyancsak szívesen nevezték önmagukat: a Kugliklub tagjainak: egyszer még megdöntik a tőkéseket, mintha a világ tekepálya lenne. (Lenin maga tanítgatta ezeket az embereket. Ő gyógyította ki valamennyit a vallásból, ő értette meg velük a történelmi erőszak fogalmát.)

– …A svájci kormány szégyentelenül kiárusítja a pénzmágnásoknak mindazt, ami a nép érdekét szolgálná…

Jó néhány éve már, hogy asztalt bérelt Nobbes, vitaklubot nyitva a Stüszi vadász téren. Fiatal aktivistákkal vetette körül magát. Egy idő múlva ideszokott Lenin is. (Mennyi megaláztatást volt kénytelen elszenvedni a gőgös Svájcban! A berni szocik magas lóról beszéltek vele. Tavaly tavasszal, alighogy Zürichbe költözött, összehívta az orosz emigránsokat, mert előadásokat akart tartani. De az oroszok elmaradoztak, majd szétszéledt a társaság. Ekkor ifjú svájciakat próbált maga köré gyűjteni. Nem igazán egy 47 esztendős meglett embernek való feladat, hogy borotvára alig érett legénykék közül halászgassa ki a tanítványok új csapatát, majd ő próbálja megdolgozni az agyukat. De Lenin a rájuk áldozott időt nem sajnálta, hiszen az opportunista Grimmtől csalta el valamennyit.)

– A svájci kormány megalázkodik az európai reakció előtt, és eközben megfosztja a népet elemi jogaitól…

Az asztal túl végén Platten, a jámbor, kerek képű lakatos ült (aki voltaképpen műszaki rajzolónak szegődött, miután kezét törte, s mesterségéhez ragaszkodva igyekezett megőrizni proletár mivoltát). Valósággal magába szívta ez az ember mindazt, amiről az asztalnál szó esett, de kivételes erőfeszítésre volt szüksége, hogy feldolgozza az elhangzottakat. Homlokát ráncolta, duzzadt ajkai segítettek a hallott szöveg csócsálásában, mert Platten minden szóra ügyelt.

– …A svájci szociáldemokraták egyetlen szót se higgyenek el a kormány ígéreteiből…

Kilencen foglaltak helyet egy hosszúkás, terítetlen, gyalult fából készült asztalnál, amelyet jobb svájci kompániákra szabtak, de az idők során lyukakat, réseket vájtak lapján a rákönyöklők. Száz esztendeje csiszolhatták a tányérokat; azokból csipegették a Kugliklub tagjai az étvágycsináló előételt, és csak néhányan rendeltek sört.

Vendéglő volt a találkozásaik színhelye, következésképpen a látszat kedvéért kénytelenek voltak fogyasztani a Kugliklub tagjai. Svájciaknál az a szokás, hogy ki-ki állja a saját számláját. Megfértek mind a kilencen szépen kényelmesen a nagy asztalnál, noha egy helyet elvett tőlük az oszlop, arra akasztotta a vendéglős a lámpát.

Willy Münzenberg erfurti német legénynek engedetlen hajfürt lóg a homlokára; az ő háromszögletű arcából értelem sugárzik. Mindent azonnal megért, nem elégszik meg a hallottakkal, előrenyújtja keskeny, nyugtalan kezét, hogy még többet ragadjon meg az itt hallott jelszavakból, melyeket ő maga fog ércesen meghirdetni a gyűléseken. (Szerencséje volt Leninnek a fiatalokkal Zürichben. Tanítványai közül most hatan vannak jelen, valamennyien ifjúsági vezetők. Most nem ismétlődhet 1914. Akkor Inessát küldte

a svájci baloldaliakhoz, és mit látott Inessa? Nenn halászott, Gráber pedig fehérneműt teregetett, a felesége szoknyája alatt serénykedett, a lényeges dolgokat pedig elhanyagolta mindkettő.)

– Ne higgyünk a kormánynak; maradjunk mindig bizalmatlanok. Ezt a tulajdonságot örök időkre el kell sajátítani.

Lenin az asztal sarkán foglal helyet, az oszlop félig eltakarja. Nobbes, a hízelgő kandúr az asztal túlvégéről pislog nagy óvatosan Leninre. Igyekszik távol tartani magát minden kockázattól. A klubot ugyan Nobbes hozta össze, de lehet, hogy bánja már. Egyidős lehet az asztaltársakkal, mindannyian harminc körül járnak, de Nobbest a pártban betöltött jelentős szerepvállalás, a szolid egzisztencia máris megkülönbözteti a többitől, még kis pocakja is mutatja, hogy kiválik társai közül…

Valamennyi asztal felett más színű lámpa lóg. A Kugliklub felett vörös, és emiatt itt minden arc cinóberszínben úszik: vörös fény vonja be a nyílt Platten szálfatermetét, a magabiztos, öntelt Mimiola kikeményített gallérját, a mindig fésületlen, pipás Radek hajzatát, zárt, nedves ajkát.

– …Minden országban fortyog már a harag a kormány ellen. E gyűlölet ébrentartása igazi szocialista feladat…

(Csak fiatalokkal érdemes dolgozni, ők nem alázzák meg, és Lenin ezt a munkát a jövőért vállalja. Mellesleg, Grimm sem öreg, tizenegy évvel fiatalabb Leninnél, de máris a hatalom után ácsingózik. Nem ostoba, de elméleti szintre képtelen felemelkedni. A fegyveres felkeléshez ugyan nem fűlik a foga, de valamiféle kapcsolatot csak szeretne ápolni a baloldallal. Amikor Lenin 1914-ben Greilich néven beutazhatott Svájcba, Grimm segített berendezkedni. Abban az időben gyakran találkoztak, és csak éjféltájban hagyták félbe eszmecseréiket. Grimm akkor arról faggatta Lenint: mi volna szerinte a svájci

szociáldemokraták dolga? Ekkor ő megkísérelte kitapintani, mit forgat Grimm a fejében, és gyors kísérletet tett megvilágosítására.

Tüstént polgárháborúra szólítanám fel a svájciakat, jelentette ki Lenin…

– …Az ország semlegessége burzsoá félrevezetés; nem más, mint az imperialista háború passzív elfogadása…

Mi mindent le lehet olvasni a görcsösen összeráncolt platteni homlokról, és a fiatalember zavarodott tekintetéből! Milyen nehéz, mekkora fáradság elsajátítani a szocializmus jeles tudományát!

Bajos összeegyeztetni a hétköznapi tapasztalatot a nagy gondolatokkal. A háború is csalás, a semlegesség is csalás, tehát a semlegesség azonos lenne a háborúval? Miközben ezen töpreng, Platten titokban figyeli, hogy mások mit értenek a hallottakból. Lám, mintha valamennyi előtt megvilágosodott volna a dolgok értelme. Mennyire szégyenli saját lassú felfogását: legjobb ilyenkor úgy tenni, mintha ő is tisztában lenne mindennel, amiről szó esik köztük…

(Nem felületes, alkalmi kijelentések ám ezek, az ausztriai út közben hordta ki őket Lenin, majd izgalommal töltötték el friss elképzelései, Bernben tézisekké értek, majd megfogalmazta őket a Központi Bizottság kiáltványaként. Lausanne-ban a nyilvánosság előtt védte meg téziseit a Plehanovval vívott ütközet során. Biflázhatja ezernyi alkalommal az ember a marxizmust, de minden igyekezet hiábavaló, ha a konkrét súlyos esetben nem találja meg az alkalmas megoldást valaki. Ám igazi felfedezésekre tesz szert, aki mégis rájön, mit kell tennie konkrét bonyolult helyzetben. 1914 nevezetes őszén az európai szocialisták négyötöde a haza védelmét hangoztatta, egy további ötödük pedig a békéért jajveszékelt. Lenin volt akkor az egyetlen szocialista a világon, aki észrevette, miről van szó, és háborút hirdetett; de másmilyet, mint ami éppen megkezdődött: azonnali polgárháborút!!!)

Lenin is rendelt italt magának, bár nagyon nehezen tűrte „ söröskriglis svájci politizálást. De ugyan mit tehetne, ha ilyen a szokás errefelé… Bronszkij, mint mindig, ez alkalommal is szédelgett az álmosságtól, és semmi sem hozta ki igazán a sodrából… Annál fürkészőbb tekintet villogott a pipás Radek szarukeretes pápaszeme mögül. Ő fültől fülig érő fekete körszakállt növesztett, amely valósággal bekeretezte a képét. Radek mindent látott, mindent értett, mindent tudott, és kisszerűnek, szorongatónak érezte a környezetet. Úgy ítélte, hogy nagyon lassan haladnak a dolgok.

… A kis államok arra törekszenek, hogy elkerüljék a világtörténelem nagy ütközéseit. Ez pedig alantas szándék…

Platten igyekszik titkolni zavarát. A világforradalom feladata ugyan teljesen érthető számára, de annál nehezebb saját hazájára, Svájcra alkalmazni a hallottakat. Esze ugyan nem ellenkezik: természetesen nem elég, hogy a világ nagy csatáit megúszták, társadalmi harcokból kell felhívni a népet. Lelke viszont nem hallgat észérvre: felfigyel az ember a békés, rendezett parasztportákra a hegyoldalakon, a férfiak odahaza maradhattuk, és nyáron rá se rántva, milyen meredek terepen kényszerülnek elvégezni a mezei munkát, több esztendőre elegendő szénától roskadoznak a hatalmas csűrök, négyszer kaszálják a füvet, csengenek-bonganak a hegyek és a völgyek: kolompolnak a bárányok és tehénkék.

– A most előnyös helyzetbe kerülő kicsiny népek látóköre beszűkül, és úrrá lesz rajtuk az önzés…

Komótosan, hallgatva ballagnak a hegyi pásztorok. Csak nagy ritkán veri fel ostorpattogás a havasi ösvények, hágók csendjét. Két tucat tehén is megfér a hosszú itatóvályúknál. Szél borzolja a már szárba szökkent vetéseket. A ködpipáló erdős hegyhátak felett a nap néha kibújik az esőfelhők

mögül. A szivárvány pedig magukból a hegyekből nő ki, alig jut hely neki az ölelkező csúcsok között. Az itt élőket ruházza és védelmezi a haza, hirdeti a hegytetőn árválkodó szálló falán egy tábla.

– …Az ipart a turisták lendítik fel… A maguk burzsoáziája az Alpok varázsával kereskedik, az itteni opportunisták pedig még segítik őket…

Platten most már képtelen úrrá lenni kétségein. A kételkedés megjelent a nyílt, becsületes arcon.

Lenin pedig észrevette! Íme, e mozgékony nyüzsgő öregember, aki mégiscsak kirítt e fiatal társaságból – ráadásul ötvennél is idősebbnek látszott –, mintha karddal csapna nagy hirtelen a mellette ülők közé, és rögtön agitátor nyelvre vált:

– Svájc lakájköztársaság!!!

Radek tekintete felvillant a szarukeretes pápaszem mögül, miközben komoly szertartásossággal eregette a füstöt az elmaradhatatlan pipából. Willy viszont nagy vidáman elkapta a tanító pillantását, és hosszú kezét kinyújtva, egyetértését jelezte: sózzunk nekik oda még egyet, még, még!…

Plattennak csakugyan ellenvetése lenne? Nem, csupán értetlenkedik. Országa ugyan emlékeztethetné felcicomázott fogadóra. De egy ilyen intézmény alkalmazottai talpnyaló igyekezettel szoktak sürgölődni-forgolódni a vendég körül. A svájci ember azonban kimért, és ad magára, még a miniszteri hitvesek se fogadnak szolgálót vagy szolgát, maguk porolják ki a szőnyegeiket.

(S ami igaz, az igaz, Svájcban nem fordulhat elő, hogy késsen egy levél. A könyvtárak példásan szervezettek: még a hegyi panziókba is kiküldik az igényelt könyvet, mégpedig ingyen és gyorsan.)

– …A szociális reform az engedelmes munkás megvesztegetésére szolgál: azért adják, nehogy veszélybe kerüljön a burzsoázia…

Három hétig törték magukat ezzel a gyűléssel. Végül a kongresszus előestéjére időzítve szervezték meg. Radekre bizony nagy-nagy szükség volt, ugyancsak előmozdította az ügyet.

(Radek, ha épp minden stimmel vele, akkor valóban használható. A legjobb barát… nem boldogul az ember nélküle. És hogy beszél németül, milyen kiválóan ír. Bármilyen fordulatot át lehet vészelni vele, fölösleges bármit a szájába rágni… Gazfickó persze, de remek, szükséges, mint a falat kenyér az ilyen ember… Előfordulnak kilengései. Bernben például szóba se állt vele Lenin, legfeljebb levélben érintkeztek. Februárban egyszer s mindenkorra szakítottak, Kienthalban pedig úgy viselkedett, mint egy provokátor.)

– A svájci nép mind kegyetlenebbül éhezik, és számolnia kell azzal, hogy belesodródik a háborúba, s az emberek a tőkések érdekében véreznek majd a csatamezőn…

Nobbesnak is vannak fenntartásai, amit jelez, hogy elővesze borostyánszipkáját. Lám-lám, már ott is fityeg a szája szélén.

(Európában Lenin egymaga kezdeményezte az Internacionálé megújítását, illetve a II. Internacionálé szétverését és az új, a harmadik megteremtését. Ugyan miért éppen ő? Neki kellett összeterelnie a külföldön élő bolsevikokat, számba venni, kikre számíthat végül. Aztán reá hárult, hogy Grimm közreműködésével megszervezze a Nemzetközi Szocialista Nőkonferenciát. Nem tartotta szerencsésnek, hogy személyesen is részt vegyen ezen a tanácskozáson, de annál nagyobb szükség volt az események irányítására. Tehát három napig a helyszínen, a népház kávézójában üldögélt, Inessa, Nágya és Zinka Lilina pedig felváltva jelentgették, mi történik az ülésteremben, és várták Lenin utasításait.)

– …Harcoljunk idegen érdekért? Vagy inkább vállaljuk a szocializmus mérhetetlen áldozatát, az emberiség kilenctizede érdekében?…

(Egy más alkalommal a Nemzetközi Szocialista Ifjúság konferenciájára alig sikerült másfél tucatnyi részvevőt összeverbuválnia. Ezek mind katonaszökevények, dezertőrök voltak, és emiatt ellenezték a háborút. Ekkor ugyanabban a kávéházban töltött három napot, és Inessa meg Szafarov szaladgált hozzá instrukciókért. Ezen a konferencián lépett színre Willy.)

Huszonhét esztendős, és találkozókat hív össze, valamint élére áll különböző szervezkedéseknek, tüntetéseknek. Már tíz éve hevíti őt az ifjúkori láz. Kortársai közt megtalálta hangját, felbátorodott, és megérezte a siker ízét. Hiszen hallgattak rá!… Micsoda öröm fogja el az embert – Lenin erre jól emlékszik –, mikor fel-lépdel a szónoki emelvényre, és egyre inkább ráirányul a figyelem, érezni kezdi, hogy igazi szónokká érett, küldöttnek és titkárnak választják. Aztán pártvezérek próbálják megnyerni maguknak, majd akciókat kezdenek szervezgetni ellene, nehogy őrá hallgassanak a szervezkedők, akik pedig éppen tőle és a gyújtó hatású Trockijtól szeretnék megtudni a csakugyan fontos dolgokat! Az igazságot!

– …A haza védelme… Ezt hirdetik ők. De orránál fogva vezetik a népeket az ilyen jelszavakkal. És ugyanezt teszik itt Svájcban is…

Huszonhét esztendő! Milyen lehet, ha gyerekként éli meg az ember anyja korai halálát: a mostohájától kapott ütlegek és az apjától kapott nyaklevesek emlékét hordozza, a kocsmában átélt megaláztatásokon és vendégek kártyacsatáin nevelkedik. Abban a légkörben hallhatott először politikáról Willy, miközben mostohaanyja a mosóteknő fölé hajolt a szomszédban, ő pedig folyton csak szakadt ruhájának és másra méretezett cipőjének szégyenére gondolt… Cipészsegédként már részt vett a propagandamunkában, és húszéves korában kénytelen volt Zürichbe emigrálni, hogy patikáriusként vegyen részt az osztályharcokban is, elsajátítva egy életre tudományát…

A skarlátszínű lámpa megvilágítja Münzenberg hitet árasztó, odaadó ábrázatát. Hegyes, előreugró álla mutatja, milyen vasakarat feszül ebben az emberben. Az összehúzott hegyes szemöldök jelzi: nyitott a forradalmi gondolatokra. Sok mindent sikerült máris elérnie, hála Leninnek.

Mekkora feladatokat hajtott végre ez a fiatalember Lenin elgondolásai alapján, és minden sikerült. Ifjúsági napot szervezett a Zürichbergen, több mint kétezren gyűltek össze, és az Internacionálét énekelve, vörös zászlók alatt vonultak végig a városon, miközben háborúellenes jelszavakat kiáltoztak. Kienthalba is meghívták Münzenberget, és ott Leninnel együtt írta alá a baloldal kiáltványát.

– …A haza védelme a képmutatás jelszava. A munkások és a kisparasztok vágóhídra hurcolását készíti elő.

Az esetlen Schmied, aki Wintherthurból ruccant fel, értetlenkedni kezdett, miközben az asztal túlvégéről tekintgetett át Leninre:

– De hát Svájc semleges, miért érintené a háború a mi földünket?

– Így van, csakhogy Svájc bármelyik pillanatban beléphet a háborúba – válaszolja Lenin.

Nobbes borostyánvégű szipkáját rágcsálja, s pelyhedző legény tolla alatt kandúrkellemű mosoly bujkál. Tekintetében megjelenik a kétely, s mintha már a haja is égnek állna a csodálkozástól.

– Természetesen a haza védelmének megtagadása kivételes kötelezettségeket ró az öntudatos forradalmárra!

(Egész életében maroknyi kisebbség vezetője volt Lenin, és mindig mindenkivel szemben meg kellett védenie az álláspontját, ami kivételes taktikai finomságot követelt. Tehát mindig arra törekedett, hogy minél többet kidobasson a többségi határozatból, és mégse fogadja el: vagy tartalmazza a mi véleményünket is az okmány,

vagy pedig kiszállunk belőle! Ön kisebbségben van, miért akar diktálni, szegezték neki a kérdést. Mire ő: nem tárgyalunk tovább… Hiszen ez nyílt szakítás! Szégyen! Felháborító!

(Így történt valamennyi konferencián, és sosem volt stabil többsége: előbb-utóbb kisebbségbe szorult.) A szél mindig balról fúj! Nem létezhet olyan baloldali, aki ezt figyelmen kívül hagyhatná. S ezért volt olyan bizonytalan Grimm, és ezért siettette a zimmerwaldi konferenciát.)

– …Egyetlen fillért se szabad állandó hadseregre költeni. S e tekintetben Svájc sem jelenthet kivételt!…

– Békeidőben sem?

– Nem. Még békeidőben is a hadikölcsön ellen kell szavazniuk a szocialistáknak!

(Soká nem hívták Lenint Zimmerwaldba, s ő már elcsüggedt, mert attól tartott, hogy Grimm végleg megfeledkezik róla, de nem akarta rájuk tukmálni magát… Végtére is milyen konferenciák ezek? Egy csomó szemét gyűlik össze, és azt a jelszót adják ki újra, hogy a békéért és az annexió ellen harcolnak. Ő viszont gyűlölte a szót is: „béke”! Ugyan már! Mellékesen titokban érvényesítenie sikerült befolyását, hogy a küldöttek közé bekerüljenek az ő emberei is. A III. Internacionálé magvát ők képezik majd! De mindössze nyolc ilyen emberre számíthat: ők hárman Radekkal és Zinovjevvel, aztán Platten, meg egy lett és három skandináv küldött. És lám, ötven évvel a megalakulása után az egész II. Internacionálé ráfért négy kis batárra, amelyeken hegyi utakon fuvarozták a kocsisok a küldötteket, nehogy felkeltsék a hatóság figyelmét. A hatóságok nem is vették észre őket sem a svájci beutazás, sem pedig az elszállásolás idején. Csak a külföldi lapokból értesültek az eseményről.)

– De mégiscsak vannak svájci sajátosságok…

– Semmiféle sajátosságról nem beszélhetünk! Svájc is imperialista ország!

Platten hátrahőkölt, a nyílt homlok ráncolódni kezdett, majd a ráncok hirtelen elsimultak. A felvilágosulatlan ember érzelme hullámzik benne: ne lenne különleges a mi mákszemnyi Svájcunk?… Amióta szövetséget kötött a három kanton, senkit sem igázott le ez az ország. Ugyan már, miért ne kellene emlegetni a svájci sajátosságokat? De Platten mérhetetlen erőfeszítéssel kényszeríti önmagára az élenjáró eszmét, és befogadja. A hatalmas gyámoltalan munkáskéz tenyérrel fölfelé nyugszik immár az asztalon.

(Platten nagyon hálás alany, az ő révén meg lehet nyerni az egész zürichi szervezetet. Csak egy parányi eredményt kellene felmutatnia az önképzésben…)

– Tehát mi, zimmerwaldi baloldaliak, teljesen egyetértünk a honvédelem jelszavának elutasításában?

(Hm, ennek a mackó gyereknek viszont akadnak fenntartásai…)

– Nem marad Svájc védtelen, ha elutasítjuk a honvédelem jelszavát?

– Rossz a kérdés. A helyes gondolat a következő: vagy hagyjuk, hogy legyilkoljanak bennünket a nemzetközi imperialista burzsoázia érdekében, vagy kisebb áldozat árán sikerül itt is szocialista fordulatot végrehajtani. Csak és egyedül ezen az áron szabadíthatjuk meg a svájci tömegeket a drágaságtól és az éhségtől!

(Lenin alig-alig szólalt fel Zimmerwaldban, és a háttérből irányította baloldali társait. E magatartást az erőviszonyok reális számbavétele diktálta. S Radek sem szólalt fel, noha szellemes, találékony, magabiztos szónoklatai lebilincselték általában a hallgatóságot. És az óvatosság ez alkalommal is helyesnek bizonyult. A vezér dolga, hogy kis csapatát rendben tartsa. Az ellenség ugyanis nem is mindig tekinthető ellenségnek. De

kétszeres ellenség az, aki már csatlakozott hozzánk, de kitüremkedik sorainkból. A fő csapást mindig rájuk kell mérni! De sokkal ésszerűbb megelőzni az ilyen esetet, és a tanácskozások szünetében szűk körben helyrebillenteni a hozzánk közelállókat.)

– …Éppen ezért szégyenletes az olyan pacifizmus, amelynek képviselői békéről ábrándoznak, de ez a béke nem kapcsolódik össze a szocialista forradalommal…

A mindig jókedvű, könnyelmű Radekban sajátos felhajtóerő működik, minden zsebét aznapi újságok és friss könyvek duzzasztják. Ha kitör a forradalom, azonnal, hanyatt-homlok rohanni fog. De kérdéses, milyen szándék mozgatja!

(Mindig sarkában kell lenni ennek a himpellérnek, mert egy pillanat alatt képes átállni az ellenkező oldalra, elárulni bárkit. Máskor összezavar mindent; kibékítette Grimmet és Plattent, holott jobb lett volna egymásra haragítani őket.)

– …Fordulat nélkül nem lehet megszüntetni a háborúskodást…

Bronszkij ellenben örökké szundikál. Mintha nem is lenne itt. Mégis mindig számítani lehet rá. Szavaz például, amikor szükség van rá. S ha arra lesz szükség, értelmes véleményt mond.

(Igaz, nem valami nagyeszű fickó. De kevesen vagyunk, és ilyenkor mindenki használható valamire valamikor.)

– …A szocialista rendszer önmagában is elegendő lesz arra, hogy az emberiséget megmentse a háborúktól… Nobbes mintha helyesel ne mindent, szeme, szája egyetértésről tanúskodik, a fülét se mozgatja, nem ráncolja a homlokát. Ráadásul a baloldaliak legjelentősebb lapjának a főszerkesztője, és lassan, céltudatosan aspirál a pártelnökségi helyek egyikére. Most mindenki meg akarja nyerni.

De neki is szüksége van a többiekre. Nobbes pontosan tudja, hogy mindig balról fúj a szél. Ez az ő kis csapata, csak néhány ember, és mégis talán feje tetejére állítják majd az egész svájci pártot. Csak nehogy fölébe kerekedjenek mások.

– …Következetlenségre vall, ha bárki be akarja vetni a háború befejezésének jelszavát, de elutasítja a szocialista forradalmat…

(Ekkor Lenin felpattant, és felolvasta Liebknechtnek a zimmerwaldi konferenciához címzett levelét: A polgárháború fenséges dolog. Bánjunk óvatosan az emberek kilenctizedével, de egytizedükkel le kell számolnunk. Menjünk a lövészárkokba, és hirdessük a barátság proletárjelszavát: Katonák! Fordítsátok sajátjaitok ellen a fegyvert! A szuronyok korába léptünk! Természetesen sokat kockáztat egy semleges országban tartózkodó emigráns, de eddig nem történt baj. Zimmerwaldban viszont egy pimasz, aljas német, bizonyos Ledebour mégiscsak fel rótta az emigránsoknak a bátorságot: Önök a többiekkel szemben itt aláírogathatnak bármit, mert nincs kockázatuk. Menjenek haza Oroszországba, és gyűjtögessenek csak aláírásokat onnan. Hát ilyen színvonalon vannak az ő érveik!)

– …A svájci párt következetesen ragaszkodik a kivételesek legalitásához, és figyelmen kívül hagyja a forradalmi tömegharc lehetőségét…

A pincér a színes köcsögökkel díszített pultnál két hasas öreg hordóból csapolj a az aranyló sört, és öblös kriglikben, bordó talpas poharakban hordja az italt az asztalokhoz. Egy másik pincér a kis konyhaablaknál állva, hol sötétbarna füstölt hús szeleteket, hol pedig vadat, halat tálal. A pincércsapat jól rendezett négyesfogat: szervezettségre van szükség, hogy bőséges svájci adagokkal tömjék meg a bendőket, és ügyesen, jókor el is takarítsák a maradékot. Ráadásul minden haspók mellett aprócska tűzhely áll, ahol frissen ropogósra sül az adag másik fele.

– Svájcban is végrehajtható és elkerülhetetlen a szocialista átalakítás. A kapitalizmus tökéletesen megérett, hogy sürgősen megkezdődjék a szocialista átépítés!…

(Legutóbb Zimmerwaldban délben kezdték, és késő éjjel fejezték be az ülésezést. A baloldal minden kiegészítést viharos összetűzések árán ért el, és botrányok közepette kényszerítette ki különvéleményének jegyzőkönyvbe foglalását. Ezzel pedig észrevétlenül baloldali árnyalatot kapott a jegyzőkönyv. A polgárháborút és az új Internacionálét ugyan a jegyzőkönyv sem említi… De létrejött a zimmerwaldi baloldal, mégpedig mint a mozgalom nemzetközi szárnya, és a vezére Lenin lett, akit most már nem kezelhetnek holmi orosz szektánsként. A vezetés persze a centristák kezében maradt, és a konferencia nagyobb dicsőségére, Grimm is részt vesz benne. Így szerepel minden világlapban. Alig múlt harminc, és máris tagja az Internacionálé intézőbizottságának. Csak azért, mert egy követ fúj az opportunistákkal. Húsz éve, hogy Lenin Svájcban él, hol tartósan, hol átmeneti jelleggel, és ennek a Grimmnek korábban híre-hamva se volt.)

Lenin Willy megnyúlt, keskeny arcát figyeli. Úgy látszik, mintha a fiú mindennel azonosulna, de a lényeget még pontosabban meg kell értenie: hogyan hajtjuk végre, és mivel kezdjük a forradalmat…

– Svájcban is feltétlenül el kell végezni az államosítást. Maximum… pontosabban legfeljebb harmincezer polgári vagyont kell kisajátítani… S persze kezünkbe vesszük az összes bankot. És Svájc proletarizálódik…

Lenin, akinek a rőt lámpafényben jobban látszik megritkult vörös tonzúrája, az oszlop mellől sandít az embereire. Az előremeredő homlokkatlan alól figyelő szempár szeretné valamennyiüket ösztönözni, egyszersmind igyekszik képet alkotni, melyiknek mit sikerült eddig a fejébe verni.

– Csak a gyakorlati tevékenység ad lehetőséget arra, hogy a fennálló társadalmi rendszer gyökereit haladéktalanul irtani kezdjük.

Éppen ezt a lépést teszik meg a legnehezebben a szocialisták világszerte. Lám, Nobbes valósággal összegörnyed fájdalmában. Még a winterthuri prolinak is félreáll a szája. Mimiolának pedig mintha a kikeményített gallér szorítaná a nyakszirtjét.

– Jó gyerek a mi Uljanovunk, csak nagyon szélsőséges. Ilyen balosok nemhogy Svájcban, de még Olaszországban sincsenek. Sehol a világon.

Bizony nem könnyű velük… Lenin tekintete futva végigpásztázza őket. Már mindet megnyerte, de a fejüket nem sikerült még teljesen birtokba venni.

S valamennyien tartanak rettenetes fullánkjaitól… (Alkalmazzák a meggyőzésnek egy sajátos technikáját: amikor valaminek a befogadása nehézségbe ütközik, még annál is súlyosabb dolgokat kell az emberekre zúdítani. S mindaz, ami addig nagyon nehéznek tűnt, nagy hirtelen könnyűvé válik.)

És ekkor Lenin botladozó nyelvvel, raccsolva és rekedten, kissé megemelt fuldokló mellhangon, az asztalnál szétszórtan elhelyezkedő hat svájcira zúdította indulatát:

– Utunkon azonban csak egymással szakítva, elkülönülve haladhatunk tovább! Csak a kényeskedő kispolgár reménykedhet a svájci szociáldemokrácia belső békéjében.

A hallgatók összerezzentek, majd kővé dermedtek. Ő pedig folytatta:

– A burzsoázia kitenyésztette saját szociálsoviniszta házőrző szelindekeit. Ugyan milyen egység képzelhető el ezekkel az emberekkel?

(Ha pedig egyszer az előadó meghökkentette valamivel a közönséget, ugyanazt a helyet,

ugyanazt a pontot kell tapogatni a, nyomkodnia, más és más szavakkal ismételgetnie a témát, de váltva, cserélgetve a szavakat. Ez a propaganda és az oktatás közös alapelve.)

– Nemcsak a svájci s nemcsak az orosz szociáldemokrácia betegsége ez, hanem világszerte járványszerű a szociáldemokraták körében a megbékélés émelyítő hajlama. Elveiket is feláldoznák a hamis egységért. Pedig egyetlen lépést sem tehetünk a szocializmus felé anélkül, hogy szervezetileg is szakítanánk a szociál-hazafiakkal.

Olyannyira megdermedtek a hallgatók, hogy bármennyire is másképp gondolkoztak, mint az előadó, a tanítói csalhatatlanság ereje állt szemben most az osztállyal, és egy magabiztos tanár ellenében senkinek sincs esélye. Lenin pedig egyre felajzottabban, egyre hevesebben és rekedtebben hajtogatta:

– Mindent eldönt, hogy képesek vagyunk-e szakítani! Bűn minden engedmény. Aki meginog, ellensége a proletariátusnak! Az igazi forradalmár nem tarthat a mozgalom hasadásától.

(Szakítani kötelező…! A mozgalmi munka minden szakaszán bekövetkezik egy szakítás! Addig kell újra és újra törésre vinni a dolgokat, amíg végül csak egy maroknyi csapata marad az embernek, de Központi Bizottsággal az élén. És az sem baj, ha közepes képességű, jelentéktelen figurákból áll a csoport, de fogadjanak szót, húzzanak ugyanabba az irányba. Ebben az esetben kikényszeríthető bármiféle engedmény.)

– Nemzetközi viszonylatban tökéletesen megérett a helyzet a szakításra. Remek hírek érkeznek! A német szociáldemokraták már készek a különválásra. Itt az idő, hogy leszámoljunk Kautsky követőivel saját hazájában, majd világszerte. Eljött a második Internacionálé feloszlatásának ideje, és hozzáfogunk a harmadiknak a szervezéséhez.

(Lenin már a század kezdetén mindent kiszámított jó előre. Kifejtette *Mi a teendő?* című vitairatában, hogy létre kell hozni a hivatásos forradalmárok konspiratív csapatát. Ez az elgondolás lebunkózta az úgynevezett ökonomisták csoportját, egyszersmind szét is szórta őket. Ugyanígy kihúzta a talajt a ragadós-nyúlós mensevik elméletek alól az *Egy lépés előre, kettő hátra* című brosúra. Nem éhezett a hatalomra, s mégis neki kell majd átvennie a kormányrudat. Azok ugyanis képtelenek a cselekvésre, akik jelenleg a kormányt kézben tartják. A kihasználatlan vezetői képesség pedig, amellyel Lenin rendelkezik, megszikkad és ki huny. Ettől tart ő, s ezért képtelen megbékülni a helyzettel.)

Az őszinte szókimondás ereje egy szempillantás alatt elsodort minden ellenvetést. El kellett fogadni: ha sikerül kettészelni pártjukat, ezzel beköszönt a forradalom!

Nobbes sóbálvánnyá meredt a rémület gyönyörében, és mukkanni se mert.

Platten mancsa valósággal ráfagyott a söröskancsó fülére. Mennyi bonyodalom vár még rá a forradalom rögös útján!

Mimiola legyőzte a nyakát szorongató gallért: kinőtt, kitüremkedett belőle. De összeráncolt szemöldökkel bámult maga elé.

Willy a megvilágosodás boldog mosolyával tekintett társaira, s már készen áll a cselekvésre. Vezetni fogja a fiatalokat, és a szónoki emelvényről elismétli mindazt, amit itt most hallott. Tehát Lenin vaskobakjával áttörte a falat. De folytatta még a csapat tüzelését:

– *Imperializmus* című művemben egyszer s mindenkorra bebizonyítottam, hogy Európa valamennyi iparosodott országában hamarosan ki kell törnie a forradalomnak!

Vannak még ketten a társaságban, akik szeretnének hinni Leninnek. De hogy fog ez

végbemenni? Élnek tovább a megszokott lakásban, elindulnak akkor reggel az ismert házsorok között, és megcsinálják a forradalmat? Hogyan? Ki vezeti őket az ismeretlenbe?

– Hiszen Svájcban…

– Ugyan mi van Svájcban? Nagyszerű sztrájkot szerveztek a zürichiek 1912-ben. És mi minden történt most nyáron! Gondoljanak csak Willy nagyszerű tüntetésére a Bahnhofstrassén! Vérrel kereszteltük az embereket!

Ez volt Willy nagy diadala:

– Milyen rengeteg sebesültet számoltak össze!

És nemcsak augusztus elsején tüntettek, hanem harmadikán is. Szolidarizálva az áldozatokkal.

Megpróbálnak kibújni még az ölelésből a hallgatók:

– De hát ez mégiscsak Svájc…

*

Neki ne hinnék el? Hiszen Lenin úgy kezel minden fiatalt, mintha egyívásúak lennének. Komolyan veszi őket, nem úgy ám, mint a most nagy hirtelen feltűnő vezetők, akik elhessentik őket maguktól, mintha éretlenek lennének. Lenin ennek az ellenkezőjét teszi. S aztán nem kíméli magát: beszélget velük, meghallgatja őket, IS' végkimerülésig hajlandó válaszolni minden kérdésükre, fenntartásukra.

– De hát ez mégiscsak Svájc…

Radek, mialatt a magyarázat tartott, kitömött zsebeiből kicibált két újságot, elolvasta őket, és átlapozott ráadásul egy könyvet is. A fejét csóválta, ugyan miért nem fogják fel ezek itt a dolgokat.

Radek tehát pipaszárával inti a kételkedőket.

– Lássuk, mi volt a tavalyi kongresszuson? Hiszen határozat született a forradalmi

tömegmozgalmakról. És aztán mi történt? Semmi se történt.

Kellett volna történnie valaminek? Nem elég persze elfogadtatni valamit. Határozni könnyű.

– Aztán következett Kienthal!

Annak a konferenciának a résztvevői közül öten most is ennél az asztalnál ülnek. Nobbes és Münzenberg is. Most öten vannak jelen, Kienthalban pedig a negyvenöt közül tizenketten álltak az ő oldalukon. Makacs következetességgel fenyegetőztek Lenin hívei, hogy szétrobbantják a konferenciát, elhagyják az üléstermet. A többség megadta magát a kisebbségnek, és ők balra, mindig csak bal felé tolakodtak, nyomultak, eszerint alakítva a határozat szövegét: csak akkor lesz béke, ha a proletariátus veszi kézbe a politikai hatalmat.

Minden stimmel. A határozat azonban kevés…

– De hát itt Svájcban…

Mekkora türelem kell, hogy az embert ezek a fafejűek ki ne borítsák! A gátlástalan szókimondás újabb rohama már hangrobbanások közben, de selymes-rekedt intonációval jut el a hallgatókhoz.

– Van-e tudomásuk maguknak arról, hogy Svájc a világ legforradalmibb országa?!!!

Hogy van ez? Mindenkit, aki ott ült a lócán, a szónok belesodort a hangörvénybe. Sodródtak a söröskriglik, a tányérok, az evőeszközök, megrezzent az oszlopon függő lámpa. Nobbes, mielőtt kiejtette volna döbbenetében a szipkát, kénytelen volt alaposan belekapaszkodni…

(Ő azonban látott… Látta a közeli jövő zürichi barikádjait. Bizonyára nem a Bahnhofstrassén, nem a banknegyedben állnak majd a barikádok, hanem a munkáskerületekben valahol, például a népháznál, a Helvécia tér tájékán!)

Szikrázó mongol szempár hevítette a hallgatóságot. Lenin hangjából immár eltűnt a nedves lágy árnyalat: metsző volt, akár a kalmük

szablya (noha csorbították a szónok torz felhangjai).

– Svájc ugyanis az egyetlen olyan ország, ahol otthon vannak a katonák, s maguk mellett őrzik a fegyvereket és a töltényeket…

No és!?

– Tudják-e önök, mit jelent voltaképpen a forradalom? A forradalom a bankok elfoglalása! A forradalomban meg kell szállni a vasútállomásokat és valamennyi postát, ahol távíró működik! A nagy gyárakat! Ennyi az egész, és máris győzött a forradalom! És mi kell hozzá? Csak fegyver! Fegyver pedig van!

Mi mindent hallott Fritz Platten ettől az embertől.

Sorsát, végzetét jósolta meg! A vér megfagyott az ereiben… Lenin most már nem meggyőzni próbálta hallgatóit, hanem kemény követelményeket állított, fenyegette a szófogadatlanokat, és ösztökélte a léha tökfilkókat.

– Mire méltóztatnak várni? Mi kell még?! Eljött az idő, amikor követelni kell.

Most pedig improvizáció következett. Egy-egy mondat között gondolati szüneteket tartott, és igyekezett a hallgatók gondolataiba hatolni. Hangja azonban végig egyenletes maradt.

– A tiszteket a nép választja ki. Már száz embernek joga van katonai kiképzésének megszervezésére! A kincstár köteles fedezni az instruktorok dotálását! És éppen Svájc polgári szabadságjogrendszere és hatékony demokratizmusa teremti meg a forradalom kivételes lehetőségét.

Az asztalra támaszkodó Lenin szárnyaszegett madárra emlékeztetett, amely azonban egyszer még, innen e vendéglő kicsiny helyiségéből kiröppenve, magasba emelkedik. Kiterjeszti szárnyát az ötszögletű, zárt középkori terecske fölé, amely maga se sokkal nagyobb egy jókora

teremnél; majd spirálrepülésben elszáll a szökőkút harcost formázó komikus zászlós figurája és a kiszögellő balkonok között. A suszterpulton kopácsoló két csizmadia falfreskója mellett a harmadik emelet szintjére emelkedik; egy szárnycsapással még feljebb szárnyal, és az ötödik emeleti oromzatot borító címerek magasságából a zürichi óváros cseréptetői, majd a hegyi vendégházak fölé húzva tűnik el a városból örökre, hogy végül komótosan maga mögött hagyja e cicomás lakáj köztársaságot.

– Késlekedés nélkül meg kell kezdeni a propagandát a hadseregben. A katonáknak és a behívott fiataloknak türelmesen meg kell magyarázni, hogy törvényes és elkerülhetetlen a fegyverhasználat, ha egyszer le akarják dobni a rabigát. És röpcédulákon kell hirdetni, hogy szocialista fordulatra lesz szükség Svájcban.

(Egy útlevelétől megfosztott külföldi bizony meglehetős hebehurgyaságot követ el, ha efféle tanácsokat osztogat. De az egy a tízhez arányú kockázat nélkül elképzelhetetlen a győzelem.)

– Most azonnal kezünkbe kell venni az irányítást a munkásosztály valamennyi szövetségében! A parlamenti pártok képviselőitől követelni kell, hogy nyilvánosan hirdessék meg a szocialista forradalmat. És a gyárak, valamint a földbirtokok kényszer-kisajátítását.

Lássunk neki, és egyszerűen vegyük el az emberek vagyonát? Akkor is, ha nincs rá törvény? De a tenyerestalpas svájciaknak nincs idejük az összekacsintásra, mert Lenin máris folytatja.

– Lehetővé kell tenni minden külföldi azonnali honosítását, mert ez a lépés szolgálja a forradalmi erők gyarapítását. Ha pedig a kormány bármilyen csekély készséget mutatna, hogy csatlakozik a háborúhoz, illegális munkásszervezeteket kell létrehozni! Háború esetén…

A tettre kész, bátor ifjúsági vezetők, Münzenberg és Mimiola már folytatja:

– Megtagadjuk a katonai szolgálatot!

(Mellesleg, a svájci törvény védi a katonaszökevény Radekot és Münzenberget: nem lehet kiadni őket Németországnak vagy az Osztrák-Magyar Monarchiának.)

Hiszen ezek az égvilágon semmit nem értenek! Lenin kedélyesen elmosolyodik. Tehetetlennek érzi magát ezzel az értetlenséggel szemben: még primitívebben kell magyarázgatni, úgy, hogy akár a kék szökőkútoszlop felett rabszolga-igyekezettel kopácsoló suszterok is felfogják. Szálljunk tehát a vendéglő mélyrétegeibe:

– Eszünk ágába ne jusson, hogy bárki ilyesmire vetemedjék! Maguk semmit nem értenek?! Svájcban a szolgálat megtagadása különösen hibás taktika lenne. Ha fegyvert osztanak, elfogadjuk! Meghirdetjük ugyan a leszerelést, de meg kell őrizni a fegyvert!

– Talpig vasban vonulunk az utcára!... Egyetlen órára se szabad lemondani a polgárháborúról! Sztrájkoljunk és vonuljunk fel! Szervezzünk munkásosztagokat! És robbantsuk ki a fegyveres felkelést!!!

Mintha főbe kólintották volna, tántorog, értetlenkedik a magas homlokú Platten.

– De az általános háborúskodás közepette eltűrik-e, hogy forradalom törjön ki Svájcban? Talán be is avatkoznak...

Az ilyesfajta közbeszólás sarkallja igazán termékeny ötletekre Lenint: elővesz Svájc kiválasztottságának elméletét.

– Hát ez aztán remek kérdés! Gondoljuk meg, egész Európa harcol, ugyanakkor Svájcban barikádokat állítanak! Svájcban kitör a forradalom. Svájcban három fontos európai nyelvet használnak! Tehát három nyelven három irányban átömlik a forradalom Európába. A forradalmi elemek szövetsége terjeszkedik, és átfogja Európa egész proletariátusát! Azonnal

felébred az osztályszolidaritás mindhárom szomszédos országban. Ha valaki beavatkozna, a forradalom átterjedne egész Európára. Hát kérem, ezért Svájc a világforradalom központja manapság!!!

A vörös láng megpörkölte a Kugliklub minden tagját, mindenkit más és más mértékben. A rombuszfejű Münzenberg például elszánt arccal meredt a tűzbe. A puhány Nobbesnak viszont alaposan aláfűtöttek. Mimiola már tépdesi magáról a keménygallért, és vezetné szenvedélyes olasz barátait tűzön-vízen, romokon át. Bronszkij, melankóliájából ébredezve úgy tesz, mintha ő is készen állna a harcra. Radek izeg-mozog, ajkát nyaldossa, szemét dülleszti: ha így lesz, ez jó balhé, amitől tűzbe jön az ember.

(A Kugliklub bizony már a III. Internacionálé magzata…)

– Maguk pedig a svájci proletariátus legjavát képezik!

Egy kész határozattervezet pedig már Radek belső zsebében várja a másnap esedékes svájci pártkongresszust. Az lenne az igazi, ha Nobbes ráütné a pecsétet…

Hm, hm…

Vajon ki terjeszti be a kongresszuson?

Hm, hm…

*

A vendéglő korán zárt, és a társaság hamar szétszéledt.

A Stüssihof teret megvilágította három lámpa, s fény áradt a házak ablakaiból, tehát egy táblácskára írt szövegről bárki elolvashatta, hogy 1443-ban Stüssi polgármester a tér közelében vívott csatában hunyt el. Családi háza azonban hatvan esztendővel túlélte a háború viharát. Következésképpen Stüssi volt az a komikus, kék harisnyás svájci páncélos vitéz, aki őrizte e szökőkutat. Vékony sugárban csurgott a víz a kék

medencébe. Hideg, száraz idő volt, az évszaknak megfelelően.

Mielőtt szétszéledtek volna, a társaság az apró folyami kavicsokkal kikövezett téren vitatta egy ideig a hallottakat. A tér zártnak, zsákutcás jellegűnek látszott. De aki ismerte a környéket, egykettőre átvághatott a tópartra, a keskeny lejtős közökön át. Így tett a Kugliklub tagjainak többsége. Mások a Franciskánus söröző mellett tartottak kifelé a térről. Willy tanítójukat kísérte a túlsarkon lévő Voltaire kabaré irányában. Azon a környéken egész éjjel járta az utcát a bohémhad, és egy sarokkal odébb, a keskeny járdákon kósza prostituáltak próbálták megkörnyékezni őket. A kabarétól lépcsős kaptató vezetett felfelé, amelyet csak egy vén vasoszlopra erősített lámpa világított meg. Széttárt karral az ember majdhogynem elérte mindkét falat, itt lépkedtek meredeken kettesben, egymás mellett a csendes utcán, amelynek csendjét csak Lenin vasalt cipősarkának kopogása verte föl. Az Alpokban tett séták végett patkoltatta meg a bakancsot.

Willy szerette volna, ha ráragad még némi magabiztosság tanítójáról. Emlékezett persze a Bahnhofstrassén vívott utcai ütközetre. De a csatározás nyomait elseperték, a vért lemosták az aszfaltról, ismét ugyanúgy csillogtak-villogtak a kirakatok, és ugyanaz a kispolgári népség koptatta a járdát. A munkások pedig megint a puhagerincű vezérek szavára hallgattak.

– De még nem készült fel a nép…

A meredeken emelkedő mellékutca éles fordulójában egy ablakból rájuk eső fénynyaláb gyengén megvilágította a sötét sapkás alakot, aki suttogva, de pengeéles hangon magyarázta társának:

– Az úgynevezett nép természetesen felkészületlen. De ez nem jelenti azt, hogy jogunk lenne halasztani a dolgok elindítását.

Willy persze jólesően emlékezett rá, mekkora szónoki sikere volt annak idején, és nem felejtette el az ifjú tüntetők jajkiáltásait; de az ember már csak ilyen, folyvást feleseI:

– Mi csak szerény kisebbséget alkotunk.

A másik azonban most itt a sötétben kimondta azt, amit a Kugliklubban a válogatott legényeknek sem kötött az orrára:

– A többség mindig ostoba, s nem hihetjük, hogy megokosodik egyszer. A döntésre érett kisebbségnek kell mindig vállalkoznia cselekvésre. Aztán belőlünk lesz a többség.

Másnap reggel megnyílt a kongresszus a Limmat túlpartján lévő Kereskedőházban, és Lenin mint egy külföldi testvérpárt vezére, már a tanácskozás első reggelén szót kapott, és üdvözölte a résztvevőket… Ugyanezt tette Radek, aki a lengyel szocdemeket képviselte… Két felszólaló a mi oldalunkról, egy a másikról.

Az első ülésre még nem érkezett meg az összes küldött, tehát nem telt meg a terem; a hallgatók száma alig múlta felül az előadókét. (Leninnek nem volt tapasztalata, hogyan kell megszólítania a tömeget, és mit jelent ezer ember előtt szónokolni: később egy pétervári gyűlésen cserbenhagyta a nyelve.)

Tehát ahogy a szónoki emelvényre lépett, rögtön megérezte, hogy itt nagyon óvatosan kell fogalmaznia. Akárcsak Zimmerwaldban vagy Kienthalban, tartózkodott a leglényegesebb dolgok kifejtésétől. Éppen ellenkezőleg, meggyőződésének hevét a hozzá hasonlóképpen gondolkodók zárt üléseire tartogatta. Itt természetesen nem bujtogatott a kormány megdöntésére, bankok kisajátítására. E formálisan szociáldemokrata, de lényegét tekintve burzsoá hallgatóság előtt, melyet felfuvalkodott svájciak alkottak, Lenin megsejtette, hogy ezek őt nem fogadják el, sem most, sem pedig később. Tehát nem sok üzenete lehet részükre.

Sőt annak sincs értelme, hogy emlékeztesse őket tavalyi, meglehetős en forradalmi hangvételű határozatukra, hiszen már kezdetben elronthat mindent.

Az üdvözlet bizony nagyon kurtára sikeredett volna, ha történetesen Lenin nem merül bele az Adler-gyilkosság ügyébe. Háborús időben lelőtték az osztrák kormány elnökét! Ez a merénylet mindenki fantáziáját megmozgatta. Széles körben tárgyalták az esetet, és maga Lenin is megpróbálta értékelni. Tehát kutatni kezdte a körülményeket: milyen hatás alatt történt a gyilkosság (nem volt-e orosz szociálforradalmár a merénylő felesége?). S minthogy titkos nyomozása hozzájárulhatott a kérdés alaposabb feltárásához (bár ez örök vita), nem egészen a helyzethez illő módon, Lenin a felszólalás felét a terrornak szentelte… Kijelentette, hogy rokonszenvezik azzal az üdvözlettel, amelyet az olasz központi bizottság a terrorcselekmény elkövetőjének küldött, mert úgy értelmezi, hogy ezzel a gesztussal az olaszok jelezni kívánják, hogy a szociáldemokratáknak fel kell adniuk opportunista taktikájukat. Ezek után Lenin alaposan megindokolta, miért vitatják az orosz bolsevikok az egyéni terrort. Ennek oka, jelezte a szónok, hogy a terrort csak a tömegek gyakorolhatják.

A svájciak azonban naphosszat zabáltak, böfögtek és söröztek – nehéz megérteni a lelküket.

De végül is nem csak!… A szombati ülés pompásan sikerült… felcsillantotta a reményt. A többség megtapsolta Plattent, és az őszbe csavarodott 75 esztendős Greilich papa tréfával ütötte el, hogy új kedvencei akadtak a pártnak. (Hát még mi lesz akkor, ha sikerül az utolsó svájci szitok-átokkal téged föld alá küldeni mert bizony felkötünk az első fára, ha mienk lesz a hatalom!) Kezdtek lám jóra fordulni a dolgok. És mint egy vén harci mén a csatazajban, Lenin új erőre kapott. A szemfüles Nobbes hajlandónak mutatkozott a Kugliklubban megfogalmazott (Radek-féle) indítvány beterjesztésére, miszerint a

kongresszusnak csatlakoznia kellene a kienthali határozathoz. (A tompa agyú svájciak képesek a divatot követve szavazni, miután a határozatok lényegének megértésére viszont képtelenek, aztán annál nehezebb lesz kibújniuk a csapdából, orrba lehet vágni őket saját határozatukkal. Kap majd a fejére Grimm is! Jelentéktelen ügy? Nem! Éppen ellenkezőleg: ezen az úton halad előre a történelem: a kisebbség kényszeríti ki az egyik határozatot a másik után, és nyomul mindig bal felé, mindig bal felé.)

A következő lépés: szombat estére a Kugliklub szándékának megfelelően, titkos külön tanácskozásra összejött (egyéni meghívás alapján) a kongresszus valamennyi fiatal küldötte. Nem a kongresszusi épület volt a helyszín, hanem egy magánház. Abból indultak ki a szervezők, hogy az ifjúság mindig hajlik balos elképzelések elfogadására. A terv nagyon egyszerű volt: dolgozzanak ki együtt határozatot (ennek előzetes tervét már Radek elkészítette, s magával is hozta). Ezt a fiatalok vasárnap maguktól terjesztik be a kongresszuson, és el fogják fogadtatni.

A fiatalok külön tanácskozásán természetesen Willy elnökölt, aki ifjúsági vezető lévén, sajátos jogkörrel rendelkezett: szabad keze volt, hogy azoknak adjon szót, akiknek akart; és kihasználta érces hangját meg a kócos hajfürtök vonzerejét. A bepomádézott Radek állt mellette, s harciasan villogtatva pápaszemét, ismertette a határozattervezetet. Válaszolt a kérdésekre és alkalmas magyarázatot is adott (Radek szónoknak sem rossz, tollának értéke pedig felbecsülhetetlen). Lenin szeretett elvegyülni a fiatalok között, most is leült melléjük, és figyelmesen hallgatta őket.

Jól is ment volna minden: a fiatalok hajlottak az orosz-lengyel elvtárs szavára, és egyetértettek vele.

Tehát jól haladt volna, de közbejött egy nagyon kínos esemény. Ugyanis figyelmen kívül

hagytak egy lényeges körülményt: elmulasztották bezárni az ajtót. S a nyitott ajtón át utat talált két pletykafészek. Bizonyos alattomos nőszemélyekre ügyet se vetettek a rendezők. Egyikük, Block asszony magának Grimmnek volt a barátnője, a másik pedig Gyimka Szmidovics Martovnak. Ha pedig már belül voltak, nem lehetetett kiakolbólítani őket, mert zajt csapnak, és kitör a botrány. Az egész gyűlés viszont nem települhet át másik helyiségbe. Az asszonyok pedig észrevehették, hogy Radek a fő szónok, és természetesen rájöttek, hogy a svájci kongresszus határozatát oroszok diktálják.

Micsoda ördögi bosszú! Milyen rettentő balszerencse! A mihaszna asszonynép nyomorúságos intrikája! Magától értetődik, hogy tüstént mindent megsúgtak Grimmnek. Ez a pimasz sakál, ez a címere s ökör pedig be is vette mindazt, amit az asszonyok összehordtak. Lapja, a *Berner Tagwacht* alaposan megkeverte a mérget és fullánkos szemrehányásokat tálalt fel az olvasóknak, akiknek 99 százaléka egyáltalán nem értette, mit akar az a néhány idegen, aki saját szemüvegén át nézi a munkásmozgalmat és teljesen közönyös Svájc ügyei iránt. Az effélék türelmetlenségükben képesek lennének mesterségesen kirobbantani nálunk egy forradalmat.

Ez aztán a cselszövés! A zavarosban halászók nagy fogása, Ez aztán a munkásvezér…

A kongresszus szabályosan kikacagta a Nobbes-féle határozattervezetet, amelyben azt indítványozta, hogy a szociáldemokraták csak olyan képviselőjelölteknek szavazzanak bizalmat, akik elleneznék a haza védelmét. Greilichnek földerült a képe: ha ilyen képviselőket küldünk majd a parlamentbe, a felbuzdult állapot miatt egykettőre leütött bábuk lehetnek a tekepályán.

A kongresszus pedig hahotázott.

A kienthali határozat áttekintése ugyancsak halasztást szenvedett, egészen 1917 februárjáig.

*

Micsoda sorstragédia! Mekkora erőt fektettek be, hány estét szántak előkészítésre, meggyőzésre, a dolgok megvilágítására! Mennyi forradalmi robbanóanyagot pazaroltak el! S nem lett semmi eredménye: az unalom, I butaság, az opportunizmus tarol. Szürke padláspor szállong a levegőben, és az áporodott Svájc továbbra is szenvedni fog a kispolgári szűkagyúság bacilusaitól.

Áll a burzsoá rend, nem sikerült szétrobbantani…

—

Uljanovék a helyi és a városi könyvtár közt félúton laktak, bár a Zentralstelle, a társadalompolitikai irodalom lelőhelye egy kicsit távolabb esett. Ám Iljics bármelyik könyvtárat elérte öt-hét perc alatt. Kilenckor nyitott mind a három. Ezen a napon mégis nyolc óra után húsz perccel mehetnékje támadt Iljicsnek. Lehetetlen, megalázó szerepbe kényszerült: menekülni volt kénytelen hazulról, megfutamította Zemljacska szakadt külsejű, borzas unokaöccse. Önuralomra volt szüksége, nehogy teljesen kihozza sodrából a fiatalember. Pedig kár lett volna annyira begerjedni az unokaöccs pimaszságai miatt, hogy ezért egy napot elveszítsen.

Persze miután lecsillapodott és aludt egyet az ügyre, tárgyilagosan mérlegelhette, hogy mindig voltak és lesznek hasonló figurák a forradalmi mozgalomban. E zavaros tekintetű, fésületlen, éretlen fiatalemberek határozott véleményt szoktak nyilvánítani mindenről, Mindig éhesek, egy vasuk sincs, pedig kaphatnának megbízást másolásra, Zürichben mindig akad munka, de senkinek sincs ínyére.

Lám mennyi izgalmat okozott Leninnek az elveszett *Imperializmus* kézirat. Az ilyen fickók persze írni se tudnak formásan, olvashatóan. Mégis rögtön szerkesztők akarnak lenni! Az éhség

tartja őket állandó izgalmi állapotban; szeretnének valahogy jóllakni, mégpedig ingyen.

Uljanovék költségvetését azonban bármiféle fölösleges kiadás romba döntheti: akár két tojás és négy szelet kenyér is. Éppen ezért ebédidőben távol tartották Zemljacska unokaöccsét. Ő pedig újabban a kora reggeli órákra időzítette látogatásait, nevetséges ürügyeket keresve: könyveket, újságokat szokott kölcsönkérni, máskor meg visszahoz valamit, mégpedig jól kiszámítva, mikor reggelizik az Uljanov házaspár. (Most elmenőben tanácsolta éppen Vlagyimir Iljics Nágyának, ne kínálja semmivel a látogatót, hátha elszokik a háztól.) Hagyján lenne, ha egy szolid reggelivel megelégedne… De ez a fiatalember illendőségből szüntelen bizonygatja, mennyire hálás, és Uljanovékra fröccsenti viseltes elgondolásait, elvi kérdéseket óhajt megvitatni, mégpedig agresszív nagyképűséggel és tudálékosan.

E fensőbbségesen mosolygó tejfelesszájú kamasz émelyítő vizitjei már hajnalban el szokták rontani Vlagyimir Iljics egész napját. Minden váratlan esemény kizökkentette őt a normális kerékvágásból, akadályozta a munkában. És persze leginkább egy-egy alkalmatlan időben érkező vendég volt terhére. Különösen idegesítette Iljicset, ha egy konferenciától, egy brosúrától vagy egy fontos pártbéli ellenféllel folytatott vitától vonta el egy locsi-fecsi, aki képtelen mérlegelni szavainak súlyát.

Az emigránsok alaposan számon tartották ugyan minden garasukat, de nem érezték tékozlásnak egy-egy nap elvesztegetését. Lenin viszont belebetegedett minden elfecsérelt órába. Ő még a hasznos találkozásokra, beszélgetésekre, tehát az értelmes ügyekre is sajnálta az időt, legalábbis ha váratlanul érte.

De az emigrációs életet szigorú illemkódex szabályozza, és soha senki sem védi meg a politikust az efféle vendégtől; tilos ajtót mutatni neki, vagy pláne az orra előtt becsapni a kaput:

tüstént terjedni kezd a pletyka, ami kikezdi az ember jó hírét. Azt rebesgetik majd róla, hogy fenn hordja az orrát, földesúri vagy patrícius szokásai vannak, vezérnek képzeli magát, és diktatúrára tör.

Darázsfészek az emigráció, nyüzsögnek és zümmögnek benne a lakók. Nemcsak fogadni illik tehát a ripőköket, hanem még munkával is el kell látni őket, ha már egyszer idemenekültek Oroszországból (Szibériából igazán nem nagy tudomány kijutni, és mindenki külföldre menekül). Aztán alig telik el egy esztendő, s a címeres barmok is elhelyezkednek a folyóiratoknál, anélkül, hogy akár egyszer is bármit közöltek volna tőlük.

Itt van például ez a Zsenyecska Bosch nevű született bajkeverő. Nincs semmi dolga errefelé, régóta készül haza Oroszországba, mégse szánja rá magát. Mert kieszel valamit valakiknek, hogy neki is kieszeljenek mások valamit. Ez a kieszelősdi az emigráns élet rákfenéje.

Természetesen, ha kitör majd a forradalom, annak árjában minden kamasznak és fruskának akad majd dolga. Valamennyien nélkülözhetetlenné teszik majd magukat, sőt hiány lesz a hozzájuk hasonlókból. De amíg ki nem tör a forradalom, nincsen számukra hely, fojtogatja valamennyiüket az ínség, és az éhes kölykök előbb-utóbb az ember agyára mennek.

Kimerítő állapot. És mióta tart? Csakugyan kilenc éve lenne már, hogy kiszöktek Oroszországból, a vereségből? És tizenhat esztendeje, hogy első ízben tűzött össze Plehanovval? Huszonegy év telt volna el azóta, hogy lebuktak egy dilettáns akció után Pétervárott?

Elcsigázza Lenint a tehetetlenség. Hiszen minden izma kész cselekvésre – hegyeket, földrészeket mozgatna. Mennyi minden gyűlt össze ezekben az években, és nem használhatja föl; nem hosszabbíthatja meg kinyúló ujjait; nem

kapcsolja össze semmi elkanászodott embereivel. Ezek már a pártnak sem engedelmeskednek, határozatlanul szédelegnek, keringenek, nem vezérli őket iránytű.

Nem csoda, hiszen egyedül ő tudja, merre van a helyes irány! És túl sok energiát kénytelen így féltucatnyi svájci fiatalember meggyőzésére vesztegetni a klubban. Persze még jó, ha akad, akivel vesződhet, hiszen egy időben csak két svájci, két német, egy lengyel, egy zsidó meg egy orosz jelent meg a gyűléseken, ahol viccmeséléssel szórakoztak, Borzadály fogja el: mintha pigmeusok közt tengetné az életét. Igazán ideje lenne véget vetni a játéknak!

Vlagyimir Iljics leért a rakpartra, s ébredezni kezdett benne a remény, hogy nem köszön rá szembe jövet az unokaöccs, és már koncentrálnia se kellett. Szürke felhők gomolyogtak, elhomályosították a napot, de szakadozott fehér szélükön átszivárgott a szűrt fény.

*

Zürich sétálóutcáján hatalmas kirakatok bámulták a járókelőket: a semmittevés, a bársony és a selyem pompája áradt. Ékszerek, parfümök, drága fehérneműk és ruhák bő kínálata hirdette, hogy e köztársaság nem ismeri a szegénységet; kihívóan dicsekedett gazdagságával, amelyet megkímélt a háború.

Lenin megvetéssel hagyta maga mögött ezt az önmagából kifordult aranyos, selymes világot. Gyűlölte a luxust, és ennél is jobban azokat, akik kedvüket lelik benne…

Kivárta, amíg elhaladt előtte a villamos. Egy kutya futott át a jármű előtt. Lenin pedig átvágva az úttesten, a folyópartra kanyarodott, és a Limmat mentén sétált tovább. A Fraumünster hídnál kivárta, amíg elhalad mellette néhány autó meg egy hátitáskás biciklista, s máris ott termett a városi könyvtárnál. Bement volna tüstént, de zárva volt a kapu. Körbe akarta járni a könyvtárépületet,

de nem vezetett ösvény a folyópartra. A könyvtár az egykori Vízitemplom épületét foglalta el ablakai a Limmatra néztek. Négyszáz esztendeje, hogy a rettenthetetlen Zwingli elkobozta a papoktól, és kisajátította polgári célra.

Egy elrekvirált templom előtt állt tehát Lenin, és egyetértően szemlélte a fekete márvány talapzatra helyezett turcsi orrú figurákat, akik könyvet tartottak a kezükben, és a lábuk közé helyezett kardokra támaszkodtak. Igaz, ezek a szoborkezek Bibliát szorongattak, mégis példaértékűnek tartotta a szocialisták számára is Lenin ezt a 16. századi tántoríthatatlan erélyt. Könyv és kard pompás egységet alkot – az utóbbi folytatását jelenti az elsőnek.

Clausewitz szerint a politikának ez a lényege: végül karddal kell a tollat felváltani. Minden politika háborúhoz vezet, és csakis ebben rejlik az értéke.

A folyó felől hűvös levegő érkezett, és nedvességet hozott. Azt mondják, sosem fagy be a Limmat.

Minden mindennel összefügg valahogy; Oroszország maga a tél, és az emigráció Leninnek az orosz tél hiányát jelentette. Most áthajolt a rács felett. A kiszélesedő folyótorkolat mindkét partfalához hajókat, csónakokat kötöttek ki. Inogtak az árbocok a szélben, ringatóztak a ponyvával letakart ladikok, némelyiken lakókabin volt…

Keszkula bejelentette, hogy a Központi Bizottság egyik bizalmi embere ellopta a brosúrák kiadására szánt pénzt, és e szörnyűség miatt most újabb összegekre lesz szükség.

Sötét a víz, de áttetsző, a fenéken pedig szürke kövek láthatók…

Clausewitz szerint három tényezője van a háborúnak. Higgadt döntésre a kormány hivatott, szellemi szabadsággal csak a hadvezér rendelkezik, a nép pedig gyűlöl.

A járda akkurátusan lerakott macskaköveire ráragadtak a falevelek. (Szándékosan nem söprik le őket.) Némely fáról azonban még tobozok lógtak…

Iszonyatosan drágul minden, hamarosan nem lesz megélhetésük. Ami pedig a legnagyobb baj, egyre többe kerül a papír. Sljapnyikov képtelen pénzt kicsikarni Gorkijból és Boncs-Brujevicsből. Akár harapófogóval is ki kellene szedni belőlük. Muszáj fizetniök. Minél többet, annál jobb…

Anyja mindig kisegítette Vlagyimir Iljicset. Nem szűkölködött külföldi útjain, sem Pétervárott. Futotta a családi költségvetésből, és nem kellett a megélhetéssel törődnie. Normálisan étkezett a börtönben is, átvészelte a fegyencélet nehézségeit, és a toloncházakkal, szerencséjére, nem ismerkedett meg. Az emigrációból is volt kihez fordulnia. Édesanyja csodálatos módon segített. Most azonban, hogy elment, kiapadt az utolsó forrás…

Fehér fejű fekete kacsák ringatóztak a folyón. Aztán nagy hirtelen fölröppentek, szétspriccelve maguk körül a vizet. A madárcsapat áthúzott a folyó felett, majd újra lebegni kezdett a víztükrön. Méltóságteljesen szelték a habokat, majd ismét megfordultak…

Clausewitz pontos jellemzést adott a háborúk általános természetéről, mégsem értheti meg az ember egykönnyen a mostani háború jellegét. És még kevésbé azt a háborút, amely ezután következik.

Talán nem kéne megadni a tartozást a svédeknek. Sljapnyikov célozhatna rá, végtére is ő Oroszország képviselője, egyszerűbb, ha ő közli…

A hivatásos forradalmárt pedig meg kellene szabadítani a megélhetéssel való foglalatoskodás nyomasztó gondjától. Legalább szolid pártdiétával lássa el a pártkassza hosszú távon a Központi Bizottság fontos tagjait…

Polgárasszonyok a kacsáknak kenyérmorzsát szórtak a nagy hídról. A madarak sebtében csapatba rendeződtek, majd csatlakoztak hozzájuk a zöld fejű, sárgacsőrű meg galambszürke récék is.

A párt évkönyveinek megjelentetése érdekében egyesíteni kéne anarchisták blokkját az okistákkal, akik Gorkij köré tömörülnek, intrikáinak, és keresztbe tesznek a pártnak…

Néhány kacsa röpködött a folyó felett, fogócskáztak, kergetőztek. lábukkal, szárnyukkal csapdosták a vizet…

Erre a jellemtelen ősbölény Gorkijra szorul most Lenin. Megalázó helyzetbe került; kénytelen engesztelgetni: elhagyja a Kautsky ellen fogalmazott vádiratot. Hízelegnie kell Gorkijnak, és eközben kiirtani a készülő könyvből a fontos és kedvére való fricskákat.

De jó lenne végre evezni, kormányozni a hajót, hiszen már a vízre szállás idejét érzi Lenin. De egyetlen gyűlést se tartottak még, ehelyett fecsegéssel töltik az időt, és aligha változik a helyzet tavaszig.

Ugyan mi mást tehetne Lenin? Kószál a hegyekben, csúcsokra kapaszkodik, és hosszú sétákat tesz Zürichben, mert csillapítania kell a benne rejlő feszültséget… De még maradt tartalék az iszákjában, és eljön még az ideje a kormányzásnak is.

Régi gondjaihoz most egy új társult: a nyáron elküldött *Imperializmus* című brosúra elveszett, és ez nem hagyja nyugodni. Talány, miért nem lehet a felelős postahivatalokban végére járni, hol tűnt el a kézirat! Megvadult az angol cenzúra, és nincs szégyenérzet a franciában sem… Végtére is nincs ok pánikra: nyilvánvaló, hogy nem tucatemigráns az *Imperializmus* brosúra szerzője, amilyenek csapatostul gyülekeznek errefelé, s senkinek sem szúrnak szemet. Már Lenin nyomába eredtek volna a kopók? Követné most is valaki a sétányon?

Ugyan ki, mi védené Lenint? Az orosz vagy a francia követ első (vagy talán második) intésére összeülne a katonai bíróság. Vagy elrendelnék a kitoloncolást, mert az Uljanov házaspár jelenléte sérti a svájci semlegességet. Elég lehet annyi is nekik, hogy a Kugliklubban elhangzó előadás felkelti egy szomszédos asztalnál ülő úr érdeklődését.

*

Lenin elosont a folyóparti zárókorlát mellett. Lefelé haladt, folyásirányban, a nagy híd felé. Formátlan keménykalapot, kopottas nagykabátot viselt. Olyan volt, mint bármelyik zürichi kispolgár. Enyves, zsíros táskát cipelt, amilyenben mások elemózsiát tartanak (őnála füzetek, jegyzetek, újságkivágások voltak); türelmesen maga elé engedett egy pompás hintót, bevárta a lassú négylovas szekereket, egy háromablakos konflist, amelynek bakján libériás kocsis foglalt helyet…

El kell égetni a veszedelmes piszkozatokat, a legfontosabb iratokat pedig tekintélyes svájci polgárok megőrzésére kell bíznia. Bejelentkezik esetleg Frey álnév alatt. Vegytintát használ majd a Zürich-BernGenf útvonalon postázott küldeményekben. Erre kényszerül az ember egy semleges országban. Mintha otthon lenne a szép zsandárvilágban… A másodszorra is megírt *Imperializmus* című kéziratot pedig könyvborítóba bújtatja, hogy célba érjen.

Átment a nagy hídon. Kiért a tóhoz, a vízmosta, széles sétányon, megbarnult, ragacsos levélszőnyegen lépkedett. A tóról friss, párás levegő áradt felé.

Fehér meg szürke hattyúk lebegtek a vízen. Nem úszkáltak, hanem szobormereven trónoltak a tó tükrén. Ahol meg sekélyebb volt a víz, magányosan lebuktak, és a csőrükkel kihalásztak valamit. Kapálóztak, forgolódtak, miközben fehér farkuk magasba emelkedett, és nyakukat lefelé nyújtogatták.

Balról az Opera mögül előbújt a sápadt napkorong. De hideg volt, ezért csak fénylett, nem melegített.

Mégis megnyugtatta Lenint a víz és a tágas tér. A szívén szűnni kezdett a nyomás. És ahogy megkönnyebbült, valahogy inkább érezte, mekkora súly alatt, milyen űzötten él.

A sűrű erdőtől borított Uetliberg karéjában meghúzódó Zürichi-tó mindkét partján halászhajók horgonyoztak. A vízfelületen itt-ott fehér foltok, jégtáblák villantak meg, amelyekről még nem olvadt le teljesen a hó.

Van itt tér, gondolta Lenin, és ahogy széttekintett eszébe jutottak a feledhetetlen Genfi-tó szelíd hullámai. Élete legsúlyosabb csalódásának színhelye: egy baráti szövetség bomlott fel.

Révületben érkezett a fiatal, naiv Lenin Svájcba, hogy a szeretve tisztelt Plehanovval találkozzék. Abban bízott, hogy Plehanov elismeréssel fogadja, és felajánlja a koronát neki. Indulása előtt Münchenből baráti levelet küldött egy bizonyos Volginnak; ő akkor írta alá először a nevét Leninként. Óh, mennyire értelmetlen volt a vénülő Plehanov fontoskodása! Micsoda alkalmat szalasztott el az öregember! Nagy folyamban egyesíthették volna erejüket, elfogadva kölcsönösen egymást, és akkor övék Oroszország.

A fiatal forradalmárok ez idő tájt szabadultak a száműzetésből. Túl voltak a veszélyen, miután kitörtek Oroszországból, és magukkal hozták a pártszervezésre szánt *Iszkra* című lap tervét. Azzal terjesztették elő az öregeknek az elképzelésüket, hogy így együtt, a pártlapra támaszkodva robbantsák ki a forradalmat… Rossz rágondolni: reménykedett, hogy kiegyezik az ökonomistákkal. Kautskyt ő védte még Plehanov ellenében. Vicc! Nagy naivan azt képzelte, minden marxista ugyanazt akarja, s egységesek lesznek a cselekvésben. Bízott benne, hogy örülni fognak a vének: mi, fiatalok folytatjuk, amit ti kezdtetek.

Hogy összevesztek! Kiderültek Plehanov hátsó szándékai: megmarkolta a kormányrudat, és nem óhajtotta kiengedni kezéből a hatalmat. Teljes közönnyel fogadta a pártlap tervét, és nem fordított figyelmet a fiatalok elgondolására, hogy majd a *Szikrából* csap ki a láng, azután tovaterjed Oroszországban. Nem. Plehanov egyedül azzal törődött, hogy továbbra is övé legyen a hatalom. Agyafúrtan gúnyolódott a békülékeny opportunistának bélyegzett Leninen. Magát ellenben kőkemény forradalmárnak mutatta. Arra hivatkozva, hogy Lenin még fiatal, Plehanov nem átallotta őt kioktatni a mozgalmi ellentétek természetéről, és neki magyarázta, hogy szakítani kell, mihelyt súlyosbodnak a nézetkülönbségek. Mindig a kezdeményező vonala győzedelmeskedik.

Soha nem felejti el, hogyan töltöttek Wiesenben egy éjszakát; Potreszov társaságában leszállt a genfi vonatról, és úgy érezték magukat ketten, mintha elnáspángolták volna őket. A megszégyenítéstől sértetten bolyongtak a sötét falu utcáin. Dühös kiáltásokkal tüzelték magukat. Szégyenkeztek a történtekért. Villámok cikáztak a tó meg a hegyek fölött. Csaknem könnyeket csalt ki belőlük az elkeseredés. De végül is ennek ellenkezője történt: megkeményítették a szívüket.

Azon a keserves éjszakán született újjá Vlagyimir Uljanov, és megtalálta mostani önmagát.

A móresre tanított Lenin akkor egy egész életre szóló tanulságra tett szert: ne dőljön be senkinek, és soha se árulja el az érzelmeit.

Valaki madáreledelt szórt a sirályoknak, és azok tüstént felröppentek a vízről. A mohó, türelmetlen madarak körözni kezdtek, a levegőben kapdosták el az adománymorzsát. Vijjogtak és veszekedtek, majd letelepedtek a korlátra, s belebámultak az ott ácsorgók képébe.

Lenin elhessentette az egyik sirályt, aztán továbbment…

Mi minden meg nem ragad az ember elméjében… Megjegyezte az események véletlen találkozását is. A Genfi-tó választotta el őt egyszer s mindenkorra Plehanovtól, s éppen a tó hozott össze ismeretlen embereket. Lenin ugyanis magára eszmélt, és ő fogadta a második pártkongresszus küldötteit. Igyekezett kiismerni mindannyiukat, szabályosan körültapogatta őket, hogy aztán támaszkodhasson rájuk.

Inessa pedig akkor szülte meg ötödik gyermekét, akinek az apja a második férj volt. És akkor olvasott először valamit – történetesen *A kapitalizmus fejlődését* Inessa egy bizonyos Iljintől, persze mit sem sejtve a továbbiakról.

Öt esztendő telt el azután, s ők még mindig nem találkoztak, noha Inessa többször is megfordult Genfben. És ugyancsak Genfben *A kaméliás hölgy* feledhetetlen előadásán érezte meg az asszony, hogy Vlagyimir Iljics mérhetetlenül kívánja. Akkor először fogta el kétség Lenint saját élete felől. Davosban pedig talán éppen akkor haldoklott Inessa férje. S mindössze néhány hónap telt el utána, hogy Párizsban Inessa megtalálta Vlagyimir Iljicset.

Kemény szél támadt, amitől elhomályosult a tekintete.

Letette táskáját a sétány rácsa mellé, felhajtotta gallérját, és a tó felé fordulva ácsorgott. Már hidegre fordult az idő. Az ostoba orosz naptár október 25-ét mutatott, az európai meg november 7-ét. Inessa pedig még mindig a sörenbergi házban múlatja napjait, és fagyoskodik, mintha szándékosan meg akarna halni. Vagy talán éppen őt, Vlagyimir Iljicset szeretné ingerelni.

Vagy büntetni próbálja.

Nem ír levelet a megszokott időben, és megfosztja őt a hírektől. Nem reagált Lenin korábbi levelére, s késik a második levél válasza. És most az illő stílváltozatot keresgéli Lenin egy újabb levélhez: ha önnek nincs kedve válaszolni…

Ha önnek jobban esik a hallgatás… Én önnek alkalmatlankodni kérdéseimmel nem fogok. lenin mindenkivel magas lóról beszélt, és mindig megőrizte méltóságát az érintkezésben. Most azonban kizökkent a megszokott kerékvágásból, tréfálkozással álcázta zavarát. Kérlelésre kényszerült. Hallgatásba merülhetett volna ő is, utánozva Inessát. És kivárhatta volna, amíg az asszony mégiscsak feleletre méltatja. De nem viselte el a hallgatást: szenvedett az írás, a gondok megosztásának kényszerétől, hiszen nem találkozhattak személyesen. Az ügyek pedig megkövetelték volna a folyamatos érintkezést.

Tehát akár válaszol végre Inessa, akár nem – írni kellett néhány engesztelő hangú, gyengéd mondatot. (Igazán becéző kifejezéseket persze nem használhatott, nem mutathatta ki valódi érzelmeit, hiszen virágnyelvre kényszeríti az embert a cenzúra, kopók silabizálják az üzeneteket.)

Lenin függő helyzetbe került Inessa megtorló manővere folytán. Ez az asszony volt az egyetlen élőlény a földön, aki Lenint ebbe a pozícióba kényszeríthette. Sőt kénytelen volt beismerni kiszolgáltatottságát. Egy-egy újabb tusára várva talán kevésbé érezte a helyzet furcsaságát. Annál alárendeltebb helyzetbe került személyes együttléteik alkalmával…

Vagy éppen ellenkezőleg: a találkozó elmaradását szenvedte meg igazán.

Lenin étele, itala, ruházata, lakása és háztartása sosem őt magát szolgálta, neki semmire sem volt igazán szüksége. Az ügy eszközeként kezelt mindent, még nyaralásait is. Nem élvezte igazán a Kárpátokban, a Sörenbergen vagy a Rothornon tett sétáit, nem kápráztatta el az Alpok látványa. A Zürichbergen elmajszolt csokoládét vagy anyjának csemegéit egykedvűen fogyasztotta: a volgai halszeleteket sem tekintette igazi jó falatnak, egyszerűen testi nyugalmának megteremtése végett fogyasztott bármit, a

hatékony agymunka eszközeként kezelte a táplálékot, amely nélkülözhetetlen a forradalmár egészsége, ereje, a forradalmi harc szolgálatában.

Nem volt életében semmi, ami igazán és egyedül az övé lett volna. Csak akkor engedte el magát, ha összejött Inessával. Boldog, könnyed, vidám volt akkor is, ha történetesen hivatalosan találkoztak. A boldog együttlét állapotában kikapcsolódott és elernyedt.

Lenin az ügy szempontjából ítélt mindazokról akikkel dolga akadt életében, és úgy kezelte valamennyiüket – akár férfi, akár nő az illető – ahogyan ez érdekében állt a mozgalomnak. Addig tartott kapcsolatot az emberekkel, amíg az ügy szempontjából ez hasznosnak bizonyult.

Inessa ugyan szintén a mozgalom révén került kapcsolatba Leninnel, másképp ez nem is történhetett, hiszen kívülálló nem jutott a közelébe. Inessa mégis kizárólag és egyedül az övé volt.

Milyen heves vitát folytattak a szabad szerelemről, és milyen áthatolhatatlan hálót szőtt Lenin, amelyből az asszony nem tudott kisiklani. S mi történt? A tó mélyéről származó tiszta víz mégiscsak szabadon átömlik egy sűrű halászhálón, és ugyanígy járt Lenin Inessa szabadszerelem-értelmezésével, az ő osztályelemzése nem akadt fenn kettejük hálóján. Nem lehetett megcáfolni és szópárbajban legyőzni Lenint.

Ilyen erővel zökkentette ki behatárolt világából, megingathatatlan, stabil értékrendjéből Lenint Inessa, arra kényszerítette őt, hogy áthágjon egy küszöböt, és egy soha nem sejtett másik világba lépjen. Ő pedig akár egy bizonytalan, de lelkes iskolás, Inessa kezét fogta, s csak attól tartott, hogy elveszíti, magára marad. Hálás volt neki, akár az az eb, amely gazdasszonya sarkában járva, annak bokáján az áttetsző, kékes ereket figyeli – azok az irány jelzők, és Lenin kutyahűséggel szolgált mindazért, amit Inessa megnyitott és tárva tartott előtte.

Egészen addig, amíg Lenin ki nem esett kegyeiből.

Most is, mintha az ő árnya tűnne elé délnyugatról, Sörenberg felől, a szél fodrozta őszi habokból. A novemberi süvöltő szélből suhan hozzá. Talán csak nem most is az Inessából áradó gyönyört érzi? Félig hunyt, szempilláinak rezdülését? Apró, áttetsző fogainak csillámait?

Ugyan miért bünteti őt az asszony? Miért nem jött le a hegyekből, hogy megmelegedjék nála? A Sörenbergen nagyon hideg van, tavaly már október elején lehullott az első hó.

Nagy hirtelen előtűnt az emitt hideg fénnyel világító, amott az Uetliberg tetejére telepedett narancssárga napkorong, és halvány sugarába vonta a színházépületet, amelynek falát szárnyas, kürtölő mitológiai figurák díszítették. A városban, a hegy lábánál ellenben búskomor fellegek lógtak a háztetők és a harangtorony zöldesszürke kupolája felett.

Ó, azok a boldog longuyoni, brüsszeli, koppenhágai, krakkói napok… És persze a berniek. Hét boldog esztendő…

Lenint megviselte és ingerelte, ha akár öt percet kénytelen volt tétlenül tölteni. De az Inessával sok-sok léhán eltöltött, zavartalan óra miatt nem furdalta a lelkiismeret. Élvezte, hogy bármit rábízhatott Inessára, olyasmit is, amit addig csak férfiak végeztek számára. Megoszthatta minden titkát az asszonnyal, aki élénken reagált, és hasznos tanácsokkal látta el.

De immár fél éve – április óta – nélkülözni kénytelen ezeket a tanácsokat. Kienthal óta…

De hát mi tört össze Kienthalban? Lenin annak idején rá se hederített.

Bernből persze távoznia kellett, mert ott Grimm befolyása érvényesült. Esélye sem maradt, hogy kialakítsa a hozzá hasonlóan gondolkodók körét. Helyes volt, hogy az elutazás mellett

döntött. De ki sejthette, hogy e távozás miatt ilyen soká nem találkoznak?

Kienthalban nem gondolta. Elsüllyedt a hatnapos fényes ütközetben.

Inessa volt az egyetlen, akit sohasem lett volna szabad megbántania, mert talán mindörökre elveszítette. Olyan volt a kapcsolatuk, amilyenhez hasonlót soha senkivel nem alakított ki, az asszony már-már nevetséges helyzetbe hozta. Számolnia kellett volna azzal a szenvedéllyel, amelyet az elméleti tanulmányok iránt táplált. Lenin durván hibázott, amikor nyíltan kimondta, amit gondolt: óvatosan meg kellett volna keresnie a bírálat tapintatos módját. Sőt talán egy csekély szélhámoskodást is megengedhetett volna magának, valahogy így: Ugyan miért is ellenezném én, hogy publikálsz? Természetesen helyeslem – s aztán külső okokra kellett volna hivatkozni, amelyek megzavarhatták Inessát az alkotásban. Szemrehányásait, sőt politikai instrukcióit akár dicséretként tüntethette volna fel. És miért ne tűrte volna a fordítási makacsságait? Olyan nagy baj, hogy nem fordítja többé Lenin szövegeit? De hát a gondolatvilágát tartja karban! Igaz, Inessa valóságos cenzor: egyszerűen kihúzta Lenin írásaiból, ami nem volt ínyére. Ezt Lenin senkitől se tűrte. De finoman, nagy tapintattal is figyelmeztethette volna Inessát…

Tehát megpróbálta egy, a szokásosnál terjedelmesebb üzenetben sürgősen helyretenni a dolgot.

És mégis hallgatással sújtja őt az asszony.

Ha megmakacsolja magát, nem lehet engedményre bírni.

Kifutott a fehér hajó a vízre, és felcsaptak a hullámai. Azokon ringatózott, nyakát nyújtogatva, két fagytól gyötört fehér hattyú.

*

Hidegre fordult az idő. Fogta táskáját, és továbbhaladt a rács mentén…

Inessa miatt még a szabadságát is feláldozta, s most, miután eltávolodtak egymástól, újra csaknem szabadnak érezte magát.

Fátyolos reggel volt a hűvös tó felett…

Mióta az eszét tudta, mindig működött benne egy védekező reflex. Ha sikertelenség fenyegette, ha idejét vesztegette, ha gyöngének érezte magát, működni kezdett ez a reflex, és hirtelen mintha egy rugó lökte volna ki, a munka segített. Ilyenkor aztán duzzadt az energiától.

Az az erő, amit az ember gyöngédségekre pazarolna, munkára használható fel.

Most, távol egymástól, újból józanul mérlegeit mindent. Korábban elővigyázatossága megvédte az állandó feszültségtől, és nem terhelte túl magát. Inessához kötni egyszer s mindenkorra az életét? Ez nem élet lenne, hanem örök zűrzavar. Hiszen Inessa túlságosan színes, különleges ember, és ott vannak a gyerekei, akikkel számára idegen életet alakított ki. Új irányt venne Lenin útja, új kitérőkkel és kanyarokkal…

Nágyával kell maradnia, ez a legcélravezetőbb. Szerencse, hogy rátalált annak idején Nágyára. Jakubova ugyan élénkebb és szebb volt, mint Nágya, de Lenin nem vette hasznát. Nágyának nemcsak a gondolkodása áll közel Leninéhez. Nincs olyan fontos ok, amiért Nágya arra vetemedne, hogy bármiről másképp vélekedjék, mint Lenin. Mindig tisztában volt vele, hogy az egész világ Lenin idegein táncol. Ő maga ennek az ellenkezőjét tette: nem ingerelte, hanem átvállalt nehézségeket, megkönnyítve Lenin életét. Töréseit és kisiklásait igyekezett helyrehozni: mindig könnyed ellenlépéseket tett.

Nágya kivételesen fogékony. Amikor például Radek egyik gazságot a másik után követte el, az asszony ridegen és kőkeményen kezelte: megállította a küszöbön, mert Radek akkor éppen fenyítés alatt állt… De mihelyt újra derék pártkatona és megbízható szövetséges lett, Nágya

változtatott a magatartásán; üdvözölte és kedvesen fogadta.

Nágya sosem készült tudatosan viselkedésváltozatokra, nem gyakorolta. Hibát hibára halmozott volna, ha jó előre megfontolja, mikor mit kell tennie. Ehelyett ösztönösen megértette, mi jó Leninnek. Miatta sosem kellett nyugtalankodni.

Inessa képtelen volt például a takarékoskodásra, ami elég nagy baj. Alkalmatlan a szerény és ésszerű életvitelre, hajlamos a különcködésre. Egyszer csak hirtelen eszébe jut, hogy divatosan öltözködjék. Iljics viszont nem ismer Nágyához hasonló alapos és megfontolt embert. Érez, az ösztönei működnek, nem kell győzködni arról, hogy minden kidobott frankkal munkát és gondolatot vesztegetnek el. Ami pedig ritka női erény, nem fecseg és nem henceg, a házból egyetlen szót sem szivárogtat ki, ha a lelkére kötötték, hogy valamiről hallgasson. Bár magától is tudja, miről nem szabad beszélnie.

Ne szégyenkezzék egy forradalmár az emberek előtt az asszony csúnyasága vagy közepes értelmi képességei miatt, és az sem róható fel, ha történetesen egy esztendővel idősebb az emberénél. Aki sikerre törekszik a világban, nem fecsérelhet energiát a négy fal közötti összetűzésekre, jelentéktelen dolgok miatt nem szabad elhanyagolni a munkáját. A cél maximális összefogást követel. Lenin politikai személyiségként megfelelőnek és ésszerűnek találta a Krupszkajával kötött szövetségét arra, hogy egyáltalán létezni tudjon.

*

Igaz, hármasban járták a berni erdőket, hármasban gombásztak, és együtt szedtek alpesi rózsát a sörenbergi nagy sétákon (csak éji szállásra tért Inessa és Vlagyimir Iljics kettesben valamelyik kis hegyi menedékházba). Sok-sok közös estét töltöttek együtt: Nágya és Lenin könyvekbe merült ilyenkor, míg Inessa órák

hosszat üldögélt a zongoránál. Máskor egy-egy erdei irtáson csupasz fatönkre telepedve Nágya olvasott, Inessa pedig élvezve a tavaszi napfényt, egy másik fatönkön üldögélt, boldog semmittevésben. Talán újra gyereklánynak érezte magát a felnőttek között; végül a két asszony együtt hallgatta Lenint, amint elgondolásairól, terveiről, készülő cikkeiről beszélt. Hány és hány hasonló, mégis páratlannak tetsző percet raktározott el magában Lenin, bár számára is hihetetlennek tűnt, hogy oly sok évig töretlenül tartott – és kitartott – ez a hármas kapcsolat. Nágya ritkán levelezett, de ha mégis írt valakinek a címzett biztosan Inessa volt; neki számolt be az életükről terjedelmes, bizalmas levelekben. És az egyetlen lény, akit baráti körben szeretettel és soha nem szűnő elragadtatással emlegetett, az is Inessa volt. Életmódjukról és hosszú sétáikról részletesen írt ugyan Vologya édesanyjának is, csakhogy ott kizárólag kettesben tett sétákat említett. Nágya ez esetben is nagyon ésszerűen viselkedett. (Az ő édesanyja szem- és fültanúja volt a helyzetnek.)

Az édesanyák gyorsan követték egymást a halálba. Jelizaveta Vasziljevna influenzában hunyt el tavaly tavasszal Bernben, Maria Alekszandrovna pedig most nyáron Pétervárott. A Flums mellett lévő hegyi lakba szamárháton jött a posta, és késve érkezett a halálhír: a Svájci Államszövetség nemzeti ünnepét tartották éppen nagy dérrel-dúrral- mindig tüzeket gyújtanak a hegytetőkön, és rakétákat lövöldöznek fel ilyenkor –, ami egybeesett a háború kitörésének második évfordulójával. Este a tűzbe bámulva búcsúztatták Lenin anyját. Távol a halottól könnyebb osztozni a fájdalomban.

Már ők is az ötvenedikhez közelednek, s mindkettejük édesanyja szinte egyszerre távozott. Ettől még inkább érzik az évek terhét, emiatt pedig még inkább egymásra vannak utalva. És egybeforrasztja őket a forradalmi harc is, meg bizonyára annyi minden más…

Egy motorcsónak közeledett sebesen a tavon, a Sörenberg irányából, orrát magasan tartva szelte a vizet, és háromszögletű hullámbarázdát hagyván maga után, fémes kopogással vágta szét a csendet.

Mintha ő maga lenne ez a hajó… hiszen ő is jött, és mindent felforgatott. Szétdúlta a csendet, és utat tört magának, az orrát fennhéjázón magasba tartva, kíméletlenül betört Lenin elméjébe, csattogva szétzilálja gondolatait. És most a gondolat egy bakugrás a következett: Inessa társadalomelemzése és érvrendszere oly elemi módon, átláthatóan egyszerű. Hogy nem jött rá korábban: Ha valaki védelmezi a szabad szerelem elvét, és nem hagyja meggyőzni magát, miért ne gyakorolná maga is a szabad szerelmet?

Hiszen Lenin a burzsoá-proletár viszony valamennyi aspektusát áttekintette, feltárta és elemezte előtte – de ezt az egyet figyelmen kívül hagyta. Ha tehát nem találkoztak Kienthal óta – noha oly közel vannak egymáshoz –, s egy fél éve nem látogatja meg őt Inessa, még csak nem is hívja, s egyetlen sort se küld.

… hátha valakivel együtt töltötte a nyarat…

Hogyan is képzelhette oly makacsul Lenin, hogy Inessa mindig egyedül marad, és miért nem jutott eszébe ennek az ellenkezője?

A tó innenső partján még látszott a halvány napkorong, de a túlparton, az Uetliberg felől vaskos, sötét fellegek közeledtek, majd lassan leereszkedett a köd. Beburkolta a hegycsúcsokat, a harangtornyot, és átkúszott a tó másik oldalára.

Ennyire egyszerű lenne minden… Hiszen mindig mindent mérlegel, és egyes-egyedül erre nem számított.

Képtelenség. Hiszen elvtársa, barátja volt. Együtt érveltek Kienthalban a centristák ellen…

Lenin a fagyos korlátot szorongatta, s kiáltása képzeletben áttörve a korlátot, a tó és az Uetliberg

felett süvöltve közeledett hozzá: I-nessa! Ne hagyj el! I-nessa!…

Igen, mégiscsak haladéktalanul írnia kell, elfeledve a megaláztatást, bármi módon ki kell kényszeríteni a választ. A posta előbb nyit, mint a könyvtár… Már korábban eszébe juthatott volna… Nyolckor már működik a hivatal, és odamehetett volna, és már kész is lenne a levél! De ezzel most elkésett.

Bizony elkésett. A harangok már csengtek-bongtak. Óh, milyen vadul és fülsiketítően harangoznak! Mintha vasat reparálna az egész város. Ütött a Fraumünster harangja a posta felett, és harangoztak a Bellevue cégérei fölé magasló Grossmünster két tornyában; mert templomok sokasága működik Zürichben!

A tó túl partjáról megérkeztek az esőfelhők. Beborult. Remegő ujjaival Lenin kikotorta az órát a mellényzsebéből. Amikor kongani kezdenek a harangok, kilencre-tízre jár az idő. S ő még a postán se volt, csak vesztegeti az időt, és túl messzi kóborolt. Most már akkor is jócskán elkési a könyvtár nyitását, ha szedi a lábát. Rosszul kezdődött a nap. A legjobbat akarta, és mégis minden balul ütött ki.

Most már mindegy. A levél ráér, őt várja a munka.

A zömök emberke ugyancsak nekiindult, pontosabban ügetésbe fogott, ügyet se vetve a szembejövőkre. Egykettőre a városi könyvtárhoz ért, ahová szintén betérhetett volna, de hát az erre a napra szánt folyóiratok és könyvek összekészítve várták már a kanton könyvtárában. Végigrohant tehát a burzsoázia visszataszító sétálóutcáján, ahol minden bolt különféle csemegéktől és édességtől roskadozott, a kirakatok a már megcsömörlötteknek is új ingereket kínáltak, immár a huszonegyedik sonkafajtával és a százegyedik féle süteménnyel csalogatva a vásárlókat. Csillogtak-villogtak a csokoládéval, dohányáruval, csecsebecsével, órákkal és antik holmikkal

telizsúfolt kirakatok. Alig képzelhető el, hogy egyszer még baltával felfegyverzett, égő fáklyákat lobogtató tömeg lepné el ezt a mindig patyolattiszta utcát, és hogy a tüntetők képesek lennének bezúzni a kirakatüvegeket.

Pedig muszáj!

Itt minden megromlott és elavult: a házak, a kapuk, a csengők és az ajtózárak.

Bizony muszáj!

Ezt kongta-zengte veszett-dühödten a város megannyi halálharangja…

*

Valóságos proletáreréllyel cselekedett annak idején Zwingli, aki a Prédikátorok templomát a két torony közt kettévágva, megosztotta a két felekezet között. És ezzel is példát mutatott valamennyiünknek… Most, lám, könyvtár működik az épületben. Lenint győzelmi mámor fogta el arra gondolva, hogy Zürichben mindkét nagy könyvtár diadalmaskodott a vallás felett.

Az épületben csend fogadta. A könyvtárnak kilenc keskeny ablaka volt – mindegyik négy-öt emelet magas –, és gótikus ívben végződtek. Még feljebb – ott, ahol szem nem látja – az ablakdíszek elliptikus díszei összekunkorodtak.

De a könyvtárfal e magas részét alig használták ki. Csupán a kétemeletnyi magas ácsolt kórus illeszkedett a falhoz. A pilléreken és a könyvszekrények között sötét tónusú arcképek függtek. Díszes mellényt és bodorított ingnyakat viselő városi tanácsosok és polgármesterek portréi lógtak a tartóoszlopokon. Leninnek persze még egyszer sem jutott ideje a képek feliratainak kisilabizálására.

Már az ajtóban észrevette, hogy valaki elfoglalta az ő kedvenc helyét az ablak mellett, a kóruson. Sőt a másik két neki alkalmas helyen is ült egy-egy látogató. Hiába, ha elkésik az ember, szétzilálódik a napja.

Lenin beírta nevét a vendégkönyvbe. A pápaszemes teremfelügyelőnek – aki mindig hivatalból kötelező barátságos mosollyal üdvözölte Lenint – sejtelme sem volt, hová tűnt az a három halom könyv, amelyet Lenin az előző napon összeállított magának. Az egyik apró bosszúság a másikat követte, értékes órákat rabolva el kiszámított idejéből.

A munkanap sikere, avagy sikertelensége néha apróságon múlt, például azon, hogyan kezdődik. Most például elrontotta azzal, hogy késve ért a könyvtárba. Mindössze három órája maradt a déli szünetig, sőt már annyi sem. Húsz füzetet írt teli az *Imperializmussal.* Már réges-rég elkészült vele, s lám, alighogy befejezte a munkát, lába kelt a füzeteknek. Lenin újraírta, s közben összegyűjtött egy halom könyvet, amelyeknek tanulságaival akár kiegészíthette volna a füzeteket. De talán még sincs szükség kiegészítésre, hiszen a húsz tüzet következtetései a napnál világosabbak voltak. Az utóbbi időben előre látott mindent; könyveinek summázata pedig többnyire már akkor megvolt, amikor még neki se fogott a megírásuknak.

Kíméletlen csapásokat mért a könyvben Kautskyra, és most lám, kénytelen kihagyni a könyvből ezeket a vonatkozásokat. Micsoda ellenszenves vén farizeus ez a Kautsky. Nem találkozott még aljasabb és alattomosabb képmutatóval a szociáldemokrata világban.

A könyvtáros még mindig nem akadt rá a Perzsiáról kiválogatott könyvek kötegére, pedig Lenin már korábban készített jegyzeteket belőlük. Fontosnak tartotta ezt a munkát, mert senki sem foglalkozott a keleti kérdéssel. Pedig öreg hiba elhanyagolni.

Rendben van, kihagyja; úgysem ússza meg a vén Kautsky, adódik még alkalom, hogy Lenin alaposan helybenhagyja.

Más is foglalkoztatta Vlagyimir Iljicset. Fontos téziseket fogalmazott meg a svájci baloldal

számára: módszeresen ki kell javítani mindent, amit a kongresszuson elrontottak. Ilyesfajta munkákra azonban a Zentralstelle alkalmasabb, mint ez a könyvtár. Fel kellene mennie Clarens-ba, és akkor talán Inessát rábírhatná a fordításra.

De ugyan miért foglalkozik gyakran mellékes ügyekkel, ahogy lám most is?

Már a könyvtárba idegesen érkezett: befejezetlennek és átgondolatlannak érezte a cikket, amelyet a leszerelés megtorpedózására írt. Korábban úgy érezte nem lesz már dolga az immár táskájában lapuló írással. De valami mégiscsak motoszkálni kezdett az agyában. Ugyan minden gondolat helyénvalónak látszott; ugyanis a leszerelés csakugyan a kétségbeesés kényszere, azaz eltérés a forradalom eszméjétől. Nem lehet szocialistának minősíteni senkit, aki azt hiszi, hogy a szocializmus megvalósulhat forradalom és diktatúra nélkül. Az eljövendő polgárháborúban fegyvert fognak majd a nők és a tizenhárom évnél idősebb gyerekek is. Igen-igen, így jó, és mégis akadnak a cikkben itt-ott alig védhető mondatok. Pedig nagyon-nagyon óvatosnak kell lennie. Vétek esélyt kínálni az ellenfélnek, hogy az ő gondolatait idézve indulhasson támadásra. Minden gondolatot alaposan körül kell bástyázni, egyensúlyba hozni, nehogy bárki beleköthessen.

Rájött, hogy most van alkalma e cikk kijavítására, s késlekedés nélkül nekifogott a korrektúrának: Támogatjuk a tömeges erőszakot. Nem-nem, ez korántsem elég; beleköthetnek. Ki kell egészíteni: Támogatjuk a tömegeket, ha erőszakot alkalmaznak az elnyomók ellen.

Persze ilyen munkára fölösleges könyvtárban vesztegetni az időt…

Most a svájci baloldalnak szánt téziseket vette szemügyre. Ezen bizony még sok javítanivaló ötlött a szemébe. Nagyon alaposan meg kell rágni mindent: Ki terjesszen röpcédulákat házaknál? Ki ossza szét a propagandaanyagot a szegényparasztok és a béresek között? Milyen

mezőgazdasági tulajdon kerüljön elidegenítésre? Talán 15 hektár? Mennyi tartózkodási idő után követeljenek idegen állampolgárok számára svájci honosítást? Mondjuk, három hónap elegendő, s fontos, hogy a papírok ne kerüljenek pénzbe. Vajon mire gondol az ember, amikor ezt olvassa: „forradalmi an magas adókulcsok”? Nagyon általános fogalmak, mindig táblázatot kell mellékelni: mennyit kell adózni 20.000 frankos, és mennyit 50.000 franknyi vagyon esetén. És mekkora fizetség terhelheti a szállóvendégeket? Ismét csak konkrét skálát kell felfektetni. Épp ez a baj, hogy az égvilágon senki nem nyúl konkrétumokhoz. Ha az ember öt frankot fizet egy napra, az barátom, nem több egy százaléknál, de mihelyt tíz frankot gombolnak le rólad, az valójában napi húsz százalékot jelent…

Lenint émelygés fogta el. Megemlegeti még Grimm és Greilich a legutóbbi disznóságot. Majd meglátjátok, pogány himpellérjei, gaz opportunisták, mi lesz, ha pellengérre állítunk benneteket!

Mindig újabb és újabb ügyek zavarják meg. Nemcsak il rendszeres munkamenetre válik így képtelenné az ember, hanem arra is, hogy megmaradjon egy helyben, inert amúgy is mindenfélével kizökkentik a kerékvágásból, és elvonják a lényegtől.

A japánok ügye sem csitult el mostanáig. Mekkora energiát vont el tőle, és mennyire igénybe veszi ez a lezáratlan szenvedélyes vita az úgynevezett japánokkal. Jó néhány cikket megírt, és két tucat levelet elküldött. A konfliktus látszólag megoldódott, és most kiderül, hogy az ügy még sincs végleg lezárva!

Lenin szeretné összpontosítani minden erejét egy irányba, egyetlen fő feladatra, ez azonban sosem sikerül. Mindig új mellékfrontok nyílnak, amelyek látszólag nem igazán fontosak. De nincs jelentéktelen ellenfél, mert bekövetkezik egy olyan pillanat, amikor a mellékfrontokból főfront lesz.

Ekkor pedig minden erejét koncentrálva, az eddigi mellékirányba kell fordulnia, lesújtva azokra, akik kikezdik. Nincsenek egyedül a „japánok” (Pjatakovot és az ő „Bosihájá”-t hívják így azóta, hogy megszöktek Szibériából, Japánon keresztül), és velük tart Buharin. Már egy szemernyi eszük sem maradt ezeknek: lám, csoportba rendeződtek, és az elbambulás eme legfelső fokán képesek hol az ökonómiai imperializmus mezejére tévedni, hol pedig beleszeretnek a nemzeti önrendelkezés eszméjébe, végül pedig a demokratizmust emlegetik. Ezek a párt új nemzedékét alkotó „malackák” rendkívül önelégültek és magabiztosak, akár ma kezükbe vennék a vezetést. Bármilyen kérdés bármely fordulatánál képesek elszakadni tőle. S valamennyiükből hiányzik az adott pillanatban nélkülözhetetlen rugalmasság. Nem húzzák be a fékeket időben, és képtelenek szükség szerint hol balra, hol pedig jobbra fordítani a kormányt. Nem látnak tovább az orruknál, és nem fogják fel, hol csúsznak kátyúba a forradalom göröngyös útján.

Hát persze! A marxisták mindig azt hangoztatták, hogy nem kell a hagyományokkal törődni, és szó se essen holmi nemzeti önrendelkezésről. De most nagyon bonyolult helyzetbe kerültünk. Tehát ebben a helyzetben nem lehet mellőzni az önrendelkezést, mert csak így tehetünk szert szövetségesekre. A malackák pedig nem tudnak jókor irányt váltani.

Ugyanez történik a demokráciával is. Buharin nyíltan arról cikkezik, hogy a hatalom megragadásának időszakában nincs szükség demokráciára. De hát sose szabad ilyen egyértelműen fogalmazni. Természetesen adódhat ilyen helyzet… De mindig számításba kell venni a következményt. Ezért most azt kell hirdetni, hogy a szocialista forradalom megvalósítása nem nélkülözheti a demokráciáért indított harcot. Ezt a rózsaszín orrú malackáknak egyszer s mindenkorra meg kell Jegyezniük.

Természetesen azt kell szem előtt tartani, mit célszerű konkrét helyzetben, egy adott időszakban cselekedni, meghatározott cél érdekében. Csakugyan lesz olyan idöszak, amikor bármiféle demokratikus célkitűzés csak fékezheti a szocialista forradalmat (ezt kétszeresen aláhúzni). Példának okáért, ha már kibontakozott a mozgalom, és kirobbant a forradalom, kézbe kell venni a bankokat. És akkor egyesek felszólítanának a köztársaság előzetes törvényesítésére. Nem, nem.

Lenin oldalakon keresztül magyarázta: ne üssék bele az orrukat! Töméntelen időt kellett vesztegetni efféle kis elhajlókra és cselszövőkre, mert a „japánok” kezében volt a pénz, hogy folyóiratot indítsanak, és nélkülük nem jelenhetett volna meg a *Kommunyiszt.* De csak addig lehetetett szövetkezni velük, amíg Lenin többség-gel rendelkezett a szerkesztőségben. És mire vezetne, ha egyenlő részvételt ajánlana ezeknek a tökfejeknek? A fenébe is, ezt aztán nem! Soha! Az ilyen magatartás idiotizmusra vall, és káros. Helyesebb tehát megmutatni az egész világnak, milyen bajt kevernek. Ha meg nem akarnak békés egyezkedést, be kell verni a pofájukat.

Buharin ugyan nem lépett a nyilvánosság elé, csupán levélben fejtette ki álláspontját… De mielőtt a fiatalember elutazott volna Amerikába, Lenin olyan dühbe gurult, hogy válaszolni is képtelen volt. Buharin pedig elutazott, és benne maradt a tüske.

Szíve mélyén Lenin elismeri, hogy Buharin nagyon értelmes. De kihozza a béketűréséből az állandó feleselgetésével.

Minden ellenkezés ingerelte Lenint, különösen az elméleti kérdésekben kifejtett különvélemény, hiszen az szembenállást jelent a vezetéssel.

Egészen más a helyzet Radekkal. Ezt az aszkétalelkű fickót alaposan helyben kellett hagyni – a nagyvilág előtt. A mérhetetlenül aljas Radek

azzal szolgált rá a megszégyenítésre, hogy egyfelől ő bujtogatta a malackákat, miközben elbújt a zimmerwaldi baloldal háta mögé (Kienthalban megkísérelte Lenin és az egész nemzetközi baloldal szembeállítását, ami Rosa esetében sikerült is). Radek úgy viselkedik a politikában, mint egy pimasz tisinói kofa. Megbocsáthatatlan, ahogy kiseprűzte Lenint és Zinovjevet a *Vorbote* szerkesztőségéből. Ez bizony az őskövületi fenevadak és a férgek politikája, amiért fel szokták pofozni azt, aki ilyesmire vetemedik. Vagy legalábbis hátat fordítanak az illetőnek jobb társaságban. Csak félnótások és semmirekellők törődnek bele az efféle sértésbe.

Ez esetben azonban szerencsésebbnek látszott, ha beéri azzal, hogy a hátát mutatja Radeknak. Nézeteik ugyanis csak bizonyos meghatározott kérdésben tértek el: a lengyel-orosz viszonyt ítélték meg különbözőképpen. Svájci környezetben viszont Radek kénytelen volt szembehelyezkedni Grimm-mel, és nem boldogulhatott szövetséges híján. De vajon ki másra eshetne Radek választása, mint Leninre?!

Ebben a történetben még Zinovjev is gyászos szerepet játszott, hiszen azzal az indítvánnyal jött elő, hogy tegyenek engedményeket a „japánoknak”. Lám csak, így ingadoznak ezek valamennyien, Lenin még a hozzá legközelebb állókban sem bízhat! A buharini elhajlással csak úgy tudott leszámolni, hogy Oroszországba terelte a vitát, és orosz talajon sikerült tönkrevernie a „japán” csoportot. Erre kapott utasítást Sljapnyikov, aki azonban maga is tévelygő, s a hozzá tartozó Szása Kollontaj meg kiváltképp hajlamos arra, hogy letérjen a helyes útról. (Semmiképpen sem szabad megfeledkezni arról, hogy Szását be kellene csempészni a semlegesek skandináviai konferenciájára, akár valamelyik küldött tolmácsaként, és ott kiszimatolhatná, mire készülnek a semlegesek!)

Hány és hány álszocialista tévelyeg világszerte, hadban álló és semleges országokban,

és nálunk odahaza. Trockij talán kevésbé ártalmas a maga jótékonykodó oktalanságaival? Ne szegődjünk se a győzőkhöz, se a legyőzöttekhez? Merő ostobaság. Az olcsó populizmus végterméke. Mekkora szamárságot követnénk el, ha kiengednénk a kutyaszorítóból a legyőzött cárizmust! Nem minden háború ártalmas: ha egy szocialista a háborúk közé egyenlőségjelet tesz; nem is tekinthető szocialistának…

Vajon hol tartózkodik most éppen Sljapnyikov? Talán Stockholmban? Vagy visszatért Oroszországba? Ki tudja? Hiszen csak alkalmi postaküldeményekből értesülhet az ember bármiről. Keszkula és emberei közvetítik Oroszországban a csomagokat – és Leninnek fogalma sincs, milyen úton kerülnek Svédországba. Sötét ügyek ezek, és semmiféle rendszerességet nem lehet számon kérni Sljapnyikovon, aki hol itt, holott akad el: Oroszországba ritkán jut el, viszont soká ott tartózkodik. Lassú ember, akinek hiába vetne a szemére az ember bármit, beláthatatlan következménnyel járna, mert Sljapnyikov bizony sértődékeny. De pótolhatatlan. A reá bízott feladatot nem vállalhatja senki más. Személye különleges hangsúlyt kapott, miután kooptál ták a Központi Bizottságba…

Ekkor a könyvtáros Lenin asztalához lépett. Suttogva elnézést kért a késésért, és az asztalra helyezte a perzsa iratokat.

Na, köszönöm szépen… fél órája maradt mindössze az ebédszünetig, nesze neked Perzsia. Vagy talán mégis neki kellene veselkedni?

Sljapnyikov persze éretlen a KB-tagságra. Nem lesz belőle második Malinovszkij. Mindenesetre elfoglalta helyét, valósággal beleszédült a megtiszteltetésbe, hogy immár a Központi Bizottság tagjaként tartják számon, aki egyszersmind elnöke az Orosz Irodának. Megízlelte a hatalmat. Részt vehet a szocialisták nemzetközi tárgyalásain, és ezzel feleslegessé tette Litvinovot. Teli van minden levele értelmetlen

tanácsokkal és bárgyú kérdésekkel: Vlagyimir Iljics, ugyan miért nem rándul át Svédországba? Idegesítően magabiztos, de semmiből nem lehet kihagyni, mert jól használható a gyakorlatban. Tehát udvarias levelekben kénytelen válaszolni minden kérdésére.

Lenin hirtelen úgy érezte, hogy valami nem stimmel. Felforrósodott az agya, képtelen volt összpontosítani, nem tudott a perzsa feudális gazdaságra figyelni.

Hej, Malinovszkij, Malinovszkij! Nem vált belőle egy orosz Bebel, pedig mekkora munkabírása volt! Milyen remekül teremtett kapcsolatot a tömegekkel! Pompás egy fickó! Tőrőlmetszett munkásvezér, az orosz proletariátus jelképe. Pontosan ilyen munkásvezetőre lett volna szüksége a pártban Leninnek. Meghosszabbított jobb kezének szánta. Lenini eszmékkel mozgathatta volna a tömegeket. Iljics azért kedvelte Malinovszkijt, mert pontosan illett a kijelölt posztra. Mindig készenlétben állt, soha nem tűnt el, és minden utasítást ellenőrizhetően, eredményesen teljesített!

Burzsoá fogalmak szerint ugyan rovott múltúnak számított, ami mindössze néhány lopást jelentett. Ez azonban csupán motiválta Malinovszkij felfogását: a magántulajdon iránt tanúsított meg nem alkuvó proletár viszonyt, ami az egész jellemet világossá és áttetszővé tette.

A túlságosan gyanakvó természetű elvtársak persze megrágalmazták Malinovszkijt. Lenin bizalma azonban töretlen maradt iránta: nem szabad ráfogni, hogy provokátor. Ugyan, hogy képzelik! Micsoda gyújtó hatású szónoklatokat tartott a dumában, és milyen elegánsan elbánt a frakcióban a mensevikekkel. Nem csupán Malinovszkijt vette be a Központi Bizottságba Lenin; elég volt, hogy ő bárkit ajánljon: Sztálin is Malinovszkij javaslatára került a KB-ba. A lengyelországi Poroninban élő Uljanovék egyetlen

Oroszországból érkezett vendéget sem fogadtak olyan szívélyesen, mint Malinovszkijt.

Mindössze egy alkalommal nem örült Malinovszkij érkezésének. Mégpedig azon a rettenetes májusi éjszakán. Előtte meglepetésszerűen és önként távozott a dumából. De akkor sem szökött meg, hanem jelentkezett Leninnél. Az egész éjszaka a történtek tisztázásával lelt el. Döbbenetes dolgok kerültek napvilágra. De senkinek sem állt rendelkezésére bizonyíték Malinovszkij ellen, és ki adhat akkor hitelt a rágalmaknak. Ki hiheti el, hogy a politikai rendőrség vélte őt kellemetlennek? A duma legkiválóbb szónoka lenne a csendőrség informátora. Ugyan már… Maga az ohrana szólította volna fel Malinovszkijt, hogy távozzék a kötelékéből? Ez ostoba pletyka. Annyira mégse lehet oktalan a titkosrendőrség, hogy kárt okozzon önmagának… Kubával és Zinovjevvel hármasban pártbíróságot alakítottak, és felmentették Roman Malinovszkijt. Kinyilvánították politikai feddhetetlenségét. A két piszkos rágalmazó: Dan és Martov pedig vádaskodhat, gyűjtsék csak az aláírásokat.

Még nagy jövő áll Malinovszkij előtt. A poronini letartóztatások idején őt is internálták az osztrákok, de egyezség jött létre, és szabadlábra helyezték, mert kiválóan alkalmas volt az orosz hadifoglyok körében végzett politikai agitációra. S újra bebizonyítja rátermettségét.

Közben megkezdődött az ebédszünet. A svájciak nehezen tűrik az éhséget; érthetetlen, miért ülnek már 12-kor asztalhoz.

Az aznapi ügyeletes könyvtárosról viszont Lenin tudta, nem mindig veszi igénybe az ebédidőt. Így történt most is. Megkérte tehát, hadd maradhasson az olvasóteremben. A könyvtáros beleegyezett.

Mellé szegődött végre a szerencse. Nem kellett evéssel töltenie idejét, és ami ennél is fontosabb volt, egyszeriben megszűnt a zavaros

lelkiállapot; üres gyomorral még a munka is könnyebben megy. Nyert egy órát. Most már sietség nélkül tette a dolgát: beletemetkezhetett a lapokba. Uljanovék takarékossági okokból nem költöttek újságra. Ellenben harminc-negyven lapot olvasott rendszeresen Lenin a könyvtárban. Megfordult a kezében minden *Arbeiter* és valamennyi *Stimme.*

Tehát most összegyűjtött minden újságot, ami a keze ügyébe került, és az egész papírhalmot az asztalához cipelte.

Egyik legfontosabb napi foglalatossága volt az újságolvasás. Ablakot nyitottak ezek a lapok a nagyvilágra. Felelősséggel ruházta fel Lenint az olvasásuk, növelte kitartását ez a foglalatosság.

A sajtót tanulmányozva úgy érezte, hogy a közelében van az ellenség. Körülvették a világban szétszóródott szocialisták, szociálhazafiak és centristák, és persze ott nyüzsögtek a burzsoá szamarak. Hadonásztak és kiáltoztak, mindegyik jó hangosan védte az igazát.

Más dolga sincs az embernek, csak a válaszolgatás, a cáfolat. Lenin ilyenkor elemében volt, kitapinthatta gyenge pontjaikat, és mihelyt erre alkalom kínálkozott, tüstént odavágott. Az olvasást gondos jegyzeteléssel kötötte össze. Pattogtak a szikrák ilyenkor Lenin agyából: analógiákat talált, társította gondolatait az olvasottakkal, és ellentmondást fedezett fel az össze nem kapcsolható tények meg az erőltetett összefüggések között.

Szikrák pattogtak a jobb- és a baloldal felé, amint különböző cédulákra és vonalas irkákba rótta a sorokat. A lapszéleken megjegyzéseket fűzött az olvasottakhoz. Szükség lehet valamikor minden gondolatra, s időben kell rögzíteni, különben elillan. Bele kell égetni mindent a papírba; ott parázslik a gondolat, míg csak nem üt az óra.

Osztályozza is Lenin a leleteket. Egyik feljegyzésnek noteszben a helye, a másik viszont bemasírozik egy levélbe, amelyet helyben megfogalmaz. Ügyelnie kell, nehogy kihűljön némely már megformált mondat. Egyik-másik gondolatot csak saját magának rögzíti, s később majd alaposabban utánanéz. További feljegyzéseket vitában használ fel, elhajlások ostorozására, ezek még erősíteni fogják amúgy is csípős ostorcsapásait.

Egy újabb csoportba azok a jegyzetek kerülnek, amelyeket gyengébbek kedvéért még megrág, megcsócsál. Gyűjtöget cédulákat eszmei skálázás céljára is; e jegyzeteket távollévőknek szánja, és elküldheti a messzi Oroszországba. Wandervelde és Braanting kapja, Guzmannn és Juo, Plehanov és Potreszov, Ledebur és Haase, Bauer és Bernstein, a két Adler. Ott van még Pannecuck és Roland Holst. Valamennyiüket kemény eszmei ellenfélként tartja nyilván Lenin; tartózkodjanak bárhol: Hollandiában, Angliában, Franciaországban, Skandináviában, Ausztriában vagy Pétervárott. Érezte a jelenlétüket, hallotta a hangjukat, egy idegszál állandóan lüktető idegközponthoz kapcsolta valamennyit. Velük álmodott és ébredt, együtt olvasott, együtt evett ezekkel az emberekkel, s követték őt magányos sétáin.

Olvasó már nem tartózkodott a teremben. Megkezdődött az ebédszünet. A könyvtáros visszahúzódott az üvegajtó mögé. Az asztali lámpákat eloltották. Az olvasás szentélye mintha kitágult volna: grandiózusnak látszott a félhomályos halotti csendben. Lenin igyekezett levezetni a feszültségét, és kihasználva a rendkívüli alkalmat, többször is végigsétált a könyvtártermen, jó néhányszor megtéve az utat a főbejárattól az egykori oltárhoz vezető két magas lépcsőfokig, és elhaladt a faragott galéria alatt.

Összesen ötven lépést tett. Sem polc, sem asztal nem állt az útjában. Sétálni utcán, hegyek

közt szokott, és kicsiny szobákban, szegényes kamrákban éldegélt, ahol nem volt elegendő tér.

Most ellenben sebesen járkált fel-alá a teremben, mint a vadász, amikor a felriasztott prédát üldözi. Olyan érzése volt, mintha felöklelné a Hilferdingeket, a Martovokat, a Greilicheket, a Longékat, a Presmanokat és a Csheidzéket: nem engedve, hogy akár egyetlen értelmes összefüggő mondatot kiejtsenek a szájukon.

Azonnal félbeszakította, összezavarta, majd helyrerakta őket. Ilyen szapora ingamozgással szokta sarokba szorítani az ellenfeleit.

Lenin megszabadult az ellenfeleitől.

Már semmi sem tartotta vissza a módszeres munkától.

A terem közepén lelassította lépteit, úgy érezte, eljött az a pillanat, amikor abbahagyhatja a teremsétát. Leült dolgozni…

Inessával kapcsolatos gondolatmenete hibás. Nincs ok ilyen feltételezésre…

Még mindig nem találta a helyét: idegen asztalnál ült. Most mindent áthurcol majd a karzatra. Kétszer kell fordulnia…

A lépcső halk nyikordulása megtörte a homályos, gótikus terem csendjét.

Hirtelen elviselhetetlen fáradtság tört rá. Valósággal lezuhant a székre.

Nem az elmulasztott ebédet sínylette meg. Mindig csipetnyivel beérte, csekély táplálék is pótolta elvesztett energiáit…

Az ablaknál még boldogult lámpa nélkül, noha ugyancsak szürkült.

Megint olvasni próbált. Tájékozódni akart a katonai helyzetről. Nem voltak valami vigasztalóak a hírek.

Bár augusztusban még rosszabbnak látszott a helyzet. Micsoda szörnyű pillanatokat élt át,

amikor Románia friss erőivel meglepetésszerűen beszállt a háborúba, hihetetlenül megerősítve az antantot… Akkor úgy látszott, hogy Oroszország mégiscsak kikecmereg a bajból. De Németország összeszedte magát, és sikerült kiütnie mellékesen Romániát is.

Elképesztő volt: két hónappal ezelőtt erre senki sem gondolt.

Mindazonáltal nem nyerték meg az európai háborút a németek. Ugyanis tartósan és reménytelenül megtorpantak a nyugati fronton. És bármilyen furcsa, a keleti fronton sem hozta meg a győzelmet az 1916-os év. Egy esztendővel azelőtt megrendült ugyan a cárizmus – csaknem teljes volt a vereség. Aztán mégiscsak talpra állt, és nem adta meg magát. Pedig micsoda remény fűtötte akkor Lenint, és nem lett semmi a nagyszerű diadalból, minden elillant, megsemmisült…

Fejének egyetlen pontján, a bal halánték közelében érezte a bajt, mintha kiürült volna a koponyája. Bizonyára újra felizgatta magát…

Harmadik éve tart már a véres háború, és úgy látszik, még egyetlen nép sem kelt fel. Ahogy ez lenni szokott, az oroszok mozdulnak leglassabban. Pedig a háború az orosz hadseregtől követelte a legtöbb áldozatot, orosz testek garmadája állította meg a szervezett német haditechnikát. A keleti frontról csak összefüggéstelen és pontatlan hírek érkeztek. Erre a harctérre nem utaztak haditudósítók, keveset írnak a lapok a történtekről, és nem is kíváncsiak, mi játszódhat le a keleti harctereken.

Szégyenli az antant sajtója az orosz szövetségest, tehát kevés hírt közöl róla. Csak a veszteségekről jelennek meg adatok a lapokban. Lenin rátalált e meglepő és örvendetes adatokra, és macskakörmökkel jelölte őket. Annál jobban felvidult, minél inkább szaporodtak az áldozatok. Az elesettek, a sebesültek és a foglyok számának gyarapodása őnéki annyit jelentett, hogy cölöpök

dőlnek ki a monarchiát védő palánkból, és meggyengül a cár.

De el is keserítették ezek az adatok Lenint, mert jelezték: nem hordott még a föld az oroszokhoz fogható engedelmes birkanépet. Az orosz muzsik türelme határtalan, megetetnek vele minden förtelmet, mocskot, és ő nem rest kifejezni háláját, megsüvegelvén drága jótevőit.

Ideje világosságot gyújtani… Nem lehet lángra lobbantani az orosz bunkót. Történelem lett Razin és Pugacsov tüzeiből, a réz- és sóbányászok mozgalmából, a koleralázadásokból. Talán csak a madártávlatban lévő szomszédos földek elfoglalására van erejük, nincs olyan proletár, nem létezik hivatásos forradalmár, aki meg tudná mozdítani a sötét muzsiktömeget. A pravoszlávia meggyöngítette és elrontotta a parasztokat. Vajon alkalmas-e még bármire ez a nép, ha türelmesen elvisel egy ilyen háborút, nem kap fegyverre, s a vörös kakast nem röpíti fel a falvakban…

Elveszett minden. Nem tör ki forradalom Oroszországban.

Lenin eltakarta szemét a tenyerével, és mozdulatlanul üldögélt.

Nagy hirtelen elernyedt. Szomorúság töltötte el, fáradtság csüggesztette.

Gyülekeztek a könyvtári vendégek. Széküket tologatták. Földre esett egy könyv. Lámpát gyújtottak.

De fordulhatnak akár ennél rosszabbra a dolgok: lehet, hogy kibújik a cárizmus a kutyaszorítóból? Különbékét kötne? (Húzzuk alá háromszor.) Mi mást tehetne Németország? Hiszen képtelen győzni mindkét fronton…

Ez lenne aztán az igazi szerencsétlenség! Ennél nagyobb baj már tényleg nem érheti. Minden elveszhet. Befellegzett akkor a világforradalomnak is, az orosznak nemkülönben… Vége Lenin életének, és két évtized erőfeszítése válik egyszer s mindenkorra semmivé.

Grimm lapja, a *Berner Tagwacht* nemrég közölt egy kommünikét a különbéke előkészületeiről. E szerint titokban hivatalos tárgyalások kezdődtek volna Németország és Oroszország között, és csakugyan lényegi kérdésekben közeledett a két nagyhatalom álláspontja. A cikk alatt K. R. monogram volt. Fölösleges megkérdezni Radekot, ő írta-e ezt a cikket, mert a válasz nyilvánvaló. (A kérdés inkább az, hogyan győzte meg Radek Grimmet?) Lenin ismerte Radekot, milyen szemtelenül élelmes, és arra is könnyen rájött, hogy Radek nem diplomatáktól szerezte az információt, külügyi iratok sem kerültek a kezébe, és nem pletykákból rakta össze a cikket… Radek naphosszat az ágyban heverészett, és még paplana tetején is újságokat őrzött, az ágya alatt a földön is könyvek tornyosultak. Közben pedig cikkeket fabrikált, amelyekre ráírta: norvégiai vagy argentin különtudósítónk jelenti.

De nem az a lényeg, hogyan készült a jelentés. Még csak az sem, hogy azonnal cáfolni fogja az értesülést az orosz követ. Az a dolga. A lényeg éppen a megoldás tagadhatatlan realitása: a cárnak csakugyan ezt kell tennie. Így keveredhet ki a csávából.

Éppen ezért most kell odavágni. Erre a helyre irányítani a tüzet! Verjük hát a dobokat! Meg kell állítani őket! Figyelmeztessük a világot! Ne engedjük, hogy megússza ép bőrrel a cár… Persze II. Miklóstól és kormányától nem várható értelmes döntés, ezek az emberek elképesztő ostobaságokra képesek. Hiszen csöppnyi józan ítélőképesség birtokában eszük ágában sem lenne megajándékozni a szociáldemokratákat egy jó háborúval. Talán egy kis hírveréssel még most is meg lehetne ijeszteni őket, és lemondanának a különbékéről, amely kétségtelenül ügyes lépés lenne, de jelentőségét a nagy eszükkel – aligha lesznek képesek felfogni. Mindegy: semmire sem lehet menni Oroszországgal. Az égvilágon mindenre alkalmatlan egy ország. Ki olvas

odahaza *Szocial-Demokratot?* Még mindig Miljukov és Singarjov után megy a társaság… Oroszországban egyedül az alkotmányos demokrata kadetokra hallgatunk. Mekkora garral fogadták itt Nyugaton is a küldöttségüket. A cár meg alszik egyet a dologra, aztán tesz egy csekély engedményt: miniszteri posztot ad Gucskovnak meg a Kadet Pártnak. Akkor pedig nincs áttörés, szó sem lehet győzelemről. De ugyan milyen sütemény készülhet a már megsavanyodott orosz tésztából? Vajon miért ringott éppen ilyen bugris országban Lenin bölcsője? Az ereiben csak negyedrész orosz vér csörgedezik. Ugyan mi köti őt a kivénhedt orosz batárhoz? És fogadjuk el, hogy vér szerint legalább negyedrészt orosznak tekinthető, de jelleme, vágyai, hajlamai egyáltalán nem kötik e tenyeres-talpas, sárdagasztó, borgőzös országhoz. Semmit sem utált annyira Lenin, mint a sírva vigadó önemésztést, az érzelmes kocsmai gyónást, a már tönkretett jellemek érzelmességét. Ő egyszerre volt a megfeszített íj húrja és a nyílvessző. Különleges képességekkel rendelkezett: fél pillanat alatt értékelni tudta a konkrét ügyet, a külső körülményeket, az egyedül célravezető, alkalmas eszközt. Ugyan mi kötötte őt ehhez az országhoz? Csak nem féltatár nyelve? Lenin ugyan három európai nyelvet használt, és jobban írt mindegyiken, mint a sajátján. Alighanem a húszéves gyakorlati forradalmi munka az egyedüli kapcsolata Oroszországgal. Bizony éppen ez volt. Most azonban – a zimmerwaldi baloldal megteremtése óta – eléggé ismerik őt nemzetközi szocialista körökben, és nem lenne nehéz átugrania ebbe a közegbe. A szocializmus nem ismer nemzeteket. Trockij például Amerikába költözött. Jól választott. Buharin is ezt tette. Amerikába kéne menni.

Valami nem volt rendben ezen a napon ott belül. Rosszul is kezdődött a munka, a teste, ez az engedetlen porhüvely nem szolgálta úgy, ahogy kellett volna agyműködését: bal halántéka alatt mintha űr keletkezett volna. A fáradtságnak pedig

odva alakult ki belül, és úgy érezte, oda szivárgott el összes életnedve.

Sok minden összejött délre, és Iljics rádöbbent, hogy nem tudja eredményesen végigcsinálni ezt a munkanapot. Lavinaként gördül rá a szerencsétlenség, és maga alá gyűri a bánat.

Egy politikus általában nem lehet rabja a korának, az érzéseinek, a körülményeinek: bármely évszakban és bármely napon – akár egy állandó teljesítményre alkalmas gépezetnek – készen kell állnia cselekvésre, nyilatkozatokra és küzdelemre. Lenin kiváló képességekkel rendelkezett e téren; örök belső feszültség működtette a szervezetét, de évente vagy két alkalommal, válságos napjain csökkent a nyomás, ilyenkor rátört a csüggedés, a kimerültség, és eljutott az összeomlás határáig. Nincs menekvés ilyen napokon, a kimerültség csak akkor múlik el, ha hamar ágyba bújik, és kialussza magát.

Lenin mintha mindig ura lett volna agyának, akaratának, ám néha reménytelenség fogta el, és ezzel szemben erőtlennek bizonyult. Tűnőben volt feltétlen igazságtudata, biztos távlatát vesztette, képtelen volt erejét ugyanolyan ésszerűen számba venni, mint máskor. Minden elszürkült, megkocsonyásodott, és elúszott a képből. A dolgok összegabalyodtak, visszájukra fordultak. Fészkelt belül valami, ami mindig fájt, és ez a fájdalom most hirtelen önálló életet kezdett élni: mintha potyogni kezdene a kő egy zsákból, úgy zúdult az agyára az ismeretlen kín, és halántékán megfeszült az ér.

Így van ez. Keserves kompromisszumok szegélyezik az útját. Mindig maradtak rendezetlen nézeteltérései, de gyűjtött is annyi erőt, hogy végül diadalmaskodjék. Magabiztos volt, és érezte, hogy végül is győzni fog. A legfontosabb, hogy legyen egy tetszése szerint összeválogatott csekély létszámú, de szigorúan centralizált csoportja. A munkáspártok bukása szükségszerű, ha túlságosan hajlamosak egyesülésekre és békülésekre. De

parolázzon a leszerelés híveivel, a különvélemény pártiakkal? Boruljon az orosz kautskysták nyakába? Béküljön a mensevik himpellérekkel? Legyen a szociálsoviniszták lakája? Ölelkezzék a szocialista falu bolondjaival? A fenébe az ilyen gondolatokkal! Legyen inkább csekély kisebbsége. De legyenek az emberei hűségesek és szilárdak, legyenek tántoríthatatlan hívei!

Bár végül csakugyan magára maradhat. Mennyien elhagyták már, és mennyien elárulták! Csapatba rendeződtek az egyesülés és leszerelés hívei, a likvidátorok, avagy védekezéspártiak, az államellenesek és a híg agyvelejű irodalmárok gyanús, hol ide, hol oda sodródó ki polgári klánjai. S az ő kicsiny csoportja végül teljesen összezsugorodott, majd senki sem maradt vele. Így történt ez a gyászos 1908-as évben, itt Svájcban, a legborzasztóbb esztendőben, amikor az értelmiség pánikszerűen hagyta el a bolsevikok sorait! De végül is annál jobb, mert legalább megszabadult a párt a kispolgári mocsoktól. Az ocsmány ál-intellektuel csapatban különösen kiszolgáltatottnak és szerencsétlennek érezte magát Iljics, valósággal elveszett közöttük. Kétségbeesésbe kergették, mocsárban fuldoklott: elmebaj lett volna, ha igazodik hozzájuk. Ügyelt a gesztusaira, a szavajárására, még durvább kiszólásaira is, nehogy bármiben hasonlítson rájuk! És végül senki, de senki nem maradt mellette; annyira romlott a helyzet, hogy végül is tíz-tizenöt hívet kellett toboroznia és magához kötnie! Tizenöt bolsevikra kellett szert tennie, s ehhez az embervadászathoz Londonban hajtott fel bizonyító anyagot, és háromszáz oldalas filozófiai művet alkotott a machisták ellen. Az égvilágon senki nem olvasta el. De sikerült Bogdanovra ráhúznia a vizes lepedőt. Olyannyira, hogy kigolyózták a vezetésből! Majd a nyirkos őszidőben hosszú sétákat tett a Genfi-tó partján, önmagának bizonygatta, hogy nem csügged el, és menetel a győzelem felé.

A legeszesebbekkel, Trockijjal és Buharinnal sem talál közös nyelvet. Nem lehet megbízni olyanokban sem, akik végül vele maradtak. Lám, itt van Zinovjev, nem lehet sejteni, hogy akár egy hónapon belül nem mondja-e fel gyönge idegrendszere a szolgálatot. Az elvei pedig ingatagok (Ugyan, vannak-e egyáltalán Griskának elvei?)

Mintha elhagyná az ereje. Vajon helyes irányt választott csakugyan? Milyen eredményt hozott a huszonhárom éves szüntelen harci kampány, amelyet a politikai oktalanság és az opportunista politikai mocsárszellem ellen vezetett? A gyűlölet jégesőjével vert ember sorsa ez, amely az elszigeteltségbe vezetett. Már csak a dolgok tehetetlensége tartja az irányt – szakadások, megbélyegzések, elhatárolódások között. Ő maga is csüggedten érezte, hogy nem törhet ki, talán soha nem ízleli meg a sikert, magházba van zárva.

Egyedül.

És nincs mellette senki, akivel megoszthatná gondjait, nem hallja a saját hangját, nincs az égvilágon senkije.

Micsoda nap! Minden elveszett, visszájára fordult. Órák hosszat múlatta hiába az időt…

Könyvhalmok, újsághalmok… Az emigrációs években kazalra való papír gyűlt össze nála, mennyi elolvasott, összefirkált papír, mennyi jegyzet és piszkozat…

Fiatal korában a közeli forradalom friss illatát érezte. Egyszerűnek és rövidnek tetszett az út, amelyet meg kellett tennie. Nap nap után azt ismételgette, hogy a forradalom eljövetelének általános tudata kezdete a forradalomnak! Hová tűnt a boldog várakozás!

Mire ment el a második emigráció kilenc esztendeje? Ugyan mi töltötte ki, mi tette tönkre, és milyen terhet hordoz? Csak papírhegyek maradnak meg, sürgős jelzésű és rutinfeljegyzések csomagban és dossziékban, összefűzött és

rendezetlen iratcsomók halmai sorakoznak nála mindenütt. Mennyi ideje megy el levelezésre (német és svájci bankjegyek gyűjtésére is, ami a pártkasszát alkotja). Az egész élete ezzel telik, naplóinak felét ellevelezi, és ráadásul képtelen befejezni valamennyit, hiszen minden távollevőnek írnia kell. A szél messzire fújta mindazokat, akik Leninhez hasonlóan gondolkodnak. Talán jobb is, hogy távol vannak. Így módja van vezetni és megmozgatni őket, tanácsokkal láthatja el valamennyit, kérhet és dicsérhet, felterjesztéseket egyeztethet (mindez persze a barátokra vonatkozik, de közben egy pillanatra sem szüntetheti az ellenséges hordára zúdított tüzet). Mindig az éppen aznapi levelezést érzi igazán sürgősnek és fontosnak (s néha egyetlen nap sem telik el, és máris rájön, hogy felesleges munkát végzett, elkésett, hibát követett el). cikktervezetekkel, korrektúrákkal, ellenvetésekkel és kiigazításokkal, recenziókkal és lapszéli jegyzetekkel, tézisgyártással és olvasással, idézetgyűjtéssel, újságrendezéssel és saját folyóiratainak szerkesztgetésével vesződik örökké. De lapjai is kérészéletűek, egy-két szám megjelenik, majd kimúlnak. Semmi lényeges eredménnyel nem dicsekedhet. Nem javít a dolgokon, nem tud felmutatni valamit, ami áthatolna a papírhalmokon és iratcsomókon. Semmit az égadta világon, ami társadalmi mozgást eredményezne, és végül is az annyira óhajtott, képzeletében alaposan kimunkált államhatalom közelébe juttatná. Ott és akkor mindaz hasznosul amit lényétől idegen módon egy évtizednyi keserves munkával felhalmozott az olvasótermekben.

Elmúlt negyvenhat éves. Ideges, mégis egyhangú élete során tintával tölti tele napjait, papírhegyeken trónolva. Egy-egy napig, időnként egy teljes héten át tartó vitákban és egyeztetések közben vesztegeti idejét. Ellenségeskedik, és borzasztóan fontos, nélkülözhetetlen és túlszervezett szövetségeket eszkábál össze, mégpedig olyan politikusokkal, akiket különben

semmibe vesz. Feneketlen hordóba hány mindent, amelyből minden elfolyik. Nyoma se marad semminek, és a munkának nincs foganatja. Minden ügye cseppfolyós, átmeneti és áttekinthetetlen, életét törmelék, lom, kacat borítja el.

Karjai ellankadnak, háta meghajlik, és úgy érzi, eljött az utolsó pillanat. Ismeretlen betegség emésztette Lenint, néha átfutott rajta, néha megijesztette. Többnyire nem vett róla tudomást. Elviselte, de a betegség erősebbnek bizonyult Leninnél, nem volt ellenszere a kórnak.

Örökké benne fészkel a kín.

Lenin egyedül és kizárólag történelemformálásra termett.

Különleges képességekkel rendelkezik (amelyeket a párton belül mindenki méltányol, de ő maga még inkább tudja, mit ér, mi mindenre alkalmas). Találékonyság és gyors tájékozódás jellemzi. Tökéletesen felismeri, milyen jelenségek mennek végbe a nagyvilágban. És mindez az erény semmire se jó a gyakorlatban. E tulajdonságok és adottságok nem segítik elő a politikai győzelmet. Sőt annyit sem sikerül elérnie, mint például Grimmnek, hogy beválasszák egy játékország parlamentjébe. Vagy akár sikeres ügyvédként működjék (bár ügyvédkedni igazán nem gusztusos dolog, Szamarában annak idején elveszítette valamennyi perét). Vagy legalább újságíróként tündökölhetne. S minden baja abból származik, hogy az átkozott Oroszországban látta meg a napot.

De mivel megvolt az a jó szokása, hogy a legapróbb munkát is tisztességgel elvégezze, megkísérelte a nap eredményes lezárását. Ki akarta dolgozni a részletes téziseket a zimmerwaldi baloldal svájci csoportja számára a drágaságról, a tömegek elviselhetetlen helyzetéről. Milyen eszközökkel lehetne kikényszeríteni a köztisztviselők és közalkalmazottak maximális megfizetését; mi lenne a pártsajtó ellenőrzésének

módja, és hogy lehetne kiszorítani a reformistákat a pártból.

Nem! Képtelen elvégezni. A rendelkezésre álló idő elszaladt, és megint érezte, hogy egy odú keletkezett a bensejében. Fájt a feje, nem kapott levegőt, undor fogta el a papír láttán. Reggelre elmúlik, de annyira utál mindent, hogy legszívesebben akár a padlón elheverne.

Nem tudta folytatni a munkát, és nem fejezte be ezen a napon. Bűn. Csupán annyi mentsége lehetett, hogy már eléggé későre járt. Nagy erőfeszítéssel összeszedte füzeteit meg kéziratait, és behányta őket az e célra használt táskájába. A becsukott könyveket és a takaros újságköteget elhelyezte a polcokon, a maradékot átadta az olvasótermi ügyeletesnek.

Csendben haladt végig a termen, nehogy zajt üssön. Az ajtónál felöltötte súlyos kabátját, fejébe nyomta a földre pottyant keménykalapot és távozott.

Nap nap után ugyanazt az utat járta be, nem kellett figyelnie, merre megy, vitte a lába magától.

Már esteledett, és még nem szállt fel a köd. Az üzletek és a vendéglők kirakatai ugyan már világítottak.

A keskeny mellékutcán hordót gurítottak, mögötte talicskát tolt egy ember, nem tudta kikerülni…

Milyen könnyű lenne itt maradni örökre ebben a szűk, megsavanyodott kispolgári országban, és meghalni a Kugliklub tőszomszédságában. A kirakatüvegen keresztül bepillantott egy vegyesboltba, ahol nikkelbevonatú szeletelőgép vagdosta egyenletesen a gusztusos sonkát. Elképesztő húsválasztékot zsúfoltak össze. A boltos a svájci polgár magabiztosságával kisétált üzletének előterébe, és a bejáratnál köszöntötte az arra haladókat. Ismerősöknek és ismeretleneknek egyaránt ingyen osztogatta az esti köszöntést.

A háború harmadik évében is dugig voltak az üzletek áruval. Bár az árak magasba szöktek, a burzsoák még tartották magukat, és költötték a pénzt.

A hideg miatt nem vitték ki az asztalokat az ajtó elé, a szabadba, de benn csak letelepedtek a polgárok, és szemüket meresztették, végigmérve minden járókelőt. Az ilyen népséget jobb elkerülni, köpni rájuk.

Egész emigrációs időszakában utálta Lenin ezeket a kávéházakat, a szószaporítás telifüstölt fészkeit, mert a forradalmi fecsegők mintegy kilenctizede itt töltötte napjait.

A közelben húzódott a háborús határ, ami Zürichbe csalta a zavaros népség új hullámát, ez pedig alaposan feltornázta a szobaárakat. A kávéházak pedig teli voltak kalandorokkal, alkuszokkal, spekulánsokkal, katonaszökevény diákokkal, filozófiai kiáltványokat és művészi tiltakozó röpiratokat szerkesztő szószátyár értelmiségiekkel, akik maguk se tudták, miért és mi ellen lázadtak.

Amerika biztosan a szerencse hona. A munkásosztály felső rétege előnyben részesíti a gazdagodást a forradalommal szemben. Itt sincs, amott sincs szükség Lenin dinamitjára, az ő fejszecsapásaira.

Képes lenne sarkából kifordítani, felrobbantani és átformálni a világot, de hát túl korán született, ezért olyan keserves a sorsa.

A Spiegelgasse dimbes-dombos, és Lenin az emelkedő tetején lakott. Bármerre vette útját hazulról, mindig lefelé haladt. De ugyancsak kapaszkodnia kellett felfelé, bárhonnan érkezett. Amikor friss volt, és fűtötte a munkakedv, észre sem vette az emelkedőt, Most ellenben alig vonszolta magát. Nem is lépkedett, hanem csoszogott.

Lábával tapogatta ki, hogyan haladjon az öreg, pállott illatú ház keskeny, meredek

csigalépcsőjén, mert sötét volt, spóroltak a villannyal a tulajdonosok.

A harmadik emelet. Bábeli hangzavar hallatszott, nehéz szagok áradtak a lakásokból.

Szobája kétszemélyes börtöncellára emlékeztetett. Két ágy, egy asztal, néhány ülőalkalmatosság, vaskályha könyökcsővel. Nem fűtötték, bár itt lett volna az ideje. Egy megfordított könyvtartó szolgált az edények tárolására (az állandó költözködés miatt Uljanovék sosem rendezkedtek be).

Az alkonyfényben Nágya még dolgozott az íróasztalnál. Hátrafordult, és meglepődött. De a gyengén megvilágított félhomályos szobában sem kerülhette el az asszonyi tekintetet Iljics szürkéssárga arcbőre. Olyan volt, mint egy hatvanéves öregember. És amikor beletekintett az élettelen, merev szempárba, meg se kérdezte, miért érkezett haza Lenin ilyen korán.

Az asszony tisztában volt vele, hogy az idegkimerüléses csüggedtség napokig, sőt néha hetekig eltart. Az összeomlás többnyire túlerőltetés miatt következett be. Máskor Lenin vasszervezete akkor roppant meg, amikor igénybe vette a harc. Például a második vagy az ötödik kongresszus után, az *Egy lépés előre, kettő hátra* Idején, és ilyenkor nem is egy alkalommal került válságos állapotba.

Még a keménykalap és a nagykabát is nehéznek bizonyult, Nágya segítette le róla. Lenin végigcsoszogott a szobán, helyére vonszolta a füzetekkel tömött táskát.

Még volt annyi ereje, hogy megnézze, mi van az íróasztalon. Kiderült, Nágya éppen könyveléssel foglalatoskodott.

Lehangoló számoszlopok gyűltek össze.

Nem volt rózsás a helyzet 1908-ban sem, hiszen egyedül maradtak… Pénzük azonban volt dögivel, a tifliszi slussz után. A Credit Lyonnaise-ben nyitott számlát. A szomorúság elől

koncertekre menekültek esténként, és Nizzában vakációztak. Fiákeres fuvarozta őket, Párizsban pedig ezerfrankos lakást béreltek, ahol nagy tükör lógott a kandalló felett.

Lenin az ágyra rogyott.

Valósággal összetöpörödött. Testének rugói felmondták a szolgálatot, feje hátrahanyatlott, nyaka eltűnt a válla közt, majd az álla a mellére csuklott.

Előrenyújtott kézzel kapaszkodott az asztal szélébe. Szemét félig lehunyta, szája kissé tátva maradt, és ajkán rendezetlenül lógott kemény bajszának gyapjas sörtéje.

Egy, két, három percig ült mozdulatlanul.

– Lefekszel? Segítsek vetkőzni? – kérdezte Nágya tájszólásos lágy hangján.

Iljics nem felelt.

– Ebédre se jöttél haza. Talán túl sokat dolgoztál? A férfi bólintott, ami szintén nehezére esett.

– Akarsz most enni? – kérdezte az asszony. Lenin persze nem számíthatott étkezési gyönyörökre. Nágya ugyanis nem főzött valami fényesen.

Így volt ez Susenszkojéban is! Jól befűtötte a sparherdet. Megfőzött, megsütött mindent jó előre. Egy hétig birkát ettek…

Teljesen megkopaszodott Iljics feje búbja, csak hátul volt még haja, ott se sok. (Még 1902-ben elkezelték, sajnálták a pénzt hivatásos orvosra, egy kezdő medikus tanácsát fogadták meg, aki jóddal kezelt egy kelést Lenin koponyáján, aminek hajhullás lett a következménye.)

Nágya közelebb lépett. Csendben, óvatosan simogatta a férfi fejét.

Mély ráncok barázdálták Lenin homlokát.

Iljics nehezen szedte a levegőt, mintha kocsirudat forgatna, munkához nem szokott ember létére. Teljesen elesett volt. Fejét se emelte fel, pillantást se vetett az asszonyra.

– Véget ér a háború, elmegyünk Amerikába.

Képes lenne Lenin ilyesmit kiejteni a száján?

– De mi lesz a zimmerwaldi baloldallal? Hát az új internacionáléval? – kérdezte Nágya…

Iljics nagyot sóhajtott, és mélyről jövő rekedt hangon csak ennyit mondott:

– Már látszik, mire megy ki a játék Oroszországban. A kadetek fognak kormányozni. A cár megegyezik velük, és húsz-harminc éves langyos, unalmas polgári világ kezdődik. Forradalomra nincs kilátás. Nem érjük meg a forradalmat.

És akkor mi lesz?

Elutaznak, és kész. Nágya a férfi gyér haját simogatta, amikor váratlanul bekopogott a háziasszony. Valaki jött. Őket keresi.

A lehető legjobbkor… Lenint meg se kérdezte, csak azért ment ki, hogy elhessentse az alkalmatlan vendéget.

De tüstént sarkon fordult:

– Sklarz érkezett meg Berlinből.

– Berlinből?

Ugyan! Jöjjön most bárki bárhonnan, csak segítsen neki kikecmeregni ebből a mocsárból.

*

Bárkivel létesíthető akár hosszabb ideig tartó titkos kapcsolat személyes találkozó nélkül, de szükség van állandó közvetítőkre: mégpedig legalább kettőre, de jobb, ha hárman közvetítenek. Ha rendelkezésre áll ilyen személy, fenntartható akár húsz továbbival is tartós kapcsolat. A lánc első szeme, aki húsz továbbit tart kézben, egyszersmind négyszáz további kapcsolatnak lehet

közvetítője. Ilyen láncot bajosan számol fel a titkosrendőrség; alighanem a leleményes Burcevnek is nehezére esne.

A végtelenül óvatos Leninnek jó néhány ilyen vonala volt. Tavaly nyáron találkozott Lenin Parvussal Bernben. Ezután küldte ki Skandináviába Hanyeckijt, aki egyszersmind a forradalmi mozgalom kereskedelmi vállalkozását vezette. Az elnyűhetetlen Hanyeckij ily módon kamatoztathatta kivételes üzleti képességeit, Leninnek pedig folyamatos kapcsolata létesült Parvussal. Ezzel egy időben szerveztek meg még egy ZürichKoppenhága összeköttetést: Sklarz berlini kereskedőt, Parvus irodájának részvényesét bízták meg, aki szabadon ingázhatott Svájc és Dánia között. Abban is megállapodtak, hogy bármikor érkezzék Zürichbe, Sklarz nem találkozik személyesen Leninnel, hanem Dora Dolinát, Bronszkij barátnőjét küldi maga helyett – gondosan betartva a közvetítőlánc-építés konspirációs szabályát. Most mégis maga Sklarz kereste fel Lenin lakását. Ez jelenthette azt is, hogy Sklarz súlyosan megsértette a konspirációs fegyelmet, de azt is, hogy különleges helyzet állt elő.

Nagyon rossz pillanatban következett be ez a rendkívüli esemény. Lenin nemcsak fizikailag volt gyenge, hanem a feje se fogott úgy, mint máskor, és ráadásul jelentkeztek szívtájéki panaszai. De nem volt módja visszakozásra: ha már megjelent ezen a helyen, felfedezhette a látogatót akárki az utcán, a lépcsőházban, sőt Uljanovék lakásán is.. Ha Sklarz belép, Lenin nem üdvözölheti az ágyból, felkelve elgyengült lábának meg kell tartania testét, amelyet valódi súlyánál kétszer nehezebbnek érzett – mintha mély kútból kapaszkodott volna a napvilágra. Mégis emelt fővel kellett fogadnia ezt a galíciai zsidócskát, akiben óriási öntudat dolgozott, egyre elegánsabban öltözött, kabátja és kalapja is drága áru (az irodai és étkezési funkciót egyaránt betöltő asztalra helyezte mindkét ruhadarabot, de ugyan hová helyezhette volna?!), kezében pedig krokodil-

vagy vízilóbőrből készült könnyű vigéctáskát tartott.

Leninnek már akkor elege volt belőle, amikor még el sem hangzott a szertartásos Wie gehts? köszöntés, és még nem fejezte ki a kis ember erőltetett mosollyal, mennyire boldog, hogy találkozhat Leninnel. Udvariasan meghajolt, és fontoskodva kinyújtotta kezét. Körülnézett, hogy ellenőrizze, nincs-e tanúja a tárgyalásuknak. De nem volt benn senki, már Nágya is kiment a szobából.

Miért látogatott ide Sklarz – személyesen? Nos – éppen ez lenne a nagy kérdés. Mély belső zsebéből vaskos, kidudorodó borítékot vett elő a látogató. Elegáns, világoszöld papír, rajta víznyomásos címer.

Miért hivalkodik vajon jólétével Parvus még jelentéktelen külsőségekben is? Amikor Zürichbe látogatott, a legelegánsabb szállóban bérelt szobát. Bernben pedig a legolcsóbb diákmenzán (65 rappen egy ebéd) kereste Lenint, és szájában méregdrága szivar füstölgött.

És ezzel az emberrel kezdte el valamikor Münchenben az *Iszkrát!*

Most meg levelezik… Vajon miért hagyták ki Dorát a dologból? Egy ilyen fényes vizitről bizony számot kell adnia az elvtársaknak…

Sklarz viszont azon csodálkozik, milyen neveletlenül viselkedik Uljanov úr. Üzletet nem ilyen körülmények közt kötnek… A levelet meg kell semmisíteni, mielőtt távozna a helyszínről.

Sklarz mutatóujjával fontoskodva a borítékra bök. Nocsak? Még ki is oktat… Sosem fordul elő vigyázatlanság, idejében el szoktuk égetni.

Rendben van, el kell olvasni, ez az illegális pártmunkás megszokott élethelyzete. Lenin maga köteles gondoskodni a rábízott küldemény nyomainak eltüntetéséről. Egyetlen papírgolyó is halálos veszélybe sodorhatja a politikai munkást.

Nem volt a keze ügyében olló vagy kés, Nágya pedig a konyhában tett-vett. Lenin tehát letépte a boríték sarkát, és mutatóujját használta bicska helyett, hogy hozzáférjen a levélhez. Mintha kutya szájából húzták volna ki: a boríték széle elrongyolódott, de hát egye fene a feladó hencegő gazdagságát. Mennyivel jobb egyszerű, tiszta lapra róni a betűket, és olcsó borítékba helyezni a levelet, majd ennek megfelelően postázni.

Lenin kivette a küldeményt. Azért látszott vaskosnak, mert drága díszpapírt használt a feladó. Egy irányba dűlő nagy betűs kézírás. Így nem lehet ügyeket intézni. Parvus úgy látszik, elfelejtette, hogyan terjesztették az *Iszkrát* Oroszországban, amikor cigarettapapírra nyomták az újságot.

Összpontosítani! Uralkodni fog az idegein, és tiszta fejjel próbálja elemezni (de hiszen egy falatot se nyelt le reggel óta, csak teát ivott, semmi mást). Meg kell érteni, mit akar Parvus.

Sklarz nem akar beavatkozni, nem bizalmaskodik. Csendben van, kabátját se veti le, úgy foglalja el az ablaknál álló széket. Csak jól vasalt puhakalapját helyezte el az asztalon.

Bizony, a vigéckoffert se vitte el az ablakig, hanem letette a szoba közepén a padlóra.

Hát ami azt illeti, az udvariasságról nem feledkezett el, viszont elfoglalta a széket, bár Lenin csak az ablaknál lát jól olvasni. Lám, Sklarz máris elővett a zsebéből egy képes újságot, és gondosan kisimította.

Talán, ha lámpát gyújtana. De nincs gyufa a keze ügyében, és Nágya nem jöhet be a konyhából.

És mégis lett világosság. A kalap tőszomszédságában a csöpp lámpabél izzani kezdett. Nágya műve lenne? Aligha. Mégis Sklarz gyújtotta meg észrevétlenül? Elkerülte volna Lenin figyelmét?

Vaskos, címeres bársonypapír. Mindössze háromoldalnyi. A negyedik oldalra csupán egyetlen sor került, a lap csaknem üres.

Semmi furcsaságot nem lel benne Lenin: ellenséges, pimasz, kihívó jelleget nem hordoz a kézírás, és semmit sem árul el az aláírás: Dr. Helphand.

És a levél mégis áramütésként éri, kezét égeti, erei megduzzadnak: mintha Parvus vízilóvére áramlana át Lenin vénájába, és ott habzani kezdene a két különböző vércsoport ádáz küzdelmében. Nehogy kezének más részét is beszennyezze, a súlyos levelet óvatosan az asztalra helyezte, ő maga pedig legszívesebben letelepedett volna az ágyra, mert csak nagy erőfeszítéssel tudott talpon maradni.

Húsz éve tartó folyamatos hadiállapotában Lenin megküzdött mindenfajta ellenféllel: fensőbbségesen ironizálókkal, furfangosakkal, gunyorosakkal, alattomosakkal, kitartó felőrlőkkel, nem szólva a szónoki hévtől elfulladókról, a csüggeteg Don Quijotékról, a tehetetlenekről és az érzelmesekről, egyszóval mindenfajta trutymóhoz volt szerencséje. Némelyikkel sok évig hadakozott, és nem tudta valamennyit megrendíteni, még kevesebbet sikerült két vállra fektetnie, de mindig mérhetetlen fölényt érzett helyzetelemzéseiben és a következmények felbecsülésében. Ez a képesség olyan előnyt szerzett számára, hogy végül is eredményesen megbirkózott mindegyikkel.

Egyedül Parvussal szemben nem érzett fölényt. Bizonytalan volt, vajon diadalmaskodna-e, ha történetesen ellenségként kellene megvívniuk egymással.

Parvussal sosem került ellenséges viszonyba, természetes szövetségese volt Leninnek – sokszor ajánlotta, sőt erőltette az összefogást, az egyezséget. Egy évvel ezelőtt Parvus ismét megkísértette Iljicset, és természetesen most is erről volt szó.

De Lenin eddig visszautasította a szövetséget.

Olvasta a levelet, szeme többször végigfutott a sorokon, de hogy, hogy nem, felfoghatatlannak bizonyult az üzenet értelme, amit Lenin gyalázatos közérzetével magyarázott.

Lenin ismerte a világ minden szociáldemokratáját, pontosan tudta, milyen kulcs illik a zárjukba, és milyen skatulyában helyezhetők el, csak Parvus nem illett semmilyen sablonba, de ha útjába került, biztosan torlaszt emelt Lenin elé. A levél küldője kívül rekedt a pártnómenklatúrán, Nem csatlakozott sem a bolsevikokhoz, sem a mensevikekhez (bár nagy naivan megkísérelte kibékíteni őket).

Oroszországi forradalmárként indult, de tizenkilenc esztendővel a történtek előtt, Odesszát elhagyva, végleg Európába távozott – tüstént az európai utat választotta a munkásmozgalomban, és egyértelműen nyugati szocialistának könyvelték el. Oroszországba nem tért vissza, s tréfásan kijelentette: ott keresek hazát, ahol olcsón megvehetem magamnak. Mint Ahasverus, a bolygó zsidó, huszonöt éven át hányódott Európában, de nem találta helyét. Az idén végre befogadták a németek, amiért azonban túlságosan borsos árat kellett fizetnie.

Lenin futólag rápillantott Sklarz súlyos, tömött kofferére: vajon mit tartalmaz, és hogyan boldogul vele, miért és hová cipeli ez a kis ember?

A gyenge lámpafényben nehezen silabizálta Lenin a betűket. Közelebb húzódott a lámpához.

Parvus két ügyben emelt panaszt. Először is feljelentette Buharint és Pjatakovot, mert fölösleges buzgalommal nyomoztak a német hálózat után Svájcban: oktondi kölyköket nem tanácsos szabadjára hagyni, ésszerű lenne mindkettőt megregulázni. A másik figyelmeztetés Sljapnyikov ellen irányult, aki túlságosan önfejű, nem hajlandó az együttműködésre, saját útját járja, holott Pétervárott minden erőt egyesíteni

kellene. Írásos utasításra kérte Lenint Parvus. Kicsit jelent latinul a Parvus név, pedig vitathatatlanul óriás volt – a leghatásosabb német publicisták egyike (ugyanolyan munkabírónak tartották őt az elvtársak, mint Lenint). Ragyogó marxista cikkeket írt, kivívva Bebel, Kautsky, Liebknecht, Rosa Luxemburg és Lenin elismerését (lám, hogy padlóra küldte Bernsteint!), és a fiatal Trockijt is maga alá gyűrte. Képes volt faképnél hagyni újságokat, nagy hirtelen feladva már meghódított publicisztikai hadállásokat, elutazott, elmenekült. Hol Gorkij színdarabjaival házalt (de meg is lopta az írót), hol meg jelentéktelen, kicsinyes dolgokkal foglalkozott. Éles szeme volt, és messze előre látott sok mindent. Még a 19. században harcot indított a nyolcórás munkanapért. Az általános sztrájkot ő nevezte a proletariátus legfőbb harci módszerének. De alighogy mozgalom lett, amely támogatókra lelt, Parvus elállt a szervezéstől, és lelépett, eltűnt. Ő az éllovas szerepét vállalta, s egyedül haladt mindig, saját útját járva.

Elolvasta az egész levelet, és nem tudta megállapítani, egyáltalán milyen nyelvet használ Parvus: németet vagy oroszt. Természetesen mindkettőt, hol az egyiket, hol a másikat. De az orosz szövegrészek teli voltak helyesírási hibával.

Parvus ellentmondásos lény. Elszánt forradalmár, biztos kézzel döntöget birodalmakat. Parvus egyszersmind kalmár, és ezt a mesterséget is szenvedéllyel űzi, s bizony reszket a keze, amikor a pénzt számlálja. Szakadt cipőben járt annak idején, vasalatlan nadrágot hordott, mégis azt magyarázta a müncheni lakásán igazolványok nélkül rejtőzködő Leninnek 1901-ben, hogy gazdagodni kell, a pénz hatalmat jelent. Még Odesszában III. Sándor alatt megfogalmazta azt a nézetét, hogy a zsidók felszabadítása elképzelhetetlen Oroszországban anélkül, hogy megdöntenék a cár uralmát. Ezután fogta magát, és Nyugatra távozott, ahonnan csak egyszer jött haza, mégpedig illegálisan, egy német orvos

kísérőjeként. Vállalkozott az *Éhező Oroszország* című útirajz kiadására. Amúgy mellékesen felvázolta, hogyan épüljön fel az általa megtervezett *Iszkra* című lap terjesztési lánca. De alighogy ezt a feladatot elvégezte, visszament Németországba, s a német szociáldemokraták között tűnt fel. A genfi emigránsok fel se figyeltek a japán háború kitörésére, Parvus ellenben azonnal elsőként kiáltotta világgá: nagy napok véres hajnala hasad.

Kevés a fény. Lenin felcsavarta a lámpabelet, de alighogy felizzott, máris füstölögni kezdett, ami nagy baj, mert azt jelentette, hogy kifogyott a petróleum.

*

Kiváló jósnak bizonyult Parvus más vonatkozásban is. Előre látta, hogy az ipari államok világháborút robbantanak majd ki. Parvus mindig előjött valamivel, pontosabban törte magát, hogy mindenki mást megelőzve, lepipálva, adjon minél távolabbi előrejelzéseket. Sokszor igazolódtak a jóslatok és prognózisok. Például világosan kifejtette, hogy az ipar szétrobbantja a nemzeti államhatárokat. Más alkalommal arra figyelmeztetett, hogy a háborúk és a forradalmak elválaszthatatlanul együtt járnak, és a világháborút világforradalom követi. Az imperializmusról Lenint megelőzve mondott el minden lényegeset. Máskor viszont hetet-havat összehordott. Azt állította, hogy Európa összezsugorodik a két nagyhatalom, Amerika és Oroszország szorításában; vagy hogy Oroszország lesz az új Amerika, de egyelőre nincs elég iskolája, és híjával van a szabadságnak. Máskor a marxizmus lényegét figyelmen kívül hagyva, úgy vélekedett, hogy a szocialistáknak nem szabad ragaszkodniuk a magánipar államosításához, mert az államosítás nem fizetődik ki. Ismét más alkalommal nagy vigyázatlanul arról fecsegett, hogy a szocialista párt győzelme esetén esetleg szembekerülnek a nép többségével a szocialisták,

és felhasználják a hatalmat a szakszervezetek elnyomására.

Ám függetlenül egy-egy megnyilatkozásának hasznosságától, mondandójának eredetisége és az elefánt jellegű személyiség súlya magára vonta a hallgatóság figyelmét, és az is előfordult, hogy útjába került Leninnek, és útját keresztezte. Bár Parvus sosem takarta el a teljes szociáldemokrata látóhatárt, és nem uralta az egész utat, de lehetetlen volt elmenni mellette.

Ellenfélnek nem tekintette őt Lenin, inkább szövetségesnek számított, és mégis mindig szemmel kellett tartani, nehogy egyszer csak oldalba vágja az embert. Nem akadt Leninnek Parvushoz hasonló vetélytársa. Sőt Parvus többnyire sikeresebbnek bizonyult, időről időre leelőzte Lenint. Sosem ellenségeskedtek, sőt Parvus állandó parolát nyújtott Lenin felé, aki viszont nem fogadhatta el ezt a közeledést.

Mire való vajon Sklarz utazótáskája? Egy disznó beleférne…

Biztosan szerencsésebben alakult volna Parvus és Lenin viszonya, ha 1905-ben másképpen fordulnak a dolgok. Az 1905-ös forradalomban Lenin nem vett részt, semmit sem csinált, és ennek kizárólag Parvus volt az oka. Ő taposta az utat, s ezt jól tette, s követte a helyes irányt, átvéve a kezdeményezést.

De el is vette a részvétel lehetőségét Lenintől. A Véres Vasárnap után tüstént közölte Parvus, hogy munkáskormányt kell alakítani! A reagálás gyorsasága, a javaslat céltudatossága elképesztette Lenint, mert úgy vélte, nem szabad ilyen gyorsan és egyszerűen dönteni. A *Vperjodban* intette Parvust, hogy e jelszó veszedelmes, és még nem érett meg az idő ilyen irányelv kiadására: előbb meg kell nyerni a kispolgárság és a forradalmi demokraták támogatását, mert a proletariátus gyönge.

Parvus és Trockij ellenben kiadtak egy brosúrát, és provokálták a genfi emigrációt; a bolsevikok meg a mensevikek egyaránt megkapták a magukét… Ez egyértelmű kihívás volt: Oroszországban nem halmozódott fel elegendő parlamenti tapasztalat, a burzsoázia erőtlen, az állami hierarchia jelentéktelen, a parasztság tudatlan és szervezetlen, és a proletariátusnak nincs választási lehetősége: át kell vennie a forradalom vezetését. Azok a szociáldemokraták, akik elutasítják a proletár kezdeményezést, csak apró szektát alkotnak.

A svájci emigránsok azonban Genfben tespedtek továbbra is, mintha arra vártak volna, hogy beteljesedjék rajtuk Parvus jóslata, Trockij pedig Kijevbe, majd Finnországba rohant, ugrásra készen.

Parvus természetesen szintén a helyszínen termett, amikor megkapta az első jelzést az októberi általános sztrájkról, amihez hasonlókat megjósolt a múlt század végén. A bolsevikokkal és a mensevikekkel ellentétben ők ketten – Parvus és Trockij – merészen és szabadon cselekedhettek, mert nem kötötte őket a fegyelem…

Hát bizony egy nagyon nagy disznó is beleférne ebbe a hajókofferbe, valóságos torlaszt képez a szobában, az oldala pedig megfeszül, kidudorodik. Sklarz pedig mintha összement volna…

Hát ez az, amit az ember le nem ír, még a legszűkebb körű tanácskozáson sem mond el: Lenin akkor kétségtelenül tévedett. Az önbizalom, a politikai érettség, a reális helyzetértékelés nem vele született képesség, hanem idővel jön meg. A kornak, a tapasztalásnak az eredménye. (Bár Parvus mindössze egy évvel öregebb Leninnél.)

Bizony akkor hibáztam, vallja be önmagának Lenin. Nem láttam sok mindent előre, és nem voltam eléggé vakmerő. (Ezt természetesen a legközelebbi munkatársakkal sem lehet megbeszélni, mert elveszítenék bizalmukat a

vezérben.) De miért is ne tévedhetne néha… Teltek-múltak a hónapok, annak a zavaros évnek a hónapjai, minden rohadt körülötte, pogromok kezdődtek, de nem tört ki valódi forradalom.

Leninnek ellenben nem volt szabad el utaznia. Genfben pedig mardosta a méreg: miért késnek a forradalom kirobbantásával ezek a tökfejek? Nyakra-főre küldözgette leveleit Oroszországba: energia kell, és még több energia. Fél éve fecsegtek mindenféle bombákról, de egyetlen bomba se készült el. Azonnal fegyverkezzen föl mindenki, aki csak tud; szerezzetek revolvert, kést, áztassatok petróleumba gyújtogatásra alkalmas rongyokat! Ne várakozzanak a felfegyverzett csoportok központi kiképzésre, hanem önmaguk, saját kereteik között, öntevékenyen képezzék ki rendőrverésre saját embereiket. A másik csoport számoljon le egy spiclivel, azaz egy besúgóval! Egy harmadik robbantson fel egy rendőrőrsöt! A negyedik támadjon meg egy bankot! E támadások persze szélsőségekbe is átcsaphatnak. Sebaj! Veszteségeink megtérülnek, mert száz meg száz harcos tesz szert tapasztalatra.

Nem sikerül… Képtelen megfáradt agyával rájönni, mi lehet a valódi értelme ennek a rosszkor érkezett levélnek. Olvasgat ja, mégsem fogja fel.

…Úgy látszik, mindent világosan leírt: bokszer! bot! Petróleumba áztatni a rongyot! Lapát! Robbanószert, piroxilint nekik! Összecsavart drótok! Szögek (lovasság ellen)! – fegyver lehet bármiből, de milyen kiváló! Előkerül egy magányos kozák. El kell venni a kardját! Menjünk fel a házak tetejére, és dobáljuk a katonákat kövekkel! Öntsük le őket forró vízzel! Tartsunk otthon savanyúságot, zúdítsuk a rendőrökre!

Trockij és Parvus ellenben nem ilyesmivel foglalatoskodott, hanem Pétervárra érkezve, meghirdettek és kialakítottak egy új igazgatási formát: a Munkásküldöttek Tanácsát. Senkinek

nem kérték ki a véleményét, és senki nem zavarta őket. Munkáskormány, amely már össze is ült. Csak mintegy két héttel előztek meg mindenki mást – és minden az ő kezükbe került. Egy Noszar nevű bábfigura lett a Tanács elnöke, és Trockij lett a kedvenc szónok. Az intézmény kitalálója, Parvus pedig a háttérből irányította az eseményeket. Rátették kezüket a *Russzkaja Gazeta* című lapocskára, melynek népi stílusa alkalmas volt arra, hogy az emberek megértsék, egy kopejkája pedig mindenkinek akadt erre az újságra. A példányszám pedig megugrott félmillióra, a két barát eszméi beáramlottak a tömegekbe. Hadd tanulják.

Az ablaknál üldögélő Sklarz mintha egyre távolabb kerülne tőle, és mindinkább összezsugorodna: olyan, mint egy madár, amelynek a csőre belelóg a képes újságba.

Utolsó genfi napjait Iljics írással töltötte. Tolla száguldott a papíron, és megfogalmazta a forradalom teljes elméletét és gyakorlatát, ahogy a könyvtárakban a legkiválóbb francia forrásokból kiszedte. Oroszországot elárasztotta küldeményeivel: tudatni kell, hány ember alkosson harci különítményt (háromtól harmincig); hogyan tartsanak összeköttetést a harci pártbizottságokkal; hogyan válasszák meg az utcai harcok helyét; hol raktározzanak bombákat és köveket. Fel kell deríteni a fegyverkereskedéseket és meg kell tudni, milyen elvek szerint szervezik az államkincstári irodák és bankok munkarendjét. Nemcsak joga, de kötelessége is minden forradalmárnak, hogy a legalkalmasabb feltételek közt kezdje meg a támadást eme intézmények ellen! Kiváló tűzkeresztség lehet a „feketeszázas” szélsőjobboldali csürhe ellen vívott harc: ütni és ölni kell őket, és ideje felrobbantani a hadiszállásaikat.

Az utolsó levelet már maga Lenin szállította Oroszországba. Ott pedig nyomát nem lelte a leveleiben leírt körülményeknek: nem szerveztek harci csoportokat, nem volt szükség savas

folyadékra, bombára, kövekre. Burzsoá hallgatóság is részt vett a Munkásküldöttek Tanácsainak ülésein. Trockij a szónoki emelvényen hajlongva tündöklött, és önmagát hozta tűzbe.

Mintha Parvust és Trockijt erre a nyílt politikai életre rendelte volna a sors, valósággal elkápráztatták a pétervári közönséget. Fel-feltűntek a szerkesztőségekben, a politikai szalonokban, mindenhová meghívták őket, és taps fogadta általában mindkettőt. Frakciójuk is létrejött a parvusistáknak. De nem ám azért, hogy megszervezzék a petróleumba áztatott rongy gyártását, valamint a házak körüli settenkedés tudományát elsajátítsák. Ellenkezőleg: Parvus saját műveinek sajtó alá rendezésén szorgoskodott, és színházjegyeket vásárolt fel egy szatirikus színházi estre, majd szétszórta barátai között. Príma dolog a forradalom: esténként nem rendőrjárőrözés miatt néptelenednek el a sétányok, hanem a színházi bejáróknál tolong a tömeg…

Lenin nagyon szeretne eljutni az ablakhoz. Tüstént vissza is jönne onnan, de útját állja a ládaméretű vigéctáska. S nincs annyi erő a lábában, hogy átlépjen rajta.

Bizony alaposan helybenhagyta Parvus Lenint az akkori forradalomban. Egyre inkább búnak eresztette a fejét Iljics, miközben a Munkásküldöttek Tanácsának ülésein hallgatta e napok hőseit. Parvus tökéletesen ésszerű javaslatokat ismertetett; az egyik jobb volt, mint a másik: a forradalom győzelme után nem teheti le a fegyvert a proletariátus, hanem fel kell készülnie él polgárháborúra! A liberális szövetségesekből egy idő múlva ellenség lesz, és úgy is kell kezelni őket! Remek jelszavak voltak ezek, és Lenin nem látta értelmét, hogy felkapaszkodjék a szónoki emelvényre, és ő terjesszen be javaslatokat. Haladtak ugyanis a dolgok maguktól szépen.

Annyira rendben lévőnek látszott minden, hogy a forradalom vezére nem találta a helyét.

Egész életét az illegalitásra tervezte, és nehezen alkalmazkodott a szabad világhoz. Távol maradt a moszkvai felkeléstől is, bár úgy tapasztalta, hogy ott már felhasználják az ő genfi utasításait a harci cselekményekben. De meglehet, hogy el lettek volna nélkülük.

Elveszítette az önbizalmát, és mintha végigaludta volna, a világtól elhúzódva, az egész forradalmat; a finnországi Kuovolában tartózkodott, 60 mérföldnyire Pétervártól. Tartott ugyanis a hatóságoktól. Krupszkaja nap nap után beutazott Pétervárra hírekért, de Lenin nem is tudta felfogni, vajon miért hagyta el magát, éppen akkor, amikor bekövetkezett végre az egész életében várt és sürgetett forradalom, amelyre egész életét leltette.

Parvus pedig kilépett a fényre (noha mindig a háttérben igyekezett dolgozni, tartózkodott a fényképészektől, és nem akart nyersanyagot szolgáltatni a jövendő életrajzíróknak), mégis névtelenül ugyan, de nem titkolva szerzőségét, a Munkásküldöttek Tanácsában beterjesztette Pénzügyi Kiáltványát. A faragatlan tömeg ösztönös követeléseinek álcázva, egy okos, tapasztalt pénzügyi szakember nyújtott be ez alkalommal programot, amely megrendítő csapást mért az orosz cári állam gazdaságának pillléreire. A legjobbkor, hiszen éppen megérett a helyzet, hogy összedőljön az egész építmény.

Mindenképpen el kellett ismerni nagyszerű, példamutató forradalmi dokumentumként. (A kormány azonnal rájött a kiáltvány fontosságára, lefogatta az egész pétervári munkás szovjetet. Parvus azonban véletlenül kívül maradt az ülésről, és sikerült épségben megúsznia. Rögtön létre is hozta az immár új összetételű II. Szovjetet. Parvus akkor is elillant valahogy, amikor a II. Szovjetet letartóztatták.)

Már réges-rég kifogyott a lámpából a petróleum, és egy órája anélkül világított, hogy

tett volna bele bárki újat, de a fény alig-alig halványult.

Jó néhány év telt el, hogy beforrjanak Lenin bordái, amelyeket Parvus ugyancsak megroppantott. Vlagyimir Iljics ez idő alatt lassanként visszanyerte önbizalmát, miután meggyőződött róla, hogy még ő is használható egyre s másra. Tanúja lehetett, miképpen halmoz Parvus hibát hibára, következésképpen egyik kudarca a másikat követi.

Ez a víziló-elefánt ugyanis mind gyakrabban törtzúzott vigyázatlanul maga körül, és a cserepek felsértették még az ő vastag bőrét is. Nyomulása közben vermekbe huppant. Kizárták a pártból sikkasztás miatt, spekulált, és a legnagyobb nyilvánosság előtt hajkurászott egy begyes szőkét. Ami pedig végképp betette a kaput, leplezetlenül támogatta a német imperializmust a nyílt fórumokon: sajtóban és gyűléseken, majd pedig a világ szeme láttára Berlinbe vette útját.

A lámpa mögött elhelyezett kalap hirtelen megbillent, jól látszott immár a selyematlasz díszítés a ráeső fényben.

De hiszen ez lehetetlen; hiszen a kalap magától nem változtatja a helyét, pontosan ott kellene lennie, ahol Sklarz elhelyezte.

Rakovszkij közvetítésével Romániából, David Rjazanov révén pedig Bécsből érkeztek Leninhez pletykák, hogy Parvus érdekes javaslatokkal szándékszik megkeresni. Parvus nem nagyon titkolózott barátai előtt. De még el se jutottak e javaslatok Leninhez, megelőzte Parvust a Kaiser nagy nyilvánosság előtt kifejezett baráti gesztusának dicső híre. Parvus ugyan lassabban haladt Zürich felé: a szoknyavadászat túlságosan igénybe vette.

Valamennyi emigráns megszokta a nélkülözést, ez esetben tehát az egykori elvtárs valóságos Krőzusnak látszott, amikor benyomult a berni menzára tekintélyes pocakjával, és

nagyvonalúan szórni kezdte a pénzt. Amikor ráakadt Leninre, tucatnyi tanú jelenlétében közölte, hogy beszéde van vele. Lenin habozás nélkül élesen elutasította Parvus közeledési szándékát. Hogyan is kezdeményezhetett eszmecserét Parvus a háborús Németországból váratlanul Svájcban termett békés világutazóként? (Pedig mennyire készen állt volna Lenin egy ilyesfajta beszélgetésre!!!) Kénytelen volt azonban a nyilvánosság előtt nyomatékosan felkérni a vendéget, hogy kotródjék! (Bölcs dolog volt, nem viselkedhetett másképp.)

A monstrum utazóbőrönd fogantyúja jobbról bajra nagy hirtelen elfordult. Ejha!

S mégis találkozniok kellene. Kizárva kapcsolatukból az írásos formát, mert a levél valamiféle úton-módon mégiscsak ellenséges kézbe kerülhet. Lenin megsúgta Seefeldnek – aki ezt a dagadt buldogot ráuszította –, milyen címen keresse őt Parvus (utólag Lenin viszont szemére hányta a közvetítőnek, hogy ráuszította ezt a cápát).

Tehát Uljanovék spártai egyszerűségű szobájában bármikor megjelenhet a nagy fenekű Parvus, vakítóan fehér ingben, briliáns mandzsettagombjaival. Nem is foglal helyet majd az ágyon, hanem szabályosan lehuppan, Lenint pedig kiszorítja majd a helyéről, neki a vaságy rácsának.

Zsupsz! – most a bőrönd váratlanul kinyílt – és könyökét kiemelve alkalmi börtönéből, hátát kiegyenesítve, elegáns, mellényes öltönyben, briliáns kézelőgombjaival, szétterpesztve vaskos lábait, egyre közelebb, közelebb lép.

Aztán álldogál majd egy darabig, elrejthetetlen pocakjával. kupola alakú tojásfejével, akár egy testes, szakállas buldog, bágyadt, de figyelmes, barátságos tekintettel végigmérve Lenint.

Ami igaz, az igaz, régen megérett az ideje egy ilyen megbeszélésnek. De hát Lenin állandó időzavarban van, folyton siet, agyonterheli magát, vagy az ellentétek nyomasztják, tehát nem egykönnyen jöhet létre személyes találkozó. Ellenségei üldözik, nem is beszélve a barátokról, és természetesen kötelező a konspirációs szabályok betartása!

S lám, mégiscsak áttört Parvus minden akadályt az ő kedvéért, Akkor pedig mire volt jó a levelezgetés: eljött a pillanat, amikor tudtára adhatja rövidre fogott kritikus véleményét:

– Izrail Lazarevics! Én csak ámulok-bámulok. Hová lett az ön kivételesen éles esze? Hogy-hogy ilyen nyíltan felkeres? Miért hozza ilyen kényes helyzetbe önmagát? Hiszen eltorlaszolja az együttműködés útját!

Lám, jó estét sem kíván a házigazda, kezét se nyújtja üdvözlésre. (Voltaképpen nincs is ereje udvariaskodásra, képtelen felállni és köszönni. A keze csaknem megbénult, az üdvözlő szavak pedig a torkán akadnak.) Hazajövet csak leroskadt az ágyra, s most éppen Parvus mellett szorong, aki túlsúlyával összegyömöszölve őt, kiszorítja a matrac szélére.

Most pedig a hívatlan vendég savószínű dülledt szemével belebámul Lenin képébe, s a szónoki eszközöket félretéve, kétértelmű iróniával kezeli e kamra bérlőjét:

– Bizony, bizony, én is álmélkodom, Vlagyimir Iljics! Ön állandó agitációra és tiltakozásra fecsérli drága idejét? Csecsebecséket gyárt? A Népházban hol harminc dáma, hol meg egy tucat katonaszökevény társaságában tart összejöveteleket?

Kíméletlenül még arrébb lökdöste Lenint, miközben előrebillenő túlsúlyos fejét csóválta:

– Mióta árul egy gyékényen, Vlagyimir Iljics azokkal, akik összerondítják a világot? Kinek a kölykei ezek a szólamszocialisták? És kicsoda Ön?

Vajon mellékutcákban kell somfordálnia annak, aki csakugyan cselekvésre, harcra termett?

Még mindig nem jött ki szó Lenin torkán, ám a feje egy pillanat alatt kitisztult, ahogy csak a méregerős teától szokott. És további szóváltás nélkül, egyszerre megvilágosodott a helyzet.

Természetesen nem a nyomorult Kautsky volt most Lenin ellenlábasa, aki a béke mellett kardoskodott, és minden háborúságon kívül próbált maradni.

– Természetesen egyikünk sem viselkedik irgalmas nővér módján a háborúban. Elkerülhetetlen a vérontás, nem takarítható meg az emberélet és a szenvedés. De legyen eredménye.

Természetesen Parvusnak lényegében igaza volt: Oroszországnak vereséget kell szenvednie, ami persze német győzelmet feltételez, és a németek támogatását kell nekik is kérniök. Minden stimmel. De csak eddig a pontig… A továbbiakban Parvus ugyancsak elszámította magát. Sikereitől elbódultan, mint annyi más alkalommal, megint csak melléfog,

– A szocialistáknak egyetlen kincsük van, Izrail Lazarevics: a becsületük. Ezt az egyet nem veszíthetjük el, mert akkor semmink sem marad. Most hogy egymás közt vagyunk, nem kell mellébeszélnünk: az alapelveket tekintve, mi ketten, ugye, szövetségesek lennénk… És persze nagy hasznára vagyunk időnként egymásnak. No de akadnak önnek, ugye, hírhedt ügyletei, s mindig kerül valahonnan egy Burcev-féle figura, aki kiszagolja az ilyesmit, akkor pedig mindennek vége. Éppen ezért ajánlanám, hogy kezdjünk vitát, amelyből a nyilvánosság elé tárnánk ellentéteinket. Nem gondolok persze elhúzódó polémiára, hanem afféle alkalmi perpatvarokra… Mi lenne, ha… – Lenin szemtől szemben mindig szókimondó volt, igyekezett a lehető leggorombábban fogalmazni, ilyenkor volt elemében –, mit szólna, ha írnék egy cikket az

erkölcsileg lealjasult Hindenburg egy mocskos lakájáról. Ön is megérti ugye, Izrail Lazarevics, ön nem hagy nekem kibúvót…

– Hát igen, ez nagyon vicces – mondta a puffadt képű Parvus, miközben gúnyosan mosolygott Leninre. – Tavasszal Berlinben felvettem egymillió márkát, abból azonnal átutaltam egy összeget Rakovszkijnak, Trockijnak meg Martovnak… Egy további küldemény önhöz került itt Svájcban. Vagy nem kapta volna kézhez, Vlagyimir Iljics? Nem foglalkozott vele? Hm, persze. Hát ellenőrizze csak, Vlagyimir Iljics, nézzen a pártpénztáros körmére, ugyan mire költhette… Trockij is szépen zsebre tette a pénzt, és a nyilvánosság előtt elhatárolódott tőlem, és politikai Falstaffnak titulált. Ez egy eleven ember illő nekrológja. Óh, nem sértődöm meg, nem kommentálom. Ezek ugye, magától értetődő dolgok…

Parvus üveges tekintettel, mereven figyelte Lenint felhúzott, ritkás szemöldöke alól…

Régen összekülönbözött Parvus Trockijjal a permanens, soha véget nem érő forradalom ügyében, de úgy szerette, mintha az öccse lett volna.

Leninre viszont szüksége volt, és számított rá. Ezért szorongatta és lökdöste az ágyon, hájasan és mégis masszívan elterpeszkedve, és könyökével lökdösve beletunkolta a párnába.

– Mit gondol, Vlagyimir Iljics, mire mennének maguk pénz nélkül, az üres jelszavaikkal? Elpukkannának… Pénz kell, és akkor hatalom is lesz! De hogyan szereznék meg a hatalmat? Bizony, bizony, ez kellemetlenkedő kérdés. Engedje meg, hogy szóba hozzam, nemde 1904-ben el tetszett fogadni pénzt a *Vperjod* megindítására, a III. pártkongresszus előtt? Azoknak a pénzeknek ugyebár japán illatuk volt? Most pedig ön Hindenburg lakájának titulál engem, Vlagyimir Iljics.

Parvus kényszeredetten próbált nevetni.

Pontosan az történt most is, mint a múltkor.

Múltkor? Csakugyan máskor játszódott le ugyanez a jelenet? Annak a berni polgárasszonynak a szobájában történt volna? Vagy a zürichi suszter műhelyében? Hol, milyen helyiségben? Mintha ugyanezek a mondatok már elhangzottak volna. És ugyanazok ismétlődnének… Asztal nélkül, Sklarz nélkül, de minden ugyanaz… csak a masszív, az ő súlyuktól megviselt, forradalommal terhes vaságy úszkál a világ felett, amelye két hatalom döntésére vár. Az ágy csak keringett, forgott a sötét szobában Lenin körül, és a máskor is csak éppenhogy pislákoló fénytől alig megvilágított szobácskában beszélgettek, és noha nagyon lehalkították a hangjukat mindketten, pontosan értették egymást.

– Hát igen, megértem… ezek magától értetődő dolgok.

Parvus utálta az alantas világot, amely távol volt tőle. – Ugye, bármilyen szövetséges kapóra jön annak, aki csakugyan polgárháborúvá akarja fejleszteni a világháborút? De hát milyen árat szabnának maguk cserébe? – ironizált Parvus. – Persze tudom én, nem illő ilyesmit kérdezni. Nálam ez egymilliót ér. Hogy pontosítsam a dolgot, én erre az ügyre felvettem tavasszal egymilliót. Most nyáron kapok még ötmilliót, de kerül még ennél több is. Mit szól hozzá, Vlagyimir Iljics?

Mindkettejüket egyaránt taszította az emigráció kísértet életmódja, intellektuel-nyálassága, a cselekvés hiánya és a sok szófia beszéd. A pénz azonban valóság, ugyebár.

Lenint ugyan émelyítette Parvus öntelt magabiztossága, realitásérzéke ellenben megragadta.

Parvus kidülledt szemmel, cuppantgatva-csettintgetve magyarázta:

– Tervet dolgoztam ki. Nagy, átfogó programot terjesztettem a német kormány elé. Erre a

programra, ha tudni akarja, Vlagyimir Iljics, húszmilliót hajlandók fizetni… De ebben az akcióban a fő hely nem az enyém, hanem átruházom önre.

Parvus mocsárlehelete most már közvetlen közelből csapta meg Lenint.

– Ön pedig, Vlagyimir Iljics tétlenkedik és kivár… Parvusnak embertelen értelem sugárzott a tekintetéből, amely a kupola alakú – Leninéhez hasonló méretű megnyúlt, hatalmas homlok alól sugárzott:

– Én kitűzöm az orosz forradalom kirobbantásának időpontját, mégpedig jövő év január kilencedikére!!!

*

Vajon hogyan születik egy nagy és egyszerű terv? Tudat alatt hordja ki a gondolatokat az ember, amikor még fogalma sincs róla, mire használhatók. Aztán a részletek, amelyeket nemcsak mi magunk ismerünk, hanem sokan mások is, szépen egymásba fonódnak, majd központba kerülnek, és éppen a mi fejünk alkalmas arra, hogy ott fényes, nagyszerű tervvé érlelődjenek. Egy idő után mégis mindenki azon álmélkodik, miért nem jutott eszébe senkinek hamarabb.

Vajon miért nem a német vezérkarnál fundálta ki valaki elsőként e tervet?

Bizonyára nem ismerték eléggé Oroszországot. Ez az egyik ok. Már 1914 őszén, a marne-i csata után rá kellett döbbenniök, hogy nem nyerik meg egykönnyen a háborút, de orosz különbékében bizakodtak. Nagyon óvatosan megpróbáltak tapogatózó lépéseket tenni, de képtelenek voltak felfogni, miért utasítanak el az oroszok minden próbálkozást. Ez elbizonytalanította őket.

Parvus ellenben a legfontosabb eseményektől távol, a bronzszínben játszó, kéklő Konstantinápolyban rég áhított jólétre tett szert. A

férfilelken elhatalmasodó keleti gyönyöröktől sem szédült meg. Kielégültek e férfivágyak, és távol maradt a nagy öldökléstől (a szocializmus tartalékállományába vonult, amint ezt Trockij tanácsolta neki). E távolságtartás azt jelentette, hogy nem tapasztalta meg a háború következményeit, és a jóllakottság vagy az ellankadás pillanataiban sem adta fel terveit, amelyeket a Fekete-tenger túlpartján, ifjúkorában szőtt.

Végighajszolta őt ifjúkori rögeszméje a Balkánon, ahol Marxot és Engelst sem ismerték annyian az idő tájt, mint Parvus könyveit. Nem feledtették e korai ideákat a lebuj okban elköltött lakomák. A május elsejei felvonulások csőcselékét is ivókban toborozta. Megakadályozta a léha felejtést az ifjútörök mozgalom is, amelyben bankári zsenijét kamatoztathatta. A pénzt ugyanis a cárizmus törzsét döntögető fejszével szerezte, és befektette kerti szerszámokba, amelyekkel a török forradalmat ápolgatta.

Nem szédítették meg a milliók, amelyek sokak számára rejtélyes módon emelték magasba Parvust. A szarajevói lövés előrelendítette pályáját; ösztökét érzett a hátában: most kell belevetnie magát az eseményekbe. Parvus rendelkezett a társadalmi földmozgások szeizmográfiának képességével. Tudta, hogy mozognak a földrétegek! A vén buta medve most kerül célgömbre! Eljött, elkezdődött végre-végre a Nagy Világháború. Ő már réges-rég megjósolta és hívogatta. Sőt el is nevezte: mégpedig a történelem leghatalmasabb mozdonyának, amely majd magával ragadja a szocializmus harcjárművét. Parvus egyetlen szót ki nem ejtett a hadikölcsönökről, noha Európa-szerte felbolydult a szociáldemokrácia. Parvus nem vesztegette idejét cikkírásra, az idő ugyanis nagyon drága volt ekkor.

Vállalt ellenben titkos küldetéseket. Sztambulban államférfiakat győzködött: csak Németország oldalán lesz esélye arra Törökországnak, hogy megszakadjon

fegyverletételeinek végtelen láncolata. Eközben pedig a török vasutakat és malmokat igyekezett ellátni pótalkatrésszel és modern technikával. A városok gabonaellátásának feltételeként szabták Parvus megbízói, hogy Törökország hadat üzenjen ősszel az antantnak, és ami ennél is fontosabb, minél hamarabb hadműveletet kezdjen a Kaukázusban. (Hasonló célja volt bolgár útjának, igyekezett rábeszélni szófiai politikusokat, vállaljon az ország szintén katonai kötelezettségeket.)

Csak e feladatok elvégzése után engedte meg magának Parvus, hogy visszatérjen az elhanyagolt, ám szívének oly kedves publicisztikai tevékenységhez, és bedobjon egy új jelszót a balkáni sajtóba: A demokráciáért! A cárizmus ellen!

E jelszó persze magyarázatra és elméleti megalapozásra szorult, csak így lehetett megfelelő érveket találni a tömeges meggyőzéshez. Parvus fáradhatatlan tolla szikrázva szántotta a papírt: nem szabad feszegetni a háborús bűnösség kérdését, és nincs jelentősége, hogy ki kezdte. A világimperializmus ugyanis évtizedeken át készült e háborúra, s valakinek csak el kellett kezdenie. Hiábavaló ilyesmin rágódni: szocialista módon kell gondolkozni.

A fő kérdés: kinek az oldalán kell harcolni?

És minthogy Németország szociáldemokráciája a legerősebb a világon, ez az ország a szocializmus bástyája, következésképpen önvédelmi háborút vívnak a németek. Ha vége a német szocializmusnak, akkor világszerte vége a szocializmusnak. Ugyanakkor a katonailag megerősödött Németországon át vezet a szocializmus útja világszerte. Az a tény pedig, hogy a cárizmus az antant oldalán áll, mindennél inkább meggyőz bennünket, hogy kik a szocializmus igazi ellenségei: az antant győzelme a világ új elnyomásának kezdetét jelentené. Következésképpen a munkáspártoknak világszerte

az orosz cárizmus ellen kell harcolniok. A proletariátusnak semlegességet indítványozni (amint ezt most Trockij teszi) azt jelenti, hogy kizárjuk magunkat a történelemből, és ez a forradalmárok elhülyülésére vallana. A világszocializmus feladata egy Oroszországot megsemmisítő csapás az oroszországi forradalom érdekében! Ha Oroszországot nem decentralizálják és nem demokratizálják, ez az egész világot veszélyezteti. De Németország magára vállalja a moszkovita imperializmus ellen vívott harc fő terhét, és a forradalmi harcnak Németországban időlegesen szünetelnie kel!. Azután a háborús győzelem eredményeket hoz a proletárok számára is. Németország diadala a szocializmus diadala.

E közlemény után Parvust először a bécsi székhelyű Ukrajna Felszabadításának Szövetsége kereste fel (akadtak e mozgalom hívei között ismerősök még az *Iszkra* idejéből). Aztán örmények és grúzok érkeztek. És Parvus konstantinápolyi otthonában mindenki tárt ajtókra lelt, ha Oroszország ellen harcolt. A cárizmus elleni mérges támadás mágnesként vonzotta magához mások tapasztalatait. A szocialisták és a nacionalisták egybevetett elképzelései jól kiválasztott gyújtópontba irányultak.

Így már egyeztethető lett a Nagy Terv. A szocialisták mind ez ideig autonómiákról fecsegtek. Nem! Csak Oroszországot darabokra szaggatva lehetett megdönteni az abszolutizmust, egyszersmind felszabadítani Oroszország nemzeteit, és megajándékozni őket a szocializmussal.

Eközben vereséget szenvedtek az első ukrán és kaukázusi expedíciós egységek (nagy sietve szervezték őket, hőzöngőkből és kalandorokból, de az emigrációs sajtó kifecsegte mindazt, ami addig csupán konspiratív szándék volt, s Enver pasa leállította az expedíciót). Parvus túlsúlyos, duzzadt koponyájában ez idő alatt kialakult az egységes terv: tömbösödtek a vasdarabok. A mechanika is

kedveli a hárompontos kitámasztó rendszereket, mert azok ellenállnak a deformációnak. A szocialistáknak és a nacionalistáknak még egy, harmadik támaszra volt szükségük, ezt találták meg: azonos volt mindhármuk legfontosabb célja – Parvus egész korábbi életének célja – e tökéletes Terv kidolgozására irányult. A boldog Parvus, akinek személyében egyesült a gondolkodó, a politikus és az üzletember, még 1914 decemberében pontokba foglalta ezt a tervet, majd egy hónap múlva eljuttatta a német követnek. Berlinből rendkívül barátságosan reagáltak, és a minisztérium legfelső vezetése személyes találkozóra invitálta őt a német fővárosba, (Ez az ország 19 évig nem adta meg az állampolgárságot neki, bezárta Parvus lapjainak szerkesztőségeit, egyik városból a másikba űzte, és már-már átadta az orosz titkosrendőrségnek, most pedig az, államférfiak érdeklődő tekintete az ő prófétatekintetén függött.)

Két hónap múlva, 1915 márciusában elkészült egy végleges felterjesztés. Ezután Parvus felvehette az első egymillió márkás előleget.

A terv a következő volt: egy kézbe kell összpontosítani minden eszközt, és egyetlen célnak kell alárendelni minden erőt: a központi hatalmak, az orosz forradalmárok, valamint a határszéli nemzetiségek tevékenységét is irányítsák egyetlen központból. Ezzel együtt ki kell küszöbölni az önálló improvizáció bármiféle lehetőségét (Parvus jól ismerte a bikát, és most elkészítette a hozzáillő taglót).

A terv fokozatosan meggyőzte az illetékeseket, hogy nem lehet tartós a német győzelem oroszországi forradalom nélkül. Az egységes, erős Oroszország örökké fenyegetni fogja Németországot, de szétforgácsolt erőkkel nem semmisíthető meg az orosz várrendszer, erre csak céltudatos, erős szövetség alkalmas: Ha egyszerre tör ki a társadalmi forradalom és a nemzetiségek forradalma, amely mögött német anyagi erőforrás áll. Rendelkezésre állt az 1905-ös

forradalom tapasztalata, ami igazolta, hogy ismétlődnek a tünetek. (A szerző igazán ismerhette e forradalmat! És a birodalmi kormány szemében tanácsadójának megbízhatóságát éppen az garantálta, hogy nem közönséges kereskedő volt, hanem az első orosz forradalom atyja.) Parvus felhalmozta e forradalom adatait, amelyek mutatták, hogy világháborús körülmények között a folyamat felgyorsulhat, és amennyiben külső erő is hat, a katasztrófa hamar bekövetkezik. A társadalmi forradalom központjait a pétervári Putyilov, Obuhov és Balti gyárban, valamint a nyikolajevi hajógyárban lehet előkészíteni (Dél-Oroszországban a terv alkotójának különösen kiváló kapcsolatai voltak).

Az időpontot is megjelölte Parvus: az 1905-ös január 9-i Véres Vasárnap rendkívül érzékeny nap volt Oroszországban. A január 9-i évfordulón bevezetésképpen egynapos sztrájk szervezhető, az egykori áldozatok emlékére. Ekkor felhívást lehet kibocsátani a nyolcórás munkanap és a demokratikus köztársaság megvalósítására. De ha szétkergetik a tömeget, és akár egy csepp vér is folyik, ellenállást kell tanúsítani, és máris végigszalad a láng a gyújtózsinóron. Az egynapos munkabeszüntetések általános sztrájkba torkollanak, amelynek jelszava: Szabadság és Béke! Ekkor már terjeszteni fogják az előkészített röpcédulákat a legfontosabb pétervári és moszkvai nagyüzemekben, e városokban pedig elegendő fegyver is lesz. Huszonnégy óra alatt százezer ember mozgósítható. A sztrájkhoz a vasutasok is csatlakozni fognak (addigra őket is felkészítik), megbénul a forgalom a Pétervár-Moszkva, a Pétervár-Varsó fővonalon, és minden délnyugati irányba tartó vonatot leállítanak. A sztrájk általános jellegét meg a szolidaritást erősítheti a szibériai fővonal néhány hídjának levegőbe röpítése. Evégett célszerű lesz néhány tapasztalt ügynököt Szibériába irányítani.

A tervnek egy külön fejezete éppen Szibériát vette célba: az ott elhelyezett katonai egységek

gyöngék, és a városokban nagy befolyással rendelkeznek a forradalmi érzelmű száműzöttek. Ez a körülmény megkönnyíti a diverziót, de már a zavargások kezdetén tömegesen Pétervárra kell irányítani a száműzötteket, hogy többezernyi agitátor árassza el a várost. A tömeges propaganda hatására orosz embermilliók regrutálódására lehet számítani. Az egész baloldali sajtó részt vesz majd e propagandahadjáratban, amelyet kiegészít az emigrációs defetista röpcédulázás. (A nyomdai előállítás könnyen megszervezhető például Svájcban.) Hasznos lehet minden olyan közlemény, amely az orosz ellenállás szellemét rontja, és a társadalmi forradalmat jelöli meg háborús kiútként. Irányuljon a propaganda éle a harcban álló katonai egységekre. (Kidolgozta a Fekete-tengeri flotta lázadásának tervét is Parvus, aki Bulgáriában már kapcsolatot létesített odesszai matrózokkal. Csaknem biztosra vette, hogy a Patyomkin-akciót annak idején japánok szervezték. Mindenesetre célszerű felrobbantani néhány páncélost a tengeren.) Bakuba is küldenek felkészült ügynököket, akik tönkretehetik az olajipari berendezéseket. Ez nem ütközik akadályba, mert a létesítményeket felületesen őrzik. A társadalmi forradalom dinamizmusa fokozható pénzügyi eszközzel is: hamis rubelt szórhatnak német repülőgépek orosz városok fölé. Ezzel egy időben Moszkva és Pétervár nemzetközi pénzforgalmában hasonló sorszámmal ellátott bankók jelennének meg, ami tönkretenné a rubel árfolyamát, a nagyvárosokban pedig pánikot okozna.

Eddig nem serkentette ekkora munkára, s nem ihlette meg a szűkagyú poroszok Clausewitzcel és az idősebb s az ifjabb Moltkéval megerősített dölyfös, pontos vezérkarait senki. Soha nem volt még ilyen Oroszország-szakértőjük, aki ennyire tisztában lett volna az ellenség minden gyengéjével. (Akkora szakemberhiány mutatkozott e téren, hogy a németek méltó módon értékelni sem tudták e képességeket.)

S ez még nincs kész! Egyidejűleg nemzeti forradalom is kirobban. A fő mozgató rugó az ukrán mozgalom, ukrán pillér nélkül az egész orosz épület rögtön féloldalra billen. Az ukrán mozgolódás átterjed a kubányi kozákokra, s talán meginognak a doniak is. Természetes kapcsolat alakul ki a szabadságra csaknem megérett finnekkel, könnyen eljuttatható a fegyver hozzájuk, s közvetítésükkel Oroszországba. A lengyelek mindig ötpercnyire vannak egy oroszellenes felkeléstől, és csak jelzésre várnak. A lengyel és a finn felkelés megingatja a Baltikumot is. (Egy másik változat is lebegett Parvus szeme előtt, e szerint az úgynevezett keleti kormányzóságok szívesen csatlakoznának a német birodalomhoz.) A grúz és az örmény nacionalisták anyagi vonatkozásban jelenleg is együttműködnek a központi hatalmak kormányaival. A Kaukázus szétforgácsolt, és emiatt nehezebb lesz felébreszteni. De számítani lehet a törökökre, akiknek segítségével muzulmán agitáció kezdhető. Akkor pedig kirobbanhat a gazavát, a szent háború, és ilyen szituációban a Tyerek menti kozákok aligha kockáztathatják fejüket a cárért.

Ekkor pedig egyszer s mindenkorra vége a központosított cári Oroszországnak. A belháború alapjaiban rendíti meg a birodalmat. A parasztok elvennék erőszakkal a földet birtokosaiktól. A katonák pedig elhagyják a lövészárkokat, hogy földosztásnál megkapják a jussukat. (Felkelnek tisztjeik ellen, és kivégzik a tábornokokat! Bár az eseményeknek ezt a vonatkozását tanácsos kissé elmaszatolva tárgyalni, nehogy az a poroszokban kínos előérzetet keltsen.)

De még mindig nincs befejezve! Nincs, nincs, nincs! Most figyeljünk lélegzet-visszafojtva! Miután Oroszországot megrendíti a belső propaganda, el lehet árasztani kívülről a világsajtó ellenséges termékeivel. A cárellenes kampányt világszerte a szocialista újságok indítják. Noha a kútmérgezés balról terjed jobb felé, e hullám nagyon gyorsan magával sodorja a liberálisokat,

azaz a nemzetközi sajtó túlnyomó részét is! Megkezdődik a cárellenes keresztes hadjárat! Különösen fontos az Egyesült Államok közvéleményének megdolgozása. A cárizmus leleplezését követően lehull az antant álarca, és a szövetség darabokra törik.

Parvus meggyőzte a németeket, hogy egyetlen pénzfröccs feleslegessé fogja tenni a gyalogos és tüzérségi mészárlást, s megszünteti a német emberáldozatot. Néhány hónap alatt leválik a törzsről az antant legtöbb embert mozgósító része. Persze, hogy Berlin kapva kapott e programon. Parvusnak nem is volt kétsége afelől, hogy így lesz. Mástól tartott: hogyan fogadják tervét a szocialisták. Hogyan fogadja az ő mostoha pártja, amely Parvus eszméit mindig túl mélynek vagy irreálisan magasröptűnek ítélte. Még a szocialista vezérek is alkalmatlanoknak tartották tömegagitációra ezeket a terveket. Tizenkilenc éven át dörömbölt e párt ajtaján, és azóta hintette szét gondolatait. Hiába. Egyetlen pártposztot sem sikerült megszereznie, nem volt szavazati joga a pártkongresszusokon. Volt ugyan egy rövidke időszak, amikor hősként ünnepelték, mégpedig a szibériai száműzetés után. Akkor az ő *Orosz Bastille,* című emlékiratát lobogtatta mindenki.

Aztán besározták őt a szerencsétlen Gorkij-históriával, és egy titkos bizottság kizárta a pártból. Azóta öt esztendő telt el, és ez idő alatt sem sikerült lemosni magáról a szégyenfoltot.

Főbenjáró vétke mégsem ez volt, hanem a legendás, megmagyarázhatatlanul gyors, egyetlen esztendő alatt végbemenő meggazdagodás. Ezt a korlátolt, emberek soha nem fogják megbocsátani, a szocik pedig a legkevésbé. (Milyen különös az ő számkivetésének lélektana: senki az égvilágon nem kérte volna számon rajta, ha egy hagyatékból tett volna szert vagyonra.) Kitaszítása tehát a gazdagság folytán vált véglegessé. De rásütötték egy még hízelgőbb bélyeget is: az imperializmus szekértolójának nevezték. Magától értetődik, hogy Liebknecht és Clara Zetkin megtagadta. No de

Rosa Luxemburg is! Ez az egykor hozzá oly közel álló asszony (ugyan mennyire volt bensőséges ez a kapcsolat? Rosa mindig titokban tartotta, szégyellte volna talán Parvus külsejét?), Rosa most végképp ajtót mutatott neki. Bebel már meghalt. Kautsky és Bernstein eltávolodott a párttól, és leépült, az új önelégült vezetés pedig a jöttment szocialista álláspontjának csak a gyengéit kereste.

És vajon hogy viselkedik majd a győzelem után a poroszos német kormány? Vajon megszelídülne és engedékenységet tanúsítana a szocializmussal szemben? Nem emel-e kezet rögtön a francia és az angol demokráciára?

Ezeknek az ellenvetéseknek és kétségeknek persze volt alapja. De az égvilágon senki sem tudott olyan meggyőző, egységes véleményt kialakítani, amely megrázná a világot, és újat teremtene helyette. Senki, szinte senki sem kerülhette meg, hogy a világtörténelem kulcsproblémája: Oroszország összeroppantása! Minden egyéb mellékes.

Az antant szocialistái viszont máris leleplező kampányt indítottak Parvus ellen. A szocialista szidalmak élessége megfosztotta sikerének örömétől, noha az európai szocialisták többsége tudatlannak bizonyult, és a gyakorlati politikában sem voltak igazán otthonosak. Látókörük beszűkült, és fogalmuk se volt róla, vajon hogyan lehetne a dolgok elevenébe vágni és megforgatni a világot. Ezek a koporsóbogarak már csak dogmákba merevedett hivatalnokai voltak a szocializmusnak. Eltemetkeztek e tanok között, ahelyett, hogy otthonosan mozogtak volna a szocializmus folyosóin, még kullogni se voltak képesek. Nem is álmodtak társadalmi fordulatokról. Szűzies riadalom fogta el őket, amikor Parvusnak Németország támogatását sürgető első nyilvános felszólításairól értesültek. A legegyszerűbb megoldás számukra az volt, ha megmaradnak az ártalmatlan semlegesség szűzi állapotában, miközben osztoznak az istenkísértő

háborús közreműködésen érzett erkölcsi felháborodásban.

A nagy terv döntő tényezőinek persze az orosz szocialistákat szánta Parvus, aki részletesen kidolgozott egy koncepciót, amelyet már a német kormány elé terjesztett.

Úgy vélekedett, hogy az orosz szociáldemokrácia ugyan gyenge, de e csoportok egyikét sem szabad szem elől téveszteni, valamennyit fel kell használni. Összefogásra lesz szükség, éppen ezért egyesítő kongresszust kell szervezni, és helyszínéül Genfet ajánlotta. Némelyik csoport, például a Bund, a Szpilka, valamint a lengyelek és a finnek fenntartás nélkül támogatták a tervet. De szociáldemokrata egység nem jöhet létre, ha a bolsevikokat és a mensevikeket nem sikerül kibékíteni. E téren minden a jelenleg Svájcban élő bolsevik vezéren múlik.

Előfordulhatnak persze különböző nehézségek. Például az, hogy az orosz szocialisták egy része hazafias érzelmeket ápol, és nem kívánja a cári birodalom szétdarabolódását.

Akadt kedvező körülmény is. A nyomorult emigránsok évtizedek óta pénzszűkével küszködnek; egyszerű napi szükségleteiket is nehezen elégítik ki, nem keresik meg a kenyérrevalót sem. Szüntelen utazásra, gyűlésezésre, brosúra-, folyóirat-, újságcikkgyártásra pedig végképp nem jut pénz. Sosem volt érzékük a pénzügyekhez. Egészen biztos, hogy lefegyverzi őket a feléjük nyújtott teli buksza. Hiszen az erős legális nyugati pártok és szakszervezetek is bármikor készek elfogadni tagjaik segítségére szánt anyagi támogatást. Ki ne akarna jóllakni, megmelegedni, egy kicsit kényelmesebben élni? (S ne feledkezzünk meg a sanyarú körülmények között tengődő vezéreknek suttyomban juttatott titkos segélyekről, amelyek ugyancsak hozzájárulnak a barátságos viszony kialakításához.)

Ugyan melyik emigráns utasítaná vissza a segítséget?

A Svájc felé tartó Parvus mégis leginkább a Leninnel tervezett találkozó várható sikerének örült előre. Régi emlék volt a Münchenben együtt végzett munka, évek óta nem látták egymást, de Parvus nem vesztette szem elől e páratlan európai szocialistát, aki nem lett rabja előítéleteknek, megvetette a bájolgó széplelkeket, és előítéletek nélkül alkotott véleményt mindenről.

Akárhogy forduljanak a dolgok, a siker reményében Lenin mindig kész elfogadni bármilyen megoldást. Őt tartotta Parvus az egyetlen kemény realistának, aki nem táplált illúziókat. Voltaképpen a második realistának a szocializmus világában. Parvus mellett. Leninből azonban hiányzott egyvalami: a széles látókör.

A fanatikus raszkolnyik szakadárok vad, engesztelhetetlen dühe fűtötte Lenint, hogy aztán szakadásokra, elhatárolódásokra, ölebcsaholásra, kisstílű veszekedésekre, összeakaszkodásokra, szurkálódó cikkecskékre fecsérelje kicsinyes csatározásokban a mérhetetlen energiát, ami végül is nem termett mást, csak értéktelen papírhalmokat. A bezápult szakadárok szellemisége azonban terméketlen Európában, tehát Lenin orosz sorsra ítéltetett. De ezek a sajátosságok Oroszországban éppen most nélkülözhetetlenné tették őt.

Bizony most, amikor Trockij, Parvus ifjabbik jelöltje és szívecsücske egyszer s mindenkorra cserbenhagyta mesterét. Elszállt Trockij életereje, az éles tekintet elhomályosult, és ezzel együtt Parvus előtt felizzott Svájc felől Lenin kemény csillaga. Függetlenül Parvustól, Lenin most ugyanazt hirdette: nem érdekes, ki volt a háborúban a támadó fél; hogy a cárizmus a reakció első számú talpköve, tehát azt kell először megdönteni. Másoknak fel sem tűnő, mellékesnek látszó megjegyzésekből, amelyek immár elveszítették mellékzöngéiket, Parvus úgy látta,

hogy Lenin igényessége és igénytelensége egyaránt változatlan, nem fordul meg félúton, és hajlandó lesz szövetséget kötni akár Vilmos császárral, akár a sátánnal, csakhogy megsemmisítse a cárt.

Ez volt az oka annak, hogy Parvus jó előre értesítette, hogy érdekes javaslatai vannak. Eszébe nem jutott, hogy Lenin visszautasítaná őket. Csak a hajuknál fogva előrángatott nézeteltérésekben tanúsít Lenin érthetetlen makacsságot.

De végtére is a támogatására szánt márkamilliók csak nyomnak majd a latban. Parvus a német kormánynak szánt memorandumban egyértelműen legfontosabb támaszának nevezte Lenint, és Oroszországot behálózó mozgalmát.

Tehát Bernbe abban a tudatban utazott, hogy biztos sikerre számíthat, ha jobbkeze Lenin lesz, éppúgy, ahogy Trockijra számíthatott az előző forradalomban.

Ebben bízva vonult be annak idején Parvus, és magabiztosan, szivarral a szájában haladt végig az étkezdén. Annál inkább meglepte a zajos elutasítás. Aztán belátta, hogy megvolt e fogadtatás jó oka…

A keskeny ágyon mindennek tudatában szorította, szorongatta saját nehéz kilóival a harmatsúlyú Lenint… – Maguknak tőkére van szükségük! Mivel akarják megragadni a hatalmat? Ugyebár ez igen kellemetlen kérdés, Vlagyimir Iljics?

Lenin pontosan értette! Csakugyan lehetetlen csupasz eszméket meglovagolva törni hatalomra: erő nélkül nincs forradalom, a mi időnkben a pénz a legnagyobb úr, a pénz pedig másfajta erőket is mozgásba hoz: szervezeteket, fegyvereket, meg embereket, akik képesek puskával bánni; ölni is tudnak. És ki ellenezhetne efféle akciót.

A kivételesen fogékony Lenin mindent értett: arca vigyorba torzult, esze ágában se volt

fontolóra venni Parvus érveit. Lenin nyugodtan szokott visszavonulni, most is a szenvedély legcsekélyebb jele nélkül, rekedt hangon csak ennyit válaszolt:

– Miért lenne kellemetlen az ön kérdése? Amikor valaki pártszerűen nyilatkozik pénzügyekben, azt a párt jó érzéssel fogadja. Annál kínosabb, ha a pénz a pártnak szegezett fegyverré válik.

– Éppen ellenkezőleg, hiszen önöknél éppen most készül valami – emlékeztette barátságos mosollyal Lenint Parvus, és közben Falstaff-pocakja remegett a kacagástól –, valami *Szociál-Demokrat* című dolgot eszeltek ki. Vagy talán svájci adóügynökökhöz folyamodnak? Esetleg úgy gondolja, Vlagyimir Iljics, hogy megél majd ennek a *Szociál-Demokrat*nak a honoráriumából?

Lenin gyakran vigyorgott, de annál ritkábban mosolygott. Inkább pislogni szokott, hogy így is elrejtse gunyoros tekintetét. Választékos fogalmazásban ismertette álláspontját:

– A jótékonysági pénzek mindig származnak valahonnan. Ugye, Izrail Lazarevics, ön is akként vélekedik, hogy teljesen pártszerű magatartás jótékonysági segélyeket elfogadni.

(Nem is állunk mi olyan sanyarúan pénz dolgában, szeretne ugye mindenki egy kicsit szabadabban költekezni. Igaz, akadnak, akikből hiányzik a szemérem, és úgy jutnak pénzhez, hogy nem törődnek vele, honnan jön. Illetlenül szórja a pénzt Bagockij, és senkinek eszébe nem jut, hogy firtassa Vejsz osztrák eredetű pénzeit. De nem érdemes szorongatni őket, mert ebből bonyodalom származna. Csak hadd csurranjon-cseppenjen a pénz.)

Semmilyen visszásság nem fogja meg Parvus vizsla tekintetét: sem a házigazda viseltes zakója, sem a foltos gallér, sem a gyűrött abrosz, sem a kopár szoba, ahol még könyvespolc se volt, mert Uljanovék két egymásra tornyozott ládában

tartották könyvtárukat. Parvus viszont nem rejtegette briliánsait és nem restelkedett Lenin előtt, hogy drága seviotból varrat öltönyt és angol cipőt hord.

Mert ez a lenini nyomor csupán színjáték. A pártvonal adja meg a vezérmotívumot. A hibátlan példakép sok éve kieszelt és jól betanult vezérszerepében rejlik voltaképpen Lenin valamennyi gyöngéjének és gondolkodása szegényességének magyarázata…

Ez azonban helyrehozható hiba. Lenin igenis hirtelen lendületbe hozható lesz… .

(Azt már nem! A tiltakozás jelei, amelyek miatt Lenin időnként hevesen összekülönbözött társaival, mindig legbensejéből érkeztek. Nem egy esetben távolodott el hozzá közelállóktól, akiknek gazdagsága szálka volt Lenin szemében. Az elég fogalma más mérték alá esik, az anyagi egyensúly ésszerű, ám a gazdagság a züllés melegágya, Parvus meg idáig süllyedt. Pénzre – milliókra – persze szüksége van a forradalomnak, de maga a forradalmár álljon meg a szükséges határon, takarékoskodjon a rappenekkel, legyen büszke arra, hogy takarékos. Ez nem képmutatás volt, s nem is a fékezhetetleneknek szánt személyes példa.)

Lenin ferde tekintettel, alulról fölfelé végigmérte Parvust, és nem annyira ellenségesen, mint amennyire neheztelően adta tudtára a véleményét:

– Rossz utakra csalta önt, Izrail Lazarevics a pénz mindenhatóságába vetett vallásos hit. Félrevezette: fogja már fel végre!

Mindennek marad nyoma: a legcsekélyebb költekezés mellett, zárt szobákban, a legteljesebb titoktartás mellett is marad nyom. Biztosabban érzi magát az ember, ha mindig ügyel a fegyelemre, hiszen minden összefügg, determinált. A gazdagság olyasmi, mint a fecsegés, tehát

fegyelmezettnek kell maradni e téren is. Önuralom híján lehetetlen célt érni.

Spórolni muszáj még a rendelkezésére álló 1.200 frankos óvadékkal is, amelyet le kell tennie, hogy biztonságban éljen és nyugodtan dolgozhassék Svájcban. Ez a pénz ugyan rendelkezésére áll, és lám, ő mégiscsak húzódozik a számla kiegyenlítésétől. Inkább mesterkedik, írogat, installál, siránkozva, hogy mekkora szükséget szenved, méltányossági kedvezményért folyamodik akár tíz alkalommal, drága idejét a rendőrfőnök megdolgozására fecsérelve; hogy kihallgatást kapjon, akár Karl Moore-t is igénybe veszi, noha az ő pénztárcája igazán dagad a pénztől, s mindig van bankó a keze ügyében. De ha háromszáz frank kedvezményt kieszközöl, legföljebb százat fizet ki, utána pedig még tovább ügyeskedik. S ha végül áttelepül Bernből Zürichbe, teljesen elmulasztja a fizetséget, majd véget nem érő levelezésbe kezd a berniekkel, hogy a százfrankos tartozást már az itteni kanton számlájára tehesse át. (Hát igen, a garasoskodásban Lenin csakugyan nagy mester, és csak összehúzott nadrágszíjjal tud mély lélegzetet venni.)

Tárgyalásait Lenin igyekezett felhasználni a partner alapos kiismerésére, mégpedig anélkül, hogy önmagáról a szükségesnél többet árulna el.

Végigmérte Parvust, majd ironikus-kételkedő tekintetével körbetapogatta:

– Ugyan meg tudja-e magyarázni, Izrail Lazarevics, mire jó magának a személyes vagyon?

Gyermeteg kérdés: olyan miért, amire voltaképpen nincs válasz. Az ember szándékait ilyen idős korában már réges-rég kifejezik a tettei. Egy igazi harcos csak mutogatja az izmait, nem használja őket. Léte maga az erő.

Parvus nyelt egyet, s azt mondta:

– Úgy látszik, Vlagyimir Iljics, mintha ön nem fogná fel emberi mivoltunk lényegét: bizonyára a bőség vágya tesz emberré bennünket.

S miközben Lenin ráncos halántékára bámult, gondosan figyelve partnere pillantását az összevont szemöldök alatt, Parvus hirtelen megsejtett valami igazán fontosat: ez a maskara csakugyan nem tetteti magát, hanem képtelen felfogni a dolgokat. Csak a semmit fürkészi átható, vizslató tekintetével.

S hogy elvegye szavainak élét, mégis kísérletet tett a megmagyarázhatatlan magyarázatára.

– Tökéletesen akarunk látni, és mindent meg szeretnénk hallani: a bőséggel is éppen így vagyunk…

Hát ezt vette a fejébe Parvus: teoretikus gondolkozásának lényege ilyen egyszerű lenne; gazdagságot, óhajt, és semmi mást? Veleszületett hajlama lenne a boltos buzgólkodás, és a „gescheft”, vagyis az üzlet örömére vágyik? Az esze ezért jár mindig a hasznon. És ezért nem tervezi s nem megcélozza a profitot, hanem élet-működésének magától értetődő szerves eleme a profithajhászat. Öntudatlanul tesz szert pénzre, s talán ezért nem nyúl soha mellé. Ösztönösen cselekszik, érzi a gazdasági élet ellentmondásait, felfesléseit és aránytalanságait maga körül, és szemébe ötlik, szinte kínálja magát, mire tegye a kezét, honnan sajtoljon ki profitot. Ez annyira lényegévé válhatott Parvusnak, hogy főkönyv nélkül irányíthatta tíz országra kiterjedő pénz-ügyleteit; egyetlen koponyában volt elhelyezve a mozgékony adok-veszek rendszer.

(Végtére is magánügy a vagyonosodás. De a szem elárulja milyen ügyet szolgál a gazdája. Szocialista-e egyáltalán Parvus? Ez az igazi nagy kérdés. Negyedszázada foglalkozik ez az ember szocialista publicisztikával, de vajon mi köze a szocializmus ügyéhez?)

Kiderülhet, ha a tárgyra térnek…

– Éppen ezt magyarázom önnek, Vlagyimir Iljics: a gazdagság hatalom! S ugyan mit kíván a proletariátus? Hatalmat. Szereztem ugyan hírnevet huszonöt év alatt, talán még Önnél is jobban ismernek világszerte. De semmi egyebem nem volt korábban. A pénz azonban minden kaput megnyitott előttem. Gondoljon csak mostani tárgyalásaimra! Ugyan melyik kormány állna szóba egy koldussal, ki támogatná milliókkal? A vagyonos ember viszont nem saját zsebre dolgozik, őneki már megvannak a saját milliói…

Az aránytalan, aszimmetrikusan félrebillenő koponyából bizalomkeltő, barátságos szempár tekintett Leninre, s Parvus békés észérvekkel támasztotta alá mondandója lényegét.

– Ne szalassza el a kedvező pillanatot, Vlagyimir Iljics! Ilyen ajánlatot az életben csak egyszer kap az ember.

Ez legalább egyenes beszéd. A háború első napjaiban kivételes kényelmet élvezett Lenin, az Uljanov családot a lehető legmegfelelőbb helyre szállította egy katonavonat (akkor éppen osztrák), éppen oda, ahová kellett. Svájccal akkor nem volt normális személyforgalom, és Leninnek igen jólesett a különleges elbánás: nem függött senkitől, nem kellett a fogalmak és szavak tengerén úszkálnia többé, úgy érezhette, hogy végre hátat fordíthat az emigrációs didergésnek és kiszolgáltatottságnak, részt vehet a javak megszerzés ének valódi folyamatában hozzáidomulhat ehhez az életformához. De mint minden másban, akkor is megelőzte őt Parvus.

– A forradalomhoz sok pénz kell – győzködte őt most a látogató, s közben bizalmaskodva böködte vállával –, de miután megszereztük a hatalmat, még több pénz kell a megtartásához.

Végtére is ez az érvelés meglepően egyszerű igazságot tartalmazott. Parvus logikája egy ponton tökéletesen cáfolhatatlannak bizonyult.

Csakhogy Lenin logikája is cáfolhatatlannak bizonyult végső soron.

– Fontolja meg, milyen lehetőségek kínálkoznak, ha egyesítjük az ön adottságait az én anyagi lehetőségeimmel. Mekkora tere nyílik ilyen támogatottság mellett az ön forradalmi tehetségének! Mit gondol, meddig bujkálhat tétlenül emigrációs odúkban? Mire vár még? Előttünk a forradalom. Eljött, és már-már magával ragadna bennünket, ön pedig még mindig értetlenkedik?

Mégsem… Sehogy se fog ez menni: nem ugyanannak örülnek, és nem ugyanabban reménykednek. Parvus nyálas bókjai sem homályosíthatják el a lenini éleslátást. Nézeteik legcsekélyebb hézaga is jobban szemet szúr, mint a kifejtett álláspont masszivitása. Maradjon az ember inkább háttérben egyszer s mindenkorra, ám tartsák számon szerencsétlen flótásként, de Parvus minden személyes sikere és jóslata árulkodik erről az emberről: nem szabad őt követni, vagy legalábbis nem szabad teljesen a nyomába szegődni. Ha semmit nem érek el, morfondírozott Lenin, akkor sem térek le a helyes útról.

Parvusnak viszont nevethetnékje támadt, a hatalmas véget nem érő pezsgőzésekben eltunyult, s a reumatikus kínok szüneteiben asszonyoktól kényeztetett test rengett a kacagástól.

– Azt hiszi, hogy folytatni lehet a rajtaütéses pénzkitermelést? Most majd a lyoni hitelbankot rabolják ki az elvtársak? Vlagyimir Iljics, alighanem kaledóniai gályán végzi maga is.

Parvus végre abbahagyta a röhögést.

Lenin pedig összevonta szemöldökét, a fürkész tekintetben azonban nem lobbant fel szenvedély: nyugodtan, elvi alapon kell kezelni a problémát.

– Mielőtt törvényesen kisajátítanánk a magántőkét, a bankrablás nem más, mint előzetes

kölcsönfelvétel. Tehát itt elveket senki nem sért. A gyakorlat ellenben hol sikeres, hol nem.

– A bolsevikok éppen ilyen akciókban értek el vitathatatlan sikereket. Először vasúti jegypénztárakat támadtak meg. Már az első kétszázezerből rendbe lehetett hozni a pártéletet. És hol tartanának, ha 1907-ben sikerült volna a Mendelsohn bankház tizenötmilliójának megszerzése, de hát Kamót menekülés közben lefogták, és az akció sikertelennek bizonyult.

– A módszer tehát kockázatos, de nagyon hatékony, és ami a lényeg, ellentétben a külföldi vezérkarokkal fenntartott kapcsolattal, nem diszkreditálja a pártot.

Most Parvus nyíltan és szándékoltan sértő, kioktató módon fricskázni kezdte Lenint:

– Diszkreditációt emleget, Vlagyimir Iljics? De hiszen maga lebukástól tart. Nos, megoszthatom személyes tapasztalatomat önnel, Lenin elvtárs: nagy ügyeken, vállalkozásokon soha senki sem veszít rajta. Ellenben tüstént fejre áll az ember, ha jelentéktelen bizniszbe keveredik.

Lám csak, mit képzel magáról ez a vastagbőrű tenyeres-talpas… Amint mondják, köp a világra, átgázol rajta, és szétlapítja.

Lenin most már csakugyan kijött a sodrából: a bal szemével bandzsított.

Parvus ellenben teli volt részvéttel. Fagyos kezével megragadta Lenin mindkét kezét, ami persze igen kellemetlen modorosság, és felvette a testi-lelki jó barát stílusát (hiszen csaknem pertuba kerültek valamikor egymással).

– Ne mulassza el a pontos helyzetelemzést, Vlagyimir Iljics! Rá kell jönnie, miért is veszített ön az előző forradalomban. Nem játszottak vajon közre a vereségben az ön személyes fogyatékosságai? Fontos, hogy a jövőre nézve levonja a megfelelő következtetést.

Lám, mennyire beképzelt! Micsoda ördög bújt bele, hogy oktatni merészeli őt! Kioktatni! Talán csak nem vezérkedni szeretne megint? Elvakította teljesen Parvust az önimádat!

Lenin kitépte kezét Parvus szorításából. Csúfolkodó vigyorral, összecsippentve szemét az összeráncolt szemöldök alatt, természetes módon belevörösödve a diadalmas malícia gyönyörébe. most megsemmisítő csapást mért a másikra:

– Jobb lesz, ha Izrail Lazarevics saját hibáit veszi bonckés alá, ugyanis nem én veszítettem az előző forradalomban, mert azt nem én irányítottam; ön a vesztes. Gondolja meg, vajon miért vallott ön kudarcot?

– Ugyan, miért adta fel olyan könnyen a petropavlovszki börtönben, Izrail Lazarevics? A magány törte meg, vagy a nyirkos falak? Miért kíméli annyira a porhüvelyét? A német nyárspolgári ízlésnek akart megfelelni patetikus börtönnaplójával? Az amnesztia lázálma sarkallta? Hogyhogy öt perccel a kegyelem kihirdetése előtt még kérvényt küldött a cárnak... Úgy kell viselkednie egy forradalmi vezetőnek?

És Lenin? – Jelentéktelen emberke. Kopasz, keskeny szemöldökű, éles tekintetű, nyüzsgő, túlbuzgó...

Kettejükön kívül viszont senkire sem lehet számítani.

Parvus soha el nem vörösödött; mintha a piros szín hiányzott volna bőrének festéktárából, hígzöldből viszont annál több volt, s ennek felelt meg arcszíne. Most is megpróbált uralkodni magán, de amikor Lenin csúfondárosan elvigyorodott, és továbbra is csak nyaggatta és piszkálta Parvust, az feladta racionális érvrendszerét, és megfeledkezett méltóságáról, sőt arról is, hogy sértegetéssel nem jut semmire:

– Az ember azt hinné, hogy ön harcolt a barikádokon, és egyenesen onnan szalajtották. Azt is feltételezhetnénk, hogy legalább egyszer részt

vett utcai tüntetésen, ahol kozák fegyverek várták a felvonulókat. Én legalább száműzetésből szöktem meg. De magának még csak menekülnie sem kellett, hiszen hála hamis iratainak, nem a szibériai észak, hanem az olasz Szibéria lett az osztályrésze.

(Mondhatta volna Parvus akár azt is, hogy nem eshet nehezére a háborús agitáció a katonáskodás alól egyszer s mindenkorra felmentett Leninnek a semleges Svájcban.)

Biztosan politikai hulla lenne bárkiből, akit nagy nyilvánosság előtt megvádolnak ilyesmivel. Ha viszont szűk körben húzzák le a vizes lepedőt valakiről, még születhet éppen bármilyen határozat. Sőt akár együttérzést is kiválthat a megrágalmazott személy iránt egy nemtelen kritika. S persze előfordul a vita hevében, hogy elveti a sulykot az ember.

Mégse származik sok jó az ilyesfajta beszédből: Parvus igazán nem azért vállalta a svájci utat, hogy most összeakaszkodjanak…

És nagyon kapóra jöhet még ez a Parvus. Nagyon eredeti véleménye van, hát nem fölösleges magára haragítani? Parvus egész tervét Leninre alapozza. Ki csinálja meg a forradalmat, ha Lenin kiszáll belőle?

Megint egy lenini vigyor következett, de egészen másfajta, mint az előző: Lenin már nem volt harapós kedvében; a világot mélyen megértő, bölcs emberek mosolyogtak egymásra. Lenin vállon veregette Parvust, és suttogva magyarázta:

– Tudja-e, Izrail Lazarevics, hol követték el maguk a legnagyobb hibát 1905-ben? Végiggondolta-e, min bukott meg a forradalom?

A tudós ember békülékeny gesztust tett, mint aki kész immár tudomásul venni akár a legsúlyosabb kritikai megjegyzést.

– A *Pénzügyi Kiáltványra* gondol, Vlagyimir Iljics? Elsiettük volna?

Amint közelebb hajoltak egymáshoz, Lenin a fejét csóválta, s még az ujját is feltartotta. Eközben pedig olyan szívélyesen mosolygott, mint egy kalmük árus az asztrahányi piacon, miközben a dinnyéjét tukmálja a vevőre.

– Dehogyis, Izrail Lazarevics! A *Pénzügyi Kiáltvány* zseniális munka! Ellenben a maga szovjetjei…

– Az én szovjetjeim az egész munkásságot egyesítették, ellentétben a szociáldemokratákkal, akik diribdarabra törték az osztályt. Az én szovjetjeim fokozatosan hatalommá váltak. És ha akkor mi kiharcoltuk volna a nyolcórás munkanapot, egyetlen győzelmünk elégnek bizonyult volna az európai felkelések megindításához. Ez meg már a permanens forradalom kezdete!

Lenin selymes tekintettel, ravaszkásan figyelte, hogyan keríti be Parvust saját önhittsége, de most nem akarta meggondolatlanul félbeszakítani partnerének gondolatmenetét. Különböző időszakokban alaposan összeveszett már a három bolsevik vezető – Lenin, Parvus meg Trockij – ezen az átkozott, zagyva permanens forradalmon: mint amikor egy ringlispilben ülve, szorosan összefogódzkodik két hintázó, és szüntelen a harmadikra mutogat, hogy annak nincs rendben az összecsavarodott lánca. Úgy jártak ők is annak idején, egyikükkel a másik kettő mindig farkasszemet nézett.

– Hát nem egészen! – vitatkozott Lenin, hangját suttogóra fogva, úgy, ahogy ezt megszokta az illegalitásban. Arcára megint kiült a jóindulatú, de ravaszkás ázsiai vigyor.

– Hiszen ön, Izrail Lazarevics, annak idején helyesen fogta meg a dolgot: nem lehet abbahagyni a polgárháborút. Úgy igaz, ami annyit jelent, hogy a proletariátus nem adhatja ki kezéből a fegyvert! A kérdés csak az, hogy milyen fegyvere volt akkor önnek.

Parvus mogorván bámult maga elé. Senki sem szereti, ha emlékeztetik egykori melléfogásaira.

Mennyit tépelődött Lenin erről a kérdésről (szinte más se tett, csak erről töprengett), és most megosztotta tapasztalatát. Még mindig átfogva Parvus vállát, közel hajolva hozzá, félig fekvő helyzetben az ágyon, ugyanazzal a selymes, de átható tekintettel magyarázta:

– Nem kellett volna várni a nemzetgyűlésre, nem volt szükség rá, hiszen a kezük ügyében voltak a szovjetek. Össze is hívták a pétervári szovjetet; lám, máris nemzeti osztálygyűléssel rendelkeztek. Akkor meg kellett volna tenni azt a bizonyos lépést…

Lenin felemelte a hangját, és elörehajolt, mint amikor egy lencse fókuszába néz az ember: arca megnyúlt, tekintete kifényesedett, s koncentrált. Érvei cáfolhatatlanok voltak.

– Már másnap meg kellett volna szervezni a szovjet mellett egy felfegyverzett büntetőalakulatot. Annak a fegyvereit kellett volna felhasználni.

Lenin elnémult, nem volt már szüksége nagyítólencsére. Mindent kimondott, ami a szívét nyomta. De Parvusnak nem esett jól a leckéztetés.

– Ha ilyen jól tudja, Vlagyimir Iljics, hát csinálja! – mondta.

A szobatudósok, az álmodozók sajátossága ez: évekig töprengenek valamin, és amikor rájönnek a megoldásra, tíz év múltán is bármi másnál fontosabbá válik számukra az elmélet gyakorlati megvalósítása. Az emigráció szánalmas életforma: öli a lelket, az embernek nincs módja cselekvésre, igazi erővel nem rendelkezik. Lenin éveken át minden energiáját veszekedésekre és vitákra, szakításokra és acsarkodásokra pazarolta. Most pedig Parvus világméretű harcteret kínált. Ehelyett egy heverőn álomszuszékként gubbaszt összegörnyedve, s bámul a múlt lencséjének fókuszába.

Lám, így vész el az európai szocializmus másik nagy elméje egy odúban, emigránsként. Csak őrajta, Parvuson múlik Lenin megmentése. Amivel kihúzza önmagát is a csávából.

Fel, fel, munkára!

Elő a tervvel.

– Érti-e ön, Vlagyimir Iljics, hogy mi az elképzelésem? Elfogadja-e tehát az én tervemet?!?

Ki kell őt mozdítani eljegecesedett állapotából. Elszundított volna? Teljesen begubózott? Az égvilágon semmit nem fog fel…

Olyan, akár egy süketnéma. A szeme halott. Nem forog a nyelve.

– Vlagyimir Iljics, akar-e velem szövetséget kötni?

Most Parvus helyezte kezét Lenin vállára, és úgy suttogta:

– Vlagyimir Iljics, ütött az ön órája! Előbújhat végre hálózata a föld alól… Dolgozhat, és győzni fog. Nem volt ereje, pénze – most pedig én felszabadítom önt, annyit kap, amennyit akar. Nyissa meg a csatornát, amelyen átfolyhat. Nevezze meg, kinek melyik városban fizessem ki… Mondja meg, kire bízzuk a röpcédulákat, az irodalmat? Fegyvert szállítani ugyan nehezebb, de azért szerzünk azt is. Mondja, hogyan szervezzük meg a központi irányítást? Csodálnám, ha innen Svájcból irányítani tudná a dolgokat. Ha akarja, eljuttatom önt Stockholmba. Nagyon egyszerű…

Parvus megkísérelte erővel átömleszteni saját vízilóvérét Lenin ereibe.

Az ellenben kibontakozott Parvus öleléséből.

*

Lenin mindent hallott, mindent felfogott. De a bizalmatlanság és az idegenség akadályt állított közéjük, és Lenin képtelen volt őszinte megnyilvánulásra.

Éppen elég volt ebből az őszinteségből egyszer az életben, amikor ezt megtette 1905-ben.

Hogyne értékelte volna Parvus tervét? Ki más értékelhette volna, ha nem ő? Dicső és szilárd program. Megfelelő a csapásirány, alkalmasak a megjelölt eszközök, és reálisak a mozgásba hozott erők. Most már bevallhatta, nincs még egy ilyen ész, nincs és nem is volt még egy olyan, a dolgok mélyére hatoló tekintet, a kettejükén kívül.

Éppen ezért volt szükség sokszoros éberségre. A politikai tárgyalások során még a legveszélytelenebbnek látszó helyeken is gyanakodnia kell az embernek, mert mindenütt csapdák leselkednek rá…

Ismét Parvus vágott volna az élre? Általános elméleti síkon nem előzhette meg. Lenin ugyanezeket a tételeket már kifejtette a háború elején, általában ugyanarra törekedve, mint Parvus, aki viszont a gyakorlati konkrét teendők formába öntésével meglepő teljesítményekre volt képes. Hiába, Parvus üzletember.

A grandiózus programmal szemben nem lehetett ellenérve Leninnek: nem talált benne hibát, és nem volt oka az elutasításra.

Így van ez. A legegyszerűbb számítás szerint, ellenségem fő ellensége az én szövetségesem… Ez a szövetséges pedig most nem más, mint Vilmos császár kormánya. Leninnek szemernyi kétsége sem akadt: egy igazi tökfilkó utasíthatja csak el az elkeseredett harchoz kínált érdemi segítséget.

A szövetségre tehát igent mond. De az óvatosság még fontosabb, mint a szövetség, s Lenin sohasem egyszerű elővigyázatosságra gondolt, hanem mindig a cselekvés előfeltételének tekintette az óvatosságot. Maximális óvatosság híján mit sem ér egy szövetség; inkább el kellene utasítani.

Öreg hiba figyelmen kívül hagyni az európai szociáldemokraták vénasszony-kórusának nyögdécselését. Lenin elsősorban a németek

álláspontjával szemben tartotta kötelezőnek az óvatosságot, hiszen Franciaország a tőkések kitartott köztársasága, nem kell vele nagyon törődni… De Lenin mindig tekintettel volt a környezetre: miről hallgasson és hol hagyjon vészkijáratot.

Parvus ellenben fölfedte minden kártyáját, és jóvátehetetlenül elveszítette politikai arculatát.

Ebben érezte Lenin Parvus gyengéjét, és rájött, hogy fölényben van vetélytársával szemben. Parvus mindig elsőként lépett ki a fényre, s már nyomult is, eltorlaszolva az utat mások elöl, De nem volt kitartása hosszú futásokra: képtelennek bizonyult arra is, hogy két hónapnál hosszabb ideig megtartsa a pétervári szovjet vezetését, kifulladt húsz év alatt a német „szocik" győzködésében, mindig lemaradt, és végül egyre-másra elbukott.

Lenin viszont mindig érzett elegendő energiát önmagában, kitartó futónak bizonyult, soha nem hagyott ki a lélegzete, futott, amióta eszméletét tudta. Ezt fogja tenni mindig, míg csak koporsóba nem teszik; fut, még akkor is, ha nem éri el a célt. De nem csügged, nem adja meg magát.

Szövetséget szívesen elfogad, de ebben a frigyben ő finnyás menyasszony lesz, nem pedig rámenős vőlegény. Fussanak csak ők utánad. Tartania magát az embernek: gyenge pozícióban is érződjék a fölény, a függetlenség.

Valami hasonlót művelt már Lenin Bernben. Természetesen esze ágában se volt Rombergnél, a német követnél kopogtatni, mint ahogy Parvus tette Konstantinápolyban. Ellenben közzétette téziseit, és pontosan tudta, hogy milyen füleknek lesz kedves a zene. A tézisek, lám csak, megtalálták a megfelelő hallójáratot.

Romberg egy Keszkula nevű észt forradalmárt küldött hozzá, hogy tárgyalások során kipuhatolja Lenin szándékait. Nem vethette szemére senki, hogy feladta volna programját, hiszen nem ígért

mást, mint a cárizmus megdöntését, a német különbékét, a nemzetek kiválásának jogát és tengeröblök átengedését. Ugyan ki vádolhatta volna önmaga feladásával, hiszen azzal sem sértette az elfogadott irányvonalat, hogy elkötelezte magát Rombergnél: be fog törni a forradalmi orosz hadsereg Indiába. Ez alkalommal sem engedett jottányit elveiből, hiszen ki más vállalkozhatna a brit imperializmus megtámadására. Egyszer még ennek is eljön az ideje…

No persze talált kisebb-nagyobb kibúvókat, kötött alkut, egyezkedett. Ki kellett egyensúlyozni a kerekeket, de hát ezek nem tekinthetők súlyos eseteknek. Keszkula ugyan farkastermészet volt, de Lenin ebben sem észlelt veszélyt, jelleme és szorgalma felülmúlta a már elpuhult orosz szociáldemokratákét. Észtországot akárcsak az Oroszország börtönében sínylődő más népeket – úgyis mindenképpen útjára kell bocsátani, nem sérült tehát a pártvonal: kinek-kinek haszna lehet a másikból, ha nem táncol túlzottan vissza. Bekapcsolták a láncba Artur Ziefeldet és Moiszej Haritonovot. Keszkula pedig Skandináviába utazott, ahol nagyon-nagyon sokat segített. Különösen kiadói tevékenysége volt jelentős, pénzt szerzett brosúrákra, és kapcsolatot tartott fenn Sljapnyikovval, azaz Oroszországgal… Hiányzott ugyan Parvus tervének nagyvonalúsága. Ellenben szerénység és hűség jellemezte.

Éppen ezért Lenin politikai arculata mindig tiszta maradt.

Parvuson egyre inkább úrrá lett a türelmetlenség, és keserű megjegyzéseket tett, noha tudta, hogy ezzel mit sem segít az ügyön. Megérezte viszont, hogy nem megfelelő irányban halad a tárgyalás: a jelölt kicsúszik a kezéből.

– Tehát Ön is…? Ugyanúgy viselkedik, mint a többi, nem akarja bekormozni az orrát. Kivár?

Annyira bízott Leninben! Arra gondolt, hogy az igazi… és lám.

Előszedte tehát az utolsó érveket, begorombult, és lassanként feladta milliomosokra jellemző magabiztosságát.

– Ugyan, ne kullogjon az események után, Vlagyimir Iljics. Ez másnak talán megbocsátható, önnek nem. Ne értené, hogy a kicsinyes akciók, a házilag gyártott bombák ideje lejárt, és soha többé nem jön vissza? Semmire se jók ezek a módszerek. Az új formátumú forradalmár óriás; olyan, mint ön vagy én. Ember- és rubelmilliókkal gazdálkodik. Olyan erőket használ fel, amelyek birodalmakat döntenek meg és állítanak fel. De ezekhez az erőkhöz nem könnyű hozzáférni, s ezért időről időre kénytelenek vagyunk akár sovinisztákkal szövetkezni.

Úgy igaz. Bizony igaz. Viszont…

(Meg lehetne ugyan kérdezni, mivel fizet majd az orosz forradalom a német segítségért? Ezt a kérdést azonban nem tette föl, kikerülte, de emlékezetébe véste és elraktározta. Naivitás azt hinni, hogy e segítséget ingyen adják.)

…Viszont bárkivel lépjen szövetségre az ember, legkevésbé szövetségesében bízzék.

A diplomáciai játék finomsága, hogy potenciális csalót sejtsen az ember minden szövetségesben.

Lenin nagyon is ébren volt, és mindent mérlegre tett. Ha elaludt valaki, az nem ő, hanem Parvus volt. Mégpedig akkor, amikor Berlinben tárgyalt.

Lenin tehát végre kinyitotta a szemét, és riadót fújt. Záporoztak a kérdések, mintha harci dobot verne.

– Mit gondol, Izrail Lazarevics, csakugyan meg akarja dönteni az orosz monarchiát Vilmos császár kormánya? Ugyan miért állna érdekében? Ki akar békülni Oroszországgal, és semmi mást… Szívesen élne együtt az orosz monarchiával, sőt baráti kapcsolatot létesítene az oroszokkal. Sztrájkjaink csak arra kellenek, hogy megrémítsék

a cárt, aki ijedtében megköti a békét. Parvusnak felelnie kell a komoly kérdésekre. Illik majd a válasz ilyen tekintélyes megjelenéshez, jóltápláltsághoz, a kecskeszakállhoz, a kettős állhoz. Hiszen végtére is őszintén beszélünk. S mikor kellene őszintének lennünk, ha nem éppen most, és éppen ebben a helyzetben, kezdi Parvus. A különbéke árnyat vetett valamennyi, a német kormánnyal folytatott megbeszélésre. Az orosz-német különalku sírba vihetné az egész nagy tervet. Egész idő alatt gyötörte a gyanú, hogy a németek ugyan a forradalmat pénzelik, de mindvégig arra törekszenek, hogy megegyezzenek a cárral, és titokban talán már megbíztak valakit, hogy létesítsen vele kapcsolatot. Az ilyen kísérletek persze titkosak, mélyen rejteznek, és csak találgatni lehet.

Tehát ideje bevetni a gúny fegyverét, és el kell lehetetleníteni minden erre irányuló próbálkozást: bizonyítani, hogy a cár képtelen megegyezésre, mert nincs abban a helyzetben, hogy békét kössön önökkel, uraim…

Ha pedig mégis megállapodnának, keletkezhet Oroszországban egy erős nacionalista jobboldali kormányzat, amelynek esze ágában sem lesz tiszteletben tartani a megállapodást. Önök pedig még erősítenék az ő pozícióikat? A poroszok agyába kell vésni, hogy csak egy szocialista kormánnyal aláírt békének lehet realitása. A forradalomnak ugyanis fő jelszava a béke lesz. Ennek megvalósítása hárul mindenekelőtt az új kormányra. Egy szocialista kormány alkalmasabb a kompromisszumra, mert vétlen a háborúban. Ilyen kormányra inkább támaszkodhat Németország…

Kirajzolódott az egyezség Lenin szeme előtt, és kész lett volna késlekedés nélkül aláírni, mert számolni kellett az idő múlásával.

Lenin szemvillanásai sok mindent elárultak, amit Parvus ugyancsak észrevett.

Szükségtelen részleteket közölni (nem is szabad!), tekintettel a sokféle német irányzatra. A többség arra a nézetre hajlik, hogy Anglia a németek fő ellensége. Ezek az emberek készek a német-orosz különbéke megkötésére.

A legnagyobb baj, hogy Jagow, a fő-fő porosz tölti be a külügyminiszter tisztét. Ő is tudja, hogy a szlávok Angliánál is inkább fenyegetik a hazáját. De kellemetlenül érinti őt egy olyan terv, amely arra szolgál, hogy forradalom útján züllesszék szét Oroszországot. (Ennek persze nehéz megkeresni az okát; talán arisztokratikus tradícióból fakadó bogarasság, értelmiségi gyengeség magyarázza a félelmeket, de a külügyminiszter nem rejti véka alá azt sem, hogy idegenkedik az ügynököktől, diplomáciai ágensektől, a bizalmas közvetítőktől. Természetesen nagyon hátráltat ja az ügy alakulását, hogy ilyen ember áll a német külügyi tárca élén.)

De Parvus nyilvánvaló szörny formája dacára képes emberek megnyerésére. A koppenhágai német követ, Brockford-Rathzau már a mi emberünk, akit elbűvölt Parvus utánozhatatlan szellemisége.

Tehát minden érvet fel kell használni, hogy elkerüljük a különbékét! Fáradhatatlanul győzködjük majd embereinket, hogy elkerülhetetlen a forradalom, az egész ország erjed, a vész elérte már a hadsereget, a tisztikar is fertőzött, a társadalom művelt rétegei forronganak, a munkásokról nem is beszélve. A hadiipariak közé elég egyetlen égő gyufaszálat bedobni, és minden robban. A pontos dátum is megjelölhető, csak a végrehajtás van hátra.

*

A nagy fejű, magas homlokú, mozgékony, de meggyőződésében megingathatatlan emberke, aki talán még von Jagownál is alacsonyabb volt, szüntelenül vigyorgott, és pillanatra se hagyta abba Parvus kíméletlen döfködését.

– Tehát nem is egyeztek meg, nincs írásos megállapodás…

Ilyen a cselekvésre képtelen ember fölénye: kérdezősködik, elégedetlenkedik, és természetesen mindig rámutat a fogyatékosságokra.

Parvus igyekezett kiegyenesíteni zsákra emlékeztető törzsét, miközben gereblyéző kézmozdulatokkal gyűjtögette érveit, hogy utolérje Lenint.

– Nem használtunk címeres levélpapírt. Ami ugyan magától értetődik, de én a dolgok dinamikáját tartom lényegesnek: állandóan figyelni, hogyan is állnak az ügyek, és kézben tartani az irányítást.

A stratégiai csapásokat is irányítani kell: magyarázni, hajtogatni és folyamatosan ismételni ugyanazt a jó tanácsot: semmi esetre sem szabad megtámadni Pétervárt, mert ez az akció hazafias felbuzduláshoz vezetne, aminek következménye az orosz egység lehet. Akkor pedig menthetetlenül kialszik a forradalom lángja. A cár katonai sikereit viszont mindenáron meg kell akadályozni délen. Különösen fontos, hogy ki ne engedjék a cári erőket a Dardanellákhoz, mert egy ilyen siker a cár tekintélyét ugyancsak megnövelné. A déli szárnyon kell megsemmisítő csapást mérni az orosz birodalomra, hiszen Ukrajna a potenciális fő szövetséges, és ha a németek lemetszik majd a donyecki sarkot, egyszeriben vége Oroszországnak.

Ettől a manővertől azonban egyelőre tartanak Berlinben; hátha megrázzák a földrengés hullámai a német fővárost is. Tehát meg kell nyugtatni őket, hogy a forradalom nem terjed majd át Németországra.

– Hogyhogy? Hogy is van ez? – kötekedett a kis ember, szüntelenül szorítva, lökdösve a pocakost, helyet vívva ki magának az ágy szélén. – Mit beszél maga?! El akarja fogadtatni, hogy a

forradalom Oroszországra korlátozódjék? Csakugyan így gondolkodik ön? – élesen, tüskésen, kíváncsian, kutakodó tekintettel érdeklődött Lenin. Mindent ellenőrzött. Nem, nem… Most már felháborodás is vegyült a hangjába, s minthogy megszokta az elvszerű és gátlástalan értékelést, kereken kimondta:

– Hiszen ez árulás!

(Ez a Parvus nem szocialista, hanem egészen más.)

Az emberke, aki fejét sem dugta ki Svájcból, és régóta semmiféle érdemi ügyet nem intézett, lám, nagy hirtelen támadóállásba helyezkedett.

– Ez földhözragadt szemlélet. Ön, Izrail Lazarevics csakugyan elhinné, hogy egyetlen országra korlátozódhat a forradalom?

A kérdés természetesen azt a „permanens”, azaz végtelen, bűvös hintát érinti, amelyben mindhárman szüntelen és megállás nélkül körbe-körbe forognak, közben helyet cserélnek, a tegnapi szemrehányások közé holnapiak keverednek, és vitáikban győzni egyikük se fog soha.

Ne akarna forradalmat Parvus Németországban? Szándékában sem áll? Csak nem vehető komolyan az a vád, hogy német hazafi lett belőle?

Parvus nem mai gyerek, és mégiscsak ugyanabban a hintában ül, mint ők. Új típusú forradalmár, milliomos forradalmár, iparos és pénzügyi szakember. Tehát megengedheti magának, hogy őszintébben fogalmazzon.

– Világforradalom egyelőre nem érhető el, az oroszországi szocialista forradalom ellenben reális cél. Az orosz cárizmus ellen kell tehát egyesülnie a világ összes proletárjának!

Parvus ugyan egyre őszintébb, ami persze nem jelenti, hogy csakugyan őszinte lenne. Ez igen kényes probléma, tehát nem szabad a szocialista

körök nyílt vitáiban tárgyalni. Sőt akkor is meg kell fontolni, kinek mennyit mond az ember, ha történetesen egyívásúval négyszemközt tárgyal.

Ez a kerek fejű, borotvaéles elméjű embergolyó szinte megfoghatatlan. Váratlan jelszavakkal lep meg, amelyekre szinte soha sem számít. Gondolatait pedig végképp lehetetlen kitalálni. Vajon csakugyan ne értené, hogy az orosz szocializmusra különleges feladatok hárulnak?

Még Brockforddal is egyszerűbb megvitatni ezt a problémát (Parvus rég megállapította, hogy diplomatákkal egyszerűbben és könnyebben szót ért bármiről. mint a szocialistákkal).

Tehát jobb a felszínen maradni:

– Most mindenekelőtt és minden eszközt felhasználva, meg kell semmisíteni a cárizmust. És csak erre szabad gondolni!

De hogyan semmisítsük meg? Ez lenne a fő probléma. Egész svájci útjának, és ennek a találkozónak is éppen ez lenne a legfontosabb kérdése: milyen városi és milyen vidéki szervezeteket hajlandó kiállítani a felkelés megszervezésére Lenin? Kik és hol állnak készenlétben e vasláncolatban?

Tudta-e egyáltalán Parvus, ki az, akit a legtántoríthatatlanabb orosz forradalmárként mutat be a német kormánynak? Tudta-e, milyen szövetségesért utazik ide? Évtizedeken át esztelen szakadárnak ítélte Lenint, miután az kisöprűzte valamennyi szövetségesét, és szétaprózta az erőket… Lenin hallani se akart a professzorok pártjáról, hallani sem akart a folyamatos gazdasági fejlődésről. Egyedül az illegalitás, a földalatti mozgalom érdekelte! A hivatásos forradalmárok pártja. Békeidőben ezt vad elképzelésnek látta Parvus is, és mindenki más. Most pedig háború idején végül is kezd kibontakozni a kép: milyen gondos, előrelátó és találékony észlény ez a Lenin!

Most üt az óra, ideje csatasorba állítani a gyakorlott és jól felkészített titkos sereget. Amikor végre kapóra jön, hogy egy ilyen sereg létezik, reá épülhet a már kidolgozott terv. De Lenint nem lehet egykönnyen kimozdítani és kifordítani, megvan a saját szemszöge, és hajtogatja a magáét.

– Nem nagyon primitíven másolná át ön az 1905-ös helyzetet a mostanira?

Persze ez a háború pusztítóbb, hosszadalmasabb, a tömeg pedig összehasonlíthatatlanul kimerültebb és megkeseredettebb. mint annak idején volt, a forradalmi szervezetek erősebbek, természetesen a liberálisok is megizmosodtak, a cárizmus azonban egyáltalán nem kapott erőre.

S Lenin még mindig a magáét hajtogatja, mintha nem is egyenesen nézne, hanem kacskaringókba látszik tekeredni a tekintete.

– Rendben van. De hogy merészeli innen és most naprakészen kitűzni a forradalom kitörésének időpontját?

– Mégis nem gondolja, Vlagyimir Iljics, hogy egy időpontot csak meg kell jelölni célként. Ám indítványozzon mást… Január 9-e azonban igazán kiváló jelképes időpont, mindenki őriz emlékeket, és sokan elkezdenék a mi jelünk nélkül is. Könnyű lesz az utcára hívni őket. Amikor pedig a tüntetők első csoportja az utcára sereglik, elkezdődik a tánc. És Lenin még mindig tétovázik, habozik… De végtére is meg lehet érteni: ha fölfedi imádott földalatti szervezetét, ezzel már át is adta… Persze, hogy nem esik jól a dolog.

Parvus bizonyára eszköznek tekinti az embert, ha ennyire ragaszkodik valamihez.

– No mi legyen, Vlagyimir Iljics? Itt a tettek ideje? (Most már érthető, mire való Parvus terve! Hiszen ön, Parvus elvtárs, a különböző pártcsoportosulások egyesítőjének szerepében szeretne fellépni. Ehhez hozzájárulna a pénz és az elméletalkotó képesség. Ezzel pedig máris ön

töltené be a forradalom egységes pártjának vezéri tisztét. Amint már ez megtörtént…)

A megfejthetetlen tekintetből, a mozdulatlan ajkakról, a tar fejtető alatt lapuló kiismerhetetlen agykatlanból a különlegesen intelligens Parvus mégiscsak kiragadta, mitől tart Lenin. De ő kifordította sarkából, és végére járt az elgondolásnak, majd pedig egy testcsellel kitért előle.

– Elárulom, miért ajánlom önnek, Vlagyimir Iljics, hogy Stockholmba menjen. Azt szeretném, ha kezdettől a befejezésig ön tartaná kezében a vezetést. Nincs szükségem nevekre, az se baj, ha nem tár fel előttem semmit, elég nekem, ha átveszi a pénzt, a röpcédulákat és a fegyvert, és eljuttat ja oda, ahová kell… Parvus mély lélegzetet vett, és azt mondta: – Én már nem vagyok ugyanaz, aki egy évtizeddel ezelőtt voltam. Nem utazom többé Oroszországba. Németnek vallom magam…

(Annál sötétebb a dolog: miért emlegeti akkor szüntelen Oroszországot?)

– Nekem egyvalami fontos, hogy megvalósuljon a tervem. De hátha nem egyformán értelmezzük ezt a tervet…

Lenin megfoghatatlan, olyan, mint a higany, nincs olyan kéz, amely megragadná, nincs észérv, amely meggyőzné…

– Mindebből az következnék, hogy engem is bemocskolhat a német vezérkar. Egy internacionalista forradalmár ezt nem kockáztatja.

Parvus nyitott tenyérrel, tíz gereblyeujját kétszer megforgatva, mélyen előrehajolva magyarázta:

– Nem kell bepiszkolódnia, Vlagyimir Iljics. Szükségtelen. A mocskot magamra kenem. Már rég elvállaltam. Tiszta milliókat bízok önre. Mi pedig robbantunk. Csatornákat kérek cserébe. Átcsurgathatom rajtuk a milliókat. Összekötjük a

föld alatt, a víz alatt a titkos szálakat, és kirobbantjuk a második orosz forradalmat.

És Parvus szemével – amelyben nem szivárványszínben tündöklött az ész, és nem árulkodott róla sem a szempilla, sem pedig a szemöldök – ezzel a fel nem (ünő, de koncentrált ésszel megpróbálta kitalálni, miért tér ki előle oly makacsul Lenin.

De Parvus képtelen volt behatolni az örökké vizslató, vallató szempár rejtekébe, hiszen egy szögön át lehetetlen utat vágni.

A kancsalító Lenin faggatózó, hitetlenkedő vigyora most satuként szolgált, ennek két pofája közé fogta be az újabb csalogató ajánlatot tévő Parvust, és ő is selymes, zizegő hangon tette fel újabb kérdését:

– Ezért beszélt ön ugye egy genfi békéltető konferencia összehívásáról? Talán béküljünk ki? A mensevikeknek tegyünk mi engedményt? – Lenin felpattant, mintha rugó lökte volna ki, talán magasba is emelkedett volna, ha vissza nem tartja az ágy támla. – Ugyan már, mit ért ön megbékélésen, a mensevikeknek tett engedményen? – Leninnek minden fejcsóválása inkább öklelésre, ütésre emlékeztetett: – Nem, soha nem, semmi áron! A mensevikekkel?.. Inkább újabb ezredéves cári uralomra voksolnék, semhogy a mensevikeknek meghátráljak. Nekik jottányit sem engedek!

Hát igen, szocialistának tekinthető egyáltalán Parvus!?

A csapásokat, amelyeket fejmozdulataival irányított Parvusra, végül egy néma döféssel fejezte be. Mimikája ugyan dühöt és felháborodást fejezett ki, de meg nem szólalt többé.

Parvus most már az égvilágon semmit nem értett. Ideutazott Lenin kedvéért, de ilyen reagálásra nem számított. Elképzelhető, hogy ne akarna forradalmat csinálni ez a nagy, fáradhatatlan szélsőbaloldali forradalmár, és

inkább visszautasítja a legkedvezőbb feltételek közt felajánlott különféle szolgáltatást? Lehetséges ez? Most, miután teljesen reményét vesztette, Parvus mégis feltett néhány igen egyszerű kérdést:

– Mondja meg, Vlagyimir Iljics, mire volt jó a húszesztendős küzdelem, a csatározás, az önkorlátozás? Hová lett az ön vaskövetkezetessége? Mire való a földalatti mozgalom, az ön nagy műve? Az életben nyílik-e még hasonló lehetőség az eredményes cselekvésre? Csak nem szerepet játszott mind ez idáig, Vlagyimir Iljics?!

– Ugyan már, melyikünk hányhatja a másik szemére a következetlenséget – vágott vissza Lenin. – Hiszen ön mondta, hogy egy kis csoport nem tudja a tömegekbe átültetni a forradalmat. Most mit gondol erről?

Parvus most mintha mérlegre helyezte volna önmagát: a busa fejet a rengő tokával, a nyakat, a törzset, a két térde közé szorított kezet, és úgy közölte:

– Úgy van ez. Mit tegyek? Úgy lesz jó, illetőleg nagyon rossz… Magamnak kell létrehoznom egy szervezetet…

Lenin pedig elszámította magát… Még megbánja… – Átengedne nekem legalább egyvalakit? Egy közös barátot?

(Nem kell felégetni minden hidat, Parvus még egyszer hasznára lehet.)

– Kire gondol?

– Hanyeckijre.

– Jól van. A magáé.

– Csudnovszkijt és Uricijt már megszereztem. Számítsak-e Buharinra?

– Nem, Buharin nem való ilyen feladatra.

– Hát ön?

Hiszen Lenin már mindent kimondott. De nagyon-nagyon sejtelmes volt.

– Skandináviát sem akarja, pedig gyorsan átvinném. Lenin cipészárra emlékeztető szemében felszikrázott il tagadás.

– Nem, nem, nem.

Súlyos zsákot kell bizony el bírnia Parvusnak. Sóhajtott, mint akinek nagy kő gördült le a szívéről.

– Hát igen, valamikor nagyon szerettem volna saját szocialista folyóiratot, egész életemben erre vágytam, de nem volt elég pénzem. Most már van – mondta Parvus, nagy merészen összeszedve minden erejét, és büszkén felszegte duzzadt fejét, hogy bátran, szenvedélyesen megismételhesse:

– Enyém a K O L O K O L .

Az ágy nyögött és köhögött még egyet, majd négy lába kicsúszott alóla, s a matrac lehuppant a cipészműhely padlójára.

*

Az illegális pártmunkás aligha ér el eredményt, ha vakond módján föld alá búvik, elkerüli a fényt és a civil szervezeteket,

Egy találékony és sikerre törekvő hivatásos forradalmár részt vesz a köznapi életben, mint bárki más, lehetnek szenvedélyei és gyöngéi. Szem előtt kell lennie, és nem maradhat kívül az élet sűrűjén. Vállaljon munkát, amiről tudják a polgárok, mi fán terem. Az ilyen forradalmár, magától értetődően, java idejét és energiáját hétköznapi munkára fordítja.

Emellett pedig eleget tehet fontosabb, titkos megbízásoknak is. Rendszerint annál sikeresebben lát el titkos h-ludatokat, minél szervesebben kapcsolódnak a nyílt köznapi tevékenységhez.

Nagyon egyszerű: össze kell kötni a titkos és a legális munkát. Ezt Parvus világosan látta, noha nem volt igazán jártas az illegális

szervezkedésben. Mindössze néhány hónapig gyarapíthatta tapasztalatait, mégpedig 1905-ben.

Ekkor verték szét a munkás küldöttek pétervári tanácsát, föld alá kényszerült közvetlenül a letartóztatás előtt, és szaporította e tapasztalatokat a szökés a száműzetésből, ezután pedig emigrált.

Foglalkozzék az ember általában azzal, ami érdeklődési körébe vág, amihez tehetsége van és hivatásának érez, vallotta következetesen Parvus.

Lenin 1915 májusában visszautasította azt az indítványt, hogy mozgósítsa a terv végrehajtására saját földalatti hálózatát. Miután egyedül maradt, minden szervezőmunka Parvusra hárult, aki azt eszelte ki pontosabban: ez volt a magától értetődő természetes megoldás –, hogy munkatársai ugyan elsősorban és főképpen üzleti ügyeket intéznek, de forradalmi szervezőmunkájuk szorosan illeszkedjék az üzlethez.

Ugyanezen a nyáron Parvus a semleges Dániában export-import ügynökséget alapított, amelynek megmaradt a szabad kereskedelmi előjoga bármely más állammal szemben. Így Parvus üzletelhetett Németországban, Oroszországban, Svédországban és Hollandiában.

Miután Lenin áldását adta Parvus választására, Hanyeckij lett e vállalat kereskedelmi igazgatója.

Két ilyen invenciózus kereskedő együttese nemhogy megduplázná az üzletbe fektethető energiákat, hanem egyenesen megsokszorozza.

Csatlakozott hozzájuk hamarosan egy harmadik személy, aki aligha maradt el a másik kettőtől: George Sklarz. (Nem a véletlen-sodorta a vállalkozásba, ellenkezőleg: baráti szívességként a német vezérkar kapcsolta be.)

Ez a Sklarz (aki nagy csinnadrattával adott hírt magáról a háború után, igazi színészi teljesítményt nyújtva különböző perekben a bíróságon) nélkülözhetetlen harmadiknak

bizonyult hadi körülmények közt. Üzleti zsenialitást és kivételes tanulékonyságot is tanúsított, bármilyen feladat megoldását ellenkezés nélkül vállalta, kiválóan alkalmazkodott a legkülönbözőbb fordulatokhoz, és ügyesen kikecmergett minden kínos helyzetből. (Két fivérét is bevonta: Waldemar közvetlenül bekapcsolódott a forradalmi üzleti vállalkozásba, Heinrich pedig Pundick álnéven már ekkor titkos ügynökséget vezetett Koppenhágában, elhalászva a császári vezérkar számára a törvénytelenül Dániába csempészett német exportcikkeket.)

A gazdasági és a politikai tevékenység eme jól megtervezett összekapcsolása bevált: a „gescheft” a politikának dolgozott, a politika pedig kedvezményekre jogosította fel a „gescheft”-előket. A német katonai gépezet támogatásával a Parvus-iroda könnyen és tisztes profitot is termelve végezte dolgát.

A cég megalapítása után alig néhány hónapra volt szükség, hogy felvirágozzék az export-import ügynökség. A vállalkozás semmire nem szakosodott igazán, szinte válogatás nélkül adott-vett bármit: rezet, krómot, nikkelt és gumit. És különösen gabonát szállított Oroszországból Németországba, míg Oroszországba Németországból elsősorban műszaki cikkeket, kemikáliákat és gyógyszert vittek ki. De az árulista tartalmazott harisnyát, fogamzásgátló szereket, a vérbaj gyógyítására szánt Salvarsant, kaviárt és konyakot, valamint használt gépkocsit.

Nyugaton jó néhány hasonló kereskedőcég tört utat foggal-körömmel ez idő tájt, de a neki oly fontos területen, az orosz kereskedelemben Parvus monopol helyzetbe került. Az áru egy része nyílt kereskedelemben legális engedéllyel cserélt gazdát, a másik részt ellenben hamis papírokkal fuvarozták, vagy éppen csempészték…

Ez a munka nagy élelmességet igényelt már a csomagolásnál és a rakodásnál a lebukási veszély miatt, amit természetesen felelősségrevonás is

követhetett. Ám az ilyen ügyeket Parvus jó lélekkel bízhatta Sklarzra meg Hanyeckijre, akik briliáns módon bonyolították ezeket. Parvus pedig azzal foglalatoskodott, amit szeretett: a háttérben maradva politizált.

A forradalmi tevékenység és a kereskedelem összekapcsolása azért bizonyult zseniális fogásnak, mert a forradalom ügynökei kereskedőknek álcázva legálisan léphették át az orosz határt. De még ennél is furfangosabban utalták át a pénzt. Ezt a műveletet más körülmények között aligha végezhették volna el. A kereskedelmi ügynökség azonban akadálytalanul, könnyedén adhatott át jelentős összegeket az orosz forradalomcsinálóknak. Az iroda ugyanis kizárólag árut szállított, ám a megvásárolttal szemben mutatkozott némi többlet is. E bevételt azonban az együttműködő cégek – például a pétervári Fabian Kingsland – annak rendje s módja szerint egy meghatározott pénzintézetnek utalták. Az utalványok például a Szibéria Bankba érkeztek Pétervárra. A továbbiakban az iroda belső ügye volt, hogy kihozzák-e a pénzt Oroszországból. Sőt, kedvezőbb volt Oroszországnak, ha odahaza maradt a pénz. Pétervárott már egy bolsevik ügyvéd, bizonyos Kazlovszkij – mozgalmi álnevén: Mecs (azaz Kard), valamint Hanyeckij megbízottjai bármekkora összeghez hozzájuthattak, és a pénzt el is juttatták a forradalmárok kezébe.

Ez volt Parvus zsenialitása: Oroszországnak szükséges árukkal kereskedett, hogy háborúzhasson, és pénzt adományozott, hogy elveszítse a háborút Oroszország.

Parvus ugyanígy a nyílt és a titkos tevékenység kitartó egyesítésével szervezte irodáinak forradalmár munkatársait. Evégett Koppenhágában megalapította a Háborús Következmények Kutatóintézetét.

A munkatársak kiválogatása során Parvusnak lehetősége nyílt, hogy legálisan találkozhasson, ismerkedhessen, beszélgethessen szocialistákkal.

És mihelyt a jelölt szándékát nyilvánította, hogy mélyebb régiók iránt is érdeklődne, bebocsátást nyert; végül pedig, ha rátermettnek is bizonyult, titkos megbízásokat is kaphatott.

Nem kellett magyarázkodni akkor sem, ha az illető híjával volt ilyen képességeknek, vagy pedig nehezen kezelhetőnek bizonyult; a beszélgetés ugyanis természetes dolog, és esetleg ilyen esetben is alkalmazták, mégpedig a legális intézet legális munkatársának. Az intézet tudniillik tényleges munkát végzett; közgazdasági kutató szenvedélyének hódolt vele Parvus, mint ahogy a Németországban kiadott *Kolokol* (Harang) című folyóirat a szocialista szenvedélyét elégítette ki. (Nagyon szeretett volna Buharin is bekerülni ebbe az intézetbe, s aligha akadt inkább neki való hely, az intézet pedig nehezen talált volna nála alkalmasabb munkatársat. Lenin azonban aligha tévedett jellemzéseiben: Buharin csakugyan naiv lélek volt. Ez később beigazolódott Svédországban. Sljapnyikov pedig a Hanyeckijnek végzett munkában mutatkozott gyengének.)

Parvus ragyogó megoldásokat dolgozott ki, mert természetes ösztöne vezette. De szembesült bonyolultabb problémákkal is: kinek adja át a pénzt Oroszországban? És hogyan gerjessze a forradalmat tucatnyi kereskedelmi ügynök és néhány nyugati szocialista közreműködésével, mint amilyen Cruse. Pétervárott még viszonylag könnyen boldogult, hiszen ott voltak összeköttetései,

Kozlovszkij ügyvédi fogadóórái nem kelthettek gyanút, ellenben nagyon alkalmasnak bizonyultak megfelelő emberek toborzására gyári környezetből. A kerületköziek lelkes csoportja máris megkezdte a bolsevikok és a mensevikek kibékítését. Ez volt Parvus eredeti elképzelése is. Urickij hozzá hasonlóan gondolkozott, és neki volt tényleges kapcsolata ezzel a csoporttal. Noha Pétervárott a szocialisták nem voltak egységesek, itt mégiscsak Parvus köré tömörült egy aktív csoport, amelynek tagjai azonban sem a

bolsevikoknak, sem a mensevikeknek nem kötelezték el magukat.

A tapasztalat ugyan azt igazolja, hogy világszerte a fővárosokban törnek ki a forradalmak. Egy ilyen nagy területű országban viszont a tartományokra is át kellett terjedniök a zavargásoknak. Parvusnak eleven kapcsolata azonban csak Odesszában, illetve ennek közvetítésével Nyikolajevben volt. A néma, tunya, áttekinthetetlen Oroszországot senki nem ébreszthette fel: egy országos hálózat létrehozására nem elegendő néhány ügynök, hiszen 1915 májusától 1916. január 9-éig kevés idő állt rendelkezésre. Lenin viszont úgy viselkedett mintha áruló lenne: nem fedte föl hálózatát.

Parvus 1905-ös tapasztalatai alapján tisztában volt a zavargások természetével. Egy sztrájk, egy lázadás, egy utcai tüntetés nem igényelt egyeztetett többségi döntést, a tömeg egynegyedének megnyerésére sem volt szükség, sőt az akcióban résztvevők tizedét sem kellett túlságosan megdolgozni. Elég egyetlen, az impulzust megadó kiáltás a tömegből, vagy egy-egy alkalmi szónok a járdaszegélyen, esetleg két-három siheder, aki magasba emeli az öklét, vagy felmutat egy botot. A munkások teljes soron következő műszakja hajlamos kitódulni az utcára, ahelyett, hogy a műhelyben megkezdené a munkát.

Ezután következnek a hatalmat elmarasztaló szövegelések a tömegben, néhány jól elhelyezett rémhír: a riasztó értesüléseket a tömeg könnyen továbbadja (az ilyen híresztelés áramütésként működik, mellőzhető a nagy feszültség). Néhány, az üzemi WC-kben és a dohányzókban, a gépek alján talált „röpcsi” szétdobásához pedig elegendő öt ember egy akár ötezres létszámú üzemben. Nem feltétlenül meggyőződéses forradalmár ez az ötösfogat: megvásárolhatók egy szomszédos ivóban, mert ugyan melyik kocsmatöltelék vetné meg a könnyű pénzt!

Az effajta szórványos üzemi akció persze másféle időkben rendszerint nem sikeres, de Parvusnak szent meggyőződése volt, hogy egy háború második évében, amikor már oly sok élet odaveszett, a lakosság pedig egyszer csak érezni kezdi az éhséget, a hadsereg vereségei miatt megkezdődik az általános erjedés, megindul a lavina. Csak el kell hajítani néhány hógolyót.

Hólabdából lavina? Ez volt Parvus stratégiájának lényege. Lenin segítsége nélkül nem számíthatott másra. A megjelölt időpontban – január 9-én – a végzet mégis a cárizmus felett lebegett, ügynökök és guruló rubelek híján sem múlhatott el nyugodtan ez a nap. De egy lökés nagyon elkelt volna.

Parvus változatlanul elbűvölte a dániai német nagykövetet, és a külügyminisztériumnak szánt koppenhágai jelentést csak éppen hogy nem ő mondta tollba. Ez az irat pedig magában foglalta az 1916. január 9-i orosz forradalom magabiztos előrejelzését.

Remélte Parvus, hogy teljesül az ígéret. De ezt a nagyon reális, földön járó embert elkényeztették saját próféciáinak sikerei, s időnként már meg sem különböztette a visszajelzéseket: vajon csakugyan igazolódnak-e a jóslatok, vagy csupán délibáb játszik vele?

Annyira áhítozott a pusztító orosz forradalomra, hogy megbocsáthatónak ítélte a tévedést. A német kormány ellenben nem bizonyult ilyen engedékenynek, és különösen hiányzott a megbocsátás szellemisége Gottfried von Jagow külügyminiszterből. Az iróniára hajlamos Jagow, aki gyűlölte ezt a mocskos szocialista milliomost, úgy értékelte a történteket, hogy Parvus orránál fogva vezette a német birodalmat, mert semmiféle forradalmat nem készített elő, viszont a felvett milliókat zsebre vágta.

A felderítő munka szabályai szerint persze nem könyvelik az effajta kiadásokat. De 1916-ban

a német külügyminisztérium egyetlen garast sem folyósított Parvusnak.

Mégsem szenvedett teljes vereséget Parvus, sőt észre se lehetett venni a változást, mert virágzott és gazdagodott az import-export üzlet. A külügyminisztérium helyett most a mély együttérzést tanúsító német katonai vezérkar szállt be a vállalkozás finanszírozásába. A Kutatóintézet ugyanis gyűjtött egy s más hasznos anyagot, és hasznosított is egyet s mást belőle.

Parvus aktivitása hozzájárult Dánia olcsó húsellátásához, kapcsolatot épített ki a dán szakszervezetekkel, majd ezt követően a német szocialistákkal. És az 1891 óta kérelmezett német állampolgárságot is megkapta. Bizonyára a német szociáldemokrata frakció vezetői közé is bekerült volna a háború utáni első választáson.

A rendszeresen megjelenő *Kolokol* pedig hazafias szocializmusba hívogatta Németországot. Szüntelen gyarapodott Parvus tekintélyes magánvagyona, s csaknem minden semleges országban vásárolt részvénycsomagokat. Mindenekelőtt a támaszpontjaként szolgáló Törökországban és Bulgáriában.

Koppenhága egyik arisztokratikus negyedében az újgazdagok különcségeivel telizsúfolt villát építtetett Parvus. A házat harapós kutyák őrizték. Ha pedig ki akart ruccanni a városba, egy elegáns Adler kanyarodott az épület elé.

Még személyes befolyása is sértetlen maradt a koppenhágai német nagykövetségen: Brockford, az állandó beszélgetőpartner mélyen megértette Parvus jóvoltából, milyen bonyolult dolog forradalmat csinálni. A nagykövet révén pedig – amint taktikai lehetőség kínálkozott erre – sikerült megzavarni a német-orosz különbéke kísérleteket.

E sikerláncolat teljes mértékben kielégíthette volna ennek az embernek az étvágyát. De nem ez történt! Miért, miért nem, nyugtalanította az el

nem végzett feladat. A gyötrelem és az odatartozás emléke rögződött benne, bár soha többé nem akart visszatérni abba az országba.

A porosz arisztokrata nagykövettel elköltött véget nem érő vacsorákon módosította és a német szemlélethez alkalmazta egykori programját, amely inkább politikai végrendeletté, merész jövőképpé változott.

E szerint az orosz forradalomnak, alighogy kitört, hasonló lendületet kell majd vennie, mint a nagy francia forradalomnak. Egy bírósági eljárás után azonnal ki kell végezni a cárt; az első áldozat ugyanis határtalan távlatot nyit majd a forradalom előtt! A parasztoknak nagyon hamar meg kell adni a földbirtokok öntevékeny felosztásának jogát. Amint ez megtörténik, megnyílik az út az anarchia előtt. Ha pedig elterjed az anarchia, beköszönt Németország nagy pillanata: ebben a percben beavatkozhat a német katonai gépezet, és a lehető legcsekélyebb veszteség mellett hihetetlen előnyre tehet szert, mert egyszer s mindenkorra megszabadul a keleti tömb állandó veszélyétől. El lehet süllyeszteni az orosz flottát, könnyen megfosztható lesz fegyverzetétől Oroszország, és lerombolják erődítményeit is. A hadsereg megszűnik, a hadiiparral együtt. Mindent le kell metszeni róla, amit csak lehet. Oroszhon legyalult csupasz deszka marad egy ezredévre, hogy el lehessen feledni az elkövetett gazságokat, és megkezdődjék egy új orosz történelem!

Parvus soha nem felejtette el sérelmeit.

De ekkor még nem volt tisztában vele, milyen lehetőségei nyílnak.

A birodalmi kormány azonban a szégyenletes különbéke útját kereste ezzel az egyelőre meg nem vert hatalommal.

Von Jagow külügyminiszter egészsége szüntelenül, folyamatosan romlott, és 1916 késő őszén Parvus szerencséjére nyugdíjba vonult. Utóda az igen tevékeny Zimmermann lett, aki nem

örökölte az elődnek a titkos kegyencekkel és beépített emberekkel szemben táplált anakronisztikus előítéleteit.

Szárnyakat kaptak a cselekvésre ingerlő új tervek! És természetesen megint próbálkoznia kellett Leninnél régi szemrehányásaival: Mire vár? Ugyan mit akar még?

*

… Az ágynak mind a négy lába kicsúszott a matrac alól, amely a földre huppant. Parvus kénytelen volt tömblábaira állni. Súlyos, elpuhult, zsákszerű testének terhe alatt meggörnyedve ácsorgott egy darabig, majd átlépte az ágy romjait. Körbejárta, majd letelepedett Uljanovék elpiszkolódott asztalának szélére, s ügyet se vetett rá, hogy hófehér kézelőjét összeenyvezi.

Elmosolyodott. Parvus most már nem a vele egyenlő erős partnert szólította meg, hanem úgy bánt Leninnel, mint egy szánalmas üregi kisragadozóval.

– No, hogy is van ez, Vlagyimir Iljics… Zimmerwaldról, Kienthalról szónokol? A baloldaliak mindig helyes döntéseket hoznának? Mondja, mit művelt az ön nagy pártja odahaza ezekben az években?… Ugyan miért nem kezd még csak fodrozódni sem az orosz tenger felszíne?

Lenin változatlanul az összeroppant ágy szélén üldögélt, és nagy busa feje előrebillent. A válasz késett.

– Azt állítja, hogy nincs szükségük pénzre?

Lenin zavartan felelt, alig lehetett érteni:

– Mi sosem mondtunk ilyesmit. Nagyon kell a pénz, rettenetesen nagy szükségünk van rá, Izrail Lazarevics.

– Én tettem egy ajánlatot! Ön pedig, ugye, visszautasította?

Lenin ajka kiszáradt az erőfeszítéstől.

– Miért utasítanánk mi vissza ésszerű segítséget? Ha nem jár vele együtt követelés, a támogatást soha nem utasítjuk vissza. Sőt szívesen szoktuk fogadni.

– Amit maguk itt Svájcban művelnek, gyerekjáték a hústorony Parvus most már diadalittasan támadott. Pedig kár volt előre inni a medve bőrére: Oroszország még nem szenvedett vereséget, Németország pedig nem nyerte meg a háborút, sőt fő szövetségese már-már megadta magát.

Leninnek alig jött ki hang a torkán.

– A nagy játszmák busás árát mindig magunk fizetjük meg – válaszolta végül.

Most figyelt csak fel Parvus, mennyire betegnek látszik Lenin. Nyitott szemében fájdalom égett. És ez az elesett ember – most már inkább avégett, hogy elterelje állapotáról a figyelmet, nem pedig támadó alapállásból – leverten ennyit vetett oda: – De hiszen a maga forradalma se több szappanbuboréknál… Hagyjon fel a reménnyel!

Most Parvus jött zavarba, s ahogy szaporábban lélegzett a meglepő kijelentés miatt, megrezdült a lámpabél, és a táncoló pisla fényben hullani kezdett a korom.

– De hiszen negyvenötezren sztrájkoltak Pétervárott. Tudna-e ön mozgósítani negyvenötezer embert? kérdezte Parvus, és már nem adott időt Leninnek válaszra, nehogy közbevesse: a negyvenötezer között ott mozgolódtak az övéi is, ellenben büszkén folytatta:

– A Putyilov gyáriak akkor jöttek elő, amikor mi mozgósítottuk őket, és lám, hogy lelkesedtek a fiatalok… A Nyevszkij sugárúti csapat ellenben rútul cserbenhagyott. Ugyan miért nem segített nekünk, Vlagyimir Iljics!? Az én nyikolajevi tízezer emberem bezzeg kiválóan támogatta a munkabeszüntetési akciót! Igaz, egy előzetes feltételnek én nem feleltem meg – hiszen négynapos késéssel pattant ki az akció. De végtére

előkészítettem egy felkelést. Nem várható el, hogy naprakészen szervezzen innen az ember. De hogyan menthető Moszkva teljes mozdulatlansága? Vajon mivel tölti idejét az ön moszkvai bizottsága?

(Erre bizonyára Lenin is kíváncsi lett volna.)

Parvus megint tűzbe jött, és hencegni kezdett: mintha pénzt számolt volna, az ujjain mutatta:

– Mozgósítottam az urali vasgyárat meg a tulai rézöntödét… Aztán a lőszergyárat, szintén Tulában!

Ami igaz, az igaz, csakugyan leállt január folyamán a munka e gyárakban. Persze nem január 9-e volt az akció napja, s bonyodalmas lenne tisztázni, valójában ki szervezte s ki vezette le a sztrájkokat. Bizonyíték nincs, de mindenki azt hajtogatja, hogy éppen ő. A mensevikek is ezzel dicsekszenek.

– Nagyon kevesen maradtunk, de a maga emberei, ugye, távol maradtak? A kerületköziek viszont Pétervárott önfeláldozóan segítettek. Ezek a kölykök kis csoportot alkotnak, és lobog bennük a tűz. Önök pedig, Vlagyimir Iljics még mindig csak a mensevikekkel labdázgatnak. Nem tagadom, hogy maguk szórhatták tele röplapokkal Oroszországot, nem pedig én. De ha eddig nem szerzett volna tudomást róla, most megmondom, a Mária cárnő páncélos csatahajó felrobbantása a Feketetengeren bizony-bizony az én művem.

Parvus most már valósággal mennydörgött, szeme kidülledt, és fehér, ápolt kezét mutogatta Leninnek: ezek a kezek robbantották fel a csatahajót.

– Ugyan miért ellenezte, Vlagyimir Iljics az összefogást? Hol vannak az ön sztrájkjai? Hát az ön felkelései? S melyik gyárban áll le a munka az ön által megjelölt napon? Milyen nemzetiségi szervezeteket irányít ön, Vlagyimir Iljics…?

Úgy látszik, Parvus még mindig nincs tisztában a helyzettel. Hiába van ekkora esze.

Akkor mégiscsak Lenin kezében lehet a győzelem, az álcázás fényesen sikerült, és továbbra is ugyanígy kell tartania magát, mint eddig tette.

Ugyan miért nem egyesültek!? Akkor befolyásolhatták volna a mensevikeket. Talán megoszthatták volna őket (persze éppen ez lett volna a legfontosabb). De hát…

De hát mindenkinek behatároltak saját képességei. Lenin cikkeket meg röpiratokat fogalmazott. Előadott és szónokolt. A maga oldalára állította az ifjú baloldaliakat. Európa-szerte aprította az opportunizmust. Tüzetesen megismerte az ipar és a mezőgazdaság kérdéseit, és tisztában volt a szakszervezetek és sztrájkmozgalmaik minden csínjával-bínjával.

Most már katonai szakértőnek számít, miután megismerte Clausewitzet. Értette, mi a háború, és hogyan irányítható egy katonai felkelés… És meggyőzően, kitartóan képes volt elmagyarázni bárkinek mindazt, amit tudott.

Egyvalamire azonban mindig képtelennek bizonyult: cselekvésre. Egy hadihajót nem tudott volna levegőbe röpíteni.

– Még semmi sem veszett el, Vlagyimir Iljics – Parvus az asztalon áthajolva vigasztalta és ösztökélte Lenint. Kiemelte mellényzsebéből aranyóráját, és szavainak nyomatékaképpen, meglendítette a láncot. Átütemezzük a forradalmat 1917. január 9-ére. De ezt már együtt! Együtt, ugye?

Miért ne lehetne együtt? Ezt nem fogta fel az éles elméjű Parvus.

Hiszen nem akadt megvitatásra érdemes témájuk, és Lenin képtelen volt válaszolni Parvusnak. Rejtegetni való, mondhatni, nyomorúságos helyzetben volt: ugyan milyen szövetséget köthetett volna, és milyen szövetséget utasított vissza? Nem tűzhetett ki értelmes célt gyengeségének szisztematikus álcázásán kívül: semmiféle szervezetre nem támaszkodott, mert

nem működött földalatti mozgalom Oroszországban. Minden önmagától mozdult, ő nem tehetett semmit, és a kitűzött határidőkre sincs befolyása.

Fogalma sincs róla, mi történik odahaza, nincs folyamatos kapcsolata Oroszországgal. Utasításra sem volt módja, és nem kapott választ. Örülhetett, ha egyetlen embere, Sljapnyikov átdobta a határon a *Szociál-Demokrat* egy-egy kötegét. Nővére, Szonya ugyan Pétervárott tartózkodott, és ő csakugyan megtett egyet s mást nagy titokban. Vele rendszeresen váltott vegytintával írott rejtjeles leveleket Lenin, és ezek mindenféle kerülőutakon, közvetítők útján eljutottak a címzetthez. Ám megszűnt ez a kapcsolat.

Ugyan milyen nemzetiség kelne föl az ő szavára? Jó, ha pártjának egyetlen parányi elemét mozgatni tudja.

Parvus, mindkét irányban kibuggyanva a nyikorgós székből, előállt még egy nagylelkű ajánlattal:

– Hogy kelnek át a határon az ön emberei? Csak nem gyalog vagy csónakkal? Ez a régiek módszere, a tizenkilencedik században csinálták így. El kell felejteni. Egyetlen szavába kerül, és már fel is szállhatnak a vonatra. Megfelelő papírral is ellátjuk őket, és első osztályon utazhatnak, akárcsak az én munkatársaim.

Parvus bizonyára visszataszító jelenség, de ezt döntsék el az asszonyok. Talán még a szónoki emelvényen se jön jól ez a külső. De színtelen, vizes, okos tekintetét bajos kikerülni. Lenin meg tudta becsülni ezt a tulajdonságot.

Ezt a szempárt azonban mindenképpen ki kell kerülni. Nehogy a dolgok mélyére hatoljon.

A cselekvés nem volt Lenin kenyere. Minden másra rátermett volt. De annak a döntő pillanatnak a siettetésére nem vállalkozhatott.

*

A milliomos Parvus pedig nem hagyta abba a faggatózást, miközben elégedetten dörzsölte puha, fehér, mozgékony kezét. Jelentős fegyverkészletei lehetnek a kikötőkben, az ő konspirációs képességével pedig befészkelődhetett már a gyárakba is.

– Mire vár, Vlagyimir Iljics? Miért nem kapom meg végre beleegyezésének jelét? Meddig kell még válaszra várnom?

Lenin pedig még mindig kivárt. Hátha történik valami: egy jófelé tartó pénzhullám felkapja a ladikját, és ő beevezhet a készbe.

Bizony elironizálhat még Parvus egy darabig a lenini eszméken, amelyeknek kimunkálására egy életet szánt. Azok ugyanis nem befolyásolták a háború menetét, és persze nem sikerült azt polgárháborúvá változtatni, sőt ezek az elméletek az orosz vereséget sem siettették.

Partra vetve pihent a játék hajócska a homokban, és nem jött meg az árhullám.

A drága, halványzöld papíron írt üzenet pedig az asztalon hevert, és a levél maga is válaszra ingerelt: mi lesz már, Vlagyimir Iljics? Részt akarnak-e egyáltalán venni maguk a dolgokban? Adja meg sejtjeinek címét, és közölje, hol adhatjuk át a fegyvert! Nyilatkozzék végre, mivel rendelkeznek valójában!

Lenin azonban semmit nem árulhatott el. Ugyanis semmijük se volt. Svájc és Oroszország – két különböző égitest. Mivel is rendelkezett tulajdonképpen Lenin? Egy parányi csoporttal, melyet pártnak neveznek, de azt se tudja számba venni, ki tartozik hozzá, mert van, aki máris elhajolt. S mije volt még? Könyvei. *Mi a teendő? Egy lépés előre, két lépés hátra, Két taktika, Materializmus és Empiriokriticizmus,* az *Imperia-lizmus…*

Agya volt Leninnek, amely alkalmas arra, hogy határozatokkal lásson el bármikor egy központosított szervezetet, részletes utasítást

adjon minden forradalmárnak, továbbá tömegmozgósító jelszavakat dolgozzon ki. Semmivel se volt többje most Leninnek, mint másfél evvel korábban. Katonai elővigyázatossága és gőgje egyaránt közrejátszott abban, hogy ugyanúgy ne fedje föl a gyenge pontokat most, mint másfél évvel előbb.

Már-már szorongatta volna Lenint a válaszért az asztal felett valósággal átlógó Parvus, miközben egyre közeledett hozzá az a gunyoros halszempár és az övéhez hasonlóan előreugró homlok.

Milyen pompásan magához ragadta Parvus a kezdeményezést! Folyton-folyvást kérdezett, hiszen ez mentesítette őt magát a magyarázkodástól; indokoltan hallgatott másfél esztendőn át, és szintén jó oka volt, hogy most megint megkeresse Lenint.

Az viszont kerülte e szőrtelen szemöldök alól makacs értetlenkedéssel rászegeződő tekintetet. Golyófeje újra meg újra átgörgött a levél fölött, hogy minél tetszetősebb ürüggyel utasítsa el a felkínált segítséget. Nem szerette volna elveszíteni szövetségesét, saját titkát pedig meg akarta tartani, közben kifürkészve, mit rejteget Parvus. Már nem az érdekelte, mi áll a levélben, sokkal inkább arra akart rájönni, mi maradt ki belőle.

A másik gyengéjét kutatta, kitapintván a folytonossági hiányokat.

Nem világlott ki a levélből, mi lehet az oka Parvus rámenősségének; miért nyaggatja őt olyan állhatatosan. Tekintse vajon ezt az erőszakosságot a gyengeség jelének? Talán kiürült Parvus kasszája? Az ügynöki hálózatot érte volna csapás? Esetleg elapadtak a német kormány forrásai?

Parvus alighanem gúzsba kötve táncol...

Be jó megmaradni függetlennek! Lám-lám, nem gyengültünk meg mi annyira - más nálunk is többet veszíthetett...

A ceruzát szorongató jobb kéz a levéllel volt elfoglalva. Válasz végett az irón egyenes vonalú

vagy hullámos jelzéseket, kérdőjelfarkincákat és felkiáltójeleket rótt a levélpapírra. Ezalatt Lenin balja óriás homlokát szaporán törölgette. A homlok mögött pedig már szaporodtak az érvek.

Lám Trockij is könnyelműségben és állhatatlanságban marasztalja el egykori támaszát, és azon siránkozik, hogy bajukban magukra hagyja az egykori barátokat. Ez persze érzelmes fecsegés. Megbocsáthatók Parvus gyengéi, ezek nem érinthetnék szövetségüket. Csakhogy Parvus súlyos politikai hibákban marasztalható el. Nem szabad nyilvánosan lecsupaszítani önmagát, forradalmi délibáb hajszolása közben. Hiszen Parvus elárasztotta a német sovinizmus szennyével a *Kolokol*t. Belehemperedett ez a víziló Hindenburg mocskába, és odavan a tekintélyi Egyszer s mindenkorra vége a szocialista Parvusnak.

Kár! Micsoda szocialista veszett el benne!

(Jó, elveszett, viszont összeveszni mégsem érdemes vele: kisegít még majd bennünket Parvus.)

Lenin kipillantott a papírból. Összeszedte bátorságát, hogy tekintetével keresse fáradhatatlan vetélytársát az asztal túlfelén. A koponya és a megroskadt váll kontúr- ja rezgett és elmosódott Lenin szeme előtt.

Ezek a vállak a keserűségtől reszkettek. Hogyhogy még Leninnel sem tud szót érteni? És miután arcvonásai szétfoszlottak, és egy bús kék felhő lett belőle, Parvus maga is sodródni, távolodni kezdett, majd belesimult és -olvadt az ablaküvegbe. De nehogy végképp elkéssen a válasszal, Lenin még utána kiáltott. Ebben az üzenetben már nem volt diadalittasság, csak az igazat próbálta végre kimondani:

– A politikához hurkoljam magam? Soha, semmi áron! Éppen itt van a maga végzetes melléfogása, Izrail Lazarevics! Talán ne vennénk el a másét? Bizony, bizony, hogy elvesszük! De soha

nem engedjük megkötni a kezünket!!! Nem szövetkezünk senkivel olyan áron, hogy azt bárki a kezünk megbéklyózásának vélhesse. Füst burkolta a kis szobát, és Sklarznak is, vele az útikoffernek is nyoma veszett. Végül földre huppant a kalap, és minden eltűnt egyszer s mindenkorra a ködben...

*

Lenin messzebbre tekintett. Ám ne csináljon forradalmat, vágják le a kezét, maradjon cselekvésképtelen, de legyen tudatában az igazságnak, és ne törjön meg. Az eszmék akárhány milliónál többet érnek. Milliók nélkül át lehet vészelni mindent. Semmi, az égvilágon semmi sem számít: a konferenciáknak és a dámáknak és a katonaszökevényeknek nyomuk nem marad. De az Internacionálé zászlaja vöröslik még harminc éven át. Leninnek a legnagyobb kincset, a szocialista tisztességet sikerült megőriznie. Szó sem lehet róla, hogy feladja! Nem hagyja még sorsára Svájcot. Néhány hónap kitartó munkájával képes lesz több részre szeletelni a svájci pártot, és akkor nekivághat az itteni forradalomnak! Innen pedig lángra lobban majd az összeurópai forradalom!

1917. *március*

Sok minden keserítette ezen a télen Lenint. Azt beszélték, hogy Svájc mégiscsak belekeveredik a háborúba, ami nagyon nagy baj lett volna. A helyzetet gyorsan felmérve, arra következtetett, hogy ő maga a németek által elfoglalt terület peremére kerülhet, míg Inessa alighanem elutazik majd Genfbe, s egykettőre beszippantja Franciaország. Ennek lehet ugyan előnye: az oroszországi kapcsolattartás javulása. Aztán a háborús aggály fölöslegesnek bizonyult: Svájc kimaradt a háborúskodásból. De nyomasztotta egy másik gond is Lenint: megbetegedett Nágya. Bronchitisszel szaladgált orvoshoz, be is lázasodott, és emiatt Lenin alig jutott el a könyvtárba.

Mégsem üldögélhetett ölbe tett kézzel. Azon törte a fejét, mi lenne, ha ő maga – a helybéliek közreműködését is mellőzve – fellázítaná a svájci hadsereget? És támadt egy ötlete: készít egy röpcédulát („fellobbantjuk a forradalmi propaganda lángját a hadseregben, az unalmas civil béke helyébe jöjjön a forradalmi osztálytevékenység”). Persze a legnagyobb titokban készülnének a röpcsik – a bőrére menne a játék, alighanem kiebrudalnák miatta Svájcból –, az iratnak ez lehetne az aláírása: a zimmerwaldi jobboldal svájci csoportja. (Találgathatják majd, ki a röpirat szerzője, ráterelődhet a gyanú akár Plattenre.) A terjesztést tőle függetlenül kell megoldani. Inessa sebesen franciára fordítja majd, mégpedig titokban, a piszkozatokat el is kell égetni. (Arról már meggyőződtek, hogy a posta nem ellenőrzi a leveleket.)

Neki is láttak a munkának. Közben viszont támadt egy újabb ötletük: ÖSSZEURÓPAI PROLETARIÁTUS aláírással május elsejei általános sztrájkra kellene felszólítani a dolgozókat. Miért ne lehetne sikere egy ilyen akciónak? Mekkora erőt mutatnának a háború

tombolása közepette! Egy ilyen akcióra biztosan készen áll a világ proletariátusa. S hátha maguktól megkezdődnek a forradalmi cselekmények a sztrájk nyomán?! Mi lenne, ha egyetlen jó kis röpcédula egész Európát mozgósítaná…

Csakhogy nagyon sietős volt a dolog, mert kevés idő állt rendelkezésre május elsejéig – tehát minél hamarabb le kellett fordítani franciára, minél előbb ki kellett volna adni, és gyorsan szétküldeni. (Mégpedig ragaszkodva a legszigorúbb konspirációhoz!)

Mégse jött össze az összeurópai sztrájk: a röpcédula szövegének francia változatán dolgoztak, amikor levél érkezett Skandináviából. Kollontaj visszaérkezett Amerikából, ő küldte. Az derült ki: megint láng ért a puskaporhoz: a svéd párt kongresszusán szakadás történt.

Váratlan szerencse! Hogy feledkezhetett meg Lenin hűséges zimmerwaldi szövetségeseiről!? A svéd fejeket alighanem megzavarta az ördög!

Hogyan befolyásolhatná, segíthet né őket? Aztán világosság gyúlt Lenin agyában: nem Svájcban kell forradalmat csinálni, hanem Svédországban. Ez lenne az oly rég várt fontos és nemes feladat. Ott kell elkezdeni!

A levél további része arról szólt, hogy a svéd ifjúság május 12-ére kongresszust hív össze egy új párt megalapítása végett. Az új egyesülés eszmei alapjául a „zimmerwaldi elvek” szolgálnának. Ej, ej, őszinte, tapasztalatlan csibécskéim, ki világosítana fel benneteket, mi lesz abból: Zimmerwald és Kienthal eszméinek kötelezitek el magatokat? De hiszen Európa csaknem valamennyi pártjával együtt mocsárba fulladtok! Zimmerwald csődbe került és elpusztult… De nektek, ártatlan, széplelkű fiataloknak még a kongresszusotok előtt segítünk, nehogy elvesszetek a körmönfont kautskizmus útvesztőjében, a zimmerwaldi többség posványában. (Oh, miért nem lehetek most veletek!) Most jött el az ideje, hogy Branting

karmait lenyessük. Minél hamarabb segíteni fog nektek Téziseim ereje: elküldjük hozzátok hamar. Erkölcsi és politikai felelősséget érzünk értetek. Döntő pillanat ez a skandináv munkásmozgalom történetében.

Elpárolgott egyszeriben Lenin rövid ideig tartó pesszimizmusa, vége szakadt a tétlen életnek, a múltba veszett a rothadó svájci baloldallal közös akció okozta reménytelenség, és átadta helyét a boldog türelmetlenségnek: LÁNGBA KELL BORÍTANI EURÓPÁT ÉSZAKRÓL!!!

Nagyon kevés idő állt Lenin rendelkezésére, s tömérdek tennivaló szakadt a nyakába. Németországon át viszont nagyon bajosan tudott kapcsolatot tartani. Energikus, aktív, átgondolt harcra van szükség ilyen időkben! Új élet születik! A homályos zürichi templomolvasótermeket, újsághalmokat és a Zentralstelle zizegő brosúráit új fény ragyogta be: röpcsit kellett gyártani május elsejére, és május 12-én már skálázni fogják a Téziseket. Minden erőt az összeurópai sztrájkra és a svéd szakadásra kell mozgósítani. Az ifjúságon pedig rajta kell tartania a kezét. Mi nem tehetünk ugyan semmit, és talán meg sem látjuk a forradalom vörös Napját; nekik ellenben már világítani fog!

Március 2-án azonban még be sem fejezte az ebédjét, amikor valaki bekopogtatott. Szokatlan időben. Bronszkij érkezett. (A svájci baloldal sikertelen akciójában nagy szerepe volt. Jelenléte mindig rossz emlékeket ébresztett Leninben: e kellemetlen választási kudarccal asszociálta. Új feladatra nem tartotta érettnek Bronszkijt, ezért nem szokott örülni a feltűnésének.) Bronszkij belépett, le se ült, és kedvetlen, kissé melankolikus modorában megkérdezte:

– Nem tud róla, Vlagyimir Iljics?

– Miről kéne tudnom?

– Oroszországban, azt írják, kitört a forradalom.

Bronszkijnak fura stílusa volt: soha nem emelte föl a hangját, lassan, vontatottan ejtette a szavakat, mintha mindig bizonytalan lenne. Lenin felpillantott a tányérján lévő főtt marhahúsról – a levest már elfogyasztotta –, és jól megnézte magának a szemérmes Bronszkijt, aki úgy viselkedett, mintha a hús ötrappenes árleszállításáról számolna be.

– Szamárság. Kitől hallotta?

Lenin nem hagyta abba az evést. Akkurátusan felvagdalta a húst, és megforgatta a zaftban. Honnan tudhatja Bronszkij? Egyszerű pletyka is lehet. Lenin még a tányér szélére kent mustárba is belemártotta a húsdarabkákat. Nagyon kellemetlen, ha az embert étkezés közben zavarják. Bronszkij pedig csak ácsorgott, le se vetve a kabátját. Gyűrögette ugyan ázott puhakalapját, ami az ő esetében kivételes izgatottságra vallott.

Nágya pedig kötényébe törölgetve kezét, tovább faggatta a vendéget:

– Honnan szedte maga ezt a hírt? Tényleg valami újságban olvasta? De milyen újságban?

– Ez egy német távirati jelentés.

– Csakugyan? No, jó! A németek jelentik Oroszországból? Alighanem tódítanak.

Lenin komótosan befejezte az ebédet.

Az európai újságok nagyon módjával számoltak be az oroszországi helyzetről, és tudósításaik hemzsegtek a félreértésektől. És minthogy nem voltak pontos értesüléseik, a nyugati lapokból nehéz volt kihámozni az igazságot. Levél pedig alig érkezett Oroszországból.

Amikor feltűnt két frissen Zürichbe érkezett orosz, aki megszökött a hadifogságból, Lenin azonnal rájuk csapott, mert érdekesnek tartotta,

amit mondanak. De előadásaiban már csak annyira emlegette Oroszországot, mint mondjuk, a rég elmúlt párizsi kommünt.

– Elmondaná pontosan, mit ír az a német lap?

A vendég megkísérelte elismételni. De csak arra volt képes, amire az emberek többsége – noha ez egy hivatásos forradalmártól kevés! Így képtelen volt a pontos szöveg idézésére, sőt a lényeget sem tudta kihámozni.

– Pétervárott lázong a nép… gyülekezik a tömeg, sok a rendőr… Győzött a forradalom. – Mégis, mi az, hogy győzött?

– A minisztereket elküldték, másra nem emlékszem.

– De saját szemével olvasta?! Hát a cárról mit írnak?

– A cárról semmit.

– A cárról semmit? De hát milyen győzelmet emlegetnek ezek? – Talán nem is Bronszkij tudatlan; az is lehet, hogy pontatlan a hír…

Nágya megpróbálta elrejteni a stoppolásokat viseltes ruháján, amely még fakóbbnak látszott a borús időben, a homályos szobában, miközben megjegyezte:

– De valahonnan csak lehet értesülése annak az újságnak…

Valahonnan? Közönséges burzsoá hírlapi kacsa. Az ellenség legcsekélyebb kudarcát is hajlamosak felfúj ni, hányszor előfordult már a háború kezdete óta, hogy alaposan eltúlozták az események jelentőségét.

– Csak nem így szereznek tudomást az emberek egy forradalomról? Jusson már eszedbe Lunacsarszkijék esete!

Januárban történt. Nágyával sétáltak este, és találkoztak a Lunacsarszkij házaspárral. Valósággal ragyogtak a boldogságtól: „Tegnap, 9-én belelőttek Pétervárott a tömegbe! sok halott

van!” Feledhetetlenül boldog estét töltöttek együtt a száműzöttek! Mindenki az orosz vendéglőbe tódult, felajzottan üldögélt az egész társaság, mindannyian duzzadtak az erőtől, teli voltak elszántsággal. A hórihorgas Trockij a többiek kezét szorongatta, tósztokat mondott, felköszöntött mindenkit, és közölte, hogy hamarosan hazamegy. (El is utazott).

– Na jól van, öntsél egy kis teát.

Vagy el kellene halasztani a teázást? Elmehetne az olvasóterembe, és nekifoghatna újra a rendszeres munkának. Ennek azonban most nincs értelme.

Mégis valami motoszkálni kezdett Lenin agyában; ez a hír mindenképpen tisztázásra várt. De nem akadt egyetlen jó ötlete sem. A mai távirati jelentéseket ugyanis csak a holnapi lapok közlik.

A Bellevue téren, a *Neue Zürcher Zeitung* kirakatablakába viszont ki szokták függeszteni a rendkívül fontos távirati jelentéseket.

Na jól van, meg kell próbálni…

Nágya februári betegsége óta Lenin alig lépett ki az utcára. Folyton otthon ücsörgött. Most felvette kiszolgált kabátját, fejébe nyomta keménykalapját, amely úgy állt rajta, mintha masamódok illesztették volna tar kobakjára. És uzsgyi, Lenin Bronszkij kíséretében nekivágott a városnak!

A szomszéd ház falán elolvasta az emléktábla szövegét: „Itt lakott George Büchner, a költő…” A nedves, szűk utcácskán lépegettek lefelé, a porhanyóssá vált kásás hó még nem olvadt el teljesen a háztetőkön. Siettek. Lenint hajtotta a kíváncsiság, minél hamarabb ott akart lenni a Bellevue téren…

Svájci ember esernyő nélkül soha nem lép ki a házból. A mellékutcákat lehetőleg elkerülik a helyi lakosok, és nem néznek a másik ember szemébe. Lenin azonban nem cipelt magával paraplét, pedig

néha nagyon is szüksége lett volna rá, mégis többnyire kényelmetlennek bizonyult az esernyő. Testén minden ruhadarab viseltes volt. Erre viszont ügyet se vetett…

Bronszkij hűségesen loholt a nyomában.

*

A kirakatban lévő szövegben körülbelül az állt, amiről Bronszkij beszámolt. Egy fontos dolgot azonban elfelejtett a hírhozó: arra lehetett következtetni, hogy őrizetbe vették a minisztereket…

Őrizetbe vették. Ez már valami.

A közleményben ez állt: a duma tagjai tartják kezükben a hatalmat. Hát a cár? Egy árva szóval sem említik. Akkor pedig szabadon lófrál a cár, valahol a hadsereg háza táján tartózkodhat, akkor pedig hamarosan lesz nemulass.

Hacsak nem kacsa az egész hír…

Hiszen Oroszországban ma nincs kilátás ekkora durranásra…

A kirakat előtt a téren kettejükön kívül nem járt senki.

Eső szitált, a szökőkút medencéjének vízfelületét borzolta. Tejes ködbe burkolózott az Uetliberg, és a tavat is köd fátyolozta. A zürichi utcákon zárt, sötét fiákerek haladtak, ernyő k alatt lépkedtek a jó svájci polgárok. Ugyan ki vállalkozik forradalomcsinálásra…

*

Mégis mindenképpen végére jár a hírnek. Lenin és Bronszkij elérte a Heimplatzon lévő újságosbódét, hátha találnak valamit. Lenin nem szokott újságot venni. Kivételes esetben viszont csak kénytelen belenyúlni az ember a pártkasszába.

Semmiféle lap nem volt a standon. A tájékozatlan újságárus közölte, hogy minden elfogyott.

Elindult kénytelen-kelletlen a könyvtárba, csak azért, hogy tisztázza az ostoba pletykát. Bronszkij elcsüggedt, belefáradt a reménytelen kutatásba, és látszott, hogy legszívesebben feladná a nyomozást. Nem volt kedve az utcát róni, vagy ácsorogni a téren az esőben, és várni a legközelebbi távirati jelentésre, amely véget vetne a bizonytalanságnak. Lenin tehát lehordta Bronszkijt, egyszersmind le is léptette, majd újból nekivágott az oly sok ezerszer végigjárt mellékutcáknak. Rá se pillantva a házakra és a kirakatokra vagy a járókelőkre, csakhamar a kantonkönyvtárnál termett.

De a hosszúkás, nyilat formáló ablakok alatt hirtelen megtorpant. Nem ment be, valami visszatartotta. Az ajtónál mintha földbe gyökerezett volna a lába, és a feszítő érzés, amely fél órával azelőtt kínozni kezdte, ott fogta a könyvtár kapujában.

Eközben elállt az eső.

Álldogált még egy darabig. Elégedetlen volt. De mindig fegyelmezte magát, és akár estig elüldögélhetett volna az olvasóteremben. Egyértelmű feladatot rótt magára, akadt teendője: a svéd ügy.

Mégsem volt nyugta. Nagy baj. Jegyzeteket készíthetne a *Marxizmus* és *állam* című tanulmányhoz. De nem fűlt a foga a munkához.

Sőt hatalmába kerítette egy mentalitásától idegen, rá nem jellemző, „bűnös” ötlet: El kellene látogatni az orosz olvasókörbe, az eszerek, az anarchisták, a mensevikek, mindenféle orosz söpredék tanyájára. Az olvasókör kígyófészek, tehát Lenin általában igyekezett messze elkerülni még a környékét is. Nem járt a Kuhlmanstrassén, nem szívott egy levegőt ezzel a népséggel, látni se akarta őket, találkozni velük annál is kevésbé Most viszont arra gondolt, ott szoktak összegyűlni Ha tudnak valamit, ha nem, csak beszélgetnek, megvitatják az eseményeket. Valamit csak hall tőlük. Arra persze nincs szükség, hogy ő is

eláruljon nekik bármit saját dolgairól, mégis hátha kiszed belőlük egyet s mást...

Az orosz kör jó messze esett a kantonkönyvtártól.

Föl kell kapaszkodni a hegyre, Lenin tehát nekivágott. És lám, a jól fűtött kis szobában kéttucatnyi ember szorongott. Nem is jutott mindegyiküknek szék, s voltak köztük olyanok, akiknek eszükbe se jutott, hogy leüljenek, de mindannyian lázasan szónokoltak, be nem állt a szájuk az általános zsivajban és szócséplésben. E zajongás újabb és újabb hullámán kezdett úszkálni Lenin. Egyáltalán nem lepte meg ez a hangulat: az orosz lélek mindig túlcsordul.

Csak egy dologban tévedett: az égvilágon senki sem fogadta ellenségesen, esze ágában se volt valamelyiküknek rátámadni, fel se tűnt az érkezése. Volt, aki észrevette, mások ügyet se vetettek rá. Mindenki természetes módon viselkedett, úgy fogadták, mintha állandó látogató lenne.

Némelyiknek válaszolt is Lenin, másoknak nem. Kérdezősködni viszont nem kezdett. Letelepedett egy pad szélére, a szoba egyik sarkában, levette a kalapját, és olyan feszülten figyelt, ahogy csak ő tudott. Elraktározta a hallottakból, látottakból mindazt, ami érdekelte, amit mások eleresztettek a fülük mellett.

Az mindenesetre nyilvánvaló volt, hogy a jelenlévők csak annyit tudtak, amennyi a távirati jelentésben állt. Valaki ugyan bedobta a köztudatba: „három nap alatt győztek”, és a többi ezt szajkózta.

Három nap alatt... Igaz, ez megbízható értesülésnek látszott. Ezen sopánkodott mindenki, ezt a mondatot hajtogatták valamennyien, senkinek nem volt kételye, hogy így igaz... Lenin nem tartotta szükségesnek, hogy ellenvetéseivel borzolja a kedélyeket: Hogyhogy semmiféle tájékoztatást nem kapott a világ erről a három

napról? Fogalma se volt senkinek más jelentésről, viszont ennek az árva hírnek mindenfajta vetületét körülnyálazták.

Egy hevenyészve megkötött, elnyűtt nyakkendőt viselő, folyvást hadonászó figura (akivel Lenin még soha nem találkozott) ide-oda szaladgált a teremben. Szárnyával csapdosó kakasra emlékeztetett, aki dolgavégezetlen, egymás után hagyta faképnél a partnereit. Egy bölcsességeit innen-onnan fel-felcsipegető, harangvirágmintás fehérnép pedig hol erre, hol arra billegett, és friss értesüléseket kotkodácsolt…

Lenin mélységesen megvetette az örökké a szabadságról és a forradalomról papoló álforradalmár csürhét. Ezek az emberek ugyanis soha nem próbálták számba venni egy képzeletbeli sakkparti esélyeit: vajon hogyan alakulhatnak az események különböző feltételek között; mit léphet az ellenfél, hol milyen csellel foghatná meg őket a játszma során, vagy már annak kezdetén.

Ezek az emberek ünneplésre gyűltek össze, s máris úgy viselkedtek, mintha túl lennének a nehezén. (Pedig azt se tudták, mi történt valójában, és ugyan melyikük sejthette volna, mi következhet a jövőben?) Mit csinálhat a cár? Milyen ellenforradalmi had tör Pétervárra? És mitől tart a duma, miről egyezkedhet a reakcióval? És a proletariátus? Gyönge és szervezetlen vajon? Mindezzel nem törődik a siserehad, nem keres választ lényeges kérdésekre. Mintha nagy hirtelen maguk mögött hagyták volna régi pártellentéteiket. A felbuzdult dámák masnival díszített virágos kalapkákkal a fejük búbján, gyermeteg pletykákkal szórakoztatták egymást. Egy-két óra épp elég volt, és máris elpárolgott a svájci kényszerlakhelyre költöztetettek nyomasztó hontalanság érzete: a „nagy, egységes Oroszhon” büszke polgárainak érezték magukat valamennyien, és gyártani kezdtek holmi tényekkel alig-alig alátámasztott elméletecskéket, hogyan juthatnak ripsz-ropsz haza, nagy Oroszországba.

Hát így állunk…

*

Némely honfitárs le is telepedett Lenin mellé, ki azért, mert ismerte, ki pedig éppen azért, mert sejtelme se volt róla, kicsoda, és traktálni kezdték manyilovi nyálas furfanggal készült gyermeteg tervekkel. A társaságot persze nem politikusok alkották, ő pedig összecsippentett szemmel figyelt a gesztikuláló, alkohol híján is megittasult locsi-fecsi csapatra. Egyiküket sem utasította el élesen, de voltaképpen egyáltalán nem is válaszolt az ötleteikre.

Lám, mit ki nem sütöttek ezek a hólyagok! Hozzák létre az orosz emigránsok (azaz a kispolgári limlommal tömött tökfejek) közös, pártoktól független svájci bizottságát, repatriálás megszervezése végett. És… és jussanak haza. Bárhogy, bármi áron! Azt viszont senki sem tudta, hogyan foghatnának hozzá. Ezért szőttek semmire se alkalmas terveket. De már aznap este eldöntötték, hogy előkészítő bizottságot hoznak létre!

Induljanak tehát útnak, anélkül hogy tudnák, mi történt otthon? Az sem kizárt, hogy úton-útfélen forradalmárokat állítanak falhoz, és tüstént végeznek velük.

Újabb és újabb emberek tértek be az olvasókörbe, de egyikük sem állt elő használható ötlettel. Mindenki a másiktól próbált új információt szerezni, s ellenőrizni a sajátját, de ettől senki se lett okosabb. És hogy megszabaduljon az üres fecsegéstől, Lenin ugyanolyan észrevétlenül távozott, ahogy jött.

Elállt az eső, a felhők megritkultak, borúra derű jött, a nedvesség felszáradt, mégis hideg maradt az idő.

Lenin szaporán szedte a lábát a lejtőn. A könyvtár irányában, hazafelé tartott.

Az lenne jó, ha késlekedés nélkül, egyenesen hazamenne.

De jó lett volna tisztázni, hol a helye ilyenkor.

Megtorpant.

Két órával korábban még nyugodtan ebédelt, akkor minden egyszerűnek látszott: meg kell erősíteni a svéd pártot. Azt is tudta, mit kell evégett elolvasni, mit ír majd meg, és mit tesz… És lám, bekövetkezett egy bizonytalan, hihetetlen és szükségtelen esemény, amelynek szele alighogy megsuhintotta Lenint, máris letérítette útjáról, elvette erejét és megzavarta életritmusát.

Értelmetlen dolog lett volna, ha bemegy a könyvtárba.

De hazamenni se volt kedve. Megunta egy év alatt, hogy mindig csak Nágyával kénytelen meghányni-vetni a dolgait. Körülményesen és hosszasan taglalt az asszony olyan ügyeket is, amelyek említést sem érdemeltek, és Lenin a maga eredeti észjárásával sem tudta már Nágya gondolkodását megváltoztatni.

Vitte a lába Lenint, akinek nagy-nagy mehetnékje támadt.

De taszították a zürichi utcák, elege volt a városból. Annál inkább hívogatta a közeli Zürichberg.

*

A szél csak gyengén fújdogált, hűvös volt, de ő egy csöppnyi hideget sem érzékelt… Nem fordult esősre az idő, sőt kisütött a Nap, áttört a felhőkön.

Nagykabátja megszáradt a társaskörben, maga Lenin pedig elszántan kapaszkodott hegynek fölfelé. Lábizmai ilyenkor mindig kiengedtek, a feje pedig kitisztult, előjöttek a jobbnál jobb ötletek.

Minél meredekebb egy ösvény, annál hamarabb felér a hegytetőre. A lába erős volt, vetekedett a fiatalokkal. Hátizsákos legénykék meneteltek fölfelé, miután elvégezték délutáni feladataikat. Iljics tartotta velük a lépést. Még pihenőre sem volt szüksége.

Minden rendben lenne. Csak a feje… Ez az értékes koponya. Lenin érezte – beteg. Az, érzékeny készülék tökéletes gyors döntésekre szolgált, és megtámadhatatlan érveket állított elő. A természet azonban aljas bosszút állt Leninen, mert ez az agy újabban nem úgy szuperált, ahogy kellett volna. Egyre újabb helyekről támadt a hirtelen fájdalom. A penész terjeszkedik az eleven szövetekben így: beborítja a kenyeret, a húst, a gombákat egy zöld réteg. Aztán a lemezecskék, szálacskák lehatolnak a mélybe: még épnek látszik minden, csak éppen megérintette a szervezetet, de már levakarhatatlan réteget alkot a penész. Amikor a fájdalom jelentkezik, az ember nem érzi, hogy a betegség uralná az agyműködését, mégis tisztában van vele, hogy a felszínen terjeszkedik, és az idegszálacskákon áthatol a fájdalom. Talán csak közönséges, átlagos nyomást érez. Hiszen mindenki másnak szoktak lenni fájdalmai, bevesz egy port az ember, és elmúlik.

Lenin mégis kénytelen volt számolni azzal is, hogy ez nem közönséges fejgörcs, hiszen csak szusszanásnyi pihenőket kapott, és a mélyben fészkelő baj egyre súlyosbodott, a tabletták az önbecsapás eszközeivé váltak. A szorongás folyamatosan jelen volt a férfi életében, és érezte, hogy nincs menekvése. Hamarosan az egész világ izgatottan várni fogja a helyzetértékelését, és aláveti magát a döntéseinek. Mindenütt érvényesülhetne a lenini akarat. De tisztában van vele: a feje hurokba szorult, és nem szabadulhat többé.

Pedig minden más szerve rendben lenne, dicsekedhetne vele, milyen pompás egészségnek örvend: szíve, tüdeje, mája, gyomra, minden végtagja, szeme, füle kifogástalanul működik. De a természet szigorú, félrevezethetetlen vizsgáztató: bármit kihagyhat a felsorolásból; egy ilyen lista sosem hibátlan, és a kór mégiscsak besurran a szervezetbe: megleli rögvest a kiskaput. Ott fészkel belül, és akár a szú, rágja titokban…

Egyszer csak az egész szoborépítmény megrendül, és minden romba dől…

Már-már feledné keserűségeit: mennyit civódott annak idején Inessával, oly rég volt, hogy kapcsolatukat rendbehozhatatlannak érezte. Most magányában megpróbálta megint tisztázni, mi is történt. Egy esztendő bizony jókora idő; épp elég, hogy két ember elszokjon egymástól. Vlagyimir Iljicsnek nagy-nagy szüksége volt Inessára. Szüksége… Hát az asszonynak is szüksége lenne még Leninre? Vajon érez-e még valamit?

Egymás közvetlen közelében élnek, és mégsem látogatja meg?

Van valakije, egészen biztos…

A halál előtti megbékélés csöndje telepedett Leninre…

A kantonkórháztól egy meredek csigalépcsőn kapaszkodott felfelé. Azon járnak a svájci módos bürgerek, a város fölött, erdők közelében vernek tanyát. A mennybolt közelébe kapaszkodnának, vagy a tavi kilátás vonzza ezt a népséget, talán ezért építenek ott fenn kis burzsoá palotákat. Mindegyik megpróbálja egyéni ízléssel eredetivé varázsolni kéjlakát. Ki figurális párkányokat alakít ki, ki díszcsempékkel rakja teli a ház falát, ki csúcsos tetővel fedi be, timpanont, diadalkaput, mitologikus alakokat formáló szökőkutakat, hivalkodó verandát épít. És van, aki villájának elnevezésével tüntet. Látni itt Vadrózsa lakot, Havasi Gyopárt, Zuzmóvárat. Vaskos füst gomolyog a kéményekből, alaposan bedurrantottak a díszkandallókba, az úri kényelem kedvéért.

Lenint alaposan felingerelték e magaslati szépelgő luxusépítmények, amelyeket vasrácsok és díszkerítések vettek körül, és tulajdonosaikat cirkalmasan megszerkesztett közjegyzői okiratok meg az életmódhoz illeszkedő svájci törvények választották el a tömegtől. Óh, mekkora gyönyörűséget okozna, ha ezeket a tömegeket

egyszer csak rájuk lehetne uszítani, és kövekkel, vasrudakkal, puskatussal betörnék a kapukat, ablakokat, díszbejárókat, sarkukkal széttaposnák a virágos kerteket. Ugyan lehetne-e ennél szebb mulatságot rendezni? Csak nem posványosodott el egyszer s mindenkorra a szegény emberek hadserege, hátha mégse veszett ki belőlük a lázadás szelleme... Elfeledték volna a lánglelkű Marat igéit? Nem csupán az tartozik emberi jogaink közé, hogy elvegyük a felesleget másoktól, hanem magunkévá tehetünk mindent, amiben szükséget szenvedünk. Az ember, ha nem akar elpusztulni, joga van akár leméészárolni másokat, sőt felfalni eleven testüket.

Csak nem enyészik el végleg e lakájköztársaságban a jakobinizmus, mert uraik jóllakatják az asztalukról lehulló morzsákból a proletariátust, miközben Grimm és társai pókhálót szőnek a munkásság köré?!

Hátha Svédországban történik végre valami?

És talán-talán Oroszországban?

Sok minden megeshet. Ha lenne, aki kézbe veszi a dolgokat... De az is lehet, hogy minden elveszett, és ma már vérben ázik az orosz föld. De a táviratokból csak holnapután derül ki, mi történik odahaza...

*

Lenin egyre feljebb kapaszkodott, és úgy érezte, itt cl magasban több a fény; pedig nem ez történt, hanem egyszerűen kibújt a Nap a felhők közül. A lába száraz, tiszta kavicsokat taposott, amelyekhez soha nem ért városi úttestek és járdák sara-pora. Ha kocsi téved ezekre a hegyi utakra, kerekei a pocsolyákból nem mocskot fröcskölnek szét, hanem tiszta vizet. Fák szegélyezik a hegyi utcákat, és a természet zöldje a magasban egyre sűrűsödik, a csúcsokhoz közeledve pedig megérzi az ember az erdőt.

Az erre járók nem ügyes-bajos dolgaikat intézik, hanem sétálni jönnek. Követi az egyik

szerelmes burzsuj párocska a másikat; minden kézben ott az elmaradhatatlan esernyő, és pórázon ebeket vezetnek. Két hangosan társalgó, öntelt dáma közeledik. Aztán még valakivel találkozik szembe. Itt mindenki azzal kérkedik, hogy a saját földjén jár; ezen a környéken jöttmentek nem fordulnak meg, kirekesztették innen az életet.

Az erdő alján vezetett az út egy utcán át, amely se nem lejtett, se nem emelkedett, hanem egyenesen a hegytetőre vezetett. Lenin egy elkerített térre ért, ahonnan remek kilátás nyílt a bokrokkal, fákkal benőtt hegyhátra és a nyelv alakú tóra. Látta maga alatt a füstköd fátyolán át a lapályon elterülő várost: a sátortetőket, a kéményeket, a hidakon áthaladó, kék színű pótkocsis villamosokat. És itt is hallatszott az egyhangú, szürke templomi harangok mechanikus, fémhideg kongása.

Egy összevésett fákkal és padokkal szegélyezett körutacskán pár lépést kellett megtennie mindössze Leninnek, hogy megpillantson egy magányos sírt. Amikor Nágyával sétáltak a hatalmas, ovális Zürich-bergen, más utcákat, más helyeket jártak be, ezt pedig miért, miért nem, elkerülték. Most tehát szemügyre vette e kies helyen emelt sírhantot.

A föld felett mellmagasságban helyezték el a szürke göcsörtös sírkövet, melyre fémlapot erősítettek. Erre pedig rávésték: „Georg Büchnernek, aki Zürichben hunyt el, mielőtt *Danton halála* című művét befejezhette volna."

Lenin csak némi habozás után jött rá, honnan ismerheti Büchner nevét… Hiszen ismeretségi körébe inkább csak politikusok, és köztük is elsősorban szociáldemokraták tartoztak. Honnan ismerős neki egy költő?

Aztán nagy hirtelen kitalálta, hogy e kő alatt a szomszéd nyugszik, aki a Spiegelgasse 12-ben élt. Egyetlen fal választotta el őket, ajtaik háromlépésnyi távolságban voltak egymástól. Két

emigráns… Két lakótárs. Meghalt, és művét, a *Danton halálát* nem fejezhette be…

Talán az ördög incselkedik vele… Danton persze opportunista volt, Danton nem Marat. Nem méltó tehát sajnálatra. De nem is ez lenne a lényeg, hanem a sír arra emlékezteti, hogy ezen a helyen a szomszédja fekszik, aki nyilván kétségbeesetten próbált hazavergődni ebből az istenverte nyomorult, szoros országból. És lám, mégiscsak Zürichben végezte. Talán a kanton közkórházában, vagy pedig a spiegelgassei lakásban. Nem írták ki ide a halál okát, elképzelhető, hogy csak a fejét fájlalta szüntelen…

Hogyan csillapíthatná fejgörcseit, és űzhetné el az álmatlanságát? Miként nyugtathatná meg az idegeit?

Mire is számíthat egyáltalán? Egyetlen ember nem javíthat ki, és nem irányíthat mindent.

Alaposan megzavarta ez a véletlen találkozás…

Ott lenn Zürichben vagy negyedmillió ember nyüzsgött: helyi lakosok és Európa különböző fertályairól idecsődültek. Sürögtek-forogtak, üzleteltek, pénzt váltottak, vendéglőben ücsörögtek és gyűléseztek, az utcákat járták. Mindenki a saját feje után megy, és ki-ki rendezetlen, innen-onnan összehordott eszméket vall, összefércceletlen gondolatokat hordoz. Ő, Lenin pedig itt áll a hegyen, és mindent helyre tehetne, elrendezhetne, összeterelné az egész társaságot.

De nincs hatalma. Itt áll Zürich felett, vagy befekhet egy koporsóba, mindegy: nem változtathatja meg Zürichet. Itt élt két éven át, és minden erőfeszítés hiábavaló, nem ért el az égvilágon semmit.

Három hétig őrjöngött egy bolondos karneválon az egész város, bohócjelmezbe bújt fúvósok és kimeríthetetlen dobosok lármás csapatai járkáltak fel-alá, fülsiketítő zenebonával.

Szalmahajú csepűrágók lépdeltek méternyi gólyalábakon, púpos boszorkányok bandukoltak és beduinok ringatóztak teveháton. Mutatványos népség tűnt fel, körhintákat és kerekeken szállítható bódékat, mozgatható raktárakat toltak maguk előtt, kiselejtezett ágyúóriások lövöldöztek ki zajos petárdákat, konfettit szórtak szét. Hány pernahajder készítette elő e mihaszna mulatságot? Jelmezt varrtak, próbáltak, mennyi erőt, energiát pazaroltak el ezek a jóllakott, háborútól megkímélt svájciak. Ha ennek az energiának felét egy általános sztrájk előkészítésére fordítják!!!

Egy hónap múlva, húsvét után télbúcsúztató farsangi játék lesz. Itt se szeri, se száma az ünnepnek: megint felvonul egy menet, de már maszkok nélkül, pőre arccal. Ez a kézműves Zürich nagy parádéja, látott már hasonlót Lenin tavaly: túltömött zsákokat visznek majd, dugig tavalyi őrleménnyel. Működnek majd az óriás gyaluk, és gombolyítanak a rokkák, hordják-viszik a mázsás köszörűköveket, vasalókat, fedett taligákon szállítják majd az üllőket és vaskalapácsokat, és a kovácslegények menet közben izzítják fel a tüzet, veri k a vasat patkoláshoz… Nem hiányozhatnak a cséphadarók és fejszék, fogók, villák a menetből.

*

Lenin sok mindent tudott a korábbi forradalmak és forradalmi kísérletek történetéből. (Forradalomra született és a forradalomért élt; semmi más nem foglalkoztatta igazán, csak maga a forradalom!) És voltak forradalmárok, akiket szeretett; akadtak olyan történelmi pillanatok és forradalmi törvények, eszmék, amelyek közel álltak elképzeléseihez.

De csak egyetlen forradalomnak volt szemtanúja, abban sem játszott szerepet kezdetben. Nem fordult meg valamennyi helyszínen; aktívan nem avatkozott az eseményekbe, csupán néhány elméleti következtetést vont le.

Volt ellenben egy forradalom – mégpedig Lenin csecsemőkorában, egy idegen országban –, és ezzel az eseménnyel végzetes érzelmi kapcsolatban állt. A leküzdhetetlen szenvedély, a csillapíthatatlan fájdalom és az örök szerelem egy fajtája volt ez. Az ember általában kedvese nevének említésére reagál így: mélységes mélyen érintették Lenint e forradalom kudarcai. S meghatározó, dicső részévé vált az életének e forradalom hetvenegy napja. Kipuhatolta valamennyi részletét, és szüntelenül emlegette Lenin a párizsi kommünt!

Nyugaton leginkább az 1905-ös forradalomról alkotott véleményét méltatták figyelemre, ennek magyarázatát várták el tőle, és ő rendszeresen eleget tett ennek az igénynek. Elsősorban január 9-én szokták felkérni, mert ez volt nyugati felfogásban e forradalom nevezetes dátuma. (Ebben az évben is figyelmeztette hallgatóságát, hogy Európa „forradalommal terhes”, és előadása elsősorban a svájci helyzetről szólt.) De az orosz forradalom kisiklott a kezéből, megviselte minden előadás, amelyet 1905-ről tartott (s a féltékenység arra ingerelte, hogy támadja Parvust és Trockijt, holott erről illett legkevésbé nyíltan elmélkedni).

A párizsi kommünről ellenben senki sem kérdezte Lenint, hiszen sok olyan ember volt, aki jóval hívebben be tudott számolni a párizsi eseményekről. Ez a téma viszont őt magát ingerelte, hogy párosítsa össze a forradalmak kínkeserves eseményeit, és illesszen sebet sebre, mintha egyik begyógyíthatná a másikat. Amikor pedig az orosz forradalom aktív és passzív résztvevői egyénileg, rejtekúton menekülni kényszerültek az elveszített Oroszországból, és 1908 poshadt telén összeveszett minden elvtársával, s minden elképzelhető semmiség feldúlta, levert állapotában elkezdte elemezni a párizsi kommün bukásának okait.

1917 izgatott telén, miután belerángatták a Kugliklub-beli csetepatékba, szabályos fizikai gátlása fejlődött ki: nem nagyon volt kedve

felszólalni egy dugig tömött nagy teremben, népes hallgatóság előtt. És lám, egyszer csak váratlanul megkereste Lenint Abramovics azzal, hogy Chaux-de Fonds-ban március 5-én, a felkelés évfordulóján ünnepséget szervez, és felkérte őt, fejtse ki véleményét a kommünről. (Az előadás helyszínének környékére még a hugenotta időkben sok francia költözött, és jó néhány kommünár talált itt menedéket. Leszármazottaik most is ott éltek.) Erre az előadásra viszont nagy kedvvel vállalkozott Lenin.

Ezzel az eseménnyel kapcsolódott össze az oroszországi forradalom híre, amely nap nap után újabb értesülésekkel egészült ki.

Alig három éjszaka telt el azóta, hogy megérkezett az első – még ellenőrizetlen – információ (három tömör nap, nem jött álom Lenin szemére e három éjszakán, de mintha csoda történt volna, fejgörcsei elmúltak, és újra duzzadt az erőtől). Sok mindent átgondolt nagy hirtelen; mintha kéménylyukká vált volna az agya és szíve tája, ki süvített testéből hetven óra alatt a fájdalom. Nagyon keveset tudott arról, mi játszódik le otthon, és az egyik vázlatot a másik után készítette el újságkivágásokból, és minden változat új és új megoldásokat sugallt. Tökéletesnek bizonyult valamennyi kép, amelyet felhalmozott tapasztalata alapján megrajzolt a helyzetről. De az új távirati jelentések módosították az előző megoldást. Saját autentikus információval mégsem rendelkezett – s nem is rendelkezhetett – a történtekről.

Idő kell az önismerethez. Önképünk intellektuális becserkészése nélkül is okvetlenül felismerjük néhány jellegzetes tulajdonságunkat. Lenin például számolt azzal, hogy túlságosan ki van téve a tehetetlenségi erő hatásának. Negyvenhét éves korában nem csapong az ember. Még amikor előre látta és kigondolta, mi lenne a helyes politikai lépés, nem azonnal szánta el magát. Amikor viszont megtette az induló lépést, nagyon nehezen fékezte magát.

*

Az oroszországi robbanás híre miatt Lenin nem változtatta meg egyik napról a másikra az életmódját. Az események nem ragadták tüstént magukkal, ellenben egyre inkább foglalkoztatták. Az első éjjel saját melléfogásának kínjai emésztették: ugyan miért nem ment át Svédországba másfél évvel azelőtt? Hogy is maradhatott a reménytelenül szűkagyú polgári Svájcban? Hívta pedig Sljapnyikov, és ajánlatot tett neki Parvus. Miért ragaszkodott a reménytelenül szűkagyú kispolgári Svájchoz? A háborús időkben úgy látta, jobb lesz, ha ki sem mozdul ebből az országból. De csak nem fog itt rostokolni a világ végezetéig? Most eljött a megvilágosodás nagy pillanata: előbb rá kellett volna szánnia magát a költözésre. A svéd párt szakadása és az orosz események közelsége miatt egyaránt Stockholmot kellett volna választania. Oda lehetne hívni valakit, akár a mi dumaképviselőink közül, miután megérkeznek Szibériából.

Korábban az égvilágon senkinek nem tűnt volna fel, hogy Németország érintésével utazik Svédországba, hiszen az lenne az egyedül ésszerű útirány. Most ellenben, amikor minden mozgásba jön és fortyogni kezd, viták kereszttüzébe kerülhet bármi, és ördögi dolog. hogy lehetetlen észrevétlenül kisurranni Svájcból!

Egyetlen pillanatnyi tétlenkedést sem engedhet meg magának. Függetlenül attól, hogy mennyire sikeresen alakulnak az események amott, itt el kell kezdenie a munkát.

Március 3-án, alighogy felébredt, Lenin nekifogott a szervezésnek. Gyakorlott közvetítője révén eljuttatott egy fényképet, amelyet Hanyeckij az átutazó-útlevél kiállításánál felhasználhatott. (Szegény Kubának ugyancsak meggyült a baja: januárban letartóztatták illegális kereskedésért, és kiutasították Dániából.) Majd feladott egy táviratot, amelyben érthetően megfogalmazta a

teendőket: (saját fejükkel is kitalálhatták volna, de hiába, űzte őt a türelmetlenség) bácsikád (azaz Lenin) fotóját küldd Sklarzhoz, Tiergartenstrasse 9. Ki kell azonnal békülni Parvus kompániájával, senki sem tud segíteni rajta kívül, és reménytelenül ott reked Svájcban.

További új távirati jelentések érkeztek március 3-án hazulról. Ezek szerint lemondott trónjáról a cár!!! (Ilyen hirtelen megtette volna? Nem állt ellent? Ugyan mi kényszeríthette erre a lépésre? És ki foglalja el a helyét? Ez csapda is lehet. És ha Miklós letűnik a színről, jön a helyébe más, aki okosabb nála.) Talán ideiglenes kormány is alakult, Gucskov, Miljukov, sőt Kerenszkij részvételével (A gyűlöletes Louis Blanc-féle történet ismétlődne? Ugyan miért akarják annyira ezek az álszocialisták belegyömöszölni a fenéküket a burzsoázia karosszékeibe?)

És ugyan miért vannak annyira elragadtatva az emigráns fecsegők? Be nem áll naphosszat a szájuk; rózsaszín hajnal hasad… Azt gondolná az ember, hogy egy teljes héten át ömlött a munkásvér Pétervárott, és megismétlődtek az 1830-as és 1848-as európai események. A népek hiszékenyek! Átadják a hatalmat tisztán és egyszerűen a burzsoá fenevadaknak: a Singarjov-Miljukov-féléknek. Ez bizony a régi sablon!

Hadd nyelveljenek hát ezek itt az emigránsok könyvtárában, az igazi forradalmár viszont óvatos, és nyitva van a szeme! Odahaza is játssza az eszét a fecsegő népség, és szenteskedő megbékélésre hajlana. Persze egyetlen taktikus fej sem működik otthon.

Most égeti csak a lelkét igazán, hogy nincs lehetősége beavatkozásra, és nem ő maga irányítja az eseményeket. Egész télen nem jutott eszébe Szasa Kollontaj, de az utóbbi időben ő az egyik legfontosabb informátora. Az események súlya Stockholm felé billent. Alighogy elküldte a fényképét Hanyeckijnak, megfogalmazott egy levelet Alekszandra Mihajlovnának: meg kellett

magyarázni, milyen is legyen a *mi* magatartásunk jelenleg. Jelszavunk változatlan: át kell fordítani az imperialista háborút polgárháborúba! S egyértelmű előnyökkel is jár, hogy a kadetek is részt vesznek a kormányban.

*

Csak lássa el e kedves kompánia kenyérrel, földdel a népet, teremtsék meg ők a békét, és adjanak szabadságot. Mi pedig lesben állunk. Talpig fegyverben várakozunk. Fegyveres felkészülés a magasabb szintű forradalomra. A Csheidze-féle centrista szocialistákban meg nem bízunk. Nem egyesülünk velük. Elkülönülünk.

Függetlenek maradunk. Nem hagyjuk megszédíteni magunkat egyesítő manőverektől. És általában: nagy-nagy szerencsétlenség szakadna ránk, ha a kadet kormány engedélyt adna legális munkáspárt működésére. Ez alaposan meggyengítene bennünket. Reménykedjünk, hogy illegalitásban maradhatunk. Ha mégis ránk erőltetnék a legalitást, továbbra is illegalitásban őrizzük a párt egy részét. A földalatti szervezkedés az erőnk, ezt semmiképp sem szabad feladni. Minden hatalmat el kell venni a mihaszna kadetoktól, és akkor fog kitörni a „nagy és dicső” forradalom! Személy szerint pedig teljesen elveszettnek érzem magam, hogy nem mehetek azonnal Skandináviába…

Március 4-én megint fenekestől felfordult minden. A kadet kormány még egyáltalán nem érezhette magát nyeregben, a cárnak esze ágában sem volt visszavonulni, viszont megszökött. Senki se tudta, hol tartózkodik. Az európai forradalmak sablonja szerint mégis világos, hogy az uralkodó szervezi az ellenforradalmi csőcseléket, és előkészíti a saját Koblenzét. Ha pedig ez a művelet nem lesz sikeres, még mindig képes lesz kieszelni valamit. De ugyan mit tehet még a cár? Kiszökik külföldre, ahol kiáltványt bocsát ki a német különbékéről! Nagyon egyszerű. A Romanovok alattomos banda. (És ki viselkedne másképp a cár

helyében? Ez nagyvonalú lépésnek tűnik fel, mert békecsináló parasztcár lesz belőle!) És övé a nép rokonszenve, a kadet kormány meginog és elmenekül. És vajon mit lép Németország? A továbbiakban alighanem feladja forradalmi pártunkkal kötött szövetségét, és többé nincs ránk szüksége. (Várjunk tehát a hazautazással, Oroszországban egyelőre tehetetlenek lennénk, ugyan minek is táviratozott sebtében Hanyeckijnek? Nagy szamárság volt, azok ott szagot foghatnak.)

Alekszandra Mihalna, tartunk tőle, hogy nem egykönnyen illanhatunk el ebből a fene Svájcból. Nem egyszerű ügy. Most a legtöbb, amit tehetünk, hogy ellátjuk önt tanácsokkal.

Tehát világos taktikai programot kell adni a Stockholmból Oroszországba utazó elvtársaknak. Ezt tézisekbe lehet foglalni, a kéz már magától veti papírra a téziseket. A proletariátus legfontosabb dolga a fegyverkezés. Bármi történjék, mindig segít a fegyver. Először a monarchiát kell szétzúzni, utána pedig le kell sújtani az imperialista kadet tolvajokra… Hej, Grigorij, lásson is már neki a dolognak, és segítsen! Az elmondottakból következik: az új kormány nem tudja kenyérrel ellátni a népet; ha pedig a kormány erre képtelen, akkor a szabadsággal sem tud mihez kezdeni a nép… Kenyérhez csak erővel lehet hozzájutni: erőszakkal kell megszerezni a földesuraktól és a kapitalistáktól… Erre kizárólag munkáskormány alkalmas! (Csak mi!) Meg kell írni Szasa Kollontajnak: mutassa meg ezeket a téziseket Pjatakovnak és Jevgenyija Bosnak. (Itt az idő, nem kell óvatoskodni, a „malackákra” is szükség van, jut majd feladat mindenkinek. Most bárki megfelel. Tudják, ki lenne most igazán rátermett? Persze, hogy Malinovszkij! De beszennyezték azt az embert, már nem lehet rehabilitálni, és visszahelyezni a jogaiba. Pedig a hadifoglyok között remek munkát végez. Januárban még pártját fogtuk. Mégiscsak meg kellene menteni, és

visszahozni...) Tovább... Most egy nagyon fontos gondolat következik: nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az elmaradott szolganépet fel lehet lázítani munkaadói ellen, ez nagymértékben esik latba majd a szovjethatalom megteremtésénél. Mit jelent ma az igazi szabadság jelszava? Elsősorban annyit jelent, hogy a katonák választják tisztjeiket, és általában mindenütt és állandóan gyűlésezni és választani kell. Ezzel együtt meg fogjuk szüntetni a tisztviselői felügyeletet az élet minden területén, az iskolákban és mindenütt másutt, minél előbb, annál jobb... A szabadság csak viszonylagos és feltételes Oroszországban. De ki kell használni minden lehetőséget, hogy elérjük a forradalom magasabb szintjét. Mind Kerenszkij, mind pedig Gvozgyev tökéletesen alkalmatlan arra, hogy utat mutasson a munkásosztálynak... Ennyi. Kész. A posta bezár, időben fel kell adni a levelet Szasa Kollontajnak!

Most nyissuk ki a fülünket, Grigorij: ezek amnesztiát hirdetnek... Amnesztiát mindenkinek. Ez nagy baj. Most a legálisan dolgozó Csheidze és mensevik csapata szépen felfejlődik a harchoz, és minden pozíciót, bennünket megelőzve megkaparint... Mi pedig megint lemaradnánk?...

Nem, nem, erről szó sem lehet! Valamit tenni kell. Mégpedig szaporán. Akár hazautazunk, akár nem, a forradalom kereke visszafelé is fordulhat... Hányszor jártunk már így! Senkinek a véleményére nem szabad hallgatni, s nekünk magunknak kell utat vágnunk. Tehát munkára! Csakhogy szombat van... Mindegy, Grigorij, irány Bern és vissza... Azonnal vissza, senkinek egy szót se... Igyekezzen, Grigorij, hogy még otthon találja Cibint, különben a hét végén lenne valami dolga, szedi a sátorfáját, és annyi... Tehát legjobb lesz, ha este keresi meg, és ő Bernben egyenesen a német követséget veszi célba... Még hétfőn!... Meg kell szakítani ezt az átkozott bűvös kört... Miért is nem küld Romberg valakit? Furcsa, érthetetlen... nekik még inkább érdekük lenne, mint nekünk, hiszen mi még mindig kieszelhetünk valami mást, például

Anglián keresztül is hazajuthatunk esetleg. Ők viszont nem támaszkodhatnak rajtunk kívül senkire… Cibint pedig oktassa ki, Grigorij alaposan: rólunk egyetlen szót sem mondhat, bármit is kérdezzenek, Vlagyimir Lenin vagy Grigorij Zinovjev nem létezik. Igaz, mi ketten is feltétlenül utazni óhajtunk, de természetesen sok más emigránsnak van hasonló szándéka, köztük nekünk is… Meg kell tehát szondázni őket, milyen lehetőségekkel rendelkeznek? Egyáltalán, mit kell kérnünk tőlük? Mi lenne, ha Németország nyilvánosan kijelentené: kész bárkit átengedni Oroszországba, akit vonz a szabadság vágya. Így kéne csinálni… Egy ilyen nyilatkozat alapjában véve tökéletesen kielégítene bennünket.

És még valamire figyeljünk! Ezek a diplomaták bunkók, a munkásmozgalomban nem tájékozódnak, és semmit nem ismernek. Cibin igazítsa el őket. Jelentsen ki nagy titokzatosan valami ilyesmit: az orosz forradalmi mozgalmat TELJES MÉRTÉKBEN Svájcból irányítják. Szó szerint így: Oroszországban egyetlen lépés sem történhet, amire nem jön Svájcból utasítás… Éppen ezért fontos a jelenlegi szituációban figyelniök… Világos minden. Na, szedelőzködjék, Grigorij, munkára fel. Nekem holnap a Népházban előadást kell tartanom.

Mekkora örömet szerzett még három nappal ezelőtt, hogy a kommünről beszélhet, és minden-minden hogy összezavarodott…

Ma reggel nagy sietségében és izgalmában Lenin egy viseltes, gyűrött sapkát nyomott a fejébe, nem azt, amelyet máskor hordani szokott. A Népházban a szakszervezeti elnök azt hitte, hogy valami csavargóval akadt össze, és nem hitte, hogy ez a figura lehet a felkért előadó.

Ezen a vasárnapon az órások klubjában tehát Lenin előadást tartott, ezen a címen: „A párizsi kommün útját választ ja-e az orosz forradalom?” Mintegy kétszáz ember hallgatta a német nyelvű előadást. Lenin félretetette az előre kidolgozott

téziseket, és szabadon beszélt, nem érzékelte, mit várnak tőle, és mi érdekli őket igazán. Elveszítette időérzékét, és elveszítette kontaktusát a teremmel, sőt talán azt se tudta, milyen papírt tart az ujjai között. És ez még mind semmi. Régi-régi: szerelme, a kommün is hidegen hagyta. Elvarázsolt-elbűvölt állapotában immár teljesen összeolvadt elméjében a két forradalom tapasztalata, ami nemcsak a megfogalmazott tételekben tükröződött. Még rögtönzött ötleteiben és sejtelmeiben is ötvöződött a kommün tapasztalata és ez a váratlanul kivirágzó – talán csalóka, délibábszerű –, mégis egyedüli, egész életében várt és sürgetett forradalom. Nem lehet még egyszer elkövetni a kommün hibáit. Köztük a két legnagyobb hibát: a kommün nem vette kezébe a bankokat, és túlságosan nagylelkűnek bizonyult. Ahelyett, hogy tömegesen puskacső elé állította volna az ellenséges osztályok tagjait, senkinek sem tört az életére, és át akarta nevelni ezeket az embereket. Ez lenne, kérem a legnagyobb veszély a proletárokra: a forradalom nagylelkűsége. Meg kell tanítani a munkásosztályt, hogy ne féljen a könyörtelen tömegakcióktól.

Az előadásból ez a gondolat maradt meg a Lenint hallgató órássegédekben, ám őt egyre inkább az rémisztette, hogy kifut az időből. Amíg ő Svájcban előad, ott Pétervárott valami egyszer s mindenkorra elfolyik a semmibe, s holmi jelentéktelen, méltatlan figura ölébe hullik a hatalom.

Lenin után egy francia előadó következett, mialatt Abramovics egybeterelte az ott élő oroszokat. Abban a 25 percben, ami rendelkezésre állt a vonatindulásig, Lenin nekik is tartott egy eligazításfélét. Csakhogy most mellőzte a történelmi párhuzamokat, nem köntörfalazott, hanem nyíltan kimondta előadása befejezéseképpen:

– Ha arra lesz szükség, nem fogunk attól sem visszariadni, hogy fel kössünk a lámpaoszlopra akár nyolcszáz burzsujt és földesurat!

A vonat mozgásba lendült, és Lenin agyának kerekei is mozogni kezdtek. Pétervárott nincs igazi erő. A cárnak és apparátusának ugyan volt ereje, de kimozdították a helyéből. A hadsereg kezében lenne ugyan erő, de az le van kötve a frontokon. A kadetek nem képeznek erőt… Kérdés, mit nyom a latban a munkásküldöttek tanácsa? Mi lehet a helyzet most? Alighanem Csheidze mensevikjei jelentik a fő veszélyt, akiknek kezébe kerülhet a szovjethatalom. Pétervárott tehát üres tér van, és űr keletkezett a szovjetben is, amely valósággal magához vonzza az ő erejét… Ha pedig időben meg szerezné Pétervárt, megmérkőzik a cárral, aztán pedig megmérkőzik a hadsereggel.

Tehát neki kellene vágnia? Kénytelen végre csakugyan a hazatérés mellett dönteni?

A vonat ringatózása közben, a belső ülésen helyet foglaló Lenin a sötétségbe bámult a vonat ablakán, amelyen a vagon belső fényei tükröződtek, és ahogy elrévedt, azt se vette észre, hogyan kezelik a jegyét, nem hallotta a bekiáltott állomásneveket, s azt sem, hogyan hagyja el a vonat egyik megállót a másik után.

Ez volt az az állapot, amikor nem lát és nem hall az ember, nem vesz tudomást az útitársakról. Magányosan bámul ki az ablakon, és nincs is szüksége senkire utazás közben. Vele tart Inessa… Drágám, oly rég beszélgettünk…

Érted-e, Inessa, hogy nem szabad elutazni, és képtelenség el nem utazni… Nem lenne szerencsés, ha talán téged küldenélek előre Oroszországba? Hiszen nem kockáztatsz: Téged átersztenek bárhol. (Ez teljesen ártalmatlan fogás, nincs semmiféle ellentmondás benne: előreengedi, akit szeret az ember. Magától értetődik, hogy beavatjuk ügyeinkbe, ha van valakink, akiről mindenkinél inkább gondoskodni szeretnénk, és ezzel az ügy nyer… Így volt ez mindig, és hogy is lehetne másképp? És ha Inessa nem ellenkezik az indítvánnyal, akkor bizonyosan egyetért.)

Lassanként már egy éve, hogy utoljára találkoztak. Hogyan, hogyan nem, megszűnt a kapcsolat. De a kommün nevezetes, boldog, andalító napján, amikor a vonaton együtt zötykölődtek, a közös ritmusban boldogan érezte, mennyire közel vannak örökre egymáshoz, és mennyire nélkülözhetetlen számára ez az asszony. Most és nem máskor kell tehát két csucsujgató szót szólni, most lobbant fel a vágy, ezt nem lehet holnapra halasztani.

Az egyik állomáson kiszállt a vonatból, vásárolt egy levelezőlapot, és a következő megállónál már be is dobta egy postaládába.

… Drága barátom! Vettem az amnesztia hírét… Mindannyian a hazatérésről álmodunk, eljött az idő…

Ez a megfelelő kifejezés: álmodunk. Tisztán és világosan ezt kell írni: „álom”.

Ha velünk tartasz, gyere! Meg fogunk állapodni…

Ez a lényeg, találkozni kell… Éppen ebben a pillanatban… Gyere hát!

… Lenne egy megbízatásom az Ön számára: ki kellene tapogatni valahogy Angliában, hogy keresztülutazhatnék-e az országon…

Anglia természetesen nem akarhatja, hogy az antant ellensége, egy háborúellenes személy ott utazgasson… Hogyan lehetne mégiscsak kijátszani Angliát!?

Meg kell gondolni: egy hónapba telne talán, ha Franciaországon, Anglián és Norvégián át menne, ez idő alatt megszilárdulhat az új hatalom, belezökken a friss kerékvágásba és nekilendül… többé meg se lehet ingatni, nemhogy megdönteni. Addig kell ütni a vasat, amíg meleg…

Ugyanez a helyzet a háborúval: hozzászoknak az emberek, hogy forradalom idején folytatódhat a világháború, és esetleg elszalasztjuk a fordulat esélyét.

Számolni kell a német tengeralattjárókkal is. Ez idáig kivárt, most kockáztatna? Csak ügyefogyottak vállalkoznak ilyesmire.

Éjjel spiegelgassei otthonában nyugtalan éjszakája volt. Álom és ébrenlét között hánykolódva, mindinkább égette lelkét a kétség: utazzon haza, vagy maradjon helyben?

*

Hétfőn reggel a cár lemondásáról kapott távirati jelentéseket Lenin. A fogalmazás egyértelmű volt, és nem cáfolta egyik jelentés a másikat. Kétségtelenül lemondott! Mégpedig nemcsak Miklós mondott le, hanem visszavonult Mihály nagyherceg és az egész dinasztia, lemondott az egész banda!

Itt nem lesz restauráció! Most már csak az a kérdés izgatta: hogyan jut haza? Merre, hogyan? Természetesen minél hamarabb! Egyetlen órát se szabad elvesztegetni, minél hamarabb haza kell jutnia! Nem késlekedhet, legyen az ő kezében a kormányrúd. Csakis ő fogja korrigálni és irányítani az ügyeket, minél előbb, annál jobb!

Cibin ma felkereste Romberget. Ez remek. De egyelőre csak szondázgatják, faggatják a németeket, és várják a választ. Három nappal ezelőtt vegytintával írt üzenetet küldtek Hanyeckijnak, ami még nem volt igazán fontos lépés, ellenben az útlevél fénykép kapóra jött nekik. Talán már Sklarz kezében lenne? Természetesen oda még nem érkezhetett meg… Holnapután már igen. Aztán nézhetik csak meg a minisztériumban és a vezérkarnál. Nekik sincs idejük várakozásra. Rá kell jönniük, nem késlekedhetnek saját javaslataik elküldésével. De hallgatnak. Bunkók. Íme a bürokrácia grádicsai.

Vagy drágábban mérnék az árut? Akkor pedig kicsinyes politikát űznek. Persze reál is szövetséget jelenthet nekik a különbéke, ezzel azonban csak egy hosszú út első szakaszát teszik meg. De mi lesz azután, mi vár rájuk? A porosz

junkeragyakban nem motoszkál semmi a dialektikus spirálról. Hogy tekinthetnének a mai lövészárkok mögé? Sejtenek-e bármit a világforradalomról? Későbben persze orruknál fogva vezetjük majd őket; ennyivel van több sütnivalónk, mint nekik. De most, amíg esélyük lesz különbékére, addig biztosan arra fognak játszani, hogy megkaparintsák a balti kormányzóságokat, Lengyelországot, Ukrajnát és a Kaukázust. Mi mindezt önszántunkból átadjuk nekik, réges-rég megmondtuk. És Ziffeld se jön. Moore sem válaszol…

Hát a jó Parvus? Őneki aztán megvan a magához való esze… Mi van vele? Izrail Lazarevics! Svájcban rostokolok, úgy érzem magam, mint egy bedugaszolt palackban. Maga pedig igazán tudhatja, értheti, hogyan kell forradalmat csinálni! Hát mondja már meg, miért nem küldik azok onnan az utaztatásomra szóló ajánlatot? Egyáltalán intéznek önök valamit?…

A Spiegelgasse átkozott odvaiba nem süt be a nap.

Hát így lennénk… Már nincs mit meggondolni, valamiről biztosan lemarad az ember. Mit művelhet vajon Pétervárott a szerencsétlen flótás Sljapnyikov? A Téziseket réges-rég megkapta… Távirati úton újra az agyába kellene vésni. Sürgönyözünk Stockholmba, ezt aztán igazán állhatja a pártkassza. Nágya, ki adna fel egy táviratot? Taktikánk lényege: csöppet sem bízunk az új kormányban! Egyik párt felé sem teszünk egyetlen lépést! De fegyverkezünk! Csak fegyverkezünk! Nágya, teríts kendőt magadra, nehogy megfázzál!

Ha minden befullad, és nem tudjuk kivárni a németeket, előkészítünk egy angliai átutazást. Ha például nekilátna Karpinszkij: kiállíthatna vízumot a saját nevére, és beillesztenék az én fényképemet. Persze parókás fotó kéne, különben elárulna a kopaszságom. Azonnal írjunk neki! Küldjük Genfbe, de tüstént! No de ki adja fel? Jól

van, na! Megint magam leszek kénytelen intézkedni!

Kemény szél süvített át a keskeny utcácskákon, és amikor szembe fújt, Lenin kénytelen volt lefékezni. Pedig ellenszélben vitorlázni jó! Ehhez szokott hozzá. Széllel szemben… Nem fogok gyónni és vezekelni. És nem akarok másképp élni!

Ugyanez a szél sodorta haza Lenint, dombnak felfelé… S úgy látszik, jókor: telefonhoz hívták, a második emeletre. Ki lehet? Ezt a telefonszámot szinte senkinek nem kötötte az orrára, csak kivételes esetben hívható.

Sötét a lépcsőház. Inessa hív! Ez csakugyan az ő hangja. Ugyanaz a hang, amely a húrok alól surran elő. Amikor az ujjai futnak végig a billentyűzeten…

– Inessa, oly régen nem hallottalak! Drágám! Tegnap útközben adtam fel neked egy lapot… Azonnal el kellene utaznunk, mindannyian megyünk. Többféle változatot is kidolgoztam, valamelyik biztosan beválik! Mindenképpen ki kellene puhatolni, mehetek-e Anglia felé… Nem vállalnád a felderítést?… Hogyhogy? Most alkalmatlan?… Tudod jól, hogy soha semmit nem erőltettem… Abban sem vagy biztos, hogy bármiféle útra vállalkozhatnál? Egyáltalán nem? Vagy elbizonytalanodtál? (Csak szaggatottan hallja Inessát, nem rendeződnek képbe a részletek. Amikor nem találkoznak személyesen, és mindig csak. apró elemeket ismerhet meg, nem alkothat ja meg egy magatartás átfogó képét. És most megint csak telefonon érintkeznek.) De miért nem jöhetsz? Hogy bírod ki?! Én pedig teljesen biztos voltam. Eszembe nem jutott volna… Persze, az idegeid… (De telefonon hogyan is lehetne megbeszélni, mi baj van Inessa idegeivel, hiszen minden perc egy frankba kerül.) No jó, rendben van. De talán szerencsésebb lett volna ha Inessa nem telefonál. Elrontotta Lenin kedvét a beszélgetés… és felborította a tervet…

Nem tudja megmagyarázni, mi mérgezhette meg kettejük viszonyát, és a dolog egyre rosszabbra fordul. Vajon miért? Pedig előkészítene mindent Inessának, és sok mindenben engedne… De mi végre, és kit szolgálhatna ezzel?

Mennyit álmélkodott Lenin, hogy fenntartható ez a háromszög. És mégsem lehetett fenntartani.

Alaposan kiborította ez a beszélgetés. Mintha szálka akadt volna a torkán, mindenféle foglalatosságtól elment a kedve. Letelepedett az ablaknál: fényt akart, térdére tett egy cédulát, hogy cselekvési programot fogalmazzon a péterváriaknak, hiszen azok ott soha sem találnak ki semmit a maguk eszével… Fütyül a szél odakinn, és befúj a szűk réseken át. Korábban észre se vette ezeket a lyukakat. Március van, és mégis fűteni kell. A főbérlő azt mondja, hogy Uljanovék pazarolják a szenet. Kénytelen tehát kabátot vetni a vállára.

Elemezni kell a helyzetet. Persze nem ismerte pontosan a részleteket. A töredékes, száraz laptudósításokból pedig nem lehet mindent rekonstruálni. Ellenben az általános elméleti kérdések ismeretében válaszolni tudott a kérdésre, mit hozhat a jövő Pétervárott…

Csoda történt volna Oroszországban? De hát nem produkál csodákat sem a természet, sem pedig a történelem, csak a nyárspolgári ész következtethet ilyesmire… A cári banda romlása; Romanovék meg a pogromlovagok vadállati kegyetlensége miatt történik mindez: zsidó- és munkásvérrel öntözték az orosz földet… nyolcnapos forradalom tört ki… A főpróba 1905-ben volt. Most pedig kiborult a Romanovok vérrel-sárral teli talicskája. Ez az általános polgárháború kezdetét jelenti. S most épp erre kell felszólítani a népet.

Lenint ugyancsak felbolydította, hogy nem tudott dűlőre jutni Inessával. A telefonhívástól izgalomba jött, de nem csillapodott le. Nem értik

egymást, és ez örökké izgalomban tartja, szúrást érez…

Magától értetődik, hogy éppen Oroszországban tört ki legelőször a forradalom. Ez várható volt. Mi is bíztunk benne. A mi proletariátusunk a legforradalmibb… Némiképp követhető az események menete, s az a világos következtetés mégis levonható, hogy az angol és a francia követség, ügynökei révén, az októbristákkal és a kadetokkal összefogva, közvetlenül előkészített egy összeesküvést. Ugyan, hogy képzeli Inessa? Csak nem gondolja, hogy mi elutazhatunk, ő pedig itt marad? Egyszer s mindenkorra… Az események szétszórják és elválasztják az embereket…

Az új kormányba Miljukovot nyilván a finomkodó professzori szólamok kedvéért vették be, de a döntéseket Akaszttató Sztolipin társai hozzák… A munkásküldöttek szovjetjeinek szövetségeseket kell keresniük: nem annyira a parasztság egészére számíthatnak, mint amennyire a mezőgazdasági bérmunkásokra és a legnincstelenebb zsellérnépre, amely a gazdag parasztoktól elkülönül. Nagyon fontos, hogy minél előbb megosszuk a parasztságot, és szembekerüljön a gazdag a szegénnyel. Ez a lényeg.

Jöjjön hát a vihar, szakadjon a hó. Ha nem árad fény az ablakon át, gyújtsunk mi világosságot…

Nem fog megnyugodni, amíg nem ír újra Inessának. Most azonnal meg kell fogalmazni…

… Nem leplezem Ön előtt mélységes csalódásomat. Most vágtatni kell, az emberek mégis-mégis „várakoznak”! Letartóztatnak, ha Anglián át saját nevemen próbálok átutazni… Biztos voltam benne, hogy Önt is lázba hozza a feladat. Talán csak nem az egészségi állapota tartja vissza? De nagyon sokat jelentene legalább annak tisztázása, mi a vízumok kiadási rendje…

Ezzel mintha kipanaszkodta volna magát, és megnyugodott, ellenben eszébe jutott, hogy még az ügy javára fordíthatja ezt a levelet:

…Megfontolhatnánk viszont a következőt: annyi „szociálhazafi” és más párton kívüli gazdag patrióta él az Ön közelében! Alighanem ők is játszanak a hazatérés gondolatával. Igazán nem ütközhet nehézségbe, hogy átutazzanak Németországon. Nagyon könnyen elintézhető.. Mi lenne, ha ők folyamodnának a hatóságokhoz, hogy kapjanak egy kocsit Koppenhágáig? Nekem kár próbálkoznom, hiszen defetistának” számítok. Nekik viszont ez semmiség. Mit meg nem tennék, hogy egyszer móresre tanítsam ezt a siserahadat, ezt az állatseregletet?… Nem súgná meg Ön nekik, mit kellene tenniük? Gondolja, hogy megtagadnák tőlük a vízumot a németek? Lefogadom, hogy rendelkezésükre bocsátanak majd egy személyvagont. Meggyőződésem! Persze minden el lenne rontva, ha én kezdeményezném a dolgot, vagy éppen Ön… De éppen Genfben ne akadna egy jó bolond, aki vállalkozna a kérvényezésre?…

Hát ebbe az irányba mutat most minden. Szükségtelen Franciaországban vagy Angliában tapogatózni. Egyetlen természetes út marad: Németországon át. De jó lenne távol maradni az ügytől, és másvalaki szervezhetné a dolgot.

Nem lesz nehéz meggyőzni az akadékoskodókat: minden skrupulus felesleges ebben az esetben, hiszen ki hitetné el az orosz munkásokkal, hogy kipróbált forradalmárok képesek lennének a germán imperialisták szekerét tolni? Azt mernék állítani, hogy a németek zsoldjába szegődtünk? Jó, hiszen e nélkül is azt terjesztik, hogy az internacionalisták háborúellenesek. Tettekkel fogjuk bizonyítani, hogy nem vagyunk német ügynökök. Most viszont az a legfontosabb, hogy elutazhassunk innen, és az se baj, ha ezért az ördöggel cimborálunk. De kire bízhatnánk a kezdeményezést? Pedig hiába kapunk beutazási engedélyt, nem élhetünk a megszerzett lehetőséggel. Egyedül magunk,

elsőként és egyedül nem kelhetünk útra. Abból ugyanis odahaza Oroszországban származnának nehézségek.

Így telt el a nap, anélkül, hogy megoldás kínálkozott volna…

És épp ezen az egy napon mi minden furcsaság történhetett Oroszországban! Lenin kibámult az áthatolhatatlan sötétségbe, odanyomta arcát az ablaküveghez. és úgy tűnt, mintha ferde röppályát írva le, valahonnan puskagolyók csapódnának be. Ez történhet most Pétervárott. A szél besüvített a kéményen, valahol valami kopogott a háztetőn… Aztán elült a zaj, már nem is koppant semmi, inkább megtekert valamit a vihar.

Mintha épp az utolsó órákat hagynánk kihasználatlanul. A legutolsó órákat…

Meg kell írni, folytatni a levelet.

… Miljukov és Gucskov báb az antant kezében. Nem a munkások dolga, hogy az új kormányt támogassak, hanem a kormánynak érdeke, hogy „megtámogassa” a munkásokat… Adjanak fegyvert a munkáskézbe, és akkor soha többé nem kerülhet veszélybe a szabadság’ Tanítsuk meg a munkásokat, ne adjanak hitelt a szavaknak!… Az éhséget ugyanis nem tűri a nép, és hamarosan rájön, hogy van kenyér Oroszországban, de el kell venni… Így harcolhatjuk ki a demokratikus köztársaságot, és ezt követően megvalósítjuk a szocializmust.

Forgott a gyomra, végtagjain kitágultak az erek: tehetetlenség kínozta Lenint, érezte, történjék bármi, kiszabadul innen, a fergeteg se tarthatja vissza többé. Fújjon csak a szél, taszítsa meg, süvítsen keresztül rajta.

A lépcső alján beburkolózott kabátjába, fejébe húzta az öreg sapkát. (Még a szakszervezeti elnök sem volt rest megkérdezni Lenint a minapi előadás előtt, hogy micsoda pilótasapkát hord.)

Rögtön taszigálni, rángatni kezdte a szél, igazi vihar kapta el, de a szárazabbik fajtából, amelyik alig hoz havat magával. A lámpák világítottak, az ég ellenben fekete volt. Bumm! most kiverte egy utcai lámpa búráját. Megtáncoltatja a cserepeket, mindjárt ráesik egy a fejére.

Az óváros keskeny, szoros mellékutcáin akármerre veszi útját az ember, mindenképpen útvesztőbe téved. Az egér is hiába próbál kikecmeregni a saját labirintusából, Lenin is hiába fordult hol erre, hol arra, nem talált kiutat – egy, a pétervári terekre emlékeztető tágas, kies mezőre. Negyvenezer birtokos tartotta kézben Oroszországot. Eszünk ágában se lesz annyit lenyúlni, mint amennyit ők magukhoz ragadtak, kormányozni mégis jobban fogunk.

A Niederhofstrassén, az éjszakai sétálóutcán egyetlen járókelő sem akadt, a fényes ablakok mögé húzódtak a vihar elől… Egyetlen védtelen figura kapálózott összegörnyedve az irdatlan szélben. Megtört és bávatag volt. Ismerős… Hiszen ez Grigorij!

Az állomásról jön? Vajon mi szél hozta?

– Vlagyimir Iljics, sok fontos dolog történt, úgy gondoltam, vissza kell jönnöm!

– Intézett valamit Cibin? Talán csak nem sikerült Romberggel találkoznia?

– De igen, éppen ma fogadta őt. Mindjárt beszámolok róla. Nagyon megörvendeztette Cibin a derék Romberget!

Egyiküket erre dobta a vihar, a másikukat amarra.

Bal kezükkel megpróbáltak védekezni a szélfúvás ellen, a jobbal pedig a sapkát fogták. Hátrálni kezdtek. Bajos lett volna beszélgetni, de Grigorijt feszítette a beszélhetnék.

Bernben egész nap a hazatérés módját vitatta az emigránsok bizottsága, és Zinovjev képviselte a

bolsevikokat. És mondja már, Grigorij, mi történt, hogy határoztak?

Szószátyárkodtak, fecsegtek egész nap, minden változatot megcsócsáltak. Volt, aki a szövetségesek közbeiktatása mellett kardoskodott, mások meg a skandináv variánst erőltették. Aztán Martov indítványozta: menjünk Németországon át!

– Martov???

– Igen, ő javasolta a német utat!!!

– Martov??

Lenin nem kapott levegőt, és csak ezért nem rikkantotta el magát.

– Bizony! Azt ajánlotta, cseréljenek ki minket oroszországi német hadifoglyokra!

– Maaartov???

– El kellene nyernünk az ideiglenes kormány hozzájárulását. Grimm kötné össze a svájci hatóságokat velük…

– Micsoda szerencse! Hihetetlen! És Julik ötlete volt, nem a miénk! Így is kell nevezni: ez lesz a Martov-terv? Mi csupán csatlakozunk hozzá.

Ez volt tehát az első szó… Kimondták!!!

*

A NÉMET VEZÉRKAR TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTÉRIUMNAK *Nem ellenezzük az oroszforradalmárok vonatának külön szerelvényként kezelését, megbízható kíséret mellett.* (Március 13.)

A NÉMET VEZÉRKAR ROMBERG NAGYKÖVETNEK, BERN *Külön szerelvény katonailag biztosítva. Az indulás időpontját és az utazók listáját bemutatni,* 4 *napon belül. A vezérkarnak feltételezhetően nem lesz ellenvetése a listára felvettekkel szemben.* (Március 13.)

*

Március 6-án este viharos szél tört Zürichre, és hajnalban sűrű hó borította el, majd pedig eső áztatta a várost. Másnap dara szitált, és ismét esett meg havazott. A város a következő napon fehér takaróba borult, és nyugodtra fordult az idő. E viharos éjszakától kezdve, Lenin naphosszat fel-alá járkált a kamra méretű szobácskában, az ebédlőasztaltól a félhomályos ablakhoz. Svájc e parányi sejtjébe rekesztve, fogva tartotta őt a rossz idő, miközben feszítette a tettvágy, pedig nem dönthetett semmiről: róla határoztak mások. De ha nem is mozdulhatott a kamrájából, késedelem nélkül meg kellett fogalmaznia egy cselekvési programot a pityeri bolsevikoknak és elküldeni, kezükbe adni; ez azt jelentette, hogy a még nem tökéletesen kimunkált, egyetlen nap alatt elkészített szöveget valakivel közönséges levélként fel kell adatni a postán.

*

Egyre gyakrabban beszélgettek az emigránsok egymás közt arról, hogy Németországon át kellene hazatérniük. Néhány – különböző politikai pártokat képviselő emigráns bizottság Grimmhez fordult, lépjen érintkezésbe Romberg német nagykövettel. (Martov minden emigráns átengedéséért cserébe egy-egy német hadifogoly kiszabadítását ajánlotta fel.) Ez pompás, nagyszerű hír volt, hiszen elkészült egy Martov-féle terv, sőt már funkcionált is!

Grimm készségét nyilvánította a közvetítésre! (Egyre jobb.) Grimm azonban nem csupán a zimmerwaldi csoport élén állt, hanem egyszersmind képviselő is volt a svájci parlamentben: csak akkor tehetett lépéseket, ha maga mögött érezte a kormány, s ezen belül Hofmann külügyminiszter támogatását. (Tehát Grimm készsége azt mutatta, hogy tárgyalt valakivel. Majd kiderül.)

De miért is ellenezné Svájc az akciót? (Boldog lehet a hadban álló szomszédok szorításában vergődő ország, ha megszabadul végre ettől a

zajos bandától.) Grimm folyton-folyvást Romberg nyakára járt, teljes titoktartás mellett tárgyalt a nagykövettel, nehogy bármi módon kiszivárogjon a megbeszélések híre a sajtóhoz, mert a svájci semlegesség szent, nem szabad sérülnie. A pártok első vonalbeli vezetőit ellenben kötelező tájékoztatni (Natansont, Martovot meg Zinovjevet). Mi tehát tudhatunk a tárgyalásról.

Hát csak egyezkedjenek… Lassú víz partot mos.

Romberg mindenre rábólint. Grimm pedig azt hiszi, hogy ő lesz az, aki elrendezi a dolgot. Most már csak annyi van hátra, elvtársak, hogy megkeressétek az ideiglenes kormányt, engedélyezze az utazást.

Hát köszönjük szépen! Esedezzünk önöknél, jó urak? Csak nem korunk Louis Blanc-jától, Kerenszkijtől kell kikönyörögnünk a hazatérési engedélyt?!

Ezekben a kemény napokban Leninnek nagyon hiányzott a mihaszna Radek társasága. Végre telefonon rátaláltak egy davosi szanatóriumban. Ott pihent a gazfickó. Az orosz forradalom hírére sem szedte azonnal a sátorfáját. De amikor elindult végre, útközben észhez kapott, és fontos elterelő hadmozdulatot eszelt ki: egy Bernben dolgozó német tudósító közvetítésével ellenőriztette, hogy áll az ügy. Romberg az újságírónak is azt válaszolta, mint mindenki másnak: átengedünk bárkit Németországon, amennyiben kérvényezi.

A német sorompó azonban egyelőre zárva maradt, az emigránsok ugyanis érdeklődtek, kíváncsiskodtak, zaklatták kérdéseikkel az ideiglenes kormányt. (Táviratokat küldözgettek Kerenszkijnek, cselekvésre viszont nem szánták el magukat.)

Tehát egyetért mindenki, de csak egy helyben toporognak, mert lomhán működnek a régimódi,

lényeges ügyekre alkalmatlan diplomáciai csatornák.

Addig persze aligha jöhet mozgásba bármi, amíg a tengerfenéken el nem indulnak a nagy sötét halak...

Míg csak Sklarz Berlinben elő nem terjeszti Lenin ellenjavaslatát, és a német vezérkar jóvá nem hagyja az ellentervet…

… Míg csak a német külügyminisztérium el nem veszíti a fejét; immár rengeteg pletyka kering a hazatérésről, hogy Lvov herceg a svájci nagykövetnek már nyilatkozott volna, s őnekik egyáltalán nem sürgős az emigránsok hazatérése. Ez pedig ugyebár annyit jelent, hogy most rajtunk a sor: ki kell deríteni, ki és miért blokkolhatta le az ügyintézést, és majd figyelmeztetik a németeket: el ne szalasszák e soha vissza nem térő alkalmat…

Március 18-án, egy szombati napon végül megérkezett Bernbe az utasítás Romberg nagykövet címére, közölje minél hamarabb Leninnel: elfogadta a külügyminisztérium a területenkívüliségre vonatkozó indítványát, nem lesz személyi ellenőrzés, és egyáltalán nem fogják korlátozni az átutazókat.

Szombaton és „minél hamarabb”! Tehát nem szabad halasztani a vasárnapi indulást. A nagykövet félretette óvatosságát, és élve a legkockázatosabb és a legvégső esetre tartalékolt kapcsolat lehetőségével, közvetlenül felhívatta Lenint, aki nagy izgalommal sietett a telefonhoz: azt hitte, végre Inessa jelentkezik.

De nem Inessa volt, ellenben megérkezett a várva várt válasz!!!

Eljött a nagy pillanat, megnyílt az út! Értesíthetik az útra kész csoport negyven tagját, két nap múlva ekkor és ekkor utaznak, ideje csomagolni, adják fel könyveiket, rendezzék el pénzügyeiket. Felszállhatnak akár Genfben, akár Clarens-ban, Bernben, Luzernben, vásároljanak úti elemózsiát, lehet akár kedd az indulás napja. Vagy

akár a Sklarz-cal egyeztetett időpontnál egy héttel későbbi nap: jövő szombat. A nap, amikor beavatkozhatnak a forradalomba…

De már a sötét, savanykás szagú lépcsőházban gondok kezdték gyötörni Lenint. A gyatrán megvilágított kamrányi szobába szorulva (hullt, csak hullt reggel óta a sűrű, nehéz hó, amely időnként havas esővé változott), Lenin két ujját viseltes mellényének kivágásába illesztette (e tekintetben is szükség volt elővigyázatosságra, nehogy időnek előtte cserbenhagyja e becses ruhadarab); tehát ketrecbe szorítva és egy helyben toporogva, igyekezett önmagát is fegyelmezni: senkit nem riaszt, és a híreket sem óhajtja mindenkivel megosztani. Gondolkozni ellenben kötelező! Megfontol és megrág mindent alaposan.

Az erős nem veszíti el a fejét, ha vereség éri, és nem csügged. De a siker könnyen fejünkbe száll. Ennél súlyosabb veszély nem is leselkedhet egy politikusra.

Minden kapu megnyílt, és nem szabad belépni rajta, mert nincs megfelelő magyarázat arra a kérdésre: milyen úton, kikkel cimborálva szereztek a bolsevik vezetők kizárólag maguknak külön vagont, amellyel hazautaztak.

*

Még mindig szükség lenne megtévesztő, elterelő hadmozdulatokra?

Nem akadt hely, ahol levezethette volna a feszültséget, nem töprenghetett az utcákat róva, mert nem eresztette ki a rossz időjárás (az olvasótermektől pedig rég elszokott). Ehelyett az agyát késztette cikcakkos, lázas tevékenységre. Ezek szerint az égvilágon semmi sem akadályozza, hogy útra keljen végre. De hová vezet az út? Azért siessenek az emigránsok, hogy aztán a finn határon vesztegeljenek? Vagy egyenesen bemasírozzanak majd az ideiglenes kormány börtönébe? Nem nehéz elképzelni a sovinizmus tombolását Oroszországban. Az érvényes

kispolgári fogalmak szerint különvonatozásuk „hazaárulásnak minősül. És még az itteni gerinctelen eszer-mensevik farkascsorda is ráerősít majd az árulás vádjára.

Nem! Nem. Nem…

(Kapóra jön megint Hanyeckij, aki megpróbál átutazási engedélyt kicsikarni a britekből, és lám, azok elutasítják! Verjük dobra, kiáltsuk világgá!)

Milyen egyszerű volt a helyzet, amikor külső erők kötötték ide. Most ellenben saját magát tartja pórázon, noha szabad a pálya. Mennyire gyötrelmes az ilyen önmegtartóztatás. De szükség van rá, muszáj, erre kényszerül!

Minden felszínre kívánkoznék immár, ami eddig tengerek mélyén lebegett, ott, ahol a nagy fekete halak húznak, és ő kis kecses vitorlás ladikján elhajózhatna, minden szerzeményével együtt.

Csakugyan véget értek volna a tárgyalások?

Éppen ellenkezőleg! Most jött el az érdemi megbeszélések ideje. Talán már ma tárgyalni kellene.

S erre a szerepre a hiszékeny és csalárdsággal nem gyanúsítható Platten lesz a legalkalmasabb. A csoport magától kialakul, kész a lista.

*

(Inessa! És még most se szántad volna el magad? Elképesztő! Kimaradnál az oroszországi nagy ünnepből? Hiszen egyedül erre készültünk. Itt maradnál ebben a rothadó világban?)

Negyven ember már nem vádolható árulással. Negyven embert nem piszkolhat be egyetlen folt. Nincs többé folt… Természetesen magunkkal vihetnénk még néhány szélsőséges, meg néhány egyéb kétségbeesett magányos figurát, akkor tisztábbnak látszana esetleg az akció. Bár… szerencsésebb lesz, ha magunk közt maradunk. Mekkora galibát okozhat egy felesleges tanú, aki

minden lépésünket megfigyeli, kurkássza. Van-e egyáltalán értelme ekkora erőfeszítésnek, ha már most a saját vasúti kocsinkban ellenséget cipelünk magunkkal, és Pityerben vele kell majd küszködnünk. Szó se lehet róla. Azt már nem! A legutolsó pillanatig titokban marad minden. Tehát az indulás helyét, sőt idejét sem közöljük.

Helyette tárgyalunk. Mégpedig nyíltan!

Persze tárgyalni akkor érdemes, ha kész a megegyezés. Mekkora szégyen, ha kudarcba fullad egy tárgyalás. De ha már zsebében hordja a megállapodást az ember, nyugodtan helyet foglalhat a zöld asztalnál…

Minden proletárügy megköveteli a lépések alapos előkészítését. Ezt teszi most is. Szorosan egyben tart mindenkit, mindent, nehogy kibuggyanjon a trutymó!

Mindenki egyért… Senki sem léphet félre! Senki ne mondja: nem volt részem benne, és senkinek se legyen módja, hogy utólag kijelentse: sejtelme se volt róla, mire megy ki a játék! Éppen ezért szükség lesz hiteles aláírásokra. Olyan ez, mint egy összeesküvés. Amikor a gonosztevők megcsókolnak egy kést. Senki nem válhat ki, senki se játsszon leleplezősdit. A hatalmas felelősséget valamennyiünknek viselnünk kell: mind a negyven embernek.

(Mi lesz, ha Inessa mégse tart velünk?)

Lenin végre letelepedett, és írásba foglalt egy kötelezvényt. Az ablakhoz vitt egy széket, térdére fektetett egy cédulát, és sietős, elnagyolt kézírással, a térdén rézsút elhelyezett papírlapra leskiccelt egy szöveget. Izgalmában a szokásosnál testesebb betűket rótt a cédulára. Pontokba foglalta a kötelezvény feltételezhető részleteit: megerősítem, hogy ismertem mindazokat a feltételeket, amelyeket a német nagykövetség megszabott Platten elvtársnak, és politikai felelősségem tudatában elfogadtam mindezeket a

feltételeket, minden várható következményükkel együtt…

És ekkor váratlanul egy metsző, mégis kellemes, vidám hang hallatszott a folyosóról. Radek! Tehát csak megérkezett. Igazán kapóra jött, álmodni sem lehet nála alkalmasabb segítőtársról. Karl, Karl, hozta Isten! Vegye le a kabátját, csuromvíz a gallérja! El tudja képzelni, Karl, milyen hírrel várom?

A jövevény annyit mondott mindössze: ejha, s megmutatta ragyogó metszőfogait, amelyeket nem fedett el a felsőajak. Radek oldalszakállal szegélyezett imposztorképe mindig vidám, arcáról sosem tűnik el a mosoly.

– Hát akkor… Akkor fogjunk hozzá, állítsuk össze kettesben… Kemény feltételekkel kell Romberget szembesíteni.

– Vlagyimir Iljics, még ön szab nekik feltételeket?

– Miért ne? Magától értetődik.

– Hát ez remek!

Radek rögtön megérti, mire megy ki a játék. Kitűnő tanácsokat ad, miközben elmókázik vele az ember, sok mindent jó előre kiszámít.

Csak egy baj van: itt tilos a dohányzás, őkelme ezért nem gyújthat rá, csak egy száraz pipa szuttyog a szájában. Aj-aj, nehéz az élet!

– De mi lesz velem, Vlagyimir Iljics? Képes lenne itt hagyni?

– Hát ezt honnan veszi, Karl?

– Hiszen osztrák alattvaló vagyok, mi pedig „orosz emigránsokat” emlegetünk ebben a feljegyzésben.

– Ördögfattya, még hogy osztrák alattvaló… Megszoktuk, hogy hozzánk tartozik, közülünk valónak tekintettük mindig, Végtére is a lengyel párt csak formai okból létezik. Éppen Radeket ne vinnénk magunkkal? Csak nem hagyjuk sorsára!?

Radek pompás megoldást agyalt ki: úgy egyezkedjék Platten Romberggel, hogy az esetleges szöveges megállapodásban ne szerepeljen az „orosz” jelző, hanem használják inkább helyette a „politikai” emigráns kifejezést. (Ha pedig mégsem készül írásos egyezség, szóban még egyszerűbb elmismásolni a dolgot.) Erre aztán igazán nem ügyelnek a németek, törődnek is ők most ilyesmivel.

Ilyen végtelenül fontos pillanatban, életfontosságú ügyekben igazán nincs játéklehetőség, és a német vezérkarnak végképp nincs kedve tréfálni. Radek azonban nélkülözhetetlen, egyszerűen nincs párja, nem helyettesíthető, csupa szikrázó ötlet ez az ember: éles eszű, pimasz, maró humorú. Megpróbáljuk becsempészni…

– De vállalkozik-e Platten a tárgyalásra? És csakugyan elkísérne bennünket?

– Nem bízhatjuk másra. El kell vállalma.

– Münzenberg talán alkalmasabb lenne. Keményebb fából faragták.

– Willy? Német katonaszökevénynek számít. Aligha boldogulna a nagykövettel, és hogy utazhatna át Németországon?

– S ha mégis őt választanánk – meditált hangosan Radek, miközben a fogai közt tartott üres pipaszárat szívogatta –, Platten mégiscsak párttitkár… S most emigránsokkal utazgatna… Mi lesz, ha aggályoskodni kezd a várható svájci következmények miatt?

– Ugyan mit számít most Svájc?

Leninnek most már nem maradtak kétségei. Grimm előtt Platten leszerepelt, de a fő kérdésben nem fog ingadozni, ha megfelelő érvekkel meggyőzzük. Platten munkásember, igazi proli. Parvusról ellenben semmit sem sejt, és nem is szabad soha semmit megtudnia.

Az már egyre megy, hogy Radeknek elmond-e bármit az ember Parvusról, vagy netán hallgat róla, Karl mindennel tisztában van. Radeket túlságosan magához láncolta Parvus, annak idején Lenin kénytelen volt alaposan a körmére nézni, mert nem neki való társaságba keveredett. Berni kocsmákban flangált, és adósságokba keveredett, aztán engedményeket tett sovinisztáknak piszkos üzleteket kötött, és nőügyei is akadtak. Akkor Radek tátott szájjal hallgatta a kioktatást, a döbbenettől nyáladzani kezdett. Mindennek ellenére belevaló fickó! Bár lenne több példány belőle.

– Sklarzról Platten tud. Elmondtam róla, hogy a német kormány filléres ügynöke, és kihajítottam! Grimm-mel kapcsolatban is kifejtem majd a véleményemet: nincs rendben vele valami, akadályozza a kiutazást, és saját zsebére üzletel. Nekünk pedig elegünk van abból, hogy itt rostokoljunk, szólít a forradalom! Proletár módra, nyíltan, titkolózás nélkül, fogjuk magunkat, és felkeressük a német követséget. Platten rá fog állni! – jelentette ki magabiztosan Lenin.

Rendben van, de ki kellene oktatni, hogyan tárgyaljon Romberggel. Hiszen most egy egészen új szövegre lesz szükség. Azt kell bizonygatni, hogy Oroszországban rosszra fordulhatnak a dolgok, és ez veszélyezteti a békét. Következésképpen ki kell ragadni Oroszországot az angol és a francia háborús gyújtogatók kezéből. Felelős intézkedést ígérhetünk a német hadifoglyok kiszabadítása érdekében (annak idején pedig szavunkon foghatnak!). De megfelelő biztosítékra kell szert tennünk, nehogy bárki kompromittáljon bennünket, továbbá megpróbálnánk kizárni minden kellemetlenséget, ami különben előfordulhatna útközben. Készek vagyunk zárt, akár lepecsételt vagonban utazni. De bizonyosnak kell lennünk abban, hogy azt a kocsit nem fogják feltartóztatni.

*

Lenin munkához látott, miközben a kamra teljes hosszában – három lépés erre, három lépés amarra nagy léptekkel járt fel-alá, egyik kezét hátra tette, a másikkal hadonászott. Radek pedig buzgón jegyzetelt, üres pipájával megtámasztva térdén a papírlapot. Az ő aktív közreműködésével, Lenin kiegészítő megoldásokat ötlött ki: jó lenne nyugati szocialisták aláírásaival hitelesíteni a nyilatkozatot. Ehhez viszont makulátlan emberek kellenek

De kicsoda makulátlan manapság?...

– Talán Romain Rolland...

Éles elmére valló ötlet!

Akkor ki kell vetni a horgot. Vajon ki fogja meg Romain Rolland-t?

Radek társasága lecsillapította a Lenin agyában dúló vihart. Ismertethette elképzeléseit, és választ kapott kétségeire: nem kell-e Grimm-mel szintén a nyilvánosság előtt szakítani, ha nyíltan felkérik Plattent?

Dehogyisnem! Pofonegyszerű a következtetés: látványosan, az emberek szeme láttára szakítani fognak!

– Az ő nyakába kell varrni mindent!

– Megbűnhődik majd minden disznóságért, amit a mi rovásunkra valaha elkövetett. Meg fogja emlegetni a svájci kongresszus befullasztását...

Evégett nyilvánosságra kell hozni Grimm titkos tárgyalásainak bizalmas dokumentumait!

Mindig bombaként robban, ha napvilágra kerülnek a titkos ügyletek. Lenyűgöző hatása lesz az akciónak.

Tehát késlekedés nélkül, azonnal meg kell fogalmazni egy ilyen közleményt!

– Meg fogjuk nyomni a ceruzát, és éppen ott, ahol kell!

– És holnap már mindenki olvashatja!

Ez az: Radekkal együtt a kimerítő munka is tréfás játékká változik! Karlt Lenin nagyon kedvelte egészséges elfogultságáért!

Már neki is ültek, és elkészítették a fogalmazványt: Radek írt, az üres pipát szortyogatva. Arra se jutott ideje, hogy a folyosóra kimenjen rágyújtani. Néha kitört belőle a röhögés, még fel is pattant örömében, amikor megtetszett neki valamelyik szófordulat. Lenin pedig helyet foglalt a jobbján, és ellátta jó tanáccsal.

Radek volt az egyetlen olyan ember, aki mellé Lenin úgy ült le, hogy egyszersmind átadja a fogalmazás jogát, miközben ő maga csak elégedetten nevetgél mellette. Radek volt a legjobb tollforgató a bolsevik pártban. Még Lunacsarszkij, Bogdanov és Buharin is gyengébben írt nála.

– Tiszta nyereség, hogy Svájc nyakába vette a tárgyalás kötelezettségét, így megszabadul tőlünk, és nem nekünk kell kezdeményeznünk!

Aranyember ez a Radek, ennek aztán megvan a magához való esze!

– Még holnap közöljük, Nobbesnál vagy…

– Szombat van, Vlagyimir Iljics, és ez talán nem is baj! – vélekedett Radek, miközben pajkosan szikrázott tekintete a szemüveg mögött. – Holnap ünnep, tehát most rögtön táviratoznunk kell Grimmnek: Szombat este, sürgős! Radek vigyorgott, és fel-felugrott izgalmában ültőhelyéből, mintha tüskék meredeztek volna a székből, amelyek bele-beleszúrtak Karl nemesebb felébe.

És Lenin is fel-felugrált örömében. Fecsegtek, hadarva, egymás szavába vágva javítgatták a szöveget, és Radek serényen rótta a sorokat.

… Pártunk eldöntötte, hogy feltétel nélkül elfogadja az indítványt, és Németországon át térünk haza… Azonnal meg kell szervezni az utazást… Abszolút képtelenek vagyunk vállalni a

további késlekedés felelősségét… Határozottan tiltakozunk, egyedül utazunk!

– Úgy bizony! Selyempapírba csomagoljuk neki a tábla csokoládét – mondta Radek, füle tövét vakargatva…. Nyomatékosan kérjük, azonnal hozza tető alá a megállapodást!

– Nincs olyan ember, aki holnap Svájcban meg tudna kötni egy ilyen szerződést! Ráadásul holnap április elsejét mutat a naptár…

– Április elsejét! – rég volt ilyen elementáris jókedve Leninnek. Megkönnyebbült, oldódott az utóbbi hetek lázas feszültsége, és erőteljes lökések buggyantak ki mellébőL, – Jó kis bonbontartót küldünk ennek a centrista fenevadnak!

… Meg kell állapodni… ha csak lehetséges, még holnap…

– Amikor egész Svájc lustálkodik!

… Értesítsen bennünket rögvest az eredményről. Nagyon köszönjük…

Olyan ez, akár egy sakkparti: a játékos, miután jót húzott, még jobban átlátja a lépés kecsegtető előnyét, mint annak előtte. Ez a mihaszna Radek most ugyancsak felismerte a helyzetkomikum lehetőségét: milyen vicces vasárnapra és április elsejére időzíteni Grimm elvtársunk leckéjét.

– Ha pedig vasárnap nem intézné el a dolgot, mi hétfőn elszánhatjuk magunkat a szabad cselekvésre. – No meg kedden…

Úgy bizony! Radek még rátett egy lapáttal:

– Vlagyimir Iljics! Ráadásul itt van még Martov! Neki ugyancsak meg kell írnunk a dolgot! Annál is inkább, minthogy ő áll a terv mögött, Ha jól tudom, éppen az ő agyában született meg a terv… Radek majd megszakadt a röhögéstől.

– Miről kéne tudnia Martovnak? – kérdezte Lenin, aki most az egyszer nem kapcsolt elég gyorsan.

– Arról, hogy azonnal elfogadjuk Grimm indítványát: készek vagyunk hazautazni, Németországon át! Jól bemártjuk: nem egykönnyen mossa ki magát a kakiból. Az egész világ azt hiheti, hogy ez az ő műve: mintha kizavarnának bennünket földjükről a svájci szocialisták… Egy svájci parlamenti képviselő ilyesmit művel…

Hát ez aztán már csakugyan zsenire vall! Hát, Radek, Grimm bűzleni fog. Most aztán mosakodhat, mentegetőzhet! De mindig nehezebben megy a pucolkodás, mint a beszennyeződés. Azt kell csak kiszámítani, mikor kell kezdeni a sárdobálást.

– Megbánja még ez a piszok fráter azt a röpiratot, amelynek megtagadta a kiadását!

– De már késő. Legfeljebb adakozhat a Fraumünsterben, hogy megváltsa a bűneinek bocsánatát.

– Akkor én megyek, Vlagyimir Iljics!

– Akár együtt is mehetünk, ugyancsak megkönnyebbültünk kettecskén.

Itt az ideje, hogy még egyszer körülnézzen és meggondolja, mihez foghat még. El ne felejtse a Hanyeckijnek szánt stockholmi táviratot! Sürgősen át kell utalni háromezer koronát, útiköltségként!

(És hátra van még Inessa: ne aggódjék a pénzügyek miatt… Több lesz, mint számítottuk… A svédországi elvtársak nagylelkűen segítenek… remélem, együtt utazhatunk!).

És lám, eszébe jutott még valami Leninnek. A kanton bankjánál letétbe helyezett, óvadékként, száz frankot. Csak nem fog kegyet gyakorolni a lakájköztársasággal: ki kell venni tüstént!

Szedelőzködtek. Iljics felvette ólom súlyú vattázott kabátját, Radek pedig belebújt átmeneti, könnyű raglánjába, amelynek zsebeit telitömködte mindenféle könyvvel. Abban szaladgált Radek egész télen át.

Megtömködte pipáját, gyufát vett elő. Lenin hangosan gondolkodott.

– Minden rendben lesz. Ugyan mit tárgyalhatna Romberg Plattennal? Kiveszi a fiókból az iratokat, átadja, és kész. Annyi. De szükségünk lesz még néhány napra. Adunk ennyi időt a soviniszta csürhének.

Radek ellenben, amint az egy könnyűvérű, sikeres legényhez illő, perdült-fordult egyet.

– Már egy perc nyugtom sincs. A tágas, nagy orosz földre vágyom. Minél hamarabb indulunk, annál jobb. Eljött az ideje, hogy meggyőzzük a népet – lelkesedett Karl.

Előreengedte Iljicset, keze ügyében volt a gyufa, már a folyosón füstölt a pipája.

– Általában stimmelnek a dolgok, Vlagyimir Iljics: fél év múlva kormányon leszünk… Vagy pedig lógunk egy akasztófán…

1917. *április*

A polgári sajtó a bolsevikok hazatéréséről:

Nagyon helyes, hogy a baloldali pártok tagjai hazasiettek, hiszen részt vehetnek a politikai küzdelemben. De a bolsevik vezér hazatérésének körülményei, enyhén szólva, érthetetlenek. Ugyanis egyetlen orosz állampolgár sem élhet az ellenség jószolgálatával. Valamennyi szocialista kötelezőnek tartja a politikai erkölcs elemi szabályának betartását, és különleges körültekintés követelhető meg mindazoktól, akik a háború azonnali, feltétel nélküli befejezését hirdetik meg. Nézzenek önmagukba: vajon miért siet segítségükre oly példátlan szívélyességgel a német kormány? Hogy lehetett elfogadni ezt a szívességet? Ha pedig elfogadták, ez vagy azzal magyarázható, hogy teljesen elidegenedtek a hazától, vagy azzal, hogy gátlástalanul vállalják az őrült kockázatot. Oroszország szivéhez és lelkiismeretéhez ugyanis nem vezet út Németországon át.

(Recs)

*

Németország befurakodott az orosz hátországba...! A diplomáciai jognál is nagyobb előnyöket élveztek az átutazók: nem vizsgálta át senki okmányaikat és poggyászukat. Úgy látszik, soha nem fogjuk megérteni Lenin úr magatartását. Aligha engedték volna át őket, ha ennek Vilmos császár nem élvezné az előnyeit.

(Novoje Vremja)

*

LEVÉL A SZERKESZTŐNEK!... Protopopov egy magánemberrel tárgyalt – és mekkora vihar keletkezett belőle!

Lenin viszont a hivatalos német kormánnyal kötött egyezséget. Azzal a kormánnyal, amely az

oroszokat mérges gázokkal gyilkolja, és elsüllyeszti kórházhajóinkat. Miután Önöket nem engedte át Anglia, képesek voltak ilyesmire? Nálunk nem hatnak nemzeti soviniszta jelszavak. De ne merészeljenek internacionalista érzelmekre hivatkozni! Tudatában vannak-e, milyen sok embert elidegenít az Önök magatartása a szocdem párttál?

(A mihajlovói tisztiiskolai növendék,
Taraszov levele a Vecsernyeje Vremjának)

*

Ezek a hazátlanok felkavarják társadalmunk tengerét. Azt üvöltik, hogy feltétel nélkül tegye le a fegyvert a nép és a hadsereg a németek előtt. Ezek rosszabbak az árulóknál. Egy árulónak van hazája, van elárulnivalója. Csak a németek szolgálatában állva száguldhatott át a határon német vagonban harminc névtelen utas:

Lenin kompániája. Lenin ugyanazt üvölti a francia és az angol rablókormányról, mint német gazdái. Viszont nem emlegeti természetesen Hindenburgot és Vilmos császárt.

(Vecsernyeje Vremja)

*

...A Parvus intézet munkatársait már korábban átengedték Németországon, Svájcból jövet...

Karpovicsot vízbe fojtották, Lenint előállították... Eredjetek a fenébe Zimmerwaldotokkal! Ez a német helységnév a ti fületeknek jobban cseng, mint Oroszország. Miért német tisztek díszkíséretével jöttetek haza, s *miért nem német börtönön keresztül; Liebknecht lám, ott csücsül... Rágalmakat szórtok beszédeitekben kormányunkra és szövetségeseinkre, de eszetek ágában sincs magyarázatot adni németországi utazásotokra. Ha győzünk, ország-világ rajtatok fog kacagni: installálhattok majd egy németországi visszaút engedélyéért...*

(Borisz Szuvorin cikke)

*

A németországi áthaladás otrombaság volt: azt sejteti, hogy Lenin elkötelezte magát a németeknek. Elképzelhető persze, hogy ennek a feltevésnek nincs alapja, de immár van ürügy a szájtépésre. Lenin nem vette figyelembe, hogy tilos igénybe venni a haza ellenségeinek szívességét.

(Zemlja i Szvoboda)

*

… Politikai becstelenség…

A németországi áthaladás súlyos hiba…

(Lev Dejcs)

*

Lenin természetesen nem provokátor, és nem vásárolták meg német pénzen. A leplombált vagon komédiába való trükk, komikus részlet. Lenin nem járatja le a szocializmus eszméjét.

Valamennyi újságíró nyanya a németországi átutazásról költött mocskos pletykákon csámcsog. De a Pravda *mind gyakrabban közöl a rendet és a nyugalmat szolgáló felhívásokat. Ezeket az önfenntartás ösztöne diktálja. Üdvözöljük a* Pravdát, *mint a békés szocialista propaganda lapját.*

(D. Zaszlavszkij,
Gyeny)

*

Lenin április 4-én alulmaradt a Ceretelivel vívott párviadalban. Lenin mit sem változott 1906 óta. Aki még nem felejtette el az 1. Állami Duma időszakát, és a gyűléseken ágáló figurát, rögtön ráismer. Ő ugyanaz a „Sziklaszilárd” maradt, ugyanaz az összetéveszthetetlen koponya, és ugyanúgy futkos most is a tribünön, képtelen egy percig nyugton maradni, rohangál és ugrabugrál szüntelen. Ez a kissé raccsoló beszédmód, és e sajátos ékesszólás csak arra jó, hogy a tömegnek

érthető jelszavakkal megfogja a hallgatóságot. Igényes embert nem fegyverez le, ám annál veszedelmesebb ellenfél tömeggyűléseken, ahol felesleges a logika és a józan ész, ellenben hódít a demagógia és a hangoskodás. Mostanáig szociáldemokratának tekintettük Lenint.

S *lám mi derül ki? Közönséges anarchistával állunk szemben. Tézisei végtelenül egyszerűek: a szociáldemokrácia megrothadt a háború idején, minél hamarabb végleg meg kell semmisíteni. Sémái tökéletesen élettelenek* és *fanatikusak. A demokrácia különböző rétegeinek polgárháborúját írja zászlajára. Aki számol a hellyel, az idővel,* és *tudja, mi az élet, ilyen embert nem fogadhat el. Viharos tapsra nem ragadta ugyan a közönséget, de szerzett híveket.*

(Birzsevije vedomosztyi)

Cereteli azt válaszolta Leninnek: nem számol az erőviszonyokkal. A konkrét orosz viszonyok között a proletariátus képtelen lenne megtartani a hatalmat, ami viszont veszélybe sodorná az egész forradalmat, soviniszta mámort ébresztene, és *megélénkülnének a sötét erők… A proletárdiktatúrával a lakosság tetemes része harciasan szembeszegülne. Februárban nagyon helyesen döntött a proletariátus: együttműködött a demokráciával* s *így fogunk eljutni a szocializmus győzelméhez. Lenin tévesen ítél: nem volt olyan egyszerű a hatalom megszerzése az első időkben,* és *ma sem egyszerű. Lenin felhívásainak egyedüli következménye a szakítás* és *a proletariátus izoláció ja lehet.*

Proletariátusunk azonban ezzel szembehelyezkedve, az egyedül helyes össznépi, nem pedig az osztálymegoldást választotta. Amint Lassalle mondta: az egyén hibázhat, az osztály nem.

A hallgatóság teljes mértékben Cereteli oldalán állt. Lenin tézisei nyomán az a benyomás támad, hogy egy olyan emigráns tért haza, akinek fogalma sincs az orosz viszonyokról.

Minél előbb tisztázza álláspontját a bolsevik frakció, annál jobb. Az orosz bolsevikok kívül helyezik magukat a forradalmon.

(Utro Rosszii)

*

Még Stockholmban Vilmos császárral megkötött békére és *az ideiglenes kormány ellen indított polgárháborúra szólított fel...*

Ha még nincs polgárháború, találjuk ki...

...Amennyiben Lenin ellenzi az annexiót, bizonyára nem támogatja Kurland német bekebelezését. De semmi jele nincs ilyen magatartásnak. Azt mondja: Oroszország annektálta a lett Kurlandot. A bolsevikok iszonyúan tájékozatlanok: az elmúlt ezer év *során mindössze* 181 *évig uralkodtak Kurland fölött a németek, 383 évig a lengyelek, illetve a litvánok kezén volt.*

...A németek érdeke, hogy az orosz forradalom torkolljon anarchiába. Ez nemcsak Oroszországot gyengítené, hanem egyszersmind eleméztené a forradalmi eszmét is.

...Lenint nem lehet provokálni, s *az elvek embereként igen közel áll a németekhez, de rosszabb bármilyen provokátornál. mert lelketlen demagóg (bár elképzelhető, hogy nem veszett ki belőle a lelkiismeret)...*

...Demagógiája most különösen veszedelmes, amikor a tömeget fűti a forradalmi láz, és *minden durva érintésre érzékenyen reagál...*

...Minden rendszerben közbűntény az ilyesfajta pogrom-agitáció...

A bolsevikok táborában járványként terjed az elmebaj. Aligha különböztethető meg Stürmer és *Protopopov vonalától...*

...Vajon ki mernék-e ezek nyitni a szájukat, és *szónokolnának-e a Pravdában, ha lángok martalékává nem válnak a kerületi bíróságon a*

Malinovszkij- és a Csernomazov-akták. Nincs hazájuk, és egy pillanatig sem haboznának, ha eladhatnák saját apjukat…

…Sokéves távollét után hazarepülnek a szülői fészkükbe, s egyedüli céljuk, hogy belerondítsanak.

…Lehet éppen aszkéta vagy idealista, aki manapság polgárháborút hirdet a szószékről. De a rendőrügynökök stílusa mindig emlékeztetett arra, ahogy a Pravda *mai maximalistái szónokolnak. Lenin azt indítványozza, döntsünk meg minden európai trónt: az angolt, a japánt, az olaszt. De ezek a trónusok velünk szövetséges államokban vannak. Azt állítja, hogy mindenféle honvédelmi eszmét ellenez. De a német honvédők szövetségesei Leninnek (nekik úgy látszik, nincsenek saját defetistáik).*

Pétervárott tartózkodik Lenin, aki a belpolitika gyakorlati kérdéseiben különösen jártas, az orosz agrárkérdést kiválóan ismeri. Nevét 1905 óta tudja minden paraszt… Lenin kommunista, éppen ezért szálnak szavai a kommunista érzelmű orosz parasztok szívéhez.

(Vossische Zeitung)

*

…Az 1905-ös forradalom gyakorlati vezetője. Már akkor is polgárháborút hirdetett meg, és a hatalom megragadására törekedett. De 1905-től kezdve taktikai jellegű pártvitákba merült, és mindinkább eltávolodott az igazi marxizmustól… Egy kicsit anarchista, egy kicsit szindikalista… 1905-ben öt- vagy tíztagú harci osztagok szervezését ajánlotta, ami szertelen természetére vezethető vissza… Kommunistának nyilvánította önmagát, aki a polgárháború híve, és eszmei űr van körülötte (míg Plehanovnak csak eszmei követői vannak). Negatív haszna lesz tevékenységének: pontosan megmutatja, mit nem szabad csinálni…

(Russzkaja Volja)

*

Lenin javára szól, hogy ő aztán nem játszadozik terminológiai kérdésekkel, hanem nevén nevez mindent. De szövegei, sajnos, nagyon mélyen beivódnak a tömeg agyába…

…Nem engedhetjük meg, hogy késhegyig menő harcban védelmezzék és monopolizálják az igazságot. A leninizmus „burzsoá elemnek” minősít minden ellenfelet. A szocialista forradalom kultuszát teremtette meg Lenin: ez az a cél, amely minden eszközt szentesít…

…Nem csupán az ideiglenes kormány ellen szólít harcba Lenin mindenkit, hanem a munkásküldöttek tanácsai ellen is. Nem tetszik neki a szovjetek összetétele…

…Már legelső felszólalásának hatalmas politikai jelentősége van: Lenin következetesen végigviszi a bolsevizmus eszméit. Az orosz szocialisták elfordultak tőle, ami egészséges államalkotó ösztönre mutat… Lenin prédikációiban lényegesen több anarchista blanquista elem van, mint amennyi szocialista…

…Azt beszélik, kevés neki a vörös zászló, talán csak nem a fekete bakunyini lobogót részesíti előnyben? Nem, nem, Lenin nem ér fel hozzá: Bakunyin végtére is igazi orosz lélek volt…

…Lenin nem fogja megszerezni a hatalmat, de alaposan megszaporítja a szabad Oroszország kínjait. Ne döntsük meg az ideiglenes kormányt, hiszen annak alapjául a szovjettel kötött megállapodás szolgál.

…Ez egy kaland… Lenin körül űr van, temetői csend.

Hiába jött Oroszországba Lenin; alighanem ugyanazon az úton kényszerül majd távozni: irány Svájc… Lenin már bohóckodik. Értelmetlen dolog vitába szállni vele. Kiáltványa aligha érdemes arra, hogy elemezzük. Elegünk van a lánglelkű, viharos temperamentumú anarchistából…

…Veszedelmes Lenin vagy nem? Egyelőre nehéz megítélni. A tömeg nem támogatja olyan nagyon egyértelműen. A városi szolganépség például azt mondogatja, hogy egy kém jött közénk, a németek eresztették ránk…

…Le a háborúval! – ezt ordítozzák a naiv őrültek.

Ksesinszkaja villájának bevételét akár humorosan is felfoghatjuk: ez a banda aligha viszi sokra. Leninnek túlságosan nagy jelentőséget tulajdonítanak, eltúlozva a veszélyt.

…Mindegy, nem szabad erőszakot alkalmazni a bolsevikok ellen.

…Hajtóvadászat kezdődött a Lenin vezetése alatt álló szocialista eszmei irányzat hívei ellen. A Russzkaja Volja *pedig egyenesen pogromhangulatot szít.*

(Rabocsaja Gazeta)

*

…A Recs *és a* Novoje Vremja *alaposan eltúlozza a nem létező anarchia veszélyét, indokolatlanul rettegnek Lenin és Kollontaj ördögi szónoklataitól…*

…Az anarchia és a demagógia mindig együtt jár, és mindkettő a szabadság ádáz ellensége. Lenin – noha talán maga sem akarja – az anarchia apostola lett. Lenin minden jelentős sikeréből hasznot húz a reakció, hacsak nem leszünk képesek mi egy kemény ellencsapással politikailag ártalmatlanítani.

(Rabocsaja Gazeta)

*

A lenini program alapvető jellegzetessége a primitívség: proletariátus-burzsoázia, és közöttük ingadozó kispolgárság. Lenin minden elmélete ellentétben áll a történelmi determinizmusból adódó módszerekkel. Lenin nem BIZONYÍTJA, hogy a proletár hatalomátvétel forradalmi

mozgalmunk eszköztárába tartozna, ha viszont ez csupán osztály törekvés, nem pedig történelmi szükségszerűség, bizonyosan reakciós törekvésnek kell minősíteni. Leninnek nincsenek bizonyítékai arra, hogy a parasztság érdekelt a permanens forradalomban és a proletárdiktatúrában. (A párizsi kommünt nem támogatták a parasztok.) Nincs is szélesebben megalapozott politikai programja Leninnek, ellenben ködös összeesküvést szervez. Azért állna a proletárdiktatúra élére, mert tévesen ítéli meg az orosz forradalmat, melynek forrásai az ország egyesített erőiből fakadnak. És még a burzsoázia tevékenységének is van pozitív oldala, viszont a proletariátus jelentősége ezzel csökken. Lenin elméletileg tanácstalan, a munkásosztályt a katasztrófa felé vezeti.

(Kantorovics,
Gyeny)

*

…Igen csendes az alkotmányozó nemzetgyűlés… De hogyan is *törvényesíthetné a köztársaságot, ha nincs rendőrsége, állandó hadserege, tisztviselői kara?*

…Lenin háborúskodás helyett azt indítványozza, hogy „döntsük meg a világ valamennyi kapitalista kormányát”. Arra számít talán, hogy ez egykettőre végrehajtható? Hamarabb bevehetjük Berlint, mintsem a földkerekséget rákényszeríthetnénk a szocialista rend vállalására.

Lenin hazatérése a reakciót segíti: amíg nem biztosítjuk magunkat a balszárnyon, azaz nem tesszük ártalmatlanná a lenini irányzatot, reménytelen az ellenforradalom ellen vívott harc. Egyedül maradna Lenin? A tudatlan ösztönvilágban még toborozni fog híveket. Aktív harc és agitáció révén kell megelőzni a forradalom hátbatámadását.

(Rabocsaja Gazeta)

*

Ezek az emberek a proletariátus szent hivatásának teljesítésére szólítják a proletariátust, és ily módon szembeállítják a forradalommal az ország elmaradott többségét. A leninisták sok-sok ezernyi gyűlésen sokkolják a tömeget.

Lenin úgy véli: a burzsoáziát – még a kispolgárságot is –, *valamint az egész értelmiséget meg kell fosztani jogaitól. De a parasztokat* is *kár jogokkal felruházni. Éppen elég, ha a „legszegényebbeknek" lesznek jogaik. Most már Lenin ezt hirdeti.*

G. V Plehanov lapja, a Jegyinsztvo *azt indítványozza, hogy a „jobboldali ellenforradalmárokat telepítsük át az áldott délről a hideg északra", a „baloldali ellen-forradalmárokkal" pedig – így nevezi* ő *a leninistákat – szóbeli harcot kell vívni. Mindez gyönyörű, de okvetlenül el kell ítélni, mégpedig a legélesebb módon, Plehanovot, mert kirohanásokat intéz „a németekkel való barátkozásra és az ideiglenes kormány megdöntésére" való lenini felhívás ellen, továbbá arról szónokol, hogy Lenin „anarchista felkelésre tesz őrült és végletesen káros kísérletet." Számol-e vajon azzal Plehanov úr; hogyan esnek a latba az ilyen szavak a forradalmi fellendülés időszakában és az izzásig felszított szenvedélyes légkörben. Nagyon nehéz dolog tiszta lelkiismerettel tudomásul venni, hogy egyes szocialisták cikkeikben efféle szívfájdító kifakadásokra vetemednek.*

(Gyelo naroda)

*

Gondoljuk meg, milyen feltételek között szólítják fel a bolsevikok polgárháborúra a falut: a parasztok szervezetlenek, sőt nincs is elképzelésünk a parasztok megszervezésére, hiányoznak a falusi férfiak, a mezők megműveletlenek, az országban minden

összeomlik, a közlekedés helyzete különösen súlyos, éhínség fenyegeti a városi lakosságot, és egyelőre nem ért véget a háború. Esztelen forradalmároknak pedig még olyan politikai lázálmaik vannak, hogy egész Európára kiterjeszthető lenne a társadalmi forrongás! Pedig ezek az emberek békét ígértek, s ez az ígéret egyre kevésbé teljesül…

(Gyeny)

*

…Csheidze reméli, hogy forradalmunk körébe vonzza Lenint is. Ha nem így történik, Lenin kívül találja magát a forradalmon: márpedig az orosz demokrácia nem engedheti meg a különállás luxusát…

…Lenin saját pártjától (Kamenyevtől) is elhatárolódott. Ezzel a szocialisták egységét segíti elő…

…Az a front látszik most veszélyesnek, amelyet tökéletesen biztonságosnak véltünk: a balszárny!… A „permanens forradalom” jelszavát így fordították le nyelvünkre: „pogrom bármi áron”.

…A lenini elmélet, alapjában véve, tehetséges és tökéletesen tisztességes. De mi mindent hoz magával a mélyből…

…A szovjetben nem fog uralomra kerülni, de a szovjet ellen lázítja a kevéssé öntudatos munkáselemeket…

A leninizmus ellenforradalmi. Ideológiai limlom, amely felkavarja és zavarossá teszi az orosz szabadság folyamát.

…A kronstadti anarchiáért azok felelnek, akik nap nap után szakításra szólítanak fel, és demagóg módon rágalmazzák az ideiglenes kormányt. A forradalom züllesztésének véget kell vetni…

…Ám bontsanak fekete zászlókat az anarchisták, de nem álcázhatják magukat a szocializmus vörösével!…

...Fekete társaságok kerítik kezükbe a hatalmat, és közben vörössel próbálják leplezni magukat...

A kadetok kerületi gyűlésén a szociáldemokrata Klivanszkij (Makszim) így nyilatkozott: „Demokráciára van szükségünk, nem pedig demagógiára... Lenin a viszály fáklyáját gyújtotta meg, az eredmény viszont ellentétes azzal, amit el akart érni: mindenkit egységbe fogott és ellenségeket késztetett arra, hogy kezet fogjanak. Csak egyetlen helyes válasz lehet Lenin felelőtlen agitációjára: a társadalom megvetése...”

Lenint kikacagja az orosz nép, Németország pedig nem nyeri el jutalmát...

A bolsevik felszólalásoknak van jó oldala: arra kényszerítik az egészségesen gondolkodókat, hogy határolódjanak el tőlük...

... Egy ember, aki ekkora ostobaságokat fecseg, veszélytelen. Jó, hogy hazajött, mert így szem előtt van. Most önmagát cáfolja...

... Ezek ázott tyúkok. Ne tudnánk madárijesztők nélkül meglenni? A bolsevik modellt réges-rég ismerjük, felfújt hólyagok, nyomás alatt egykettőre kipukkadnak. A leniniség a mechanikus észjárás jellegzetes terméke: kiáltó jelszavak, tartalom nélkül. A szervezett tömeg soha nem fogja követni őket, a nép elfordul tőlük.

(M. Oszorgin)

*

Leninre tébolyodott dühvel fenekednek. Mintha pokolfattya lenne. Csak nem fogjuk büdös tojással hajigálni? Vagy meglincselni? Emlékezzünk csak, Lloyd George mekkora garral tiltakozott az angol-búr háború ellen – és mi lenne most Angliával, ha annak idején lincseltek volna?

(Gyeny)

*

…Levin így fogalmaz a Gyeny *hasábjain: Lenin úrra tébolyodott dühvel fenekednek, ami aligha tekinthető túlzásnak, mert Lenin csakugyan pokoli lény. Levin bizonyára nem tudja, hogy a tébolyodott dühvel támadók között a* Gyeny *élen járt, míg a* Birzsevije vedomosztyi *nem vett részt a dühödtek kórusában…*

(Birzsevije vedomosztyi)

—

…Nem Lenin a lényeg. Mindig kell olyan figura, akire kiönthetik mérgüket ezek, a túlságosan lendületbe jövő forradalom miatt. Most Lenin a célpont: ő az, akire a burzsoá sajtó ujjal mutogat…

…Lipsic, a Munkásküldöttek Tanácsának tagja tiltakozik az ellen, hogy Lenin miatt túlságosan nagy zajt csapjanak. Azelőtt Raszputyin jelentette a szenzációt, ma viszont Lenin.

Minél többet hallani a Ksesinszkij palota elfoglalásáról, annál kevesebb félnivalónk akad: mennyi szörnyűséggel rémisztgették a beijedt burzsoáziát Torinóban, Nápolyban, Párizsban az anarcho-szindikalisták miatt! A bolsevikoknak azonban csak a szavaik rémisztőek, egyszerűen beszélhetnékjük van… De csak a tapasztalatlan szürke tömeg hallgat rájuk. Ebből kisülhet bármi: mindent elpusztító felkelés is. A felvilágosulatlan tömeg eszkatologikus csodára vágyik, és minél ködösebbek a koncepciók, annál erősebb a szavakba vetett hit. A társadalmi csoda egzaltációja könnyen torkollhat anarchisztikus felkelésbe… De mi történik, ha csalódnak a tömegek? Mi lesz Lenin válasza akkor?…

*

A pályaudvari fogadtatás hitelesítette Lenin első benyomásokból levont következtetését. De nem hagyta magát elkábítani a határtalan boldogságtól, hanem éppen ellenkezőleg, támadóállásba helyezkedett, tudván, hogy meg kell vívnia harcát az elbátortalanított pártért,

amelyet be akartak rángatni az egyezkedés mocsarába. Már éjszaka tartott egy eligazítást saját embereinek, és másnap ugyancsak őket tájékoztatta a Tauriai palotában. Amikor tanácskozásra invitálták az egyesítéspártiak, a képükbe vágta, ne tekintsen szocialistának bennünket többé senki: Önöktől akarjuk megkülönböztetni magunkat, mi KOMMUNISTÁK vagyunk! Mondjanak le egyszer s mindenkorra mindenfajta egyesülési kísérletről. Lenin persze korábban is számított rá, hogy a szociálpatrióta farkascsorda vicsorogni fog. Azzal viszont nem vetett számot, hogy programja még a bolsevikokat is zavarba ejti. Megszokta, hogy legalább az övéi engedelmesen követik, most pedig puhítgathatja őket. Még szép, ha Ceretelinek és kompániájának szerzik meg azt az örömet, hogy neki, Leninnek kelljen mentegetőznie, olyasmit habogva, hogy a saját véleményét fejtegeti, s nem pártálláspontot képvisel. Hát igen, először is el kell hárítania a hazaérkezésük körülményeivel kapcsolatos szemrehányásokat: egyedül marad megint a Tauriai palotában, ahol ez a pofátlan végrehajtó bizottság (vb) ülésezik. Jól tudta, hogy egymaga képes lenne kihozni a sodrából az egész társaságot. Ezt nem akarta, hanem egyelőre a fal mellett foglalt helyet, mintha az előadás súgója lenne, s Zinovjevet, továbbá Zurabovot kérte meg, hogy szólaljon fel. (Ez utóbbi nem utazott át Németországon, hanem csak Stockholmban csatlakozott hozzájuk, viszont Miljukovnak sikerült magára haragítani a, mert késedelmesen küldte el az útlevelét Koppenhágába. Ez a düh rendkívül produktív lehetett. Mi ugyan sebezhetők vagyunk, mert a mi vízumunknak mindenütt sima útja volt, Zurabovnak viszont meggyűlt a baja velük!) Azonnal támadásba mentek át, nem mentegetőztek, hanem ők kezdték piszkálni a bizottságot, hogy gyakoroljon nyomást az ideiglenes kormányra: segítse elő, hogy a következő emigráns csoport átutazhasson Németországon! Ezzel egyszersmind tisztázni fogja csoportunkat a burzsoá vádak alól, és már győztek is ily módon,

mert a vb egyetlen rossz szót sem ejthetett az átutazásról, de még határozott is: eléri az ideiglenes kormánynál, hogy minden emigránst – függetlenül meggyőződésétől – engedjenek haza! Sőt hajlottak végül még arra is, hogy ne tárgyaljon a német kalandról az összekötő bizottság, amely kapcsolatot tart fenn a kormánnyal. Ez a gesztus teljes győzelmet jelent. Most a bizottság sündisznóállásba kényszerül, mert ha nem is lettek szövetségeseink, de most már ők is sárosak, nemcsak mi. (Többé nem is lesz szerencséje a vb-nek Leninhez, a lábát sem teszi be hozzájuk, mi dolga lenne velük?!) Ami viszont elhangzott ezen az ülésen, azt elfogadta az *Izvesztyija* is, leközli a lap „Hogyan jöttünk haza?” címmel, megjelenik a szovjetek. központi sajtójában. Tehát megint egy győzelem! És még egy tromf: a hazautazás tervét Martov eszelte ki, nem pedig ők! Az ideiglenes kormány pedig nem válaszolt táviratainkra. (Ha az üzeneteket nem kapták meg, ebben se mi vagyunk a vétkesek.) A becsületes internacionalista-szocialista Fritz Platten vette végül is kezébe az ügyet. Területen kívüli semleges vagon. (Az orosz burzsoá sajtó „leplombált vagonnak” nevezi, bizonyára azért, hogy ezzel is fricskázzon bennünket – de voltaképpen nagyon találó ez az elnevezés, hiszen azt mutatja, hogy eszünk ágában se volt paktálni a németekkel.) A jószolgálati jegyzőkönyvet francia, svájci szocialisták, a lengyel Bronszkijjal együtt aláírták, most még csatlakoztak hozzájuk svédek is… Ezek az internacionalisták pedig azt mondták nekünk: „Ha történetesen Karl Liebknecht most Oroszországban tartózkodna, Miljukov bizonyára készséggel hazaengedné Németországba. Az önök dolga az, hogy utazzanak haza és harcoljanak ott a német és az orosz imperializmus ellen.” És mi úgy véljük, igazuk van ezeknek az elvtársaknak. No és még néhány elterelő hadmozdulat: Csernov, amikor megpróbált Anglián átutazni, az első próbálkozásnál visszafordították. Ez az angolok meg az orosz ideiglenes kormány közös vétke. Miért akadályozzák az emigránsok hazatérését? A

szövetségesek úgy viselkednek, akár a fegyőrök. Most mi az internált németek szabadon bocsátását követeljük, cserébe a mi hazahozatalunkért. Továbbá követeljük hazautazásunk költségeinek megtérítését… S végül: miért nem utazhat egyetlen, a *Recs*nél baloldalibb újság tudósítója sem külföldre?

A kezdet tehát szuper, és Lenin már-már arra következtetett, hogy a német átkelés ügye lezárult. Fütyülünk rájuk! Ideje más forradalmi dolgokra tartalékolni az erőt. A dolgot csak a burzsoá sajtó kapta fel, és utána harapott rá az utca, megkísérelték megzavarni ezzel a mocskos kloákarágalommal a munkások meg a katonák fejét, és a lenini csoport ellen fordítani ezzel a piszkos módszerrel őket. Magától értetődik, hogy a kútmérgezőkhöz csatlakozik a nagyorosz soviniszta csürhe. S Plehanov dühödt, mocskolódó, komisz, pogrombűzös bandája is ráerősített. (De még bosszút fogunk állni Plehanovon: „Eladta magát a burzsoáziának, és átállt a kapitalisták oldalára.” Meglátjuk, kinek a kiabálása hallatszik messzebbre. Egy-kettő lecsillapul majd a „németbérencségi” hisztéria, mihelyt elővesszük az internacionalizmus ütőkártyáját, azoknak ellenben a tömeg nem bocsát meg, akik a burzsoáziával cimborálnak. De még a *Gyelo naroda* című szociálforradalmár lap is fújta a nótát a többivel, hogy „politikai becstelenség” történt, és „politikai tapintatlanságot” követtek el a bolsevikok. Ezt bizony megspórolhatták volna! Most mégsem a szociál-nyomoroncokkal kell törődni. Az a lényeg, hogy egy pillanatra se hagyjuk figyelmen kívül, mi motoszkál a tömeg agyában. Előadódik persze mindig valami furcsaság. Most éppen a 4. számú frontszanitéc egység követeli, hogy indítsanak nyilvános vizsgálatot, ki és hogyan szervezte meg a lenini csoport hazatérését. Ezeket támogatni kell!! Egy tiszta hang a mocskolódók kórusában. Bizony, bizony! Mi a becsületes emberek becsületes útját járjuk. Beszámoltunk a végrehajtó bizottságnak, mégpedig nyilvánosan, utazásunk körülményeiről.

Miért bélyegeznek bennünket árulónak? Hiszen mi ugyanazt óhajtjuk, amit önök: legyen nyilvános vizsgálat! Minél hamarabb kezdik, annál jobb; kerüljük ki a korrupt sajtót. Egyenesen a tömeghez fordulunk: kész a *Felhívás a katonákhoz és a tengerészekhez!*

Még kórusban fognak ezek rimánkodni! Ami persze igazi szenzáció lesz! Lenin éppen erre törekedett: zavart próbált kelteni közöttük.

Csakhogy nagyon félresikerült minden!

A bűzös rágalomlovagok – különösen a *Russzkaja Volja* – annyira felpaprikázták a kispolgárokat a leninistákra szórt rágalmaikkal, hogy ezt az ügyet már nem lehetett közönséges hírlapi polémiában tisztázni. A Moszkvai Zászlóalj katonái fel akarták robbantani a *Pravda* szerkesztőségét, Aztán jelentették Leninnek, hogy a Volinszki Zászlóalj a letartóztatását tervezi. Ezt követelik a tengerészek is (ugyanazok a matrózok, akik a Finlandia pályaudvaron lelkesen várták és köszöntötték, eltántorodtak tőlük, úgy nyilatkoztak: nem is sejtették, ki az az ember, akinek üdvözlésére összegyűltek). Az összeesküvéseket ugyan sikerült elfojtani. Mégis a végrehajtó bizottság védelmét kénytelenek kérni, hiszen ki tudja, nem lesz-e hamarosan egy további ilyen összeesküvés: ostrom alá vehetik Ksesinszkaja házát. Miért ne tennék? Szerveződik egy népesebb egység, akár be is vehetik, és fel is robbanthatják, hiszen a bölcsesség hiányzik belőlük. És amíg ez a kormány uralmon lesz, nem számíthatnak törvényes védelemre. Ha bombát dobnak a bolsevikok főhadiszállására – ez a legnagyobb veszély –, harminc ember tüstént ott pusztul. Az épület fegyveres védelméért kellene folyamodni: szervezzen huszonnégy órás kapuőrséget a pétervári szovjet, hiszen a terrorcselekmények veszélyeztetik a bolsevik főhadiszállást.

(Nagyon elgondolkodtatta Lenint az eset: talán mégis kár volt Németországon át hazajönni.

Számolt azzal az eshetőséggel, hogy egy demokratikus börtön várja őket, azzal viszont nem, hogy reájuk uszítják a fekete százas terrort. Egy hónap telt volna el a győzelme óta? Vagy csupán két hét? Értelmetlenül túlbecsülte volna a német tengeralattjárók fenyegetését? Lehet. Ezzel szemben áll, hogy időben megérkezett, nem maradt le semmiről. És most már csordogál a frissítő pénzmag Hanyeckijtől, holnapután pedig megindítják a *Katonák Pravdáját,* amely a kronstadti matrózok felvilágosítását szolgálja.)

Tehát őrizni fognak bennünket. Mi védhet meg csakugyan a lincseléstől? Minél hamarabb fogalmazzunk meg egy másik kiáltványt! A címe: A pogromlovagok ellen! – Megint a munkásokat és a katonákat, vagy éppen az egész petrográdi lakosságot szólítjuk meg! A szovjetek opportunista lépései igazolták politikánkat, és nem cimborálunk velük. Le a szélhámosokkal, le a bajkeverőkkel! Ezek a nagy hősök eldugják előletek a végrehajtó bizottság határozatát! Tisztáztuk egy kiáltványban: „Hogyan érkeztünk haza?”, amit az *Izvesztyija* közölt. Ezek pedig veszik a bátorságot, hogy elszabotálják állásfoglalásunk közzétételét… Mert halászni akarnak a zavarosban! Az oroszok és a németek érintkezését jó néhány alkalommal sikerült kiépíteni, amikor arra szükségük volt a gazdagoknak – miért ne érintkeznének egymással az emigránsok? Nem akarunk erőszakot. Ellenkezőleg: az a célunk, hogy felvilágosítással szolgáljunk a Munkás és Katona Küldöttek Tanácsának. Szeretnénk tudtukra adni: mi azt szorgalmazzuk, hogy minden hatalom e tanács kezébe kerüljön. Fenyegetésekről szereztünk tudomást, hogy fel akarnak robbantani és meg akarnak lincselni bennünket. Az esetleges erőszakos cselekmények felelősségét mi a *Russzkaja Volja,* a *Recs* és a *Jegyinsztvo* című lapok szerkesztőire hárítjuk. Kerenszkij lapja, a *Gyelo Naroda* már kimondta, hogy ezek a sajtótermékek pogromra uszítanak (lám akadnak még demokraták, akiknek felébred a demokratikus lelkiismeretük). A forradalmi demokraták világa a

maga nyugodt és kiegyensúlyozott módján támogat bennünket. Katona és munkás testvérek! Ne engedjétek, hogy pogromok vessenek árnyékot a népszabadság ügyére!

Egy röpcédulán megjelenő kiáltványt persze könnyen megfogalmaz az ember, hiszen az leegyszerűsített újságcikk. Most ellenben különleges helyzet alakult ki, amikor lehetséges, szükséges, sőt talán elkerülhetetlen, hogy fennhangon megszólítsuk a tömeget. Még 1905-ben elbizonytalanodott Lenin, és e rossz érzés miatt ritkán szólalt fel, és akkor is csekély számú hallgatóság előtt… Le kell győznie önmagát. Zinovjev társaságában elment az izmailovói zászlóalj hoz, holnaputánra pedig el ígérkezett a Gránátosokhoz… (De Izmailovóban lényegében fiaskóval végződött a gyűlés: amikor szólásra emelkedett, eltompult katonaábrázatok fogadták. Egészen más érzés fogja el, ha a főhadiszálláson kilép az erkélyre, ott hátában érzi a támogatást a szónok.) Ezek az emberek viszont nem szokták meg az ő szóhasználatát, és nem edződtek a vitákhoz… Hogyan szólítsa meg őket? Nem akadt mondanivalója. Téziseit és a *Pravdában* már megírtakat ismételgette. De miért, miért nem, semmiféle reakciót nem váltottak ki a nemzetközi imperializmust és kapitalizmust ostorozó mondatai, az arcok közönyösek maradtak. Megpróbált mindent, hogy áttörje ezt a közönyt;. és koronás rablónak nevezte Vilmos császárt. Ez lett volna a beköszöntő (ami nagyon hibás taktikai lépés volt, hiszen egyelőre jobb hallgatni a németekről). Tehát azon az alapon, hogy minden mindegy, elhatárolódott azoktól, akik azonnali békére törekszenek, mondván, hogy ez nem a bolsevikok megközelítése. Kifejtette viszont, hogy: azonnal meg kell dönteni az ideiglenes kormányt! A felfegyverzett nép fogja fenntartani a rendet! És ez sem hozta lázba a hallgatóságot. Aztán: sürgősen vegyük kézbe a nagybirtokosok földjét! Ne higgyünk senkinek, csak saját tapasztalataitokból induljatok ki – és akkor Oroszország szilárd léptekkel haladhat azon az

úton, amely az egész emberiség felszabadulásához vezet!

Dühítő, mennyire sikertelen volt ez a beszéd, olyannyira, hogy még ellenvéleményre, közbeszólásra sem késztette a katonákat, teljes kudarc volt az egész. Zinovjev fecsegését sokkal jobban fogadták, lehet hogy jobban forgott a nyelve… Talán így kell? Lám-lám egy igazi szónokra leltünk?

Most már nyomasztotta Lenint a Gránátosoknak tett ígéret terhe… Ott vita lesz, liberális és szociálforradalmár szónokok részvételével. Semmiképp sem szabad elmenni… Ott lépre csalhatják. Bármi előfordulhat, provokálhatják, egyszer s mindenkorra leszerepelhet. (És hirtelen az eszébe villant, hol és hogyan lehet sikeres gyűléseket tartani. A pékek előtt kígyózó soroknál kell az asszonyokat megnyerni. Egy agitátor mindössze ötperces beszédével sok száz asszonyt állíthat az oldalunkra. A nők dolga, hogy követeljék: irányítsák a frontról haza férjeiket, fiaikat, testvéreiket.)

De a burzsoá közönség lám, retteg Lenintől, a friss újságok jókora hazugságot közölnek: ötezer ember előtt beszélt szerintük. A Modern cirkusz tetejéről intézett volna szózatot. (Gyűlés persze csakugyan volt, de Lenin nem vett részt rajta, és ezen a gyűlésen a bolsevik főhadiszállás felszámolására uszítottak. A rendőrség őrizetbe is vett vagy két tucat bajkeverőt.) Lenint kacajra fakasztotta a tudósítás, elképzelte önmagát a háztetőn. Az újság azonban nagyon jellegzetes tévedést követett el, mert úgy látszik, a liberális falka retteg Lenintől.

Hiába, el kell sajátítani a szónoklat mesterségét. Meg lehet tanulni. Nem a pózok hatásosak, nem is a szép szavak. Az emberek lelkét kell megragadni, és hajtogatni, ismételni újból és újból egy és ugyanazon gondolatot, mintha szöget kalapálna az ember a fejekbe… Ennyi az egész.

És vár rá egy még sürgősebb feladat: ebben az elképzelhetetlenül vad pogromhangulatban, e rágalomhadjáratban és politikai viharban egységet kell létrehozni a pártjában, saját hajójának kormányzása a legfontosabb lecke. Ennek híján semmire se mennek. Nincs olyan válság, amelyben a nép önállóan cselekedne, a tömegnek nagy szüksége lenne a párt központi szerveitől vezérelt kis csoportok iránymutatására. Sürgősen ki kell tehát képezni olyan vezetőket, akik befolyásolhatják a tömeget. Micsoda találkozás sikerült ott a téren! A jövőben még jobban meg kell puhítani őket. Hiszen mindazok, akik ott összegyűltek, egytől egyig a mieink – lehetnek. A legriasztóbb helyzet a *Pravdá*nál alakult ki: amióta Kamenyev odament, megingott a szerkesztőség, és a kautskizmus felé lendült ki, ami viszont megbonthatja sorainkat.

Gyűléseket hívott össze, csoportokkal tanácskozott és bizalmas személyes beszélgetései is voltak egyes elvtársakkal. A találkozások helyszíne Sztaszova lakása volt, máskor pedig Lenin nővérénél, Annánál bonyolították ezeket a beszélgetéseket. Igyekezett kimosni az agyakat (választani kell: vagy a proletárok ügyét szolgálod, vagy pedig elárulod a szocializmust, és elszegődsz a burzsoázia talpnyalói közé). Nővéreivel is erről beszélt,. amikor a volkovói temetőben meglátogatták nemrégiben elhunyt anyjuk sírját; végtére nővérei is párttagok, két megbízható hang, nem szabad elhanyagolni őket. (Inessával nagyon megromlott a viszonya, olyannyira, hogy nem vállalta a „Svájci munkásokhoz” írt búcsúüzenetének fordítását, végül is Karpinszkijra volt kénytelen bízni.)

Megbokrosodtak az elvtársak, eleinte még legmegbízhatóbb hívei is esztelennek minősítették a téziseit. A pártbizottság ülésén mindössze ketten szavaztak mellette, ellene tizenhárman. De végtére, 1908-ban ugyanennyire magára maradt. De ez alkalommal, ha kitart, győz. Gyorsan alkalmazkodott az oroszországi helyzethez, és

jottányit sem engedett, nem módosította a programot, és következetesen folytatta politikáját. A bőrén érzi, forradalmi szél feszíti a vitorlákat s előreragadja a hajót. Ők pedig azt hangoztatják, hogy egyelőre elég!

Nem! Az, aki jelenleg úgy véli, hogy a burzsoá demokratikus forradalomnak még nincs vége, menthetetlenül a kispolgári forradalmároknak adja meg magát, és el is temetkezhet végleg a „régi bolsevikok” archívumában. A „régi bolsevikokkal” már nemegyszer megtörtént, hogy bemagolt képleteket ismételgettek, ahelyett hogy az élő valóságot tanulmányozták volna. A „nincs még befejezve a polgári forradalom” képlet elavult, semmire se jó, és halott. Hiszen balhit táplálja: mintha megszabadíthatná magamagát a kispolgárság a burzsoáziától. Mindazok, akik ma a proletariátus és a parasztság forradalmi demokrata diktatúrájára esküsznek, lényegében a burzsoázia oldalára állnak át. „Az oroszországi konkrét helyzet most ennél sokkal bonyolultabban formálódik. Sajátos pillanat következik: a forradalom újabb elkerülhetetlen fellobbanása, amit még alig érzünk. Miután olyan váratlanul sikeresnek bizonyult a „Le az önkényuralommal” jelszó, most tartalék jelszót vesz elő a proletariátus: átmenet következik a szocialista forradalomhoz! Ha elkezdtünk egy forradalmat, folytatni is kell! És a proletariátusnak rögtön a mozgalom kezdetén meg kellett ragadni a hatalmat! Gondoljuk meg: forradalmi időkben messzi kitolódnak a határok… Hogyan? A bolsevikok megijednének a polgárháború jelszavától? Hogy gondolják? El tetszenek fogadni az osztályharcot, és nem értik, hogy a megfelelő pillanatban elkerülhetetlen a polgárháború? Nem! Vagy el kell fogadni a polgárháborús jelszót, vagy pedig tessék a sovinisztákkal maradni! Mi polgárháborút hirdetünk, és ennek szellemében járunk el. Persze nem muszáj feltétlenül „polgárháborút” emlegetni, hanem tevékenységünket nevezhetjük akár „forradalmi tömegmozgalomnak” is, nem ez a lényeg. De csak

filiszterek nyivákolnak a polgári békéért. A munkásság minden országban saját kormányának gyűlöletét szítja… Hallom az ellenvetést: erre nem kész a munkásság.

Csakugyan? De hát nem az a kérdés, hogy mire készek a munkások, hanem az a fontos, mire készítsük fel őket! Bizonyos ideig így lesz ez. Ha a tömeg védelembe húzódik egy forradalmi fellendülés idején, jobban teszik az internacionalisták, ha szembeszegülnek a tömeg-hangulattal, semhogy lemaradjanak az eseményekről. Bizonyos ideig elképzelhető, hogy kisebbségben maradjunk a tömegnyomással szemben! Éppen ezért a propagandamunka kerül most központba. Természetesen taktikusan és furfangosan fogunk hozzá az agyak ápolásához… De vezetni kell a proletariátust és a szegény-parasztokat, a zsellérekből lett képviselőket. Egészen a szovjetek telj hatalmához. „Zsellér képviselők.” (Ezzel a nagyfúróval üthetünk rést a sűrű, áthatolhatatlan paraszti masszán.) A tömeg elé mindig egyszerű célt kell tűzni, olyasmit, amire fogékonyak… A „szovjetek” – egyszerű fogalom… Jelszavunk tehát a következő: nem kell parlamenti köztársaság. Visszafelé tennénk egy lépést, ha azt követelnénk… Jöjjön helyette a tanácsköztársaság – épüljön alulról felfelé! (Vegyük kézbe például a pétervári szovjetet, ami rögvest megoldja a hatalom kérdését.) Egyáltalán nem kell támogatni az ideiglenes kormányt! A forradalom első szaka-szából lépjünk át a másodikba. A párizsi kommün nagyon nehézkesen látott hozzá a szocializmus bevezetéséhez… A bankok egyesítése – ha a sok bankból egyetlenegyet csinálunk – már a szocializmus irányába tett fontos lépés lesz… Fel kell oszlatni az állandó hadsereget, rendőrséget, tisztviselői kart, és a felfegyverzett néptömeg fogja a dolgokat igazgatni.

Kamenyev lett a legfőbb ellenzője ennek az elképzelésnek, és miután maga köré gyűjtötte a szembeszegülőket, magában a *Pravdá*ban fejtegette nézeteit, és még a *Gyeny*hez is eljutott

annak híre, hogy Kamenyev a lenini álláspontot dezorganizálónak tartja. Lényegében az árulás mezejére kalandozik ez a Kamenyev. Igen, nevezzük csak nevén: hogyan lehetett két nappal Lenin hazaérkezése előtt megszavazni a határozatot a szovjetek gyűlésén, mégpedig anélkül, hogy rámutatott volna valaki az ideiglenes kormány osztály jellegére? Ez felháborító és megbocsáthatatlan tett volt! Szociálárulókra jellemző szolgálatkészséget tanúsít a szociálforradalmár „eszerek” iránt, és állandóan engedményeket tesz nekik. (Túlságosan simulékony ez az ember, és képtelen arra, hogy megalkuvás nélkül romboljon. Ha szükséges, késedelem nélkül el kell kezdeni a kikészítését.) De nem fog kitartani, mert tudja, mire számíthat. Kamenyev opportunista: ha kell, beadja majd a derekát… Végtére is el kell felejteni a múltat, a jelenben élünk, az a fontos, hogy most ki van hasznunkra. Sljapnyikov viszont két nappal Lenin megérkezése után egy villamos alá zuhant, most kórházban ápolják. Ő persze nem követett el ilyen súlyos hibát, mégis nyugalomba kell helyezni, a jelen szakaszban nem boldogulna. Sljapnyikov csak egy ideig volt használható.

A végrehajtók cserélgetését nem lehet megtakarítani, mert ez törvényszerű. A sikeres politikai vezetés lényege abban áll, hogy előrenézzen az ember, és számítsa ki, mi az ellenség gyengéje adott pillanatban: hová kell a döntő csapást mérni éppen most, nem holnap vagy holnapután… De az ilyen erőfeszítés csaknem végletekig kimeríti az ember energiáját, és ilyenkor nincs más hátra, csak annyit tehetünk, hogy más, felkészült, engedelmes, mindenre kapható személyt állítunk az újonnan megkezdett irányba. Sok új emberre lesz szükség: nem végezhetünk el mindent egymagunk, s ki lenne alkalmas bármiféle feladatra! De abban a pillanatban, amikor kiválasztja a feladatot az ember, tüstént változzék hipnotizőrré, csak így tudja átsugározni akaratát egy másik személyre, akire a cselekvést bízzuk… Ebben a feszült

helyzetben megengedhetetlen, hogy ellenállást tanúsítson a megbízott, vagy akár eltérő véleménye, kételye legyen. Minden ilyesmi áramütéssel ér fel, az ingadozó ember csak összezavarja a dolgokat…

Hát igen, Malinovszkij! Újabb hajtóvadászat indult ellene. Dokumentumok kerültek elő, azt bizonyítva, hogy a politikai rendőrségnek dolgozott, és Lenin orra alá dörgölték, hogy Zinovjevvel és Hanyeckijjel együtt a *Pravda* szerkesztőségében ő fedezte Malinovszkijt, és kezességet vállalt politikai feddhetetlenségéért. (Sőt előkészítette volna Malinovszkij visszavételét a pártba. Januárban a *Szociál-demokratá*ban az is megjelent, hogy a pártbíróság felmentette a provokátorság vádja alól, ami kizárólag híresztelésen alapult. Hozzátették, személyesen nem tudná magát tisztázni Malinovszkij, minthogy német fogságban sínylődik. Most viszont kénytelenek voltak visszatartani a januári lapszám még ki nem küldött példányait.)

És merre vezet az út? Világos, a munkásoknak szervezési csodákat kell tenniük, ha győzni akarunk a forradalom második szakaszában. Húzódozna a tömeg a hatalom második megdöntésétől a forradalom újabb szakaszában? Tartana az újabb kockázattól? Akkor ezen a küszöbön át kell segíteni. Merre vezet még az út? Feltétlenül létre fogjuk hozni a Vörös Gárdán belül a munkásmilíciát! Megkezdtük a szervezést, de nagyon hamar meg is kell erősíteni! (A Vörös Gárda a fegyveres felkelés kulcsa! A szuronyoké immár a szó.) A nyilvánosság előtt pedig hirdetni kell: azért lesz szükség munkásmilíciára, mert ellenlépéseket kell tenni, hogy megállítsuk a monarchia visszaállításának kísérleteit. Így megakadályozható a szabadságjogok megcsonkítása.

És különösen fontos a forradalmi Kronstadt támogatása… A bolsevikoknak meg kell szerezniük Kronstadtot! (Holnap matrózok érkeznek agitációs

céllal Petrográdra, hogy szembeszegüljenek az antibolsevik hajtóvadászattal.)

Semmiféle egyesülési próbálkozást nem tűrök más irányzatokhoz tartozó szocialistákkal. Mindannyian kispolgárok, valamennyien állandóan ingadoznak, és akadályozzák a munkások elméjének tisztogatását. Pártunkon belül is szétválnak útjaink mindazoktól, akik egyesülést szorgalmaznak. Persze mi, bolsevikok egységre törekszünk, de csak azokkal, akik elfogadják programunkat. Hajlandók vagyunk mindenkit összefogni, aki adott pillanatban készen áll a szocialista forradalomra!

Tíz napig győzködte egyenként vagy hármas-négyes csoportokban az embereket Lenin, hogy többségre tegyen szert. Mintha a földből nőttek volna ki az új párttagok, akiknek nevét sem hallotta Svájcban. Előjön valami Tomszkij, meg egy bizonyos Koszior, és mindegyik saját véleményt hangoztat! De ahogy számolgatja, megvan a többség… Holnap összehívjuk a városi bolsevik konferenciát és ott megfelelő határozatot kényszerítünk ki… Tíz nap múlva országos konferencia jöhet létre (néhány embert már mozgósított helyi tanácskozásokra, elősegítve a helyes választást). Ekkor hűségesküt is lehet tenni. A sorok ezzel rendeződnek.

Csak sikerüljön jó helyre célozni, és meghatározni, kit találjon el legjobban. És úgy lövöldözni, hogy még legyen ideje manőverezésre. Természetesen a liberálisok lesznek elsősorban a célgömbön, és velük az ideiglenes kormány. Az alkotmányos demokraták kongresszusa reménytelen pojácák szánalmas gyülekezete… (Kongresszusok és megint csak kongresszusok… De hadd fecsegjenek.) Az ideiglenes kormánynak reszket a hangja, elakad a szava: a tömeges dezertálásra semmiféle ellenintézkedést nem mer kilátásba helyezni Gucskov. A mezőgazdasági tüntetésekkel szemben védtelennek bizonyulnak. És miután saját kelepcéjükbe estek a március 27-i kiáltványukkal, most teljesen megbénultak. Ez

azonban nem jelentheti azt, hogy felhagyjunk a támadással. Éppen ellenkezőleg, sűrítjük a rájuk mért csapásokat! Mozgósítjuk a tömeget ellenük. Következik egy elképesztő átmenet: áttérünk az erőszakos fellépésről a fifikára. Semmiféle engedményre nem vagyunk hajlandók. Ha Pokrovszkij és Kokovcov „banki döntőbizottságoknak lett tagja”, rögtön megfogalmazhatunk egy felhívást ilyen címmel: Tegnap még miniszterek – ma már bankárok? Vajon hány banknál érdekelt Gucskov, Tyerescsenko és Konovalov? A banktisztviselők szerezzenek adatokat!

*

A burzsoázia megdöntötte a cárt. Azért tette, hogy imperialista módszerekkel fenntartsa hatalmát. De úgy döntött, hogy tovább háborúzik, és ezzel felgyorsította saját megdöntésének folyamatát. A végső csapást viszont a németek fogják rájuk mérni. Az ideiglenes kormányt le kell váltani, mert oligarchikus és burzsoá jellegű, nem teremt békét, nem ad kenyeret nekünk, és nem ad szabadságot.

De van egy bökkenő: addig a kormány marad, amíg tartja magát a szovjetekkel megkötött szerződéshez. Ebből következik, hogy nemcsak a mai „rothadó” demokrácia felszámolása végett kell mozgósítani a tömeget, hanem el kell érni egyúttal a pétervári szovjet jelenlegi összetételének megváltoztatását is. Hiszen ezek a munkástanácsok bedőlnek a burzsoá rabló kormány fifikáinak. Öntudat híján a tanácsok hatalmukat a burzsoáziának engedik át, vezéreik pedig elhomályosítják a munkások elméjét. Megdöntötték az önkényuralmat, és azt hiszik, ezzel minden be van fejezve! (Agyalágyult valamennyi: egyikük sem próbálja kézbe venni a hatalmat.) A pityeri munkások jellegzetessége: az árulók megvetése, tehát minden erőnkkel ezt az érzést kell táplálni bennük.

Össztüzet zúdítunk a végrehajtó bizottságban ülő trojkára. Cseidzére azért, mert ő tölti be formálisan az elnöki tisztet. (Lám, mennyire fal mellé húzódva próbál válaszolgatni: „Nincs is mitől tartani – mondja ez a Cseidze –, ha Lenin szépen meghúzza magát a forradalom keretein kívül.”) Ceretelit és Sztyeklovot azért kell kiütni a sakktábláról, mert ők irányítják a játékot a gyakorlatban. (Szkobeljev pedig gyalogfigura: se nem oszt, se nem szoroz.) És minden alkalmat felhasználva minden egyes cikkben e hármasfogatot kell ostorozni, hiszen Louis Blanc szerepét játsszák, ami mélységesen káros, kautskista, nacionálpatrióta álláspontot jelent manapság. (Kerenszkij persze szintén orosz Louis Blanc! Rendkívül káros szociálpatrióta, imperialista burzsoá ügynök, díszpéldány a forradalom árulói között, jellegzetes locsifecsi. De őt egyelőre kíméljük, mert nagyon népszerű.) A kispolgári vezetők, az úgynevezett szocialisták csupán édeskés szólamokkal bolondítják a tömeget. A júdás mensevikek az antant imperializmus szolgálatába szegődnek! (Lényegében nem tekintjük ellenségeinknek a mensevikeket, nincs is igazi szervezetük, és akárcsak az eszer szociálforradalmárok pártja, a mensevik szociáldemokraták is megzavarodtak. A sajtóban nagyon erőtlenül érvelnek. De éppen ez lenne a pártmunka fő iránya ma Oroszországban: ecettel és epével kellene ízesíteni a szocdem ideológia édesvizét. Az anarchistákat egészen másként kell kezelnünk. Veszedelmes szövetségesek lennének, mert igen kemény fából faragták őket. Tehát szövetkezni se szabad velük, a vezetésen pedig kívül kell rekeszteni őket.)

A következő lecke a szovjetek megosztása: a munkás- és katonatanácsokon belül szét kell választani a proletár elemeket – akik ellenzik a honvédő jelszavakat – a burzsoázia kispolgári-paraszti támaszaitól. Csapásokat mérünk a szociáldemokratákra, akik aláássák a forradalmat. És a legremekebb csatatér következik: meg fogjuk fúrni a Szabadság kölcsönmozgalmat! Ezt aztán

igazán nem nehéz megértetni a tömeggel: ne adjanak pénzt! A szocialisták határozatlanok, és csak nyivákolnak… E téren biztosan kereshetünk valamit, hatalmas betűkkel fog megjelenni a *Pravdá*ban*:* „A szovjetek határozatot hoztak a Szabadság kölcsönről – mi ellenezzük!” (És alatta kisbetűkkel ez áll majd: A bolsevik határozat szövege.) „Tegnap a tanács ülésén a bolsevikok végkimerülésig csépelték a kölcsön elgondolását, a mensevikek pedig lapultak, a szájukat se nyitották ki.”

A minszki frontkongresszus ellenben elveszett: ott a bolsevikok hallgattak. A háborúnak ugyanis ma már fityiszt kell mutatni.

Elvileg egyértelmű, hogy az orosz politikai élet meghatározó tényezője most a katonák háborús kiábrándultsága. Pártunk kiütné magát, ha elfogadná azt a politikai szélhámosságot, hogy az önkényuralom megdöntése után már védelmi háborút vív Oroszország… Még Kurland meghódítása is védelmi jellegű lenne. Így próbálnák ezek megfojtani Németországot. Nem támogatjuk a Miljukov-Gucskov kompánia háborúsdiját. Az ideiglenes kormány is imperialista, igaz, jóval furfangosabb, mint a cári vezetés volt. De az ő annexióellenességük is puszta szócséplés… Nyilvánosságra kell hozni minden titkos egyezményt, és kimondjuk, hogy egytől egyig valamennyit érvénytelenítjük.

A csacska szociálhazafiak is gyermeteg fecsegéssel eteti k a tömeget: képesek békefelhívást intézni a burzsoá kormányokhoz. Ez is csak arra való, hogy saját népüket vezessék orránál fogva. Ki kell jelentenünk, hogy a szociálpatrióták oroszországi győzelme esetén elleneznénk az ő honvédelmi törekvéseiket is. Kiáltványok nem hatják meg a burzsoá imperialista kormányokat, az orosz forradalom gyakorlati intézkedései szolgáljanak jó példával a német munkásságnak. Talán szólítsuk fel a németeket, hogy döntsék meg Vilmos császárt? Ez a szocializmus elárulása! (A német kapcsolatot

senki nem tudja bizonyítani, és aligha hiteti el bárki a tömeggel. A népet inkább az érdekli, mikor lesz vége a háborúnak, és hogyan juthatnak földhöz.) Először is nálunk meg kell dönteni Miljukovékat–Gucskovékat… Másodszor pedig előbb külön-külön le kell számolni az olasz meg az angol királysággal. Miért egyedül Vilmosra kellene sort keríteni? És mindenütt a munkásosztály kezébe adjuk a hatalmat. Ne tulajdonítsunk jelentőséget annak az érvnek, hogy a császárság-nak kedvez, az orosz kormány vereségére spekulálnak. Azok viszont burzsoá, nem pedig proletár álláspontra helyezkednek, akik „államárulást” emlegetnek, vagy sajnálkoznak, hogy Oroszország „széthullik”. A proletárok nem mérhetnének kormányukra csapást, ha az államot nem „árulnák el”, es nem működhetnének közre az orosz „nagyhatalom” szétzilálásában.

A tömeghangulat azonban nem engedi, hogy a proletár álláspontot jelen helyzetben nyíltan hirdessük. Nem szabad kimondani, hogy különbékére készülődünk. (A német lapok teli vannak különös értesülésekkel: mintha Lenin Stockholmban arról nyilatkozott volna, hogy aláírna egy békeszerződést. Ha nem lehet általános békét kötni, hajlandó különbékére. Úgy látszik, senki se képes tartani a nyelvét…) Világos, hogy számolnunk kell a sötét katonatömeg rosszindulatával. A hazafiasság a kistulajdonos helyzetből következik. Agitátorainkat óvatos fogalmazásra kell tanítani: mondhatunk olyasmit, hogy egykettőre befejezzük a háborút, hányják el a fegyvert, és hagyják sorsára az országot? Szó sincs róla. Soha nem beszéltük rá olyasmire a katonákat, hogy a szuronyt dugják a földbe, miközben az ellenséges hadsereg ugrásra kész. Rosszul értik, amit mondunk. Csak azt hangoztatjuk, hogy minél előbb végét vetjük a háborúskodásnak.

Így helyes, nem kell mindazt kinyomtatni a *Pravdá*ban, amiről egymás közt szót ejtünk.

Legközelebbi munkatársainknak sem kell mindent tudniuk.

Egész életét – húsz esztendőt? harmincat? – Lenin szűkös körülmények között töltötte, mindig meg volt szorítva, a föld alatt élt… Köre szűk volt, és minden oldalról be volt határolva a mozgástere. Most ellenben váratlanul milliószorosra növekedtek a lehetőségek, annyi mindent elérhetett: az egész Pétervár hamarosan az ölébe hull. Aztán az egész Oroszország, sőt Európa. És most váratlanul mi történik? Óvatlanságból csaknem döntő hibát követ el (vagy talán már részben el is vétette a dolgot?). Ilyenkor minden parányi repedés milliószor nagyobb jelentőségre tesz szert, mint korábban, és mindenki egyetlen szemvillanásnyi idő alatt észreveszi. Lenin nem állhat a szociáldemokrácia szélsőbalján, helye csak az események kellős közepén lehet, amit viszont a társai nem fogtak fel.

S kitört a vihar! (Szimbolikus viharba kerültek, miután átszelték a Balti-tengert). Ilyenkor viszont folyamatosan ügyelni kell mindenre, és egy pillanatra sem térhetünk el a kiválasztott iránytól (hiszen a kormánykerékkel valamennyi pártot, egész Oroszországot, sőt Európát is kézben tudjuk tartani. Minden tárgyat alaposan hozzá kell erősíteni a hajópadlóhoz. Semmi el nem mozdulhat, és az egész csapat verejtékezve szorgoskodják, eközben pedig ne kövessen el hibát!)

Svédországban kiváló munka folyt. (Az ottani szervezet semmivel se kevésbé fontos, mint az itteni.) Nagyon jó ötlet volt, hogy ott is fenntartottunk egy irodát, melynek Radek, Hanyeckij és Vorovszkij lettek a tagjai. Megbíztuk őket azzal, hogy titkos csatornákon juttassanak el propagandaanyagot Nyugatra. (Megszervezzük a futárszolgálatot, amely információt juttat el hozzájuk. Ezt különleges alapossággal és óvatossággal kell szervezni.) Létfontosságú, hogy Nyugaton az oroszországi eseményekről a mi szellemiségünknek megfelelő forrásból

értesüljenek. Az európai propagandát Stockholmban a svéd baloldali szocialisták vállalták, akik már eddig is igen hasznosnak bizonyultak. és később is hasznunkra lesznek. Kiváló elvtársak, noha még nem csinálták meg a saját forradalmukat (de ha majd Svédország is, Svájc is halad a forradalom irányában, el lehet képzelni, mekkora forrongás lesz Németországban és Ausztriában!).

Igaza van Parvusnak: pénz, pénz és pénz! És most nagyobb szükség van rá, mint eddig bármikor. Tömegmegmozdulás nem képzelhető el erőteljes pénzügyi támogatás híján, és már az első megszerzett pénzösszegek akkorák, hogy a legszerencsésebb rajtaütéses akció sem hozhatott volna megközelítőleg ennyit… És lesz még több is. Garantáljuk, hogy lesz ennél több.

Az a fontos, hogy a partnereink is hibátlanul dolgozzanak. Egyelőre a németek jól játszanak, nem mozdulnak a fronton, és ami még ennél fontosabb, békefelhívásokat intéznek az oroszokhoz. Ez nagyon megkönnyíti a dolgunkat. Hát még, ha a nyilvánosság előtt visszalépnének az annexiótól! (Romberg ígérte, hogy közreműködik ebben az ügyben.) Akkor mennyivel egyszerűbb lenne! De csakugyan visszavonulót fújnának? Félnek ám a büdös imperialisták…

De ha mégsem születik béke, mi is a kerekek alá kerülhetünk. Csakhogy! (Lenin gondolatai spirálosan röpködtek.) Marxon kívül senki soha nem tudta volna értékén mérni, hogyan teszi lóvá Lenin a germán vezérkart! Ha történetesen arra kényszerül, hogy Oroszországból egy darabkát átadjon a németeknek, ez sem lesz soká Vilmos császár földje. Európában olyan erők kapnak majd lábra, akik lesöprik a földről a mai Németországot. Megkötöttek egy szövetséget, Lenint azonban aligha érik fel ésszel.

Még nem sikerült igazán megrendíteni ezt a népséget… Az elején minden nehezen megy. Aztán mozog majd minden olajozottan.

Az ütemérzék! Egyelőre még egy senki Oroszországban Lenin, semmiféle pozíciója nincs, de már nemcsak a győzelem tudata lelkesíti; azt is kiszámította, mennyi idő kell a diadal hoz. Három hónap! Megérkezésétől számítva három hónapon belül kezébe kerülhet a hatalom! Bár senki se tudja, mi minden jöhet közbe, mi mindennel kell még számot vetni. Tegnap a bolsevik főhadiszállásnál – Ksesinszkaja házánál kikent-kifent mihaszna gimnazistahad hőbörgött. Igaz, mindössze kétszázan lehettek. De lefülelt az őrség ezernyi más hasonszőrűt az utcákon. A Szentlélek hidat lezárták a rendőrök, és nem hagyták, hogy oszlopba rendeződjön a csőcselék. (Bár azt is hallani, hogy csatlakozni próbáltak fegyveresek is a gimnazistákhoz.) Kétszáznak sikerült áttörnie a kordont; de végtére ezek csak gyerekek, akik fütyörésznek, ordítoznak egy kicsit. Olyasmiket, hogy „le a bolsikkal”, „Lenint a lámpavasra!”, és azt követelték, hogy maga Lenin sétáljon ki az erkélyre, és szóljon hozzájuk. Megjöttek a katonák, és megpróbálták szétoszlatni a kompániát. Ez azonban nem ment…

Elmebaj! Csak nem megy közéjük! Bizony karikaturisták fantáziáját ihlető piszok helyzet keletkezett. (Hiszen bármelyik sihedertől kitelik, hogy pisztolyt rántson és beléengedjen egy golyót! És akkor mi történik? Ki felel Lenin életéért?) Közölték a diákokkal az erkélyről, hogy most Lenin éppen nem tartózkodik az épületben. És gyerekek, jobb lesz, ha az iskolában gyűléseztek, elmennek oda is hozzátok a bolsevikok, nem lesznek restek bizonyítani, hogy nemes, tiszta célok lebegnek előttünk. Ezek a kölykök is csak annyit tudnak végtére, hogy „Ki vele, lámpavasra vele!”. De miért ne lehetne őket is meggyőzni? (Bár ez jókora erőfeszítéssel járna!)

Nem egykönnyen engedtek a fiúk… Négy óra hosszat tartott a csinnadratta, és kénytelen volt Lenin a kölykök elől ostoba, megalázó módon a ház belsejében bujkálni. Kénytelen-kelletlen ott rostokolt, noha réges-rég távoznia kellett volna.

Hát ez határtalanul ostoba helyzet volt, egy egész napot elvesztegetett. Így számítsa ki az ember, mi minden várja még…

Törpe nép, nyomoronc ország…

*

Sötét helyzet állt elő a Gránátos zászlóalj lovardájában: csaknem tizenkét óra hosszat főttek saját levükben a gyűlés résztvevői. Csaknem ötven szónok váltotta egymást, köztük a legelső vonalbeli liberális és szocialista szószátyárok, meg egy forradalmár pap. De egyre csak Lenint követelte a hallgatóság: „Becsapott bennünket… Hová lett… Őt akarjuk”, kiabálták. Három kronstadti matróz is kiment az emelvényre, ők is elégedetlenkedtek, miért hanyagolta Lenin a gyűlést, és közölték, hogy ők kérdéseket óhajtottak volna feltenni. A bolsevikok Daskevicset küldték ki a pulpitusra, hogy kérjen elnézést az emberektől, és próbálja megmagyarázni, hogy Lenin kimerült a gyűlésezésbe. De a nép nem tágított, és továbbra is csak őhozzá ragaszkodtak. Hiszen megígérte, hogy eljön! Csak nem ijedt meg! Az ő kedvéért jöttünk ide, kiáltozta a sértődött és a csalódástól felbőszült, fenyegetőző tömeg. És ebben a forrongó hangulatban már az őrület jeleit lehetett észrevenni, és e hőbörgésben benne volt a vereség beismerése is. Az egyik demagóg még mindig azt emlegette, hogy a német kormány teljes komfortot szolgáltatott a hazatérő Leninéknek. Az öreg Dejcs pedig egyre azon okoskodott, hogy a német propaganda, amelyet a hadifoglyok között terjesztenek, megtévesztésig hasonlít Lenin szövegeihez… Azt eszelték ki, tartson gyűlést a mihajlovói lovardában egy félszáz fős zászlóalj jelenlétében, a Ksesinszkaja palota környékén lakók előtt, és így igazolható lesz Lenin távolléte azzal, hogy most éppen másutt beszél. Ez jó ötletnek bizonyult, és Lenin el is ment. A Gránátosoknál viszont késő éjszaka is tartott a tánc, és csak nem akarták abbahagyni Lenin emlegetését és szidalmazását.

A bolsevikok lejáratásának kampánya sokkal tartósabbnak, makacsabbnak bizonyult, mint amire Lenin számított. A moszkvai elvtársak azt jelentették például, hogy mindenki felajzott, és az emberek minden gyűlésen, összejövetelen követelik Lenin letartóztatását. Nemcsak pártok keltettek efféle hangulatot, hanem mindenféle sötét figura is. A rokkantak például tegnap a háború nyomorultjait csődítették össze, hogy a tömeget hergeljék: csakugyan rendkívül aljas és agyafúrt propagandafogás a megcsonkítottak öntudatlan tömegének szemléletes, néma felvonultatása. Igaz, szintén tegnap rendezte meg 180 kronstadti ezred saját demonstratív tiltakozó tüntetését a rágalom- és szitokhadjárat ellen. Ez azonban nem képezett kellő ellensúly t.

Világos, hogy nagyobb rugalmasságot, elővigyázatosságot kell tanúsítani, és célszerűbb egyelőre használaton kívül helyezni a háború befejezésének jelszavát, hallgatni a politikai fordulatról. És csak nagyon szőrmentén és cselesen kell élni ezekkel a jelszavakkal, hozzátéve, hogy eszünk ágában sincs erőszakot alkalmazni, viszont a burzsoá szélhámos természetét meg kell világítanunk. És tegnap a Modern cirkuszban megrendezett nagygyűlésen, itt a szomszédban csupán a lehető legcáfolhatatlanabb követeléseket öntöttük határozatba: el kell kobozni a nagybirtokokat! Éljen a nyolcórás munkahét! Vessünk ki hadisarcot a nagytőkésekre! Fegyvert minden munkáskézbe! Nem szabad kivonni a katonákat Pétervárról. Ennyi!

De azért jó észrevenni, hogy vezető rétegekben a burzsoázia és a szocialisták szintjén mérséklődött az uszítás, sőt mintha meg is szűnt volna. A javíthatatlan fecsegőknek (s ilyen az orosz politikusok 99 százaléka) megváltozott a stílusa, s makacs cáfolataink közepette ők hajlamosak lesznek szemet hunyni a dolgok felett. Sőt Miljukov tegnap a kadetpárti nagygyűlésen vissza-vonulót fújt: ne alkalmazzunk erőszakot Lenin

ellen! Nem akarhatjátok, barátaim, hogy mi ugyanazokat az eszközöket vessük be, mint a letűnt rezsim! Rekedt, fojtott a *Russzkaja Volja* hangja, beléfagyott a szusz: a saját nyomdászaik ijesztették meg a szerkesztőket. (Az alkotmányos demokraták gyűlései valósággal felvidították Lenint. Micsoda szóözönre ragadta szónokaikat a taps, és mekkora forradalmi élvezet lesz megbotránkoztatni a burzsoáziát a már begazolt lapszerkesztőkről faragott élcekkel!) Cereteli és Szkobeljev stílusváltás a még inkább szemünkbe tűnik: nem történhet semmi, ami megbocsáthatóvá tenné az erőszakot! Leninnek joga van véleményének kifejtésére. S ugyancsak megnevettette, amit tegnapi cikkében önmagáról olvasott Lenin: hogyan próbálja jellemezni a publikumnak ez a felfuvalkodott aktakukac szociálforradalmár őt: A bolsevik vezér a körülmények foglya. Mániákus agya hol erre, hol arra forog Gól van, próbáld, próbáld csak magyarázni). Ma a Sztyeklov-féle *Izvesztyija* éles, elvi cikkben foglalt állást a leninisták komisz, becstelen rágalmazása ellen. (Sztyeklovot már nem is szabad csépelni, hiszen a jobbak közül való.) Kivételes szerencse is érte őket: tegnap két táviratot is közölt a sajtó. Az egyiket Axelrod, Martov, Natanson eszer vezér és Lunacsarszkij küldte: Meg kell állapítanunk, hogy lehetetlen Anglián keresztül hazautazni. A másik táviratot Mandelberg, Reichsberg, Kon és Balabanova jegyezte: A megoldás az emigránsok és a fogoly németek cseréje. Csakugyan úgy gondolják, uraim ott a *Russzkaja Voljá*nál*,* hogy ezek az emberek is egytől egyig a németeknek kémkednek?

Elcsitult tehát potom tizenkét nap alatt a sajtó rágalomhadjárata, elúszott, mint a krumplihéj, pontosan úgy, ahogy előre kiszámítottuk.

De ez csak a műveltebb körökben volt így. Az orosz alja nép nem jut nyomtatott sajtóhoz, és az. alsóbb rétegek körében még nyomasztóbbá vált a hajsza; az utcán sárba tapossák és széttépkedik a *Pravdá*t*.* És az alja nép hangulata veszélyes

igazán, mert a pogromok ettől a rétegtől indulnak ki. Tehát öreg hiba lenne félvállról venni a jelenséget.

És egyszerre beütött a mennykő... A katonatanácsok végrehajtó bizottsága határozatot tett közzé, mely szerint a lenini nézetek propagandája ugyanolyan veszedelmes, mint a jobboldali ellenforradalmi propaganda! Ez aztán csakugyan súlyos csapás. Nem lehet figyelmen kívül hagyni! A bolsevikokra uszítanák a katonákat!

Mindazonáltal a határozatnak volt egy jó szándékú megszorítása. Eszerint nem szükségesek adminisztratív intézkedések a bolsevik propaganda korlátozására, amíg a bolsevikok nem lépnek túl a propagandisztikus kereteken. Ez még csak-csak elfogadható lenne, ha... De a felhergelt tömegek nem a megszorításokra szoktak figyelni, éppen ezért kemény ellentámadásra szánja el magát Lenin. Igazán nem fűlik a foga a nagy nyilvánosság előtti visszavágáshoz. Ezek azonban provokálták és mára a Tauriai palotába a katonaszovjet ülésére benyomult annyi bolsevik, amennyi csak befért, és anélkül, hogy előre figyelmeztették volna az ellenfél vezéreit, reagál a határozatban foglaltakra. Megjelent tehát a Fehér teremben. Csendben fellépdelt a lépcsőn, es miután elhaladt a szónok mellett, váratlanul az elnökségben termett, és a megrökönyödött elnökkel közölte, hogy ő Lenin, személyesen, és adják meg a szót, soron kívül bejelentést óhajt tenni.

– Hogy is van ez? Vajon jogos-e nagy és dicső forradalmat emlegetni, csak azért, mert immár a cár helyett kapitalisták birtokolják a hatalmat? Ésszerű-e önbíráskodásnak nevezni, ha elveszik a földet uraiktól a parasztok? Singarjov miniszter úr képes volt táviratozni Rannenburgba, nehogy valaki önhatalmúlag földet osszon. Hát szabad-e a nép, ha a lakosság nagy többségét nem jogosítják fel, hogy elvegye a földet; helyette arra biztatják, hogy várja be, míg „önként” átadják földjeiket

uraik. Azok viszont soha az életben ezt meg nem teszik. De ki merészelne útjába állni a felfegyverzett és egységbe forrt többségnek?

Ez se hatott! A hallgatóság nem bírta cérnával.

– De mi sose hirdettünk erőszakot. A legszigorúbb fegyelmet várjuk el a föld kisajátítása során. Természetesen a parasztok és zsellérek szovjetjei fognak rendelkezni a földdel, és ezek dolga a föld elosztását megszervezni. Ha a parasztok azonnal megkezdik a földek kisajátítását, és nem várják meg, hogy az urak rábólintsanak, több kenyér és hús jut, gyarapodni fog a termelés. De a föld nem ehető. A sokmilliónyi parasztporta semmit sem nyer ló, vetőmag és szerszám híján. Mindez csak rekvirálás útján szerezhető meg.

A beszédet nem fogadta hangos helyeslés. De Lenin nem egykönnyen szállt le a témáról, mert ez hozhatja a legtöbbet a konyhára. A többi téma már kevésbé izgalmas. Elkezdte tehát a sztolipini agrárpolitika vétkeinek ismertetését: mit művelt a miniszter a levágott földekkel és a magányos tanyákkal, amelyek miatt a gazdag parasztok nem érdemelnek nagyobb bizalmat, mint a tőkések.

Ekkor kezdődtek a bekiabálások.

– Elég! Elég belőle! Tönkreteszi a gyűlést! Korlátozzuk a felszólalás idejét!

A bolsevikok viszont szintén be-bekiabáltak, és tapssal támogatták Lenint.

– Hadd beszéljen!

De ezek sem tudták túlkiabálni az ellenséges közbeszólókat.

Vlagyimir Sztankevics, a végrehajtó bizottság elnöke, aki megfogalmazta és tető alá hozta a leninistákat elítélő határozatot, az ülés elején nem tartózkodott a teremben, mert a palota túlsó végében akadt dolga, így elszalasztotta Lenin érkezését. Valaki azonban értesítette a

szenzációról, hogy Lenin ott van a szomszédban, és Sztankevics rögtön ott termett. (Nem egyedül, a végrehajtó bizottság más tagjait is odahajtotta a kíváncsiság. De nem jutott el a pódiumig, az ajtóban állva hallgatta, amint azt bizonygatja a szónok, hogy a földek gyors kisajátítása folytán gyarapszik majd a hús- és gabonatermelés. És hirtelen kétség fogta el: hátha híjával van ez az ember minden különleges szellemi képességnek, vagy talán szélsőséges, közönséges demagóggal áll szemben.

Raccsol, hangja nem fejez ki érzelmet, és idegen szavakkal riasztja el a hallgatóságot, miközben nyugtalanul fel-alá járkál az emelvény mellett, noha ott nincs tér sétafikálásra. Ez a figura össze sem hasonlítható a természet által vonzó külsővel felruházott Ceretelivel, vagy a daliás, nemes megjelenésű Avkszentyevvel. Sztankevics megnyugodott: ez képtelen lesz magával ragadni a katonákat.

És tüstént újabb bekiabálások következtek: Elég! Hagyja abba! Mind többen elégedetlenkedtek, és Lenin hebegni-habogni kezdett. Bár úgy látszott, mintha semmi sem tudná kihozni a sodrából, arckifejezése alig változott. Észrevehető lesz valaha ezen a rőt, ritkás szőrzettel benőtt ázsiai ábrázaton érzelemváltozás?

Felemelkedett helyéről a tömbszerű elnök, és csak most kérdezte meg a hallgatóságot: „Kívánják-e, hogy korlátozzák a beszéd tartamát?”

Ismét sokan bekiabáltak:

– Két perc!

– Őt perc!

– Még két óra!

A végrehajtó bizottság egy tagja, Menyikovszkij katonaorvos, aki eddig egy közeli páholyban foglalt helyet, felrohant az emelvényre, félrelökdöste Lenint, és a maga megszokott energikus módján szólította meg a hallgatóságot:

– Már húsz perce hallgatjuk, hogy elcsépelt dolgokkal traktál bennünket, Sztolipint és Singarjovot ócsárolja. Talán a továbbiakban sort kerít II. Miklós cárra és minisztereire? Ugyan ki kíváncsi ezekre a gyermeteg igazságokra? Hátha megerőltetné magát Lenin, és anélkül fogalmazná meg mondandójának lényegét, hogy az időnket rabolja.

Az orvos nem válogatta meg a szavait; csak az a fontos, hogy a katonák értsék. Nyomában egy mundéros csinovnyik követelte, hogy meg ne akadályozzák Lenint gondolatainak kifejtésében. Erre akkora zsivaj kerekedett, hogy csak szófoszlányokat lehetett hallani a terem túlsó végén. A csinovnyik tehát távozott az emelvényről, de Lenin ott maradt. Hiába próbálták elnyomni, ő mindig ilyen magabiztos. Vagy ilyen lassú lenne a reakciója?

Rendetlen kiáltozás hallatszott, és az elnök is emelt hangon válaszolt. Lenin felnyújtotta könyökben meghajlított karját, hosszú ujját bedugta zakójának gomblyukába, jelezve, hogy kész várni. A zaj ugyan nem csendesedett, de senki sem jött fel az emelvényre, hogy Lenint letaszigálja… S amikor mégis valamelyest elült a zaj, az elnök közölte, hogy a szónok fél órát kap (a beszéd kezdetétől, vagy éppen mostantól számítva)!

A terem már-már elfogadta a döntést, ám most a bolsevikok kezdték szidalmazni az elnököt, és megkocogtatták az elnöki emelvényt. Némelyek elfoglalták az üres képviselői helyeket. Lenin felemelte a kezét, jelezve, hogy nyugtatni akarja elvtársait.

És mintha nem is randalírozott volna senki, nyugodtan, kimérten, nem mutatva megbántottságot, egyenletes, kimért, monoton hangon folytatta beszédét:

– Most pedig engedjék meg, barátaim, hogy Oroszország államrendjéről és jövendő berendezkedéséről szóljak. Nem olyasfajta

köztársaságot akarunk, mint amilyenek más országokban már megvalósultak: nem a köztisztviselők, a rendőrök köztársaságát óhajtjuk, olyan köztársaságot, amelynek állandó hadserege van. Az ideiglenes kormányra sem tartunk igényt, hiszen azt a tőkések kiszolgálói hozták létre. Ez a kormány még a saját programját sem valósítaná meg, ha nem ösztökélné a forradalmi proletariátus, valamint hellyel-közzel a kispolgárság. Ez a kormány semmit sem akar: leplezve önmagukat az ideiglenes kormány zászlajával, most a burzsoá-földesúri ellenforradalom szervezkedő erői rohamra készülnek a forradalmi demokrácia ellen. Nekünk nem kell olyan kormány, amely szemet huny Gucskovnak és kompániájának a hadseregben indított ellenforradalmi agitációja felett.

Szép! Tehát a hadügyminiszter agitálna a saját sere gében…

– Bombáznak engem különböző kérdésekkel: Önök ugye a hatalom ellen vannak? Ezek szerint a bolsevikok voltaképpen anarchisták? Nem, nem, ez rágalom! Ilyen választ szoktam adni: Nem anarchisták vagyunk, hanem a hatalom támaszai. Tudjuk, szilárdnak kell lennie a hatalomnak. Az anarchisták közé sorolnak bennünket, csak azért mert nem fogadjuk el a kapitalista igát. Követeljük, minden hatalmat ruházzon át a kapitalista kormány a munkás, katona, paraszt és zsellér küldöttek tanácsaira… Barátaim, mondják meg nekem, mitől lennénk ellenforradalmárok! Mi a köztársaság pártján állunk de csak olyan köztársaságot fogadhatunk el, amelyben nincs rendőrség, nincs állandó hadsereg, és ez az állam privilegizált köztisztviselőket se tartana el… Azaz folytatni próbálnánk a Lvov által megkezdett folyamatot…

A katonák utálkozva hallgatták a szónoklatot.

Mindez nagyon ködös volt a számukra.

(Lenin maga is igyekezett ködösíteni. Nem is törekedhetett egyértelműségre, hiszen egyelőre

nem jött el a világos beszéd ideje. Maga sem volt vele tisztában, végül is mire megy ki a játék.) Felmérte, hogy nem arat sikert az azonnali földosztás követelése, és egyre inkább nyomasztotta, hogy kénytelen folytatni ezt a szerencsétlen beszédet. Az engedélyezett fél óra is soknak tűnt, és most már muszáj volt rátérnie a háború kérdésére, amely nyilván legérzékenyebben érinti a hallgatóságot. Fel van adva a lecke, hogy lehet most ügyesen kisiklani saját hálójából?)

– Azzal rágalmaznak, mintha a különbéke híve lennék. Holott csak azt állítom, hogy ez a háború Véres Miklós cár meg a nemzetközi kapitalista rend elmeszüleménye, és az új kormány folytatja ezt a rablóháborút. Teszi ezt a tőkések érdekében. Ez nem a munkásosztály háborúja! Nem elég, hogy vonakodnak a korábbi titkos haramiaszerződéseket felbontani, de magyarázzák meg nekem, miért- nem hozzák nyilvánosságra őket? Oroszország nevében olyan emberek beszélnek, most is, akik maguk is elmarasztalhatók a háborús gyújtogatás vétkében. Kapitalisták döntenek, akik átsoroltak a „köztársaságiak” közé… Gondoljuk meg, érvényben maradtak azok a megállapodások, amelyeket a cári bagázs kötött, és minket e megállapodások köteleznek háborúskodásra. Többek között e titkos szerződések tartalmazzák Kína felosztásának tervét, amelyben Oroszországon kívül az angolok és a franciák érdekeltek.

Bekiabálások:

– Honnan tudja?

– Csak a fantáziája működik!

Lenin bombát robbantott. Tessék kideríteni, rajta, tessék ellenőrizni! Mégpedig, mielőtt nyilvánosságra hozták volna! Ebben a robbanásveszélyes pillanatban Lenin egyre magabiztosabban beszélt.

– Kína felosztása érdekelné önöket? Pontos ismereteim vannak erről a tervről. Ne bízzunk a kormány ígéretében. A nyilvánosság előtt lemondanak ugyan az annexiós követelésekről, de valójában ezernyi szállal kötődnek ezek az emberek a banktőkéhez, és egyszerűen képtelenek megszabadulni a területi igényektől. Ezzel magyarázható, hogy ragaszkodnak a háború meg-nyújtásához. Ezt a háborút nem fejezi be kapitalista kormány.

– És mit javasol helyette maga?

– Nemzetközi munkásforradalom fogja befejezni a háborúskodást, és mi éppen ilyen forradalomra szólítunk fel. Soha nem állítottunk olyasmit, hogy azonnal egyoldalúan be lehet fejezni a háborút… Nem mondtuk, hogy amikor támad az ellenség, szúrjuk a földbe a szuronyt! Eszünkbe se jut, hogy fegyverletételre hívjuk fel a katonákat, és nem mondjuk, hogy isten hírével menjetek haza! A háború kizárólag úgy fejezhető be, hogyha olyan osztály veszi kézbe a hatalmat, amely ténylegesen nem a profit védelmében érdekelt. A szovjet kezébe kell letenni a hatalmat. Már 1915-ben kimondtuk: ha a munkásoké lesz a hatalom, igyekezni fogunk, hogy minél előbb pontot tegyünk e háború végére.

– Mégis hogyan? – Ez volt a legmarcangolóbb kérdés.

Leninnek azonban szeme se rebbent.

– A lövészárok-barátkozás az egyik legjobb módszer a háború befejezésére. Az orosz és a német katonák, akik hasonló szürke katonaköpenyt hordanak, maguk állapodnak majd meg a fronton, hogyan tehetik lehetetlenné a háború folytatását… Ez a barátkozás megkezdődött! És nemcsak a mi frontjainkon. Gyors, energikus, feltétel nélküli, sokoldalú támogatásban kell részesíteni minden fronton ezt a barátkozást… Megkezdődött! De még támogatásra szorul.

Hol kezdődött? Hogyan lehet segíteni? S Lenin tovább ütötte a vasat.

– Hamarosan a mi oldalunkra áll Németországban a többség.

– Mi lesz, ha üt az óra?

– Németországban Karl Liebknecht hangot adott eszméinknek, és ezért kényszermunkára küldték… Liebknecht az igazi szocializmus egyedüli képviselője, a többi szocialista ott Vilmos császár oldalán áll.

– Semmi jóra nem számíthatunk?

Lenin magabiztosan válaszolt az ellenvetésre:

– Ha Oroszországban a munkás- és katonaképviselők tanácsa kézbe veszi a hatalmat, és Németországban mégsem tör ki a Vilmos császárt trónjától megfosztó forradalom, és nem döntik meg egyúttal a német Gucskovokat és Miljukovokat, ez bizony csak fél megoldás lesz. Akkor erősen meg kell markolnunk a fegyvert, és nekiszegeznünk forradalmunk minden ellenségének. Akkor nem fogjuk ellenezni, hogy forradalmi háborúnkat kiterjesszük, mert csak így lesz megdönthető minden országban a tőkés rend. És akkor hiába zárják tömlöcbe a híveinket Miklós cár és a brit kapitalisták követői. Nemzetközi forradalom következik, amely a föld elrablásának és a nemzetiségek fojtogatásának végét veti egyszer s mindenkorra.

A bolsevikok fogták a Leninnel megbeszélt jelzést, hogy szónokuk be akarja fejezni a beszédet, s eszeveszett tapsba kezdtek, lábukkal dobogtak, amivel ugyancsak nagy feltűnést keltettek a teremben…

Lenin pedig már-már levonult a tribünről, de az elnök megállította, cédulák érkeztek a hallgatóság soraiból: „Miért akarják a bolsevikok a német egységet megszilárdítani?”

– Tévedés! Mi nem erősítjük a német egységet, hanem megingatjuk, sőt szétbomlasztjuk

a kapitalisták és a munkások úgynevezett belső egységét. És zárjanak bennünket börtönbe, küldjenek akár kényszermunkára, ahogy Vilmos Németországában és a tőkések Angliájában történik! De hiábavaló minden próbálkozásuk.

„Miért akarnak maguk polgárháborút?”

– Tévedés. Nem szólítottam fel senkit polgárháborúra. Ellenkezőleg, szorgalmazom a jószándékú honvédők folyamatos és türelmes meggyőzését.

„Terjesztette-e ön a nézeteit Németországban? Miért nem utazott oda, hogy ezt az álláspontot kifejtse?”

– Nyomtatott formában terjesztettük nézeteinket Németország-szerte.

„Miért nevezi ön Kurland meghódítását területi annexiónak?”

– Azért tekintem annexiónak, mert ha mi Oroszországhoz csatoljuk Kurlandot, akkor a németek saját gyarmataik visszahódítását fogják célul kitűzni, és soha nem ér véget a háború. Döntse el a nép maga, melyik államban akar élni. Szervezzék meg a kurlandi munkás- és katonatanácsot, és ott döntsenek, hová akar csatlakozni Kurland népe

Nevetés volt a válasz.

Lenin összegörnyedt, és sietve távozott a szónoki emelvényről. De még megszólították a teremben:

„Miért uszítanak maguk a bankok kifosztására?” Erre a kérdésre azonban Lenin már nem felelt.

Sztankevics úgy értékelte Lenin felszólalását, hogy az nem volt éppen diadal, viszont azonnal, helyben válaszolni kell erre a felszólalásra. De mielőtt még Sztankevics felocsúdott volna, egy Lieber nevű fekete szakállas, lázas gnóm törtetett a tribünre. Ezt az embert a Bund nevű zsidó

szocialisták Démoszthenészének nevezték elvtársai.

S azonnal gyors és szenvedélyes szónoklatot tartott. Ez a szónoki stílus különbözött Lenin fárasztó mormolásától.

– Lenin elvtárs nem veszi figyelembe, hogyan gondolkodnak ma az egységbe tömörült orosz demokraták, és ezért csoportja kisebbségben marad… Kevesebbet kellene szónokolni arról, mik a vágyaink. Kérdés ellenben, hogyan lehet megvalósítani elképzeléseinket anélkül, hogy polgárháború robbanna ki. Lenin agitációja viszont polgárháborút gerjeszt. Lenin többnyire frázist halmoz frázisra, vagy pedig kelepcébe csalna bennünket! Azt hajtogatja, hogy minden földet ki kell osztani a népnek. Nagyon jó, minden párt ugyanezt hirdeti. De a bolsevik vezér arra szólítja fel a népet, hogy tüstént, késlekedés nélkül vegye birtokába a földet. Ez az, ami ellen tiltakozunk. Ezt az agitációt tartjuk veszélyesnek és károsnak. Hiszen azt is hirdeti, hogy az irtásföld-tulajdonosokat: a paraszt-otrubnyikokat, a korábban földhözjuttatottakat kell megrövidíteni. Ha pedig ez így van, ebből ugye polgárháború lesz? A módosabb parasztok jobban ragaszkodnak a földjeikhez, mint a nagybirtokosok. Az, aki ilyen körülmények közt harcot hirdet, nem méri fel az erőviszonyokat, és megismétli az 1905-ös forradalom hibáit. Ez végzetes lenne, hiszen a követelések nagyon távol vannak a pillanatnyi realitástól. Sok olyan ember van, akit a polgári sajtó dühít. A bolsevikok viszont azt is kimondják, hogy el kell venni a nyomdákat a tulajdonosoktól, és ott munkás lapok készüljenek. Nagyon szép követelés ez, de sajnos nem megvalósítható. A burzsoázia teljes kisajátításának jelszava ugyan nagyon vonzó. De kérdem én, nem azt érjük-e el vele, hogy az erők felmérése nélkül, hanyatt-homlok rohanunk a csatába? A burzsoázia elég erős, és ha polgárháborúra szólítanánk fel, szembekerülnénk a teljes liberális-demokrata osztályszövetséggel. Holott most kéz a kézben

haladunk. Az is elképzelhető, hogy a lakosság nagy része hajlamos visszatérni a régi rendhez... Nem vitatjuk Lenin becsületességét, de hatásos agitációja veszélyezteti a forradalmat, és ezért minősíti fellépését végrehajtó bizottságunk károsnak... Megértik-e önök, hogy a burzsoáziát erősíti Lenin agitációja, s ha Lenin nem volna, akkor a burzsoázia kitalálna egy Lenint magának?

Lenin végighallgatta ezt a pimasz felszólalást, és vigyorogva elindult a kijárat felé. Sztyeklov helyett inkább Liebert kell ütni. Sztyeklov ugyanis még nem veszett el, ő még hasznára válhat a forradalomnak.

Lenin felszólalása egészében véve mégiscsak sikeres volt: nem fognak többé madárijesztőket látni a bolsevikokban, nem tekintenek anarchistáknak vagy ellenforradalmároknak, és nem minősíthetnek a különbéke híveinek. De a győzelemhez hosszú út vezet.

A bolsevikok is kitódultak Lenin után. Követték őt a katonák is, mert meg akarták kérdezni, mi a véleménye Leninnek a menetszázadok frontra irányításáról?

– Nem ismerem eléggé a kérdést – válaszolta Lenin, és beült az autóba.

Egyszerűen képtelen és elviselhetetlen, lehetetlen, kibírhatatlan dolog, hogy az ember kisebbségben maradjon a véleményével, és diadalmaskodjék az ellenlábas. Szó sincs kicsinyes önimádatról, ez egészen más. Ha valaki ugyanis évtizedekig csakis erre az egyetlen feladatra összpontosít, minden részkérdésben tájékozott, egyszersmind az egész rendszert képes áttekinteni, akkor neki és csakis neki lehet a konkrét helyzetben egyedül érvényes és helytálló nézetrendszere. S nem tűzhet ki senki más alkalmas célt, sőt ésszerű és helytálló elgondolásai se lehetnek másoknak. Következésképpen természeti törvény, hogy képtelen elvégezni rajtam kívül bárki más a reám kirótt feladatot. Minden

ellenvetés értelmetlen és fölösleges, gyomrára megy az embernek.

Tizenöt esztendő alatt Lenin jó néhányszor diadalmaskodott a vele szemben álló többségen, és később sikerült megnyernie azokat, akikkel azelőtt harcban állt. Azért győzött végül is, mert nem félt szakítani, és kenyértörésig folytatta a vitákat. Sőt az sem tartotta vissza, ha egy időre magára maradt az elgondolásaival. Természetesen megingathatatlan és konok elszántságra van szüksége annak, aki egyedül akarja keresztülvinni mindazt, amit kigondolt. Senki más nem volt birtokában e tulajdonságnak, csak ő. S miután mások is rájöttek, hogy Lenin soha nem enged a maga igazából, be kellett látniuk, hogy nincs apelláta vele szemben. Azok a petrográdi földhöztapadt észjárású bolsevikok is kénytelenek voltak meghajolni, akiket Lenin helyben talált hazatérésének idején. Noha ezek az emberek egykori illegalitásban szerzett érdemeik miatt rendkívül önelégültnek bizonyultak.

De egy vezető annál következetesebben és gyorsabban kénytelen egy irányba terelgetni társait – s aztán határozatokkal betapasztani a szájukat –, minél ártalmasabb ellenvéleményeket forgatnak azok a kobakjukban. Az utóbbi napokban az antileninista hajtóvadászat szervezői egyre hangosabban kurjongattak, fütyörésztek, és letartóztatással, lincseléssel fenyegették őket, az utcákon pedig összetépkedték a *Pravdát.* Eközben Lenin egyre elszántabban védekezett (A *Pravdá*nak minden számába írt négy-öt-hat-hét cikket. Egyiket se jegyezte, amitől ezek az írások még határozottabbnak tűntek.) Eredményesen építgette a bolsevikok belső szervezetét. Egy több ülésszakból álló városi konferenciára jött össze Petrográdon az a harmincöt ember, aki ekkor vezetőnek számított. A tanácskozás eredményes volt, Lenin diadalmaskodott. (Leginkább az Azovi-Doni kerületből való Szasa Axelrodban, a szibériai Zsenya Szolovejban, Anton Szluckijban, Kollontajban, Ludmila Sztalban bízott meg, őket

küldte ki a kerületekbe, hogy onnan küldötteket verbuváljanak. A Szolovej házaspár maga alkotta a Rozsgyesztvenszkij körzetet. Az emigrációból együtt hazatérők csapata: Zinovjev, Ravics, Haritonov és a halálosan megbízható Szulimov, aki Kraszin jobbkeze volt a robbantócsoportnál, be nyomult az elnökségbe, és így létrejött a határozathoz szükséges többség.)

Kezdetben nem is nyomasztotta a hazatérő Lenin személyisége, tekintélye, tapasztalata és neve a pétervváriakat, és vitatkozni mertek téziseivel. Azt is mondták, hogy nem most kell megváltoztatni a párt nevét és programját (le is csillapodhat még a forrófejű Lenin), de meg kell érteni a helyzetet, egységre van szükség (hát ez az, egységre). A viborgi városrész küldöttei azt hajtogatták, hogy Lenin téziseinek pusztán elméleti jelentőségük van, nem a gyakorlatra szánta őket. (Csakhogy a gyakorlati cél tekinthető lényegesnek! Mi a fenének állítaná össze különben az ember a téziseket?) A kis furfangos Kalinyin (aki bekormozódott némely biztosítási ügyletben) annak bizonygatására vetemedett, hogy nincs új elem az *Áprilisi tézisek*ben*,* ugyanezeket az elgondolásokat tartalmazta már a *Februári kiáltvány,* amelyet Sljapnyikovval együtt állított össze, s az *Agrártézisek*ben szintén erről volt szó (persze hogy arról, de mégsem egészen arról). Egyetlen új vonatkozást lehetne eszerint felfedezni: a szovjetek tekinthetők a kormányzás egyedüli letéteményeseinek. (Nyilvánvalóan ez a fő cél! Egyenes út vezet a proletárhatalomhoz, ez kész szervezeti forma, amit az elvtársak már akkor észrevehettek volna.) S vajon az ujjukból szophatták, amit holmi iskolai puskában meg is fogalmaztak, hogy a burzsoá demokratikus forradalomról addig nem lehet áttérni a proletárforradalomra, míg a proletariátus Oroszországban gyönge, tehát jelentéktelen osztály, s a parasztok nélkül lehetetlen győzni. Nem kell a párizsi kommünt példának tekinteni, és nem szabad számítani a nemzetközi forradalmak összekapcsolódására. (Lenin saját emberei között

szerette használni a „párizsi kommuna” elnevezést,’ meg is jelent a *Pravdában,* és emiatt kezdték Lenint vádolni, hogy ijesztgeti a kapitalistákat.) Nálunk egyelőre szóba se jöhet a szocializmus kérdése, mert ezzel nagyon messzire kerülnénk a néptől. Pétervárt ugyanis nem szabad Oroszországgal azonosítani, az erőegyensúly ugyanis helyenként más és más. A proletariátus nem tudja akárhol kezébe venni, a hatalmat, mert ellenforradalmat gerjesztene az akció, és a parasztság is tart a proletariátus diktatúrájától. Még a földet sem kell elvenni, mert nem tisztázott, mire mennek vele.

Mindezt a badarságot végig, kellett hallgatnia Leninnek, mégpedig a saját főhadiszállásán. Milyen vasakaratra volt szükség, hogy vaskapocsba szorítsa munkatársait, aztán az egész proletariátust, majd pedig az orosz tömegeket.

Nem volt felesleges az előzetes megdolgozás sem, sokan támogatták ekkor már Lenint. (A jelenlegi szovjet immár más véleményen van, mint a proletár többség.) Ezt mondja Goloscsokin, aki már régóta a mienk: Erőfeszítéseket kell tenni a forradalom továbbfejlesztéséért, és ki fogjuk sajátítani a földet... A proletárdiktatúra megvalósítása is lehetséges. Lesz-e a forradalomnak második szakasza, ez kérdés. Természetesen lesz. (Lám, milyen harcias ez a Bogdatyev.) Azért van kettős hatalom nálunk, mert a proletariátus az első pillanatban megriadt a hatalomtól. Most ugyan sokkal nehezebb lesz, de nem kell félni, a hatalomnak a mi kezünkben van a helye. Az ideiglenes kormányra senkinek sincs szüksége, ellenben bizottságokat kell választani, amelyek a népakaratot fejezik ki. Lám, a parasztok meg is előznek bennünket, és maguktól is kiosztogatják a földet. (Itt van ez az Epstein-Jakovlev gyerek, ő is a mi káderünk lesz.) Forradalmunk utat nyit a nyugati forradalmak előtt is. (Ez meg Szafarov, aki velünk együtt jött haza.) Oroszország „fegyveres népszavazás” előtt áll. (Ezt Szluckij mondja, a meghatározás igen

pontos.) Az elvtársak, mielőtt Lenin hazajött volna, sötétben tapogatóztak, tevékenységük csak az alkotmányozó gyűlés előkészületére korlátozódott, és csakis parlamenti módszerekkel éltünk. Lenin elvtárs azonban világosságot gyújtott agyunkban. Az ő jelszavait kell használnunk, és nem szabad megijedni a kommüntől! (Ez az acélos emberünk: Koba Sztálin. Nagyon harciasan nyilatkozgat, úgy látszik, szakít Kamenyevvel.) Újra meg újra megdöngette ezeknek az embereknek az agyát (ugyanazt és megint csak ugyanazt kell ismételgetni különböző formákban, hogy megtanulják a leckét). A régi forradalmárok mindig csak hátra tekintgetnek, régi forradalmakat idézgetnek. Az orosz demokrácia imperialista jellegű, nincs itt kettős hatalom, hiszen a szovjet nagy jóindulatot tanúsít a kormánnyal szemben. Igazunkat ne keressük az összekötő bizottságnál, mert a kormányt úgyis csak akkor ellenőrizhetjük, ha kezünkben lesz a hatalom. Most Oroszországban a bolsevik körökön kívül mindenütt honvédő hangulat uralkodik, ami pedig kispolgári és gazdagparaszti érdeket fejez ki. Ezek a rétegek szintén profitra akarnak szert tenni a gyengébb népeken gyakorolt erőszak árán… A honvédelmi láz taktikai átmenetet képez a parasztság kispolgári átalakulásához. És e téren fog össze a kis- és a nagypolgárság. Csheidze, Cereteli és Lieber a burzsoázia uszályában kullog, és valamennyien politikai hullák. Mindig szemben álltunk Csheidzével, mert ez az ember a sovinizmus vékony pajzsául szolgált… A „forradalmi demokrácia” jelszava semmire se jó, csupán frázis. (A Tauriai palotában természetesen másképpen kellett nyilatkozni róla.) Nem nagy érdem a forradalmár magatartás Miklós cár trónfosztása után.

Hát a parasztság? Ha várnának az alkotmányozó gyűlésig, ez a módos parasztok győzelmét jelentené, akik pedig a KD-hoz, a „Kadet” párthoz húznak. Egyesíteni kell a követeléseket, és még most sajátítsuk ki a földeket. Nem földtulajdonlási jogokra van szük-

ségük, de forszírozzuk a nincstelen zsellérek tanácsainak létrehozását. Nem lehet a parasztküldöttek tanácsaira támaszkodni, helyettük tüstént hozzuk létre a legszegényebb nincstelen parasztok önálló szovjetjeit. A föld egymaga nem tartja el a parasztokat. Ahhoz, hogy meg is tudják művelni, szükség lesz kommunákra. A kommuna nagyon hasznos paraszti szervezet lehet. Hiszen teljes önigazgatást tesz lehetővé, és minden felügyeletet fölöslegessé tesz. Bennünket fog követni a parasztok kilenctizede, ha meg tudjuk értetni, mért nincs szükség hadseregre, rendőrségre és önálló tisztviselői karra.

Bármely politikai konfliktus megoldásának az lenne a leglényegesebb eleme, hogy körülbástyázzuk alkalmas módon az álláspontunkat. Sehol a világon nincs akkora szabadság, mint most Oroszországban, csak élni kell vele. (Az egész Európa katonai tömlöc, amelyet a tőke igazgat könyörtelenül.) A katonák nálunk ugyan fegyverben vannak, de hagyják, hogy orruknál fogva vezessék őket. A sötétségben tartott, begyepesedett nép, amely csak tűr, mert így szokta meg, átadta a hatalmat a burzsoáziának. És csak a mi pártunknak vannak olyan jelszavai, amelyek kimozdíthatják megtorpant helyzetéből a forradalmat. De csak akkor lesz valódi elmozdulás, ha megvalósítjuk az önigazgatást. A hadsereg és a nép összeforr – győz a szabadság. Az állandó hadsereget váltsa le a felfegyverzett nép – ez a minimális programunk. Lássunk el mindenkit puskával! Kapjanak fegyvert a nők is! Az össznépi milícia – nők és férfiak – képes a hivatali bürokrácia legalábbis részleges felváltására. A tőkések pedig kénytelenek lesznek kinyitni pénzesládáikat, és megosztani vagyonukat a néppel. Csupán csűrik-csavarják a dolgot, akik azt állítják, hogy egy forradalmi hadsereg helyettesítheti a felfegyverzett proletariátust. Ha megteremtjük a munkásmilíciát, mégpedig. a tőkések pénzén (különben nem megy), ennek fantasztikus jelentősége lesz. Nincs garanciája a forradalomnak, amennyiben nem valósul meg ez a

mindenkire kiterjedő intézkedés. Senki sem vállalkozik az alkotmányozó gyűlés összehívására, csak az eszetlen szociálforradalmárok forgatnak ilyesmit az agyukban. Nem képzelhető el hatalom a szovjeteken kívül és éppen ettől tart a burzsoázia… Az alkotmányozó gyűlés összehívásának biztosítéka a nép felfegyverzése és a szovjetek megerősödése… Tehát fel kell készíteni a népet a szovjetek teljes hatalomátvételére… A szovjetek szerepe: az ellenforradalom erőszakos leküzdésének megszervezése. Mi is a hatalmon kívül maradunk míg csak a tanácshatalom meg nem valósul.

De Lenin nem érezte eléggé biztosan, hogy megszerzi a többséget a konferencián. Ezért utasította Zinovjevet: ne terjesszen be olyan indítványt, amely meghatározná a bolsevikok és az ideiglenes kormány viszonyát. De Kamenyev, az ellenzéki nem tágított (nagyon magabiztos). Nekikezdtek tehát a részletes vitának. De Kamenyev egyik állását a másik után adta föl csata nélkül: a kormány igenis osztályjellegű, és ez a kormány csakugyan menthetetlenül összebonyolódott az angol-francia kapitalizmussal, és bizony a nyakába vett programot kizárólag a proletariátus nyomása alatt hajtja végre, és persze engedékeny a földesúri-burzsoá ellenforradalommal szemben. Kamenyev nagyon különös beszédre ragadtatta magát. Az egyenes, nyílt választ visszautasítjuk, és a tömegek nem értik, mik a céljaink (teljesen nyílt válasz nem is várható el, mielőtt eljön az ideje). Az ideiglenes kormány megdöntésének jelszava most nem szervezi a forradalmat, hanem szétzilálja (mi. nem is tűzünk ki egyelőre ilyen közvetlen célt). S Kamenyev ilyen kérdéseket feszeget: mit tegyünk, ha a szovjet összefonódik a kormánnyal? De csak nem fogjuk a szovjetet is megdönteni!? Természetesen azt ő is elfogadta, hogy nevelgetni kell szép lassan a tömeget, és a forradalom egy későbbi szakaszán elkerülhetetlen lesz a konfrontáció az ideiglenes kormánnyal. Meg is kell ragadni előbb-utóbb a hatalmat, viszont azt is

hozzátette, hogy a kispolgárság kolosszális szerepe nem becsülhető le, ha ennyire csekély létszámú az orosz proletariátus.

Vagyis Kamenyev szépecskén átállt Csheidze és Cereteli oldalára. Korrekciókat kívánt végrehajtani a határozaton: állást foglalt, hogy éberen ellenőrizzék az ideiglenes kormányt. Mégpedig ahelyett, hogy megdöntenénk. Össze is gyűjtött hat szavazatot, Lenin ellenben megszerzett húszat. Kamenyev tökéletes kudarcot vallott! Így jár minden opportunista a munkásmozgalomban.

Tegnap a május elsejei ünnepségen abbahagyták a tanácskozást. Valamennyi elvtársunk az utcára és a gyárakba sereglett. Lenin is kiment a Lőportárhoz, de nem fűlt hozzá a foga: a szabadban harmincezer ember előtt kellett szónokolnia. Elveszett a hangja. Mérsékelt beszéd volt: készülni kell a proletárdiktatúrára, és készülünk a szocializmusra. De nem kell most emlegetni az ideiglenes kormány megdöntését…

És ekkor – véletlenül történt így, vagy szándékosan időzítették egy helyre, egy időre a két gyűlést – a mensevikek kiküldték a térre kotnyeleskedni a megvadult Liebert. (Szurokban fogjuk még meghempergetni ezt a Liebert, elvesszük a jókedvét.) Az eszerek Csernovot és Avkszentyevet uszították ránk. Minél többet pislogott rájuk Lenin, annál inkább látszott, hogy felfújt hólyagok, politikai panoptikumba való, levitézlett politikusok. A szovjet ülésén Csernov így hőzöngött: „Mindennap erősebbek leszünk, nincs hová rohannunk”! (A *Gyelo naroda* pedig így fogalmazott: Lenin erre nem is gondolt. Ez súlyos tévedés, mert Lenin igenis mindenre gondol. Önök, nagyra becsült eszer-szociálforradalmár elvtársak, nem tanultak meg gondolkozni.)

De a népünnepélyt egészében nem tartottuk kézben. Messze van még a győzelem. (A bolsevik főhadiszálláshoz mégis seregleni kezdett a

kíváncsi értelmiség meg a polgárok és a polgárasszonyok zarándoklata.)

Ma folytatódott a pártreferátum a szovjetben és a központi bizottságban kialakult állapotokról. A pétervári proletárok nem azokat választják meg, akiket kellene: a végrehajtó bizottságban Gvozgyev üldögél. A katonákat nacionalista elemek képviselik. Csheidze békéltető taktikát folytat, ami befagyasztja követeléseinket. A végrehajtó bizottságban a véletlenül odavetődött intelligencia kiszorít, nem sikerül az újraválasztás, a fontos ügyeket bürokratikusan intézik, és az internacionalisták nem férnek a közelükbe. Tehát nem is alakulhat ki bolsevik számbeli fölény. Nehéz zöld ágra vergődni ilyen helyzetben, és még nehezebb a pártvonalat képviselve kikászálódni a mocsárból.

A pártkonferencia összetétele azonban már szerencsésen alakul, jól előkészítettük a dolgot. Következésképpen szavazni kellett, és újra meg újra szavaztunk, és haladtunk előre. A pétervári bolsevikok immár összetartanak, egységesek. A környékbeli delegátusok a szájukat nem merik kinyitni… Szét is széledtek. Az esti összejövetelnek már nem lett volna értelme. Most már munkához kellett inkább látni.

És ekkor nagy hirtelen becsapott a mennykő.

Embereink lázasan hívogatták a főhadiszállást, és meghökkentő hírt közöltek: a szerkesztőségekbe eljuttatták Miljukov jegyzékét, amelyben közölte a szövetségesekkel, hogy Oroszország eleget tesz minden kötelezett-ségének, és harcolni fog a végső győzelemig. A szovjetben kitört a pánik, úrrá lett a zűrzavar.

Hát ez az, amire Lenin számított, és régóta várt. Jól tudta, hogy Miljukov előbb-utóbb beadja a derekát! Hiszen szobatudós, akinek nincs fantáziája, és gyáva. Most kellett volna bejelentenie, hogy lemond minden hódításról, és ezzel a kormány megerősíthette volna belső pozícióját, a szövetségeseket sietségre ösztökélve.

És Oroszország kezébe kerül a kezdeményezés. De Miljukov képtelen áttekinteni ilyen bonyolult helyzetet, és felmérni a lehetőségeket. Hozzájárult a megállapodások betartásához, és ezzel el is veszítette a játszmát.

*

Ekkor már hozták is a jegyzék gépelt szövegét a *Pravdá*tól. Lenin felajzottan és nagy boldogan kiragadta a papírlapot a küldönc kezéből, és szeme szaporán végigpásztázta a szöveget. Így jó. Nem csupán a szöveget olvasta, hanem mindjárt azt mérlegelte, hogyan reagáljon rá, és agyon lehet-e ütni egy párthatározattal. Tökéletesen igazolódott pártunk álláspontja. Az ideiglenes kormány velejéig imperialista. Minden ígérete szélhámosság, és ez a kormány soha sem fog megváltozni.

Bomba robbant, és Miljukov leszereplésének utóhatását majd a szovjet is megérzi. Ez Csheidze és Cereteli kompániájának bankcsődje. Nekünk viszont kapóra jön. A Miljukov-jegyzék mozgásba hozza majd a tömeget. Lelepleződtek egyszer s mindenkorra ezek a vezetők. Most aztán kapkodhatnak a fej ükhöz. Vajon lenyelik-e a keserű pirulát? Akkor vége az önálló politikai szerepvállalásnak, Miljukov, ha úgy tetszik neki, felrakhatja a lábát az asztalukra. Vagy megint kieszelnének valamiféle rothadt középutas megoldást? Most mindenesetre elnyerik méltó büntetésüket…

Ez valódi nyereség: megvan, ami eddig hiányzott. Most a Miljukov-jegyzék felpiszkálja a tömeget. Pontosan ezért sietett annyira haza egy hónappal ezelőtt, és ha az utazás megtépázta a tekintélyét, ennél szaporábban kell hajtania, mert a megnyert időt kihasználhatja. A jegyzék eloszlatja majd a hajtóvadászat idején keletkezett fellegeket. És ahelyett, hogy üldözöttek lennénk, most ellentámadásba lendülhetünk. Szaporán odapörkölünk ezeknek. Páratlan lehetőséghez jutottunk. Kettős csapás következik. Egy sújtás a

kormányra, egy másik a végrehajtó bizottságra. Meglephették ugyan Lenint, de örökmozgó agya mindig gyorsan reagált, és a rázúduló eseményeket egykettőre feldolgozta. Miután megoldott egy helyzetet, már új problémával kezdett foglalatoskodni.

Űzi, hajtja a türelmetlenség: mi legyen most? Azonnal meg kellene kezdeni a felkelést? De nem vagyunk eléggé felkészültek. A katonaság megdolgozása nem mindenütt sikerült. Néhány ezrednél ugyan a felkelésnek erős a fészke, de másutt még nagyon gyengék vagyunk. Persze kockáztatni kötelező. De nem kockáztatunk öncélúan. A fürdőben Lenin mindig elsőnek mászott be a hideg vízbe. De ha egy emigránsgyűlésnek verekedésszaga volt, Lenin mindig elsőként távozott. Mindig bátran lépni kell, ám csak akkor, ha okvetlenül szükséges. Ez a jegyzék persze nagyon jól jött, de nem jókor: hamarabb, mint kellett volna. Az események ennyire gyors menetére nem számított Lenin. E fél hónap alatt rengeteget dolgozott, és bármennyire igyekezett összefogni a sorokat, az események mögött kullogott. Egyelőre nem állt fel a Vörös Gárda, semmi sincs még kész! A szerencse túl korán köszöntött be.

De holnap utcára kell vinni az embereket, álljanak talpra a gyárak mindenütt, ahol többségben vagyunk! És meg kell kísérelni a katonák riasztását.

Ma éjszaka nem hunyjuk le a szemünket. Letelepedett egy félreeső zugban, és sebesen felvázolta egy központi bizottsági határozat szövegét.

Nem szabad úgy megváltoztatni a kormány személyi összetételét, hogy ez az esemény befolyásolja az osztályharcot: nem támogatunk áthelyezéseket, cseréket. Miljukov ellenben mondjon le! A kispolgárságnak egyedüli menekvése, ha átáll a proletariátus oldalára… Csak a proletariátus tudja a pénztőke által ránk

vert béklyókat szétszakítani Az államhatalmat adják a forradalmi katonasággal együttműködő proletariátus kezébe!

Zinovjev rendszeres időközönként telefonon jelentette a Tauriai palotából, mekkora zűrzavar uralkodik a pétervári szovjet végrehajtó bizottságában. Lenin felvette a telefont, és hasát fogta nevettében. Nagy baj az agybaj. Főnek a saját levükben. Bolond lukból bolond szél fúj…

*

Már az előző nap reggelén készen volt egy mérsékelt hangú tartózkodó határozat, melyet a központi bizottság nevében fogalmazott meg Lenin, éberen figyelve az események alakulására.

Valamennyi szocialista lap a Miljukov-jegyzéket csépelte. Hiába tanácskoztak naphosszat a szociáldemokraták a végrehajtó bizottságban, nem jutottak dűlőre. Ilyenek ezek, ennyi telik tőlük!

A gyáriakat nem sikerült reggel riasztani. Sőt még délben is csendes volt valamennyi nagyüzem.

Ellenben a katonák kezdtek el mozgolódni! Ez aztán fantasztikus jelentőségű, váratlan fordulat volt. A kispolgári összetételű katonaság tömegeitől ilyen politikai fogékonyságot aligha lehetett elvárni. Lenint mélyen elgondolkoztatta a dolog. Micsoda siker! Már velünk tartana a teljes helyőrség?

Egyik ezred a másik után vonult a Mária térre. Ksesinszkaja villájában, a bolsevik főhadiszálláson Lenint forradalmi láz hevítette. Életében először találkozhatott a felkelt néppel, amely lám, megelőzött bennünket! Nem mi szerveztük az embereket! És forrong a petrográdi utca… Ez talán már a polgárháború kezdete! Vajon milyen határozat segítene? Milyen jelszó hatna? Mennyi forradalmi példa áll előttünk? Spartacus rabszolgalázadásától a kommünig, és most ő van soron: Lenin felel a történelem előtt, nehogy végzetes hiba történjék, és elbukjon a forradalom.

A józan ész (vagy talán éppen a kispolgár természetes bölcsessége) óvatosságra intette Lenint: nem áll még rendelkezésre szervezett erő. Nincs még Vörös Gárdánk. Még nem fegyvereztük fel az egész munkásosztályt. De mégis győzedelmeskedett Lenin forradalmi szimata, amely a fellegek fölé emeli az embert (ez az abszolút szimat!): igenis a felkelés élére kell állni. Eljött a nagy csapás ideje. A forradalmat mindig váratlan csapások lendítik előre. Talán éppen ez a pillanat lenne alkalmas az ideiglenes kormány leváltására?! De nincs elég agitátor. Szafarovot megbízta ugyan, hogy tartson gyűlést a belvárosban. Őt viszont letartóztatták a városi könyvtár előtt, és bevitték a rendőrségre…

Ha például a páncélos zászlóaljat rá lehetne beszélni, hogy szintén vonuljon a Mária térre, és ott helyben tartóztassa le az ideiglenes kormányt? Ez lenne az ideális megoldás. Utána pedig a szovjetet feléleszthetné álmából a proletárok elszánt akarata.

A páncélosoknak ellenben nem állt szándékukban, hogy elhagyják a kaszárnyát. A végrehajtó bizottság utasítását várták!

És közben eltelt egy nap. Mindössze négy ezred lázadt fel, holott húsz állomásozott a városban.

A végrehajtó bizottság bólogatójánosai, ezek a mocsár-szocialisták közölték, hogy estére tanácskozást hívnak össze: egyeztetik álláspontjukat tőkés barátaikkal. Nyálas népség! Ocsmány bagázs!

Méltatlan szájhősködésbe fulladt a szovjet esti ülése is, és nem született forradalmi határozat.

Nem egyedül Lenin volt lendületben, hanem valamennyi bolsevik vezető. Beszáguldozták az egész Petrográdot, és röpgyűléseket szerveztek, követelve, hogy a városi szovjet vegye el a hatalmat az ideiglenes kormánytól.

– Le kell őket váltani!

A proletár bizottság naphosszat ülésezett. Bogdatyev tőlük érkezett.

– A gyárakban gyűléseket tartanak. A mi gyakorlati utasításunkat a kormány menesztésére, a munkások valóra váltják.

Szluckij viszont arról meditált, hátha elmulasztják a nagy pillanatot, amikor kormányválságot idézhetnének elő.

A dacos állú Axelrod pedig sürgette a társaságot, ne habozzanak: itt az idő, hogy minden hatalmat kezükbe vegyenek a munkástanácsok.

Sztal asszony közbeszólása viszont egyszeriben feloldotta a feszültséget.

– Nem kell gyorsabban balra táncolni, mint azt Lenin teszi.

Lenin pedig fel-alá járkált, és vigyorgott. Engedni kell néha az ösztönök tombolásának!

Szasa Kollontajnak csillogott a szeme a lelkesedéstől.

– Meg kell indítanunk a felkelést, Vlagyimir Iljics! – kiáltotta.

Szasa most éppen a mosónők szakszervezeténél dolgozik, és megpróbálja felkészíteni őket a nagy sztrájkra.

Lenin még tréfára vette a javaslatot:

– Alekszandra Mihajlovna – szólította meg Kollontajt –, gondolja, hogyha történetesen megalakulna egy kormány, nekünk részt kellene vennünk benne? Alighanem kívülről fogjuk bírálgatni azt a kormányt is. Valójában Kollontaj indítványa felvillanyozta Lenint, és majdhogynem elakadt a szava az izgalomtól. Mert elbukhat a felkelés (aminek nagy a valószínűsége), de csak meg kellene kísérelni a dolgot, vállalva egy erő-próbát! Ezzel kipuhatolnánk, mekkora az ellenség ereje. És az ilyen kísérlet edzi a tömeget (persze, ha erővel szétverik a felkelést, bizonyosan nyakunkba kell szednünk a lábunkat).

Eközben már-már leszállt az éj, és mindannyian azt tudakolták, milyen utasítással lássák el a helyi agitátorokat. Talán el kellene foglalni a gyárakat!? És kitódulni az utcára, fegyverrel a kézben?!

Ez az! Mindannyiunknak ki kell mennünk a munkások és a katonák közé! Most sajátítjuk el a meggyőzés tudományát! Agitálni tanulunk. Találják meg, elvtársak azokat az érveket, amelyek minden fenntartást porrá zúznak. Vonuljon ki minden fegyveres munkás harci egység az utcára holnap! Magyarázzák meg: fegyvert fogunk – egyelőre önvédelemből, de ha kell, elsül a puska. A transzparenseken ne Miljukov leváltását követeljük, mert ennek most már nincs értelme, öncsalás erre agitálni. Ellenben véssük az emberek agyába: „Le az ideiglenes kormánnyal!" A tőke kezében van az egész kormány, mi az osztályt képviseljük, nem egyes személyek ellen hadakozunk.

Rajta! Menjetek isten hírével, rohanjatok, tegyétek dolgotokat, elvtársak!

Lenin viszont egyre idegesebb lett, amint fel-alá járkált egész éjjel, első emeleti lakosztályában.

Mennyire felgyorsultak az események! Erre aztán senki sem számított.

De könnyebb az ösztönös tömegmozgalomnak jelszavakat kitalálni, s azt írni a transzparensre, amit a nép akarhat. Annál nehezebb lesz eldönteni, mi álljon a központi bizottság határozatában!!!

Reggelre mindenképpen elkészül egy, az előzőnél agresszívabb új határozat, amelyet azonban Lenin nagyon pedánsan kicentiz. Számítva arra, hogy az események alakulásától függően akár erre, akár amarra, módosítgatni lehessen a szöveget. Egy KB-határozat a párt hivatalos állásfoglalását jelenti, nem lehet vele viccelni.

Mi nem fenyegetőzünk polgárháborúval. A munkások és katonák tömegei fogják megváltoztatni a hatalom jellegét… Ilyen időszakban kötelező elfogadni, amit a lakosság többsége akar. Esetleges erőszakos cselekményekért kizárólag az ideiglenes kormányt terheli a felelősség! Ha pedig szeretnénk meggyőződni róla, mit akar a lakosság többsége, minél előbb ki kell írni a Pétervár valamennyi kerületére kiterjedő népszavazást. Nyilvánítsanak véleményt a jegyzékről, és döntsenek: elfogadják-e a jelenlegi ideiglenes kormányt, vagy pedig annak utódát?

Kommün kellene. Megszervezzük a szavazást, kitör a vihar, és elsöpri az ideiglenes kormányt! És máris itt a kommün. Megvalósul!

Mindenütt propagálni kell ezeket a nézeteket, és meg fogjuk szervezni a népszavazást a gyárakban és a katonai egységeknél.

Ez nem olyan választás lesz, amilyet eddig mások szerveztek, hanem a felkelés új, zseniális formája, a felkelés népszavazása.

És még egy gondolati roham:

– Gucskov és Miljukov kormánya talán azért élezi a helyzetet, mert tisztában van vele, hogy Németországban is kezdődik a forradalom.

Hát nagyon-nagyon is lehetséges, hogy csakugyan kezdődik… És Lenin keble máris dagadt a büszkeségtől.

A tömegnek el kell mondani a teljes igazságot:

… Azért riogatja az összeomlás hírével a népet a kormány, hogy így a kezében maradjon a hatalom: Pedig nincs mese, át kell adnia a hatalmat a forradalmi proletariátusnak.

Ez már világos beszéd. – Bár nem teljesen egyértelmű. Lenin ugyan nyilatkozott, de nem nyilatkoztatott ki mindent.

*

… A Szovjet mai vezetőinek politikája mélységesen hibás. Csak a papírfelesleget szaporítja, aki arról prédikál, hogy ki kell egyezni valahogy az ideiglenes kormánnyal! Ez a szándék mélységesen ellentétes a katonák akaratával… (Lenin most véglegesítette a szöveget):… a katonák akaratával, akik kinn vannak a fronton!

és:

… akik itt állomásoznak Pétervárott!

… És végleg összeötvözte az egész hosszú felszólítást:

… Válasszátok meg képviselőiteket a munkások és katonák tanácsaiba!

A pétervári parancsnokságról küldönc érkezett: megszövegezték virradatkor a röpcédulákat, reggelre készen lesz a nyomtatott szöveg: „Megdöntjük az ideiglenes kormányt!”

Semmi vész, ezt nem a párt központi bizottsága bocsátotta ki! Kíséreljék meg hát megdönteni!

A forradalom maga mutatja meg, mi a helyes.

*

Ezek aztán alaposan összerondítottak mindent…

De a, főhadiszállás elfoglalására nem tellett az erejükből. Úgy látszik, csak kikecmergünk a bajból!

Tegnap forrongott az egész város, de a bolsevik főhadiszállás környéke csendes volt. Este hat óra tájban viszont hatalmas – igaz, fegyvertelen – tömeg zúdult ránk. Lehettek tízezren. Voltak köztük katonák, értelmiségiek, leginkább kispolgári csőcselék. Feltűntek vörös zászlók is, de a jelszavak a kormánnyal fejeztek ki szolidaritást, és ellenünk irányultak. Közvetlen közelünkben ilyen bekiabálás hallatszott: „Lakat alá Lenint, a kémet!” Lenin reálisan számolt azzal,

hogy ütött a szörnyű óra, amikor életével fizet a proletariátus ügyéért.

De megérkezett a felmentő sereg. A mieink. Talpig fegyverben. Leszaggatták a csőcselék transzparenseit, zászlait, puskatussal szétoszlatták a tömeget. (Lenin már jó előre úgy rendelkezett, hogy a főhadiszállás közelében csak a legvégső esetben lehet helye fegyverhasználatnak. Most bekövetkezett ez az eset.)

Ámde a Kamennoosztrov úton éppen ekkor haladt végig egy katonai alakulat, és a már szétkergetett siserahad tőlük kért védelmet. Újra nagyon meleg helyzet alakult ki. Azzal is számoltak már a bolsevikok, hogy kénytelenek lesznek elhagyni a főhadiszállást, addig, amíg legalább egy irányban egérútjuk nyílik: oktalanság lenne éppen most, a harc kezdetén kockára tenni az életüket. De mégsem… Kivártuk szépen, hogy új talpraesett segédtisztünk megdolgozza a katonákat, és azok eltakarodtak, mielőtt egy puskalövés dördült volna.

Nem messze, a Szentháromság téren tribünt ácsoltak. Olyan hírek érkeztek, hogy Alekszinszkij meg egy másik bűzlő szociálhazafi beszél majd a tömeghez. A mieink utasítást kaptak, nehogy megkíséreljék a tribünt ledönteni. A szónokok azonban meg se érkeztek a helyszínre.

Arról is értesültünk, hogy Kornyilov ezer gránátost küld a helyszínre, rendteremtés végett. De ezek se jöttek.

Hát a telefonközpontban micsoda csúf provokáció történt tegnap este! A Ksesinszkaja-ház összeköttetését elvágták. Valószínűleg maguk a telefonos kisasszonyok voltak a tettesek, ami ugye az aljas kispolgári provokátorok módszere; összeköttetés nélkül maradtunk, a legkritikusabb pillanatban. Némák voltak a készülékek egész éjjel, az ostrom idején. De Lenin azt parancsolta, senki ne reagáljon, ki kell várni, mire magától elül a vihar.

Éjjel akár rendkívül kritikusra is fordulhatott volna a helyzet. Lenin ébren töltötte az éjszakát. (Fájt a feje, nem segítettek a tabletták.) Fel-alá járkált, egyre újabb terveket főzött ki, és önmagát ostorozta: soha többet nem követ el ilyen gyermeteg hibát, mint most. A csőcseléket jókor meg kell állítani! De nem történt baj. A mieink berendezkedtek aktív védelemre: őrség állt mindenütt, de cirkáltak is felfegyverzett járőrök a közelben, akik egyúttal győzködték az összeverődő csoportokat, takarodjanak szépszerével.

Lenin fejében ezalatt formálódott egy új manőver terve: ma, április 22-én – függetlenül a kormány és Kornyilov tábornok meg a városi szovjet terveitől – eljuttatnak a sajtóhoz egy új, immár harmadik központi bizottsági határozatot. (A tegnapi 2. számú ma szintén megjelenik a *Pravdá*ban*,* ami persze botrányt okoz.) Az új, 3. számú határozat viszont ellensúlyozza az előző határozat következményeit, így csillapítani lehet a szenvedély izzását. válsághelyzetben fél óra is számít, sőt néha percek döntenek. A helyzet változásait céltudatosan föl kell mérni, és így befolyásolni tudjuk a front állását, esetleg fordulatot is előidézhetünk. Hajnalban nem várta be az egész társaságot, Zinovjevnek megmutatta a szöveget, és küldöncök hordták szét a lapszerkesztőségekbe az új, 3. számmal jelölt antedatált határozatot, melyen megjelölték, hogy reggeli keltezésű, aznap nyomják, ismerje meg tüstént mindenki, még mielőtt a 23-i lapokban napvilágot látna…

A határozatban benne lesz, hogy mi figyelemmel kísérjük, ki mennyire tartja be a kétnapos gyülekezési tilalmat! (E pillanatban a burzsoá erők és a mieink egyensúlya miatt, nekünk is kedvező ez a rendelkezés.) A jelen helyzetben nem aktuális az ideiglenes kormány lemondásának jelszava, mert egyelőre hiányzik a forradalmi proletariátus stabil tömegtámogatása, s kalandor erők visszaélhetnek a helyzettel. (Ezzel el

is határolódunk a kalandor elemektől, és demonstráljuk, hogy rendet akarunk.)

Nem is volt reggeli csetepaté. Egy téren összegyűlt vagy kétszáz ember, talán munkált is bennük némi robbantgatási szándék (a kispolgárság talán épp a leninisták kezét gyanította e kísérlet mögött). De kiderült, hogy valami kínai próbál halászni a zavarosban.

Őgyelgett ugyan néhány kíváncsiskodó most is a Ksesinszkaja villa mögött, de incidens nem fordult elő. Lenin pedig úgy rendelkezett, hogy ezen a napon senki ne szónokoljon az erkélyről.

Tapasztalva a helyzet enyhülését, Bogdatyevet két elvtárs kíséretében elküldtük a telefonközpontba, hogy tiltakozzanak a botrányos helyzet miatt. Bogdatyev tud viselkedni. A központi bizottság megbízólevelét is felmutatta a kis küldöttség, amely határozottan követelte, közöljék név szerint, kik voltak a szabotőr kisasszonyok, a vezetőség pedig intézkedjék, nehogy előforduljon valamikor egy hasonló sztrájk. A telefonközpont főnöke tüstént meghátrált, és szabadkozni kezdett, hogy ők mossák kezeiket, semmiről senki sem tehet, itt minden felelősség magukra a telefonkezelőkre hárul. – Nevezzék néven akkor a bűnösöket! – Most ez lehetetlen, inkább nézzék meg, milyen műszaki állapotok uralkodnak. Be is mentek az embereink a kapcsolóterembe. Ezek a ringyók azonban valóságos füttykoncerttel fogadták őket, és visongani kezdtek, hogy takarodjanak a leninisták, majd még a nyakuk közé csördítenek. Nagy hirtelen a helyszínen termett ekkor egy ötvenfős katonai egység, és a parancsnok érdeklődni kezdett, hogy ugyan már, kit kell letartóztatni. És mit tesz isten, a pimasz banda Bogdatyevet és társait akarta lefogni, de a telefonközpont főnöke beavatkozott, és közölte, hogy ők rendbe hozzák a dolgot, senkit sehová nem kell bekísérni. A katonák tehát eltakarodtak. Bogdatyev a városi irányító központban tett panaszt, ott aztán helyrerakták a kisasszonyokat, és utasították őket:

a kötelességükkel törődjenek, és bízzák a politikát másra.

*

Megérkezett minden reggeli lap, és ezek azt mutatták, hogy a kormány intézkedésképtelen. A burzsoá sajtó természetesen elgyávult; senki sem merte vádolni a leninistákat a lövöldözésért, de valamennyi újság szenvedélyes hangnemben tárgyalta a történteket. Az ellenben nem volt világos, kit tesznek felelőssé. (Felfogták, hogy az ő embereik is kaphatnak a pofájukra… Még a lapok szedését is felmondhatják a nyomdászok.) Kornyilovot pedig tegnap megállította a pétervári szovjet, és a tábornok behúzta fülét-farkát.

A *Rabocsaja Gazeta* és a *Gyelo Naroda* (ha ügyesen bánunk velük, még hasznunkra is lehetnek) illő módon felháborodott… De haragjukat a kormányra és az alkotmányos demokrata „kadet” pártra zúdították, amelyek lincshangulatot gerjesztettek. A mensevikek szervező bizottsága állást foglalt a válságról, de meg sem említette a bolsevikokat. Az *Izvesztyij*át kicentizve szerkesztették. Az első oldalon a következő címmel tudósítottak: „Provokatív lövöldözés.” De nagyon ésszerűen senkit nem vádoltak konkrétan. Inkább saját magukat ijesztgették, és csak annyit jegyeztek meg, hogy a „végrehajtó bizottság részt vesz az alapos vizsgálatban”.

A legnehezebbjén tehát szerencsésen túljutottunk… A legnehezebb pillanaton talán igen, de nincs még vége a válságfolyamatnak. A holnapi *Pravda* írja meg: azok a munkások, akik az ideiglenes kormány megbuktatását követelték, legnagyobbrészt úgy értelmezték a jelszót, hogy akkor kell elmozdítani a kormányt, amikor a proletariátus többségben lesz a népen belül. Ügyeljünk, nehogy bárki közülünk siettében egyedül tévelyegjen, hiszen könnyű elbánni egy magányos harcossal. Várjuk be, amíg a tömegek összeforrnak, s csak akkor kiáltsuk együtt, hogy

„Vesszen az ideiglenes kormány!”. Nem vagyunk blanquisták, nem támogatunk összeesküvéseket! Ostoba mese, hogy gyújtogatunk és polgárháborúra uszítunk. Hiszen nagyon pontosan, hivatalosan is kijelentettük: a súlyt a dolgok megmagyarázására helyezzük. Mindaddig, amíg a tőkések nem alkalmaznak erőszakot a munkástanácsok, a szovjetek ellen, pártunk következetes erőszakmentességet hirdet.

Mindemellett e tanácsi vezetők rendkívül ostobán viselkednek. Nem azért marasztaljuk el őket, mert elmulasztották a hatalom megszerzését, hanem sokkal inkább az értelmetlen komédiázásért. Azt játsszák, hogy „legyőzték a kormányt”. Pedig nincs semmilyen kidolgozott párt-irányvonaluk. Támogatták az imperialisták jegyzékét, és ez a lényeg, ma pedig ezek a szamarak megjutalmazzák a „kadetokat”. Képesek lennének megszavazni a hadikölcsönt, ami pedig a szocializmus teljes elárulását jelentené. Kollontaj méltatlankodva számolt be a városi tanács tegnapi látványos aljasságáról. Ezt az akciót nagy nehezen megakadályozta Szasa. (Csernovot is jellemezte tegnapi beszéde alapján… Ez egy mafla, mondta Szása. Ami nem baj, sőt, mekkora nehézséget okozna egy kőkemény szociálforradalmár az eszer párt élén. Egy ilyen kispolgári országban sokkal nagyobb veszélyt jelentene Csernov, mint bármelyik mensevik. Ez a kongó agyú szociálforradalmár mindig csak szépirodalmi sikereivel henceg, és nem várható tőle semmilyen gyakorlati eredmény. Azt hirdeti: egész életét Lenin társaságában, egyszerű emigráns újságíró-ként tengette. Ugyebár csak irogattak együtt, kettecskén.)

Pedig nagyon különböztek egymástól. Lenin, eltérően Csernovtól, írásaival fizikailag is szervezte a pártot.

Hát igen, tegnap, amíg csak ránk nem virradt úgy éreztük, hogy vesztésre áll a játszmánk. De ma már át kell értékelni az eseményeket: változott a helyzet. Még nem győztünk, ez igaz, mert nem

volt időnk mozgósításra. Túlértékeltük az április huszadikán történteket, és huszonegyedikén ügyefogyottan láttunk neki a tüntetés szervezésének. Ezt a mesterséget, úgy látszik, egyelőre nem tanultuk meg igazán. A válság idején kiderült az is, hogy a proletár erők nem eléggé összeforrottak. A Névai és a Narvai őrhelyekről senki nem mozdult. Kronstadtból érkezett ugyan százötven szuronyos, de azok is késve, s ekkora erő semmire se jó, legfeljebb kaszárnyai agitációra lehet használni őket. És hogyan értékeljük az Erzsébet-csatornánál történt szégyenletes jelenetet? A munkások egyszerűen beszolgáltatták fegyvereiket a katonáknak. Még ennél is feltűnőbb a katonák kispolgári mentalitása. Illúziót tápláltunk, abban reménykedvén, hogy ezek állnak majd a forradalmi hullám élére. (Lenin megint tömeges fenyegetést kapott.)

Most már tudjuk, mi történt. Az első napon a kispolgári tömeg megingott, és már-már a munkások felé húzott, mi viszont nem tudtuk kihasználni, hogy nem a tőkéseket támogatják. És alig telt el egy nap, újból tömörültek a városi szovjetvezérek körül. Itt van a helsingforsi, azaz helsinki tanács elkésett távirata.

*

Ksesinszkaja asszony keresete többször is megjelent apró betűvel szedve, szerény helyen – a lapokban: visszaigényelte a bolsevikoktól a villáját, és követelte, telepítsék ki az önkényes beköltözőket a palotából. Végre Csisztoszerdov békebíró május 5-ére elrendelte a felek meghallgatását. Helyszín: a bíró kamraméretű tárgyalóterme.

Az ilyen ügyekben szerfölött jártas Kozlovszkij előre látta a veszélyt, és a keresetet kiterjesztették több intézményre, így a központi bizottságra, a kerületi bizottságra (bár Pétervárott ilyen még nem működött), a katonai intézmények klubjára (noha ez soha nem tartott összejövetelt). Továbbá megidézték az ügyben magánfelhasználóként

Agababov egyetemi hallgatót (ő ugyanis jó eséllyel védekezhetett az ügyben). Végül az alperesek között szerepelt Uljanov, jogász kandidátus (aki viszont elutasította az idézés átvételét, hivatkozva arra, hogy nem lakik a villában). Elérte Kozlovszkij azt is, hogy a páncélos zászlóaljra is vonatkozzék Ksesinszkaja asszony keresete. Ki is függesztettek egy saját készítésű cédulát a kerítésre, hogy e katonai egység is jogos felhasználó. A bíróság azonban tényként fogadta el, hogy már elvonult a zászlóalj.

Tekintettel az érintettek nagy számára, Heszinnel, Ksesinszkijék egy szál megbízottjával szemben egy egész csapat sorakozott fel, abban a reményben, hogy több érdekeltet felvonultatva könnyebben sarokba lehet szorítani a felperest. E feladatot a központi bizottság nevében természetesen maga Kozlovszkij, a fáradhatatlan „Kard” vállalta, míg a kerületi pártbizottságot, valamint a katonaklubot a szikrázó szellemiségű Szarkisz Bogdatyev egy személyben képviselte. Harmadikként Agababov sorakozott melléjük. Azt is kieszelték, hogy Bogdatyev hitvese is csatlakozik hozzájuk a bírósági eljárás kezdetén, önként vállalva az alperes státusát, minthogy ő az „agitátorkollégium” vezetője, és ez az intézmény szintén Ksesinszkaja villájában működik. Amennyiben kitelepítenék, ezzel az ő jogaik is sérülnének. Voltaképpen a másnapra kitűzött bírósági tárgyalásnak nem volt jelentősége. A bolsevikoknak ugyanis eszük ágában se volt, hogy elhagyják a palotát. Egy kedvezőtlen döntés azonban árnyékot vethetett a párt arculatára, miután az utóbbi időben megszaporodtak a hasonló jellegű anarchista foglalások, kisajátítások, kár lett volna sárdobálásra alkalmat adni. Természetesen meg lehetett szervezni a bolsevikok széles körű tömegtámogatását mind a tárgyalóteremben, mind az épületen kívül, és befullasztani az eljárást. De az áprilisi nehéz napok után kár lett volna óvatlanságból felszítani az indulatokat. Ezt a megoldást nem választhatták, vállalni kellett a bírósági hercehurcát. A Koz-

lovszkij-Bogdatyev páros bizonyosan helytáll önállóan. Lenin mindenesetre elhatározta, hogy főpróbát tart. Egy első emeleti szobába megidézte a két ügyvédet, és ünnepélyes iróniával közölte:

– Én magam töltöm be egy személyben Heszin ügyvéd, valamint Csisztoszerdov bíró szerepét. Próbáljuk meg annak rendje és módja szerint lefolytatni az eljárást. – Lenin még kacsintott is egyet. Néha felébredt benne a játékos. Az emigrációban is szórakoztak néha ilyen tréfákkal… Mellényt és fehér inget viselt Lenin, kabátot viszont nem. Látogatóit leültette, ő maga ellenben a nyikorgós velencei szófán foglalt helyet, rákönyökölt a felmagasított fejpárnára, beledugta hosszú ujjait a mellénykivágásba, és szigorúan végigmérve az alpereseket, megkezdte kihallgatásukat.

– Nyilatkozzanak, uraim, miért nem jelent meg a tárgyaláson Uljanov, a jogtudományok kandidátusa? A bírósági iratok tanúsága szerint ő is a villában lakik.

– Szó sincs róla, bíró polgártárs – nyilatkozott Kozlovszkij –, Uljanov a nővérénél lakik a Széles utcán.

Iljics szigorúan rámeredt, és így szólt:

– Erre én mint Heszin felperes megbízottja, azt válaszolom: tény, hogy a forradalom megváltoztatta a tulajdonjogot. Az új idők természetesen megkövetelik a polgári jog területén is az új viszonyokat. De ezeket az új viszonyokat a törvényes hatalomnak kell rendeznie. Mint állampolgár és jogász ragaszkodom hozzá, hogy forradalmi időkben is betartsuk a törvényt. Amíg nem lépnek hatályba új törvények, érvényesek maradnak a régiek. Most pedig a következő szenátusi törvénymagyarázatot leszek kénytelen idézni – Lenin lehunyt szemmel folytatta –: Nyilvánvaló, hogy birtokháborítás esete forog fenn. Mindez ugyebár nagy hatást kell, hogy gyakoroljon a mélyen tisztelt bíróságra. Kérem Kozlovszkij urat, fejtse ki álláspontját!

Kozlovszkij nem vette a fáradságot, hogy felállva sorakoztassa ellenérveit. Elhelyezkedett a velencei széken, és lábát kényelmesen keresztbe vetve, elkezdte perbeszédét.

– Felteszem a kérdést: vajon mi történt volna e palotával, ha történetesen nem veszik birtokukba ügyfeleim? A válasz csak az lehet, hogy ismerve Ksesinszkaja balerina és a cári família tagjainak közeli kapcsolatait, a tüntetők bizonyára feltételezték volna, hogy e villa a reakció menedékévé válik. A páncélautók és a bolsevikok megmentették a palotát a pusztítástól! Én nem azért jöttem ide, hogy a tulajdonjogot támadjam, sőt nem is azért, hogy innen, köznapi értelemben, győztesként távozzam, ellenben tiltakoznék a felperes állításai ellen, mintha törvénytelenül vették volna birtokukba a forradalmi intézmények ezt a házat. Itt törvénytelenségről nem lehet szó. Ksesinszkaja őnagysága maga bízta sorsára e házat.

– Nem rossz, nem rossz… – szipogta Lenin.

Társai vidáman összekacsintottak. Az idegen szemet Kozlovszkij kerek-duzzadt mosolygós képe egy kihizlalt far egyik szeletére emlékeztethette, melyhez fekete bajuszsörte nőtt, és még hozzájárult egy pápaszem. De lám, mennyire érti a csíziót:

– Dokumentumokkal kell bizonyítani a felperesnek, hogy a tulajdonjog sérült. Felperes továbbá dokumentálni köteles, hogy a forradalmi intézmények valóban birtokukba vették február 27-én a villáját, továbbá bizonyítania kell, ha ezen cselekmény révén bárminemű kár ért volna valakit. De minderről írásos bizonyítékkal kell szolgálni!

– Hohó! Írásos bizonyítékkal! Ez aztán pompás! rázkódott Lenin a nevetéstől. – És mit tud ehhez hozzáfűzni az alperesek második képviselője?

Kozlovszkij gyors, szellemes perbeszédeket szokott tartani, Bogdatyev viszont mindig szenvedélyes kirohanásokra ragadtatta magát.

– Teljes egészében elfogadom Kozlovszkij úr következtetéseit. Ehhez csak annyit fűznék hozzá, hogy a páncélosok teljesítették a forradalmi hatalom rendelkezését, lefoglalva a villát. Ksesinszkaja őnagysága gyakorlatilag már nem rendelkezett e házzal, amikor az esemény történt. Mi csak éltünk a páncélosok felszólításával, hogy szállásoljunk be eme lakóépületben. Erre a cselekményre pedig a forradalom jogosította fel a katonai alakulatot. E vagyontárgy önkényes elfoglalásának ténye itt nem mutatható ki. Helyesebb, ha kényszerbeköltöztetést említünk, ami más lakhely hiánya miatt állt elő. Maradva a nyers ténynél, a cselekmény idején a villában tartózkodó házi cselédség igényelte a katonaság beavatkozását, mert tartottak a tömeges pogromtól. Mi az albérlő jogát gyakoroljuk, minthogy a házi szolgálatot teljesítő személyek által behívott páncélos harci egység hívására érkeztünk. Nem rablók vagyunk, hanem hatalmas politikai szervezet képviselői. Nem a mi dolgunk, hogy őrizzük egy balerina vagyonát, amely nincs biztosítva a tömegharag ellen. Nincs írásos engedélyünk arra, hogy használjuk a villát, de tilalom sem vonatkozik ezen cselekményre. Hajlandók vagyunk e házból azonnal kivonulni, mihelyt a Városi Szovjet Végre hajtó Bizottsága más helyiséget ki utal. Tessék, állunk rendelkezésükre!

A göndör-fekete szakállú féktelen Bogdatyev felpattant a székről, és úgy folytatta. – Én akár ebben a pillanatban hajlandó lennék erre. De ugyan hová települhetne egy katonaklub, amelynek háromezer tagja van, és hol helyezzük el az agitációs bizottságot, és merre vegye útját a páncélos alakulat maradék személyi állománya?

– De a páncélosok már elhagyták eme ingatlant – okvetetlenkedett a neki kijelölt ülő alkalmatosságról felemelkedve, Csisztoszerdov békebíró.

– Engedelmet kérek, bíró úr, de a zászlóalj tartózkodási helye változatlan.

– Engedelmével, tiltakozom! – pattant fel Kozlovszkij duzzogva. – A zászlóalj időnként a helyszínen tartózkodik, meg is tekinthető a rácsra kifüggesztett irat, amely illetőségét hivatott bizonyítani.

Lenin rákönyökölt mindkét térdére, s könnyű reszketés fogta el, miközben a rőt szakállka mozogni kezdett az állán.

– Rendben van, kérem, ez a kérdés másodrangúnak minősíthető – jelentette ki. Mindkét ügyvéd helyet foglalt. Következett Agababov kikérdezése:

– És ehhez önnek milyen kiegészítése van?

– Engem a végrehajtó bizottság rendelt ki a helyszínre – közölte ültőhelyéből felemelkedve a nyurga, borús ábrázatú Agababov. – Az általam irányított bizottság feladata a balerina garázsának, továbbá két személygépkocsijának birtokbavétele volt. De már autót nem találtunk a helyszínen, mert a forradalom használatba vette. Ksesinszkaja sorsukra hagyta vagyontárgyait. Gazda nélkül maradt a palota is, a cselédségről senki nem gondoskodott, és nem látta el őket senki pénzzel, a páncélos zászlóalj élelmezte őket.

– A leghatározottabb tiltakozást vagyok kénytelen bejelenteni – dühödött meg, kezét csípőjére téve, Heszin, miközben szeme szikrát szórt. – Megbízóm ugyanis hátrahagyta a szakácsát, és gondoskodott a cselédség egyhavi teljes ellátmányáról. A hívatlan vendégek ellenben mindent feléltek.

Bogdatyev mutatóujját a szájára helyezte; így szokták jelezni a színpadon, hogy nem a közönségnek szánt – „félre” – utasítást kívánnak adni:

– És felöntötték a garatra két láda pezsgőt.

– Nekem semmiről sincs tudomásom – rázta a fejét Agababov.

– Ez szintén másodrangú kérdés – ítélt a bíró. – De én Heszin már hivatkoztam önöknél három szenátusi jogértelmezésre. Önök azt állítják, hogy óvták a vagyont. Ám a vagyonvédelem nem azonos a vagyon tulajdonlásával. A tömeg ugyan fecseg arról, hogy megbízóm a cár kegyencnője, s csakugyan hallani olyasmit, hogy meg akarták semmisíteni a palotát. De másfajta híreket is terjesztenek – például, hogy megbízóm otthonában helyezték el az aranyat, amelyet Németországból szállítottak ide. Én természetesen hallgatni szándékozom minderről a tárgyaláson, és kizárólag a törvényes rendre hivatkozom. A páncélozott zászlóalj ugyanis nem kapott megbízást a forradalmi hatóságoktól arra vonatkozólag, hogy a palotát elfoglalja. Ez tényszerűen tisztázott. A zászlóalj pedig tüstént távozott. Önök pedig, ahogy egy-két nap alatt berendezkedtek, úgy egy-két nap alatt ki is vonulhatnak onnan. A törvény az törvény, és önök kénytelenek lesznek szigorúan betartani. Mert ugye törvénytelenül jártak el.

– Tör-vény-te-le-nül? – szökkent fel méltatlankodva a köpcös emberke, aki élénk léptekkel fel-alá járkált a szoba agyontapos ott, rég kikopott padlózatán.. – Kinek van itt képe törvényszegést emlegetni? És ugyan ki tudná megkülönböztetni a törvényest a törvénytelentől forradalmi időben? Hiszen a forradalom az addig érvényben lévő törvények szerint törvénytelennek minősülne, és halállal büntetne a régi törvény mindent, amit a forradalom nevében teszünk. Nem egyeztethető össze a forradalom és a törvény. Bíróságunk, mely a forradalmi kormánytól kapta megbízatását, ugyancsak törvénytelen, legalábbis, ha a cári időszak törvényének szellemében járunk el! A cári törvénykezés szellemében akasztófán végezhetné az ideiglenes kormány is!!

Lenint rázta a kacagás, és tapsikolt a feje fölött.

– Kard! Ez csodás volt, életednek alighanem legsikerültebb szónoki műve!

– És ki kit jogosított fel a Téli Palota vagy a Mária Palota birtokbavételére? – dörömbölt tovább Kozlovszkij. Igen tapasztalt tréfamester volt, éppen ezért halálosan komoly képpel viccelt. – Most kimunkáljuk a társadalmi élet új alakzatait, és a társadalomra fog támaszkodni a törvény, ellentétben a feje tetejére állított korábbi világgal!

Bogdatyevet lehetetlen volt féken tartani, ő is felpattant, hogy hozzájáruljon valamivel a botránykeltéshez:

– Forradalomban az utca törvénykezik! Az utca népe az igazi törvényhozó!

– Ho-ogyan? – kiáltotta Lenin, és mindkét kezét magasba emelte, utánozva ezzel a bizonyára sóbálvánnyá váló Csisztoszerdovot: – Hogy képzelik maguk? Ha majd az utca törvénye szabadon érvényesül, akkor lesz nemulass a forradalom vezetőinek is!

– Ez már be is következett – vigyorgott Bogdatyev, akinek valószínűleg eszébe jutottak az április 21-i röpcédulák. – A forradalmi törvénykezésben részt vesz az egész nép. Mindig az utca népe kezdi a forradalmi mozgolódást, és ott bontakozik ki a forradalmi jogalkotás folyamata.

– Úgy bizony! – helyeselt a győzelemittas Lenin. Ez esetben azt javaslom, hogy a felek béküljenek ki.

– Ilyen jogesetben a lelkiismeret szokott dönteni hagyta rá szívélyesen Bogdatyev. – Vagy pedig megfelelő határidőt szabnak a távozásra, esetleg engedélyezik az eltávolítottak további ott-tartózkodását. Petrográdon ugyanis nincs szabad helyiség. Ezért a hatalom hozzájárulásával, rekvirálásra kényszerül a földhivatal. De miért ne ruházhatnák át a katonaklubra e tevékenység jogát? A végrehajtó bizottság ugyan nem adott nekünk papírt arról, hogy telepítsük ki a palota

tulajdonosnőjét, mert magától értetődik, hogy egy ekkora szervezetet valahol el kell helyezni. Célszerű lesz meghagyni a házat a jelenlegi lakosok kezelésében, egészen a háború befejeztéig.

Lenin enyhítette az ítéletet:

– De legalábbis két hónapig maradhatnak.

Két hónap alatt azonban öles léptekkel haladunk majd a forradalom felé.

*

Lenin igen fegyelmezetten viselkedett, amikor április végén értesült róla, hogy ezek a bánat-szocialisták szerepet vállaltak a koalícióban. Voltaképpen nem rossz, hogy ez történt. Ettől válik a Louis Blanc-tanítványok tragikomédiájává a történet. El fognak szakadni a tömegtől, ha részt vesznek a kormányban. A munkástanácsi vezetők belegabalyodtak a tőkésekkel kötött egyezkedésbe. „Új kormány” alakult – de olyan elképzelése támad az embernek, mintha az eddig a szomszédban lévő összekötő bizottságot átköltöztették volna egy minisztériumba. Mindössze ennyi történt. A tőkés kormány alighanem csak annyit változott, hogy bekerült néhány, a kispolgárságot képviselő miniszter. Nem lesz nehéz rábírni őket, hogy minden további nélkül támogassák az imperialista háborút. Ez pedig a nép elárulása. Osztályértelemben: képviseletet kapott a paraszti burzsoázia felső rétege, amelyet 1906 óta Pesehonov képviselt.

De vajon mire lesznek képesek? Kivezetik-e a válságból az országot? Aligha! Már sokkal nagyobb mérvű a krízis, mint ahogy ők feltételezik. Alkalmas leckét kap majd a nép: egykettőre meggyőződik majd Cereteli és Csernov polgártárs tehetetlenségéről, miután azok megpróbálnak kiegyezni a tőkésekkel. Kiáltványokat intéznek a hadsereghez és a nemzetközi munkásosztályhoz, és ezzel egyértelműen kimutatják, mennyire jelentéktelenek és gyengék.

Megkísérelnének talán még egy támadást a fronton, és erre próbálnának mozgósítani. Ehhez azonban erőszakra lenne szükség. Manapság pedig nem lehet erőszakot tenni a népen! A nép viszont önként, anélkül, hogy erre kényszerítenék, csak a világforradalom nevében fogna fegyvert. Ígéreteknek nem hisz. Mi a forradalom megvalósulásának szemléletes példáját kínáljuk a tömegeknek. De kenyérhez se jutnak hozzá, a termelést sem ellenőrizhetik, ha meg nem zabolázzák a tőkét.

Nagyszerű! Pompás! A koalíciós kormányzás tapasztalata is segít majd eloszlatni az illúziókat, és a nép csakhamar rájön, hogyan egyezkednek önök a kapitalistákkal. (Kerenszkijt leszámítva, akit egyelőre felszínen tart a népszerűség.)

A koalíciós kormány megalakulása a forradalom nevezetes pillanata, amely a forradalom határköve lehet. A mensevik és a narodnyik népfiak beépülnek a minisztériumokba. Annál jobb nekünk! Annál hamarabb kiakolbólítjuk mi uraságtokat a hatalomból, és ettől kezdve látványos kudarcra van ítélve az együtt munkálkodás minden jámbor szándéka. S ma a koalíciós kormány megalakulásának napján ezzel előttünk tárul ki a hatalomhoz vezető egyenes, széles út.

A hatalom megragadása révén találhatjuk meg a sötétségből egyedüli kivezető utat. Kizárólag ez a mi utunk! Csak a politikai csecsemők hagyják ezt figyelmen kívül. Nagyon helyesen jegyezték meg a diplomaták a konstantinápolyi kérdéssel kapcsolatban: amit akar az ember, azt csak önmaga szerezheti meg. Ilyen nézetek hallatán viszont a kis szociáldemokraták ijedtükben kővé dermednek.

A mai jelszó: annyira belebonyolódott a világ a háborúba, hogy csak egyetlen megoldás kínálkozik: vagy elpusztulunk mindannyian, vagy pedig forradalmat robbantunk ki a tőkések ellen. Csak egy forradalmi osztály forradalmi intézkedései menthetik meg az országot a tőkétől.

És semmit sem oldunk meg, ha történetesen minden földet kiosztunk a népnek, de nem sújtunk le a tőkére… Csak olyan hatalom segíthet a szegény életszínvonalának azonnali javításához, amely nem reszket a tőkehaszon bűvöletében.

És csak a munkás-paraszt kormánynak hisz majd a világ, mert megérti, hogy sem a munkás, sem pedig a legszegényebb paraszt nem kíván rabolni.

Komikus, hogy ez a koalíciós kormány nem tarthatja magát egy hónapnál tovább. Mi pedig e kormány hivatali időszakában jóval többet engedhetünk meg magunknak, mint korábban. (Bár a korábbitól se rémültünk meg.) A legközelebbi válság idején meg fogjuk gyorsítani e kormány bukását, és a szovjet rendszer irányában mozdítjuk el a hatalmat. Most pedig ország-világ előtt közöljük, hogy csak őket, a szovjeteket ismerjük el. A tömeges erőszak alkalmazásának hívei vagyunk. Módszerünk a fegyveres felkelés!

Eközben szorgalmaznunk kellene talán az Állami Duma tagjainak külön tanácskozását is? Nem, mert ez az ellenforradalom egyértelmű kísérlete lenne. Itt van ugye mindjárt az alkotmányos demokraták kongresszusa. Támogassuk? Hát nem! Szó se lehet róla, mert az az ellenforradalmi erők szemléje. Ezek még az alkotmányozó gyűlés összehívását is megakadályoznák. Nem félünk, nem is kukacoskodunk, ahogy ezt a pipogya értelmiségiek megszokták, hanem jól pofán vágjuk őket. A szó szoros értelmében! E kongresszus előtt le fogjuk tépkedni a plakátjaikat, és szervezett csoportokat küldünk majd a gyűléseikre. Ezek zajt csapnak, megzavarják és ellehetetlenítik a gyűléseket, és a szónokoknak nem lesz módjuk elképzeléseik kifejtésére. (De próbáljanak csak hozzányúlni a mieinkhez!)

Mint mindig, az erő most is azoknak az oldalán lesz, akik az általánosan elfogadott szabályokat lábbal tiporják. Meg kell küzdenünk a

kispolgári tömegért. Most éppen a parasztkongresszus szolgál csatatérként. Ne tévesszen meg senkit, hogy szocialista miniszterek is szót kaptak, és a hallgatóság jól fogadta őket. Mi folyamatosan, újra meg újra feltesszük egy és ugyanazt a kérdést: bízhatunk-e a kormányban? De mellékfronton manőverezünk. Nem a bolsevikok fogják feszegetni a bizalmi kérdést, hanem a „párton kívüli csoport”. Ez a társaság fogja becsempészni a mi javaslatunkat. A munkások ki harcoltak már mindent maguknak, de ugyan miért nem kapnak földet a parasztok!? Ez a kongresszus alkalmat teremt arra, hogy a béres-napszámos réteg tömörüljön a következő jelszó alatt: hozzuk létre a béresek szovjetjeit!

Elszánjuk magunkat, s – jottányit se engedve – szakítani fogunk a módos parasztokkal. A proletariátusnak semmi sem árthat annyira, mintha a kellemetlen dolgokat selyempapírba csomagoljuk. A gazdag parasztok nem a parasztsághoz, hanem a falusi burzsoáziához tartoznak.

Lenin divatba jött, mindenhol őt akarják látni és hallani, s mindig csakis őt, személyesen. Most éppen a parasztkongresszuson követelik: szólaljon fel. De Lenin pontosan felmérte: nem győzhet egyhamar minden ütközetben. Nagyobb az esélye annak, hogy sikerületlen beszédeket tart, és nem találja fel magát, amikor kérdéseket tesznek fel neki, ekkor pedig vesztesként távozna. Nem akar kimagyarázkodni minden egyes alkalommal, elfoglaltságának emlegetésével, amint az a Gránátos zászlóalj esetében történt.

Tehát úgy döntött, hogy megbetegszik, egy hétre, kettőre kapóra jön még a betegség. És akkor épül fel, amikor a dolgok kiforrnak. És a *Pravdá*ban megjelent: Lenin betegsége miatt nem tud a parasztkongresszuson megjelenni.

Mégsem lehet elszalasztani a parasztkongresszust. A mieink alig lézengenek ezen a tanácskozáson. Lenin elhatározta, hogy

nyílt levélben fordul a kongresszushoz – és ugyanezt a szöveget fogják röpcédulán terjeszteni országszerte. Kérdés: vegyék-e el azonnal a földet a parasztok, vagy várják ki az alkotmányozó gyűlést. Pártunk az öntudatos munkásokat és a legszegényebb parasztokat tömöríti. Mi úgy véljük: el kell venni a földet! Tegyük ezt minél szervezettebben, és ezzel együtt gyarapítani kell a kenyér és a hús termelését. Jusson minél több a frontnak, hiszen iszonyatosan nélkülöznek a katonák.

A parasztok pedig soha többé nem adják vissza a földet, ha egyszer végre megkaparintották.

De a föld nacionalizálásáról egyetlen szót se! Voltak ugyanis olyanok, akik vitatkoztak Leninnel, és végül meggyőzték: nem ismeri a paraszti életet, a paraszti lelkületet. Hát ebben lehet valami, talán igazuk van, nem ismerem eléggé. Legyünk óvatosabbak.

De egy dolog biztos: „Ne a kapitalistáknak higgyenek a parasztok, ne a gazdag muzsikoknak (hiszen ezek is tőkések!). Bízzanak ellenben a városi munkásságban. Nincs szükség a népet megcsúfoló rendőrségre! Ehelyett fegyverezzük fel az egész népet! És ne ültessünk többé a nép nyakára tisztviselő népséget. Intézzék az ügyeket azok, és csakis azok, akiket a nép választ! A hadsereget is választott parancsnokok irányítsák. Ha ugyanis megint kineveznék a parancsnoki kart, azok biztosan a földesurak és a tőkések közül kerülnének ki.

Megjött a bírósági különítmény. Elveszett a játszma: az Uljanov ellen indított keresetet nem vizsgálták ugyan, de valamennyi, a villába betelepült szervezetnek húsznapos határidőt adtak a kiköltözésre. Természetesen mód van fellebbezésre, annak rendje és módja szerint.

Ismét egy kicsinyes pofátlanság! Döntött tehát a bíróság, ami azonban nem mérhető egy kormányhatározathoz, és két-három hónap múlva

már úgyis a kormány fog dönteni. Addig pedig eszünk ágában sincs elhagyni a villát.

Egybekovácsolja majd az internacionalistákat egy szolidaritási akció Fritz Adlerért. Természetesen kötél általi halálra fogják ítélni Friedrichet. De végtére is Adler a miénk! Az osztályharc és az eljövendő forradalom nevében eresztett golyót Stürgkh osztrák miniszterelnökbe, és ez a lövés megmozgatta ősszel a szocialisták fantáziáját.

De vajon hogyan lehetne visszahívni Kraszint? Szent ember! Sok mindenen mentünk át együtt, sok olyan közös titkos akciónk volt, ami, ha kitudódna, tragikus következménnyel járna. Kraszinnal mindig nyíltan megvitathattunk bármit.

Jó barát… Nevezzük annak?

Kétélű fegyver ez a megszólítás. (Lenin csak kivételesen alkalmazta, különlegesen fontos leveleket kezdett a barátság emlegetésével, és csak olyan esetben, ha nélkülözhetetlen embert akart megnyerni.)

Milyen ostoba módon szólalkoztak össze 1909-ben! (Kraszin legértékesebb tulajdonsága, hogy soha nem teszi ki közszemlére piszkos dolgainkat.)

Egy-egy veszekedés után Lenin nem szokott Canossát járni: alázkodjon meg a másik! De Kraszin pótolhatatlan és igen eredeti ember, bármely európai országban kiváló miniszterelnök lenne, és ráadásul bármilyen titkos ügyletbe kiváló közreműködő. Kraszin az egyetlen olyan ember, akinek Lenin kész elsőként békejobbot nyújtani. Ezekben a hetekben Lenin kiderítette, Kraszin befutott. Állást vállalt különböző cégeknél, és mindenütt dolgozószobát rendeztek be a számára, lakást tart fenn Pétervárott és villát Carszkoje Szelóban (ahol a palotákat Kraszin villamos-erőműve látja él árammal), és luxus autóval utazgat. Egy hónapon át hiába várt Lenin

Kraszinra. Neki kell tehát lépnie. El fogja küldeni Carszkoje Szelóba Szasa Kollontajt.

És mit tesz isten, Kraszin egy versikét küldött a *Pravdá*nak. Az is lehet, hogy ez a klapancia fabatkát se ér, de bizonyára van jelzés értéke. Holnap meg kell jelennie!

Mint a gaz, úgy terem a vers, olyan lélekből is kivirágzik, amelyről igazán nem gondolnánk: a vasember Kraszin költő lenne? Dehogy! Csatlakozik a győztesekhez, megvan a magához való esze.

Inessa pedig végül mégis megjelent egy konferencián. Az Internacionálé szekciójában foglalt helyet.

És tüstént összeszólalkoztak… Kétélű fegyver a „barát” szó. De vissza fog térni ő is. Nem tűnhet el.

Trockijt kell leginkább szemmel tartani. Nem tud hallgatni, és nem szokott ölbe tett kézzel üldögélni. Veszedelmes ember. Pimasz fráter.

Ma érkezett, Lenin megszervezte fogadását a pályaudvaron. Nem a központi bizottság, hanem a *Pravda* szerkesztőbizottságának nevében. Trockij megérdemel egy jóindulatú gesztust. De csak nagyon szolid gesztust!

Lényegét tekintve, nagyon közeli álláspontot képviselünk jelenleg.

Természetesen nehéz megbocsátani Trockijnak a sok ellenséges cikket. De ha a helyzet ezt követeli…

Nincs elég emberünk.

Kérdés persze, mennyire lehet forradalmárnak tekinteni Trockijt? Túlságosan érzelgős lélek, és nem túl sikeres író. A részleteket elnagyolja, kesze-kusza gondolatai vannak, sietősen kapcsolja össze őket, emiatt talpraesett gondolatok és felületességek váltakoznak nála, egyszóval, fegyelmezetlen elme. Gyakran a dolgok felszínén marad, és fontos kérdésekről képes

hetet-havat összehordani… Egy igazi locsi-fecsi. Hamiskártyás és professzionista hazudozó.

Viszont csodálatos szónok… Milyen remekül fel lehetne használni. Trockij erőtől duzzad, és nincsenek előítéletei. Veszedelmes, kemény ellenfél.

És kibírhatatlan szövetséges.

De ha kitapogat ja az ember a gyengéit, és felismeri mérhetetlen ambícióit, egy ügyes kéz jól irányíthatja Trockijt. Észre se fogja venni: mindig előtérben lesz, és a siker boldoggá teszi.

A tehetséges csirkefogókra mindig nagy szükség van, kiválóan hasznosíthatók.

Tartalomjegyzék

A BORÍTÓ RÉVÉSZ LÁSZLÓ MUNKÁJA

HU ISSN 1418-5423

ISBN 963 8469 74 9

Felelős kiadó a Pannonica Holding Rt.
(a Maecenas Könyvkiadó jogutódja)
vezérigazgatója
Felelős szerkesztő Debreczeni Ágnes
Műszaki szerkesztő Diósi Katalin

Tördelés TYPO D’APO Bt.

Nyomdai kivitelezés: PRINTER Art Gmk.
Telefon/fax: 4000-920
Felelős vezető: Némedy Jenő